

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet Serdar Kaygısız

KARAKALPAK TÜRKLERİNİN ER ZİYVAR DESTANI (İNCELEME-METİN)

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet Serdar Kaygısız

KARAKALPAK TÜRKLERİNİN ER ZİYVAR DESTANI (İNCELEME-METİN)

Danışman

Doç. Dr. Ünsal Yılmaz Yeşildal

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mehmet Serdar Kaygısız'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili Ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Yavuz UYSAL (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Ünsal Yılmaz YEŞİLDAL (İmza)

Üye : Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (İmza)

Tez Başlığı: Karakalpak Türklerinin Er Ziyvar Destanı (İnceleme-Metin)

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 16/10/2020

Mezuniyet Tarihi : 19/11/2020

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Karakalpak Türklerinin Er Ziyvar Destanı (İnceleme-Metin)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımcı yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Mehmet Serdar

KAYGISIZ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mehmet Serdar Kaygısız
Öğrenci Numarası	20175242008
Enstitü Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Ünsal Yılmaz Yeşildal
Tez Başlığı	Karakalpak Türklerinin Er Ziyvar Destanı (İnceleme-Metin)
Turnitin Ödev Numarası	1428953642

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 367 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 28/10/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 8

alıntılar dahil % 19'dur.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

- () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.
- () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

28/10/2020

(imzası)
Doç. Dr. Ünsal Yılmaz Yeşildal

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖNSÖZ	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

DESTAN ve KARAKALPAKLAR

1. Destan ve Karakalpaklar.....	1
1.1. Destan Kavramı	1
1.2. Destanın Bazı Özellikleri	2
1.3. Karakalpakistan’da Destan Çalışmaları	2
1.4. Karakalpak Türkleri Ve Karakalpakistan	3
1.4.1. Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti.....	3
1.4.2. Karakalpak Adı	5
1.5. Karakalpak Tarihi.....	6
1.5.1. Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Karakalpak Tarihi	6
1.5.2. 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Kadar Karakalpak Tarihi	7
1.6. Karakalpak Türkleri Hakkında Türkiye’de Yayımlanan Çalışmalar	8
1.6.1. Kitaplar.....	8
1.6.2. Kitap Bölümleri.....	11
1.6.3. Ansiklopedi Maddeleri.....	12
1.6.4. Tezler.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

2.1. Metin.....	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

3.1. İnceleme.....	309
3.1.1 Er Ziyvar Destanının Konusu.....	309
3.1.2. Er Ziyvar Destanının Coğrafyası	314

3.2. Epik Kurallar Yönünden Er Ziyvar Destanı	315
3.3. Motif Nedir	327
3.4. Formel Nedir	344
3.4.1. Başlangıç Formelleri	345
3.4.2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri	345
3.4.3. Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller	346
3.4.4. Bitiş Formelleri	347
3.4.5. Çeşitli Formeller	348
SONUÇ	350
KAYNAKÇA	351
ÖZGEÇMİŞ	353

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Hzl.	: Hazırlayan
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan sayfaya
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Dr.	: Doktor
Yay.	: Yayınları

ÖZET

Bu araştırmada, “Karakalpak Folkloru” adlı eserin IX. cildinde yer alan ve Kiril alfabesiyle basılmış olan Karakalpak Türkler’ine ait Er Ziyvar adlı destanın üzerinde durulmuştur. Er Ziyvar destanı Kiril alfabesinden transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine, Karakalpak Türkçesi ile yazıya geçirilen destan metni ise Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Aktarım sırasında iki dil arasındaki ortak kelimelerin kullanımına ve korunmasına özen gösterilmeye çalışılmıştır. Metinde yer alan destan geleneğine ait motifler değerlendirilmiştir. Metnin Türkçe aktarması ve Karakalpak Türkçesindeki orijinal hali karşılıklı olarak verilmiş, bu sayede iki kardeş dilin kullanımını da mukayese etmek amaçlanmış, destan metninden hareketle destanın içerisinde yansıttığı sosyal ve kültürel ortam ile birlikte gelenek, görenek, yaşayış ve inanış biçimleri gibi kimi unsurları kültürel bir miras olarak ortaya çıkartmak ve tanıtmak hedeflenmiştir.

Çalışmada ayrıca anonim halk edebiyatı türlerinden olan destan hakkında terminolojik bilgi, sınıflandırma, destan üzerine yapılmış önemli çalışmaların yanı sıra kimi önemli destan anlatıcıları hakkında bilgi verilmiştir. Karakalpak Türkleri’nin tarihi, coğrafyası ve nüfusları hakkında sayısal bilgilerle birlikte destan geleneğinin Karakalpak folklorundaki yeri ve önemi üzerinde durulmuş, Karakalpak edebiyatı üzerine Türkiye’de yapılmış kimi çalışmalar hakkında da bilgi vermek amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Destan, Karakalpak Destanları, Er Ziyvar,

SUMMARY

THE EPIC OF ER ZIYVAR OF KARAKALPAK TURKS (EXAMINATION-TEXT)

In our thesis, IX of the work "Karakalpak folklore". included in its volume and published in Cyrillic alphabet the epic called Er Ziyvar, belonging to Karakalpak Turks, has been focused on. The epic of Er Ziyvar transcribed from Cyrillic alphabet to Latin alphabet, The epic text, which was transcribed in Karakalpak Turkish, was translated into Turkish. Attention was paid to the use and preservation of common words between the two languages during transmission. The motives of the epic tradition in the text are evaluated. The Turkish translation of the text and its original form in Karakalpak Turkish were mutually given, in this way, it was intended to compare the use of two sister languages. Based on the epic text, it is aimed to reveal and introduce some elements such as traditions, customs, forms of life and beliefs as a cultural heritage along with the social and cultural environment reflected in the epic.

The study also provided terminological information about the epic, which is an anonymous folk literature genre, classification, and important studies on the epic, as well as information about some important epic narrators. With numerical information about the history, geography and population of Karakalpak Turks, the place and importance of the epic tradition in Karakalpak folklore is emphasized and some studies on Karakalpak literature in Turkey are also aimed to give information about.

Keywords: Epic, Karakalpak Epics, Er Ziyvar

TEŞEKKÜR

Araştırmamda konu seçimime yardımcı olan ve çalışma boyuncaengin bilgilerinden sıkça istifade ettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT’a şükranlarımı sunarım.

Çalışma boyunca değerli fikirlerini benden esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Atila Kartal’a teşekkür ederim.

Araştırmam boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, yol göstericim, danışmanım, değerli Hocam Doç. Dr. Ünsal Yılmaz Yeşildal’a en içten dileklerimle teşekkürü bir borç bilirim.

ÖNSÖZ

Nüfusu 200 milyonu aşan Türk Dünyası birbirine kan bağı, tarih bağı, dil bağı, kültür bağı gibi pek çok ortak bağ ile bağlanmıştır. Bu bağların sağlanmasındaki en büyük paylardan birisi de sözlü kültür ve sözlü kültüre bağlı çeşitli anlatılardır. Sözlü kültürün araştırılıp incelenmesindeki en önemli rollerden birisi ise şüphesiz halk bilimine düşmektedir.

Son yıllarda, Sovyetler Birliğini'nin dağılması ile birlikte Türk Dünyası olarak adlandırdığımız bir başka deyişle bizlerin de gönül coğrafyası olan ata topraklarımız ile yakınlık ve kültürel paylaşımlarımız eşzamanlı olarak hızlanmıştır. Beni bu çalışmaya sevk eden de bu gönül bağı ve destan anlatılarının ortak tarihimizin, geleneklerimizin köklerini taşıması olmuştur. Destan anlatılarında karşımıza çıkan ejderha, destana bir anlamda olağanüstülük kazandırır. Benim nazarıma göre destana olağanüstülük kazandıran ejderha değil, ejderhaların da yenilebileceğini anlatmasıdır. Bu duygularla Türk Dünyasının bir gün tıpkı ejderhaları devirip muradına eren bahadırlar gibi yeniden bir olacağını inancım tamdır. İşte bu şevk, beni destan çalışmaya yönlendirmiştir.

Bu çalışmada halk bilimi içerisinde yer alan destan üzerinde durulmuş, Karakalpak edebiyatındaki Er Ziyvar destanı Kiril alfabesinden transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine, Karakalpak Türkçesi ile yazıya geçirilen metinler ise Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Çalışmamızın amacı Karakalpak destanlarından olan Er Ziyvar destanını, içerisinde yansıttığı sosyal çevre ve şartlarla birlikte kültürel bir miras olarak ortaya çıkartmak, tanıtmaktır.

Çalışmamız Giriş, Metin, İnceleme ve Sonuç olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde genel destan kavramı, oluşumu, destanın özellikleri ve destanın Karakalpak edebiyatındaki yeri üzerinde durulmuştur. Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan hakkında bilgi verilmiş, Karakalpak Türkleri hakkında Türkiye’de yayımlanan çalışmalar “Kitaplar”, “Kitap Bölümleri”, “Ansiklopedi Maddeleri”, ve “Tezler” başlıklar olarak sınıflandırılmış ve çalışmaların tanıtımı yapılmıştır.

Metin bölümünde Kiril harfleriyle yazıya aktarılmış Karakalpak Folkloru¹ isimli eserin IX. cildindeki Er Ziyvar destanı transkripsiyonlu olarak Latin harflerine, Karakalpak Türkçesinden de Türkiye Türkçesine aktarılmış ve mukayese kolaylığı açısından karşılıklı olarak verilmiştir.

¹ Maksetov, K., Esemuratov, G., Kojikbaev, E. (1981). Karakalpak Folklorı. Karakalpakistan Baspası, Nukus.

Çalışmamızın İnceleme bölümünde ise Er Ziyvar destanında bulunan motifler hakkında bir inceleme ve değerlendirme yapılmıştır. Çalışmamızın Sonuç bölümünde ise çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Son olarak da yararlandığımız kaynaklar “Kaynakçalar” kısmında yer almaktadır.

Mehmet Serdar KAYGISIZ

Antalya-2020

BİRİNCİ BÖLÜM

DESTAN ve KARAKALPAKLAR

Bu bölümde destan kavramı, destan tanımı, Türk destanlarının bazı genel özellikleri ve Karakalpak Türkleri, destanın Karakalpak halk edebiyatındaki yeri ve Karakalpakistan'daki destan çalışmaları hakkında bilgi verilecek, Karakalpak Türkleri üzerine Türkiye'de yapılan bir takım araştırmalar tanıtılacaktır.

1.1. Destan Kavramı

Destan, insanlık tarihinin vermiş olduğu ilk sanatsal eserlerdendir. Kendi ruhundaki sanatı ve sanatçı kişiliği fark eden insanoğlunun bunu dışarıya yansıttığı ilk ürünlerinden birisi de destandır. Öyle ki, destanlarda bahsi geçen bir takım olay ve konular kutsal kitaplarda bile yerini almıştır. Örneğin, bilinen ilk yazılı destan olan Sümerler'e ait, Gılgamış Destanı'nda geçen tufan hadisesi üç kutsal kitapta da anlatılır. Buradan hareketle destanın insanoğlunun zihinsel gelişimindeki varlığına ve onun anlatmaya değer gördüğü olayları yansıtmaya biçiminden dolayı önemi büyüktür. Destan anlatılarında işler ve olaylar olağanüstüdür. Milletlerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları göç, savaş, çeşitli felaketler ve kahramanlıklar destanları yaratmıştır. Doğal ve yazılı olarak ikiye ayırdığımız destanların bir yazarı yoktur, milletleri vardır. Doğal destanlar olarak adlandırdığımız destanlar, sözlü kültür dairesi içerisinde inkişaf etmiş ve ait olduğu milletlerin yaşayış, inanış ve teamülleri gibi konularda önemli bir kültür aktarım aracı olmuştur.

Çeşitli milletlerde müstakil olarak gelişen destan, bu milletlerde farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Latince "epos", Farsçada "destân", Arapçada "el-sra" olarak adlandırılan destan terimi bize Farsçadan geçmiştir. Türk lehçelerinde "dastan", "cır", "comok", gibi terimlerle isimlendirilmektedir.²

Metin Ekici destanın tanımını şöyle yapmaktadır;

"Destan, bir millet veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık, birden fazla olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut da ustalardan öğrendiğini aktaran bir çırak tarafından, bir dinleyici kitlesi önünde bir müzik aleti eşliğinde veya sadece bir ezgiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlarından bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda milli değerleri, şahsi değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü veya yazılı edebi yaratmadır."³

² Elçin, Şükrü, (2014)., Halk Edebiyatına Giriş., Akçağ Yay., Ankara.

³ Ekici, 2002

1.2. Destanın Bazı Özellikleri

Bu kısımda Türk destanlarının şekil ve muhteva özellikleri üzerinde bilgi verilmiştir. Türk destanları manzum, nesir ve ikisinin bir arada karışık şekilde yer aldığı görülür. Manzum destanlarda hece ölçüsü veya başka bir nazım birimi kullanılabilir. Bunun dışında serbest şekilde icra edilen destanlar da vardır. Destanlarda kullanılan dil açık, akıcı ve anlaşılır olmasının yanı sıra mübalağa, benzetme ve tezat unsurların bir arada olduğu bir anlatıma sahiptir. Bir destan metni hem gerçek hem de hayal ürünleri ile bezenmiştir.

1.3. Karakalpakistan’da Destan Çalışmaları

Bugün hala yaşamakta olan Türk destan geleneğinin önemli noktalarından birisi de Karakalpaklar’daki destan geleneğidir. Karakalpaklar’a ait çok sayıda destan mevcuttur. Bunlardan en yaygın olarak icra edilenleri genellikle kahramanlık temalı destanlardır. Karakalpaklar’da yaygınca anlatılan destanlar, “Alpamış”, “Kırk Kız”, “Maspatşa”, “Koblan” ve “Edige”dir. Burada özellikle “Kırk Kız” destanı kahramanı açısından hem Türk destanlarında hem de Karakalpak destan geleneğinde özgece bir yere sahiptir. “Kırk Kız” destanının kahramanı kadındır.

Karakalpaklar yaşadıkları coğrafya nazarından destan geleneğinin güçlü bir şekilde icra edildiği Özbek, Kazak, Türkmen ve Kırgızlar ile çevrelenmiştir. Bu geleneğin olumlu manada baskısından dolayı Karakalpaklar’da destan geleneği canlıdır. Bizim de incelediğimiz Er Ziyvar destanı Karakalpaklar arasında bilinen ve tanınan icracıların sıklıkla anlattıkları bir kahramanlık destanıdır.

Karakalpak destan anlatıcıları “Şayır”, “Kıssahan”, “Jırav”, “Baksı” ve “Jırşı” olarak adlandırılır. Bu anlatıcılar birbirinden bildikleri destanlar ve bu destanları anlatım tarzları açısından ayrılırlar. Şayırlar, adından da anlaşılacağı gibi irticalen şiir söyleyebilirler. Bir Şayır aynı destanı anlatırken içerisine kahramanlık temalı şiirler ekleyebilir. Bu şiirler destan konusunun ana çatısına uygun olarak, uygun kısımlarda okunarak destan anlatımı güçlendirilip, zenginleştirilir. Jıravlar ise kahramanlık destanları anlatırlar. Jıravlar’ın anlattıkları kahramanlık destanlarının ana çatısı aynıdır. Kimilerinde jıravın kendi üslubuyla bezenmiş ufak farklılıklar görülür. Bizim de çalışmasını yaptığımız Er Ziyvar destanının jıravı, Jırav Kurbanbay Tajibaev’dir. Er Ziyvar destanı Tajibaev’in repertuarından C. Beknazarov ve G. Esemuratov tarafından 1958 yılında derlenerek yazıya geçirilmiştir. Karakalpak destanlarıyla ilgili çalışmaların başlangıç tarihi, Karakalpak folklor çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. 1740-1741 yıllarında Rus Çarının emriyle Orta Asya’ya gelen Muravin ve Gladişev adlı iki bilim adamının Sirderya kıyısındaki Karakalpaklardan destan metinleri derlemesiyle başlayan Karakalpak destan çalışmaları, sonraki dönemlerde derleme

faaliyetleriyle devam etmiştir. Karakalpak destanları hakkında bilimsel anlamdaki çalışmalar ise, folklor biliminin dünyadaki gelişmesine ve bölgedeki siyasi değişimlere bağlı olarak 20. yüzyılın ilk yarısında yapılmaya başlamıştır.⁴

1.4. Karakalpak Türkleri Ve Karakalpakistan

1.4.1. Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti

Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti, Özbekistan'a bağlı Özerk bir cumhuriyettir. Aral Gölü'nün güneyinde yer alan Karakalpak Özerk Cumhuriyeti, batıda ve kuzeyde Kazakistan, güneyde Türkmenistan ve doğuda Özbekistan ile komşudur.⁵ Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti 41°00 ve 44°10 paralel, 56°20' ve 65°15' meridyenleri arasında yer almaktadır. Karakalpakistan, Aral Gölü'nün güney kıyısında yer almakta olup, on iki siyasi bölgeye ayrılır. Karakalpakistan, sert ve karasal iklime sahiptir. Yıllık sıcaklık ortalaması 10° ile 13° arasındadır. Yıllık yağış hacmi ise 75 ile 100 m³ arasındadır ve genelde ilkbahar ve kış aylarında yağış alır. Karakalpakistan'daki Sirderya Nehri'nin güney-batı tarafından ayrılan büyük kolu Janaderya Nehri bulunmaktadır. Karakalpakistan'ın en büyük nehri ise Amuderya Nehri'dir. Bu nehir, cumhuriyetin güney kısmı ve merkezinde bulunan ovaları besler. Karakalpakistan'da başta Karateren Gölü olmak üzere irili ufaklı göller de bulunmaktadır. Karakalpakistan'ın güney ve batısında bulunan Kızılıkum Çölü'nde 1000 m. yüksekliğinde Sultan Üvez, Bukan-Tay gibi küçük dağlar yer alır. Karakalpakistan'ın güney-doğu bölgesinde yarı çöl halinde bulunan Üstyurt adında bir plato vardır. Bölgede karasal iklime ait bitkiler yetişir. Bu bitkiler yanında çöl ve yarı çöl ortamına uygun bitkiler de yetişmektedir. Kongirat bölgesinde "toğay" adı verilen sazlıklar ve bataklıklardan oluşan küçük ormanlar bulunmaktadır.⁶

Karakalpakistan'ın yüz ölçümü yaklaşık 165.642 km² olup, başkenti Nökis (Nukus) şehridir. 1932 yılına kadar başkenti Amuderya sahilinin güneyinde bulunan Törtkül'dür. Bu tarihten sonra Nökis (Nukus) başkent yapılmıştır.⁷ Karakalpakistan'ın en önemli şehirleri ise Nökis (Nukus) yanında, Törtkül, Şımbay, Hocaeli, Moynak, Kongirat ve Biruni'dir. Karakalpakistan, 1925-1930 yılları arasında Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne

⁴ Pınar Dönmez Fedakâr. *Karakalpak Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı, Türk Halkbilimi Bilim Dalı, 2008. s. 79

⁵ R. Rahmeti Arat. "Kara-Kalpaklar." İslam Ansiklopedisi. C. 6, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 1967, s. 184.

⁶ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 10.' dan naklen; N. A. Baskakov. "Kara-kalpaks kaya ASSR" (Karakalpak Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti). *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*. C. 31, Hzl. O. Yu. Şmidt, Moskova: Rosudarstvennyy Institut, 1937, ss. 437-438.

⁷ Ahmet Taşağıl. "Karakalpaklar." TDV İslam Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, ss. 426-427.

bağlı özerk bölgeydi. 20 Temmuz 1930'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne dâhil edildi. Aralık 1936 tarihinde ise Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlandı. Bugün ise Özbekistan Cumhuriyeti'ne bağlı özerk bir bölgedir.

Karakalpak Türklerinin bugünkü nüfusunun büyük bir kısmı, Özbekistan Cumhuriyeti'nin içinde yer alan "Karakalpak Özerk Cumhuriyeti"nde yaşamaktadır. 2017 yılı verilerine göre Karakalpakistan'ın nüfusu 1.818.000'dir. Karakalpaklar bu nüfusun yaklaşık %30'unu oluştururlar. Karakalpakistan'da ağırlıklı nüfus Karakalpaklar, Özbekler ve Kazaklar'dan oluşur. Karakalpakistan dışında ağırlık olarak Rusya'da yaşayan Karakalpaklar da vardır. Bunların tahmini nüfusu 300.000 dolaylarındadır.

Karakalpakistan ekonomisinin temeli tekstil ve gıda ürünlerinden oluşmaktadır. Bunların ardından pamuk üretimi, hayvancılık ve balıkçılık gelmektedir. Karakalpak sanayisini pamuk işleme tesisleri oluşturmaktadır. Ayrıca pamuk yağı üretim tesisleri de bulunmaktadır. Aral Gölü'nün güney kıyısındaki Moynak Bölgesinde balık işleme tesisleri vardır. Aral Gölü'nde başta sazan olmak üzere, barbus (bıyıklı balık), kılıç balığı gibi balıklar avlanmaktadır. Karakalpak sanayisinde süt ve yağ üretimi yapan kuruluşlar ve bunları işleyen fabrikalar da vardır. Gıda üretim tesisleri Nökis ve diğer büyük şehirlerde bulunmaktadır. Hocaeli şehrinde küçük tonajlı gemi tamir atölyeleri bulunmaktadır.⁸

Kıpçak grubu içerisinde yer alan Karakalpak Türkçesi, Kazak Türkçesine çok yakındır. Bu nedenle, bazı araştırmacılar tarafından Kazak Türkçesinin bir diyalekti olarak da kabul edilmektedir. Karakalpak Türkçesi, Sovyetler Birliği döneminde yazı dili haline getirilmiştir. 1924-1932 yılları arasında Arap alfabesi, 1928 yılında Latin alfabesi (birinci alfabe), 1932-1938 yılları arasında Latin alfabesi (ikinci alfabe), 1940-1957 yıllarında Kiril alfabesi (birinci alfabe), 1957 yılında Kiril alfabesi (ikinci alfabe) kullanılmıştır. 1993 yılında Özbeklerle birlikte Latin alfabesine geçilmiştir.⁹

Orta Asya'daki diğer Türk Cumhuriyetleri gibi Karakalpakistan'ın da nüfusunun büyük bir kısmı Müslüman'dır. Karakalpak Türkleri İslami inançları uygulamakla birlikte, İslamiyet'ten önceki inançlarını da korumuşlardır. Karakalpakistan'ın tarih boyunca, yerleşik kültürle, atlı göçebe kültürün sınırını teşkil eden kültürel bir eşik konumunda olması, Karakalpak Türklerinin eski Türk inançlarını, İslamiyet'le kaynaştırarak canlı bir şekilde yaşatmasında önemli bir rol oynamıştır. Hanefi mezhebine mensup Karakalpakların İslam dinini ne zaman kabul ettikleri bilinmemektedir.¹⁰ Bununla birlikte Karakalpakistan, Orta

⁸ "Karakalpak." Türkler. C. 1. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. s. 251.

⁹ Pınar Dönmez-Fedakar. "Karakalpak Türklerinin Sözlü Halk Edebiyatında Bazı Şekil ve Türler Üzerine." Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı. Hzl. G. Gülsevin, vd. İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 2005, ss. 197-206.

¹⁰ Ahmet Taşağıl. "Karakalpaklar." TDV İslam Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s. 427.

Asya Cumhuriyetleri içinde dini bakımdan en muhafazakâr bölge olma özelliğinin yanında, Orta Asya sufizminin merkezi olması nedeniyle de özellikle Sovyet döneminde yoğun bir ateizm propagandasına maruz kalmıştır.¹¹

1.4.2. Karakalpak Adı

Karakalpak adına tarihi kaynaklarda ilk olarak 1578 yılında Buhara Hanı'na ait belgelerde rastlanmaktadır.¹² Fakat bu tarihten önce 12. yüzyıla ait Rus kaynaklarında “Çernie Klobuki” (Siyah Başlıklı), Moğol yıllıklarında ise “Hara Malagay” (Siyah Başlık), Doğu'ya giden seyyahların notlarında ise “Kara Börklü” adlı kavimlerden bahsedilmektedir. Bu kaynaklarda yer alan “kara kalpak” veya “kara saç” anlamındaki adlarla anılan kavim ya da kavimlerin bugünkü Karakalpaklar olduğu ise tartışma konusudur.

Karakalpak adının kökenine dair iki ayrı kaynaktan geldiği hakkında iddialar vardır. Birinci iddiada Karakalpak adının, bu kavmin başına giydiği başlıktan kaynaklandığı görüşü, ikinci iddiada ise bu kavmin başlarında bıraktıkları bir tutam saç nedeniyle bu adın verildiği görüşü hâkimdir.

Karakalpakların “kara” sıfatıyla adlandırılmaları; “yas” ve “matem” tutma sırasında siyah başlıklar giymeleri geleneğiyle ilişkilendirilmektedir. Karakalpakların “kara” sıfatıyla adlandırılmasıyla ilgili bir görüşe göre, Karakalpaklar savaşta yitirilen kardeşleri için yas tutmaları sırasında siyah başlıklar giymeleri nedeniyle “Karakalpak” adını almışlardır.¹³ Karakalpakların “kara” sıfatıyla adlandırılmasının nedenini açıklayan bir diğer görüşe göre de Karakalpak adı, muhtemelen Moğol saldırısı sonucu İdil kıyılarına göç etmek zorunda kalan Karakalpakların vatanlarını kaybetme üzüntüsünün işareti olarak siyah renkli başlıklar giymeleriyle ilişkilidir.¹⁴ Karakalpak adında yer alan “kalpak” kelimesi “Çoğunlukla yazları giyilen baş giyimi” anlamına gelmektedir.¹⁵ Kalpak kelimesi ile ses benzerliğine sahip olan “Ğulpak” kelimesi “Kız ve erkek çocukların başında bırakılan bir tutam saç.” anlamına gelmektedir.¹⁶ Karakalpak Türkleri arasında çocukların başlarının tepesinde bir tutam saç bırakılarak tıraş edilmesi geleneği vardır. Bugün Karakalpaklar arasında yapılmayan bu

¹¹ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 12.

¹² Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 13.'den naklen; S. Kamalov - A. Koşanov. Karakalpakstan Tarihi (Karakalpakistan Tarihi). Nökis: Bilim, 1993, s. 124.

¹³ Kamal Mambetov. Karakalpaklar Tarihi-İlimiy İzertlev (Karakalpaklar Tarihi-İlmi İnceleme). Nökis: Karakalpakstan, 1993, s. 34.

¹⁴ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 15'den naklen; Davlen Aytmuratov. Turkskie Etnonimi: Karakalpak, Çernie Klobuki, Çerkes, Bakurt, Kırgız, Uygur, Tyurk, Peçeneg, Sak, Massaget, Skif (Türk Etnonimi). Nökis: Karakalpakistan, 1986, ss. 8-42.

¹⁵ Karakalpak Tiliniñ Tüsindirme Sözlügi (Karakalpak Dilinin İzahlı Sözlüğü). Hzl. Mamut Kalenderov, C. 3, Nökis: Karakalpakistan Baspası, 1988, s. 110.

¹⁶ Karakalpak Tiliniñ Tüsindirme Sözlügi (Karakalpak Dilinin İzahlı Sözlüğü). Hzl. Mamut Kalenderov, C. 2, Nökis: Karakalpakistan Baspası, 1984, s. 49.

uygulamanın çocuğun hayatta kalması işlevine sahip olduğu görüşü mevcuttur. Özellikle çocuğu ölen aileler, daha sonra dünyaya gelen çocuğun yaşaması için çocuğun başında bir tutam saç bırakıp başın diğer kısımlarındaki saçları kazımışlardır. Bu uygulamanın daha sonra dünyaya gelen çocuklara yapılması mecburiyeti olmadığı için bütün Karakalpak çocuklarının ğulpağı yoktur. Çocukların saçları kesildiğinde kutlamalar yapılmaktadır. Bu uygulamaya Kazak Türklerinde de rastlanmaktadır.¹⁷ Karakalpak adıyla ilgili diğer bir görüş ise, bu adın ırk özellikleriyle ilgili olmayıp, Karakalpakların başlarına taktıkları kara kalpaklarla ilgili olduğunu ileri sürmektedir.¹⁸

1.5. Karakalpak Tarihi

Karakalpaklar VI. yüzyılda Oğuz, Kıpçak ve Peçenek gibi Türk boylarının karışması sonucu ortaya çıkmış bir topluluktur. Selçuklular'ın önderliğinde Oğuzlar İran üzerinden Anadolu ve Ortadoğu'ya yayılırken Karakalpaklar'ın bir kısmının bunlara katıldığı, ancak çoğunluğun Aral gölü civarında kaldığı bilinmektedir.¹⁹ Karakalpak adına tarihi kaynaklarda ilk defa 16. yüzyılın sonlarında rastlanmaktadır. Karakalpakların kökeni ve 16. asırdan önceki Karakalpak tarihi hakkında bilgiler temel olarak arkeolojik eserlere ve sözlü kaynaklara dayanmaktadır. Bu nedenle, Karakalpak tarihi 16. yüzyıl ve sonrası olmak üzere iki kısımda incelenecektir.

1.5.1. Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Karakalpak Tarihi

Selçuklular'ın önderliğinde Oğuzlar İran üzerinden Anadolu ve Ortadoğu'ya yayılırken Karakalpaklar'ın bir kısmının bunlara katıldığı, ancak çoğunluğun Aral gölü civarında kaldığı bilinmektedir. Karakalpak ismine ilk defa XI. yüzyıl Rus vekayi'namelerinde rastlanmakta, bu kaynaklarda Çerniye Klobutsi adıyla zikredilmektedir. Rivayete göre Kuman- Kıpçak adlı Türk boyunun akın ve yağmalarından bıkan Kiev Rus knezleri Karakalpaklar'la bir anlaşma yapmışlardır. Ruslar'a yaptıkları yardımın karşılığı olarak da Ukrayna topraklarında Dinyepr nehri civarı onlara verilmiştir. Bu bilgilere rağmen XVI. Yüzyıldan önce Karakalpak isminin bu şekliyle kullanıldığı henüz kesin olarak tesbit edilememiştir. Sadece Aral gölünün güneyinden gelen Oğuz-Peçenek karışımı bir boy tarihi kaynaklarda Çerniye Klobutsi ismiyle kaydedilmektedir. Dolayısıyla ilk dönemleri hakkında çok az şey bilinen Karakalpaklar, yüzyıllarca Türk göçüne sahne olan Aral gölü- Ural dağları

¹⁷ Fedakâr Dönmez. age. s. 16'dan naklen; H. Esbergenov-J. Hoşniyazov. Etnografiçeskie Motivi vı Karakalpakskom Folklore (Karakalpak Folklorunun Etnoğrafik Motifleri). Taşkent: Fan, 1988, ss. 7-8.

¹⁸ R. Rahmeti Arat. "Kara-Kalpaklar." İslam Ansiklopedisi. C. 6, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 1967, s. 185.

¹⁹ Ahmet Taşağıl. "Karakalpaklar." TDV İslam Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s. 427.

arasında yayılarak yaşamışlardır. XI. yüzyıldan sonra Kuman- Kıpçak akınları neticesinde daha da çağalmışlar ve Selçuklular'ın hakimiyeti altına girmişlerdir. XIII. yüzyılda Büyük Moğol Hanlığı'na tabi olan Karakalpaklar. Altın Orda Devleti tarih sahnesinde yerini aldığı anda onların hakimiyetine girdiler; bu devlet yıkılınca ortaya çıkan Nogay Hanlığı bünyesinde kaldılar.²⁰

1.5.2. 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Kadar Karakalpak Tarihi

XVI. yüzyılda bağımsızlıklarına kavuşunca bu defa doğrudan doğruya kendi adlarıyla tarihi kayıtlarda geçmeye başladılar. Bu devirde Aral gölünün doğusuna Siriderya (Seyhun) vadisine yerleştiler. Buhara Emirliği'ne tabi olarak yaşarlarken Kazaklar'ın baskısıyla kuzeye göç ettiler. XVI-XVII. yüzyıllar arasında Aral gölünün güneyini yurt tuttular. Bu bölge Hive Özbek Hanlığı'nın kontrolü altındaydı. Bağımsızlıklarını kazanmalarına rağmen birlik oluşturamadılar. Her kabile kendi reisi tarafından yönetiliyordu. Onların bu dağınık vaziyeti ve etraflarındaki komşularının daha güçlü olması tam bağımsız yaşamalarını engelledi. Yaklaşık 1722'de Karakalpak Hanı Ebü'l-Muzaffer Saadet İnayet Muhammed Sahadır ile Çar Petro arasında bir antlaşma yapıldı. 1743 yılında Kazaklar Karakalpaklar'ın topraklarını ele geçirdi. Karakalpaklar siyasi varlıklarını tamamen kaybederek farklı yerlere dağıldılar. Bir grup Taşkent'in batısına doğru gelirken diğer grup Aral gölü taraflarına göç etti. Uğradıkları bu istila karşısında Rus Çarı Deli Petro'dan yardım isteyen Karakalpaklar herhangi bir cevap alamadılar.

Karakalpaklar ikiye ayrılmalardan sonra XVIII. yüzyıl kaynaklarında Yukarı ve Aşağı Karakalpaklar diye anıldılar. XVIII. yüzyılda Taşkent tarafına göçenleri Buhara hakimiyeti, Aral gölü tarafına gidenleri ise Kazaklar'ın etkisi altına girdiler. Kazaklar'ın Rus nüfuz alanına girmesi Karakalpaklar'ı da etkiledi. Diğer taraftan 1754'te Seyhun'un orta bölgelerinde yaşayan 6000 kadar Karakalpak ailesi Buhara Emirliği'nin himayesine girerek Zerefşan vadisine yerleşti. XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında Aşağı Karakalpaklar bulundukları yerden ayrılarak bugün yaşadıkları Amuderya (Ceyhun) nehri deltasına gelip yerleştiler. Bunlar 1811'de Hive Hanlığı idaresine girdiler. Fakat burada başkaldırarak 1827'de Kongrat şehrinin kontrolünü ele geçirdiler. Reisleri han unvanını aldı ve Kazak nehri kıyısında kendine bir kale inşa ettirdi. Ruslar 1873'te Hive Hanlığı'nı işgal edince Karakalpaklar da onlara bağlandı. 1916'da Orta Asya müslümanlarının başlattığı isyan sırasında Ruslar'dan korkan Karakalpaklar Amuderya deltasına sığındılar. 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Amuderya'nın sağ yakasında oturan Karakalpaklar 1918'de ilan edilen Özerk Türkistan

²⁰ Ahmet Taşağıl. age. s. 427.

Cumhuriyeti'ne dahil edildiler. Sol yakasında oturanlar 1920 yılına kadar Hive Hanlığı'na bağlı kaldılar. Karakalpak toprakları 1920'de Ruslar'ın hakimiyeti altına girdi. 1924'te Sovyetler Birliği'ne dahil edildikten sonra milli sınırların belirlenmesi neticesinde 11 Mayıs 1925'te Rusya Federasyonu'nda teşkil edilen Kazakistan Özerk Cumhuriyeti için Ceyhun'un her iki kenarında Karakalpak özerk vilayeti oluşturuldu. 20 Mart 1932'de Karakalpak özerk vilayeti Kazakistan'dan ayrılarak Rusya federasyonuna bağlı Karakalpak Özerk Cumhuriyeti'ne dönüştürüldü. Karakalpak toprakları 1936'da Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne devredildi. O zamandan günümüze kadar bu cumhuriyetin içinde özerk konumunu muhafaza etmektedir. 1989'dan itibaren Karakalpak milliyetçileri Özbek hükümetine Özerk Karakalpak Cumhuriyeti kurmak istediklerini bildirdiler. 1990'da Karakalpak yönetimi özerk cumhuriyet ilan etti. Özbekistan 31 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını kazandıktan sonra Özbek milliyetçileri Karakalpaklar'ın başlattığı hareketi bastırmaya çalışmakla beraber halen Karakalpaklar muhtar vaziyetlerini sürdürmektedirler.²¹

1.6. Karakalpak Türkleri Hakkında Türkiye'de Yayımlanan Çalışmalar

Karakalpak Türkleri hakkında, Türkiye'de yayımlanan çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu kısımda ağırlıklı olarak dil, tarih ve folklor alanlarındaki bu çalışmalar; "Kitaplar", "Kitap Bölümleri", "Ansiklopedi Maddeleri", "Tezler" ve başlıkları altında tasnif edilecek ve her kısım kendi içinde kronolojik olarak ele alınacak, söz konusu çalışmaların tanıtımı ve değerlendirilmesi yapılacaktır.

1.6.1. Kitaplar

Karakalpak Türkleri hakkında Türkiye'de yayımlanan ilk müstakil çalışma 1974 yılında Ankara'da yayımlanmış olan, Ziya Kurter'in kaleme aldığı "Karakalpak (Türkleri)" adlı kitaptır.²² Bu eserde Karakalpak Türklerinin dili, edebiyatı, tarihi, o dönemki siyasi durumu hakkında bilgi verilmiş, Sovyetler Birliği yönetimindeki Türklerin siyasi ve sosyal durumu ile Karakalpaklar ve Terekemeler (Karapapaklar) arasındaki ilişki tartışılmıştır. Eser, Karakalpakların ve Terekemelerin tarihi bakımdan aynı kökene sahip olduğu görüşü ile son bulmuştur.²³

Karakalpak Türkleri hakkında Türkiye'de yayımlanan ikinci çalışma, meşhur Karakalpak âşık Berdak hakkında, İrfan Ünver Nasrattınoğlu tarafından hazırlanmış ve 1997 yılında Ankara'da yayımlanmış olan "Karakalpak Halk Ozanı Berdak" adlı çalışmadır.²⁴

²¹ Ahmet Taşağıl. age. s. 427

²² Ziya Kurter. Karakalpak (Türkleri). Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret, 1974.

²³ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 38.

²⁴ İ. Ü. Nasrattınoğlu. *Karakalpak Halk Ozanı Berdak*. Ankara: Ocak Yayınları, 1997.

“Giriş” ve “Şiirler” olmak üzere iki bölümden oluşan çalışmanın “Giriş” kısmında Nasrattınoğlu’nun Karakalpakistan’a yaptığı bir gezinin hatıralarına ve orada yapılan gözlemlere yer verilmiştir. Bu kısımda Karakalpakistan’ın coğrafyası, ekonomisi, nüfusu, tarihi hakkında çok genel bilgilere de yer verilmiştir. Bu tanıtıcı kısmın hemen ardından Berdak’ın şiirlerinin Türkiye Türkçesine aktarılmış metinlerine yer verilmiştir.²⁵

Karakalpak Türklerinin edebiyatı konusunda Türkiye’de yapılmış çalışmalardan biri de, Ceyhun Vedat Uygur tarafından hazırlanmış olan “Karakalpak Türkleri Edebiyatı (Gramer, Yazılı Edebiyat, Destanlar)” adlı eserdir.²⁶ 1999 yılında Denizli’de yayımlanan bu çalışma, “Giriş” ve üç bölümden meydana gelmektedir. “Giriş” kısmında Karakalpakistan’ın kısa bir tanıtımı yapıldıktan sonra, Karakalpak Türkçesinin incelendiği “Birinci Bölüm” yer almaktadır. Bu dil incelemesini takip eden “İkinci Bölüm”de Karakalpak edebiyatı örneklerle tanıtıldıktan sonra, “Destanlar” adı verilen “Üçüncü Bölüm”de meşhur bazı Karakalpak destanlarının özetlerine yer verilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise Karakalpak atasözlerinden örnekler yer almaktadır. Bu eser, Karakalpak edebiyatının Türkiye’de tanıtılan ilk çalışmalardan biri olması bakımından önemlidir.²⁷

2001 yılında yayımlanmış olan “Karakalpak Türkçesi Grameri (Fonetik, Morfoloji, Sentaks)” adlı çalışma, Karakalpak Türkçesi hakkında Türkiye’de yayımlanan ilk müstakil dil incelemesidir.²⁸ Ceyhun Vedat Uygur tarafından hazırlanmış olan bu eserde Karakalpak Türkçesinin fonetik yapısı ve dilbilgisi özellikleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu çalışmanın sonunda Karakalpak Türkçesindeki çeşitli edebi eserlerden ve inceleme eserlerinden alınmış metin parçalarının transkripsiyonlarına ve bu metinlerin Türkiye Türkçesine aktarmalarına da yer verilmiştir.²⁹

Karakalpak Türkleri hakkında Türkiye’de yayınlanmış bir diğer çalışma, Karakalpak bilim insanları Sarıgül Bahadırova ve S. Ahmedov tarafından kaleme alınmış olan “Karakalpak Halk Edebiyatı Terimleri ve Destanları” adlı sözlük çalışmasıdır.³⁰ Ali Abbas Çınar tarafından Karakalpak Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılan kitabın orijinal adı “Folklorik Terminlerin Kısa Sözlüğü” olup, Bilim Yayınevi tarafından 1992 yılında Nökiş’te yayımlanmıştır. Halk edebiyatı terimlerinin alfabetik olarak açıklandığı kitabın sonunda bulunan “Ekler” kısmında bazı Karakalpak destan özetlerine yer verilmiştir.

²⁵ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 38.

²⁶ Ceyhun Vedat Uygur. Karakalpak Türkleri Edebiyatı (Gramer, Yazılı Edebiyat, Destanlar). Denizli: Özcan Ofset, 1999.

²⁷ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 39.

²⁸ Ceyhun Vedat Uygur. Karakalpak Türkçesi Grameri (Fonetik, Morfoloji, Sentaks), Denizli: Bilal Ofset, 2001.

²⁹ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 39.

³⁰ Sarıgül Bahadırova-S. Ahmedov. Karakalpak Halk Edebiyatı Terimleri ve Destanları. Aktaran.: Ali Abbas Çınar. Muğla: Karaca Matbaası, 2004.

Türkiye’deki Karakalpak folklor çalışmaları bakımından faydalı bir yardımcı eser olan bu kitabın “Önsöz”ünde Ali Abbas Çınar, Türkiye Türkçesine aktarmasında, çalışmanın içeriğinin daha açık anlaşılması için “Karakalpak Halk Edebiyatı Terimleri ve Destanları” adının tercih edilmiş olduğunu belirtmiştir. Kitap, “Terimler Dizini” ve “Destanlar Dizini” kısımlarıyla tamamlanmıştır. Eserin orijinalinde bulunmayan ve Çınar tarafından eklenen bu kısımlar, Türkiye’deki okuyucu için faydalı olmuştur.³¹

Karakalpak Türkleri hakkında yayımlanan en yeni çalışma Salih Yılmaz tarafından hazırlanan “XVI.-XX. Yüzyıllarda Karakalpak Türkleri” adlı kitaptır.³² Yazarın, 2000 yılında tamamladığı “Yeniçağda Karakalpak Türkleri” adlı yüksek lisans tezi temelinde hazırlanmış olan çalışma, Karakalpak Türklerinin tarihi konusunda Türkiye’de yayımlanan ilk müstakil çalışma olması yanında, aynı zamanda en kapsamlı çalışmadır. “Giriş”, beş bölüm ve “Sonuç” kısımlarından oluşan çalışmanın “Giriş” kısmında Karakalpak terimi açıklanmış, Birinci Bölümde Karakalpak Türklerinin tarih sahnesine çıktığı, İkinci Bölüm’de Karakalpak Türklerinin 16.-18. yüzyıllardaki tarihi, Üçüncü Bölüm’de Karakalpak Türklerinin Türkistan hanlıklarıyla ilişkileri, Dördüncü Bölüm’de Karakalpak Türklerinin 16.-18. yüzyıllardaki kültür ve teşkilatlanması ve Beşinci Bölüm’de Karakalpak Türklerinin 20. yüzyıldaki tarihi ele alınmıştır. Eser, Karakalpak Türklerinin yakın çağdaki tarihi ve kültürü bakımından oldukça kapsamlı bir bilimsel çalışmadır.³³

Karakalpak Türkleri hakkında Türkiye’de yapılmış bilimsel yayınların yanında, popüler yayımlar da bulunmaktadır. Hasan Kallımcı tarafından düzenlenmiş olan “Kırk Kahraman Kız”³⁴ adlı çocuk kitabı, Karakalpak Türklerin meşhur destanı “Kırk Kız”dan uyarlanmıştır.

Karakalpak Türkleri hakkındaki bir diğer popüler yayım ise ünlü Karakalpak romancı Tulepbergen Kaipbergenov’un “Karakalpak Kızı” adlı romanının Türkiye Türkçesine çevirisidir.³⁵ Kayhan Yükseler tarafından Rusça’dan tercüme edilmiş olan romanda, Sovyetler Birliği döneminde rejim değişikliğiyle birlikte yaşanan değişimler ve zorluklar, bir Karakalpak köyünde yaşayan bir kadının hikâyesi çerçevesinde anlatılmaktadır.

Karakalpak Türkleri hakkında burada ele alınmış olan müstakil çalışmaların yanında, hâlihazırda yayıma hazırlanmakta olan birkaç çalışma daha bulunmaktadır. Ceyhun Vedat Uygur tarafından TDK tarafından yürütülmekte olan “Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü

³¹ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 40 .

³² Salih Yılmaz. XVI.-XX. Yüzyıllarda Karakalpak Türkleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2006.

³³ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 40.

³⁴ Hasan Kallımcı. Kırk Kahraman Kız. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2003.

³⁵ Tulepbergen Kaipbergenov. Karakalpak Kızı. Çev. Kayhan Yükseler, İstanbul: Evrensel Basım Yayın-Roman Dizisi, 2006.

Projesi” kapsamında dört ciltlik “Karakalpak Türkçesi Sözlüğü”nün Türkiye Türkçesine aktarılması tamamlanarak TDK’ya teslim edilmiştir.³⁶

1.6.2. Kitap Bölümleri

Karakalpak Türklerine yer veren çalışmaların en eski tarihlilerinden biri Baymirza Hayıt tarafından hazırlanmış ve 1975 yılında yayımlanmış olan “Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleleri Tarihi” adlı kitaptır.³⁷ Söz konusu kitapta Türkistan Devletlerinin tarihi içinde Karakalpak Türklerine de yer verilmiştir.³⁸

Orta Asya Türk Devletleri ve grupları hakkında Türkiye’de yapılan çalışmalara ışık tutan Zeki Velidi Togan’ın “Bugünkü Türk İli Türkistan ve Yakın Tarihi” adlı kitap, Karakalpak Türklerinin tarihi konusunda da en önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.³⁹ Toganın eserinde Karakalpaklara ayrılmış bir bölüm bulunmamakla birlikte, Türkistan tarihi içinde yeri geldikçe Karakalpak Türklerine de değinilmiştir.⁴⁰

Nadir Devlet’in, Türk dünyasının coğrafyası, ekonomisi, tarihi, sosyal, kültürel ve dini yapısı vb. gibi hemen her konuda kısaca bilgi veren bir başvuru kaynağı niteliğindeki “Çağdaş Türk Dünyası” adlı kitabının, Özbekistan Cumhuriyeti’ne ayrılan bölümü (ss. 163-187) içerisinde “Karakalpak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” (ss.173-174) başlığı altında Karakalpak Türklerine de yer verilmiştir.⁴¹

1999 yılında Ankara’da yayımlanan, Metin Ergun’un hazırladığı “Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi” adlı iki ciltlik çalışma, Türk dünyası efsaneleri hakkında bilgi veren en kapsamlı çalışmalardan biridir.⁴² Kitapta, Karakalpak efsaneleri üzerinde yapılan araştırmalara (C.1, ss. 137-139) ve sekiz tane Karakalpak efsanesi metninin transkripsiyon ve aktarmasına (C.2, ss. 761-768) yer verilmiştir.

Saim Sakaoğlu’nun “101 Türk Efsanesi” adlı kitabında da bir Karakalpak efsanesi bulunmaktadır.⁴³ Kitapta, “Karakalpak” (ss. 62-63) başlığı altında yer alan efsane, Metin Ergun’un yukarıda hakkında bilgi verdiğimiz “Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi” adlı kitabından alınmıştır.⁴⁴

Türk Dünyası El Kitabı’nın beşinci cildinin Ceyhun Vedat Uygur tarafından kaleme alınan “Karakalpak Edebiyatı” (ss. 399-421) adlı kısmında Karakalpak Türklerinin edebiyatı

³⁶ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 41.

³⁷ Baymirza Hayıt. Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleleri Tarihi. Ankara: TTK, 1975.

³⁸ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 42

³⁹ Zeki Velidi Togan. Bugünkü Türk İli Türkistan ve Yakın Tarihi. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.

⁴⁰ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 42.

⁴¹ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 43

⁴² Metin Ergun. Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi. C. 2, Ankara: TDK Yayını, 1997.

⁴³ Saim Sakaoğlu. 101 Türk Efsanesi. Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.

⁴⁴ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 43

ve folklor ürünleri hakkında bilgi verilmiştir.⁴⁵ Söz konusu kısımda hem Karakalpak edebiyat tarihi hem de Karakalpak edebiyatçılarından önemli isimlerin eser adları yer almaktadır.

1.6.3. Ansiklopedi Maddeleri

Ansiklopedilerin “Karakalpak” maddeleri içerisinde İslam Ansiklopedisi’nin, Reşit Rahmeti Arat tarafından yazılmış olan “Karakalpaklar” maddesi önemli bir yere sahiptir.⁴⁶ Zengin bir bibliyografyaya sahip olan bu maddede yer alan, özellikle tarihle ilgili bilgiler, Karakalpak Türkleri hakkında daha sonra yayımlanan çalışmaların hemen hepsinde değerlendirilmiş olmakla birlikte söz konusu maddedeki siyasi yapı, nüfus ve ekonomi gibi pek çok bilginin o dönemki verilere dayandığı unutulmamalıdır.⁴⁷

Karakalpak Türkleri hakkındaki bir diğer başvuru kaynağı ise Diyanet Vakfı tarafından yayımlanan İslam Ansiklopedisi’nde yer alan ve Ahmet Taşağıl tarafından yazılmış olan “Karakalpaklar” maddesidir.⁴⁸ Son dönemde hazırlanan bu maddede yer alan bilgiler, yukarıda zikredilen ansiklopedi maddelerine göre daha güncel bilgilere sahiptir ve bu maddenin sonunda zengin bir bibliyografya bulunmaktadır.⁴⁹

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisinin 23. cildi “Karakalpak Edebiyatı”na ayrılmıştır.⁵⁰ Prof. Dr. Pirmat Şermuhammedulı ve Tahir Kahhar tarafından hazırlanan ve Ceyhun Vedat Uygur tarafından Latin harflerine çevrilerek, Karakalpak Türkçesinden aktarılan çalışmada “Karakalpak Halkı, Karakalpak Dili ve Karakalpak Edebiyatı”, “Karakalpak Halk Edebiyatı”, “Halk Destanları”, “XVIII.-XIX. Asırlar Karakalpak Yazılı Edebiyatı” ve “XIX.Asrın Sonu Ve XX.Asrın Başlarındaki Karakalpak Yazılı Edebiyatı” başlıkları yer almaktadır. Karakalpak edebiyatı ve sözlü folklor ürünlerinden destanlar hakkında bilgi verilen kaynakta, Karakalpak edebiyatçılarının eserlerinden örnek metinler de bulunmaktadır. Ayrıca metinlerden önce yazarlar hakkında da bilgi verilmiştir. Kitapta transkibe edilmiş metinler ve aktarma birlikte sunulmaktadır.⁵¹

Türkler Ansiklopedisi’nin pek çok cildinde Karakalpaklara değinilmekle birlikte, birinci ciltte Özbekistan ve dâhilinde Karakalpakistan’ın ekonomik yapısı, üçüncü ciltte

⁴⁵ Ceyhun Vedat Uygur. “Karakalpak Edebiyatı.” *Türk Dünyası El Kitabı*. C. 5, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, 1999, s. 399-421.

⁴⁶ Reşit Rahmeti Arat. “Karakalpaklar.” *İslam Ansiklopedisi*. C. 6, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 1967, ss. 184-188.

⁴⁷ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 45

⁴⁸ Ahmet Taşağıl. “Karakalpaklar.” *İslam Ansiklopedisi*. C. 24, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, ss. 426-427.

⁴⁹ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 45

⁵⁰ *Karakalpak Edebiyatı*. Hzl. Pirmat Şermuhammedulı-Tahir Kahhar, Aktaran: Vedat C. Uygur. *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: Başlangıcından Günümüze Kadar*. C. 23, Redaktör. Nevzat Köseoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 2003.

⁵¹ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 46

“Karakalpak Özerk Cumhuriyeti”, on dokuzuncu ciltte “Özbekistan Cumhuriyeti”, yirminci ciltte ise “Karakalpak Türkçesi” hakkında kapsamlı bilgi verilmektedir.⁵²

1.6.4. Tezler

1.6.4.1. Doktora Tezleri

Ceyhun Vedat Uygur tarafından, Ahmet Bican Ercilasun danışmanlığında hazırlanan “Kırgız-Kazak-Karakalpak Türkçelerinde İsim” adlı doktora tezi Karakalpak Türkçesi hakkında Türkiye’de yapılan ilk dil incelemeleri arasında yer alır.⁵³ Çalışmanın “Giriş”inde yer alan “Karakalpak Türkçesi” adlı kısımda Karakalpak Türkçesinin ses özelliklerine yer verilmiştir. Tezin diğer bölümleri isimlerin ses ve dil özelliklerine ayrılmış, Kazak, Kırgız ve Karakalpak Türkçeler mukayese edilerek, örneklere yer verilmiştir.⁵⁴

Karakalpak Türkçesi hakkındaki tezlerden biri de Leyla Karahan danışmanlığında, Erol Güngördü tarafından hazırlanan “Kırgız-Kazak-Karakalpak Türkçelerinde Fiil” adlı çalışmadır. Kazak ve Kırgız Türkçelerinin yanında Karakalpak Türkçesindeki fiillerin ses ve dil özelliklerini inceleyen çalışmanın “Giriş” kısmında yer alan “Karakalpaklar” (ss. 42-59) adlı kısımda, öncelikle Karakalpak tarihi hakkında bilgi verildikten sonra, Karakalpak Türkçesinin çağdaş Türk lehçeleri içindeki konumu değerlendirilmiş ve ses düzeni hakkında kısa bir tanıtım yapılmıştır. Tezin diğer bölümleri fiillerin ses ve dil özelliklerine ayrılmış, Kazak, Kırgız ve Karakalpak Türkçeler mukayese edilerek, örneklere yer verilmiştir. Karakalpak Türkçesindeki fiilleri başta Kazak ve Kırgız Türkçeleri olmak üzere, diğer Türk lehçeleriyle mukayeseli olarak ele alan çalışma, Karakalpak Türkçesi konusunda yapılan çalışmalar için önemli bir yardımcı kaynak niteliğindedir.⁵⁵

Karakalpak Türkçesine değinen bir diğer çalışma da Ercan Alkaya tarafından hazırlanan “Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar” adlı tez çalışmasıdır.⁵⁶ Çalışmada Kuzey grubu Türk lehçeleri dâhilinde Karakalpak Türkçesindeki edatlar da incelenmiştir

Prof. Dr. Fikret Türkmen danışmanlığında 2008 yılında Pınar Fedakar Dönmez, “Karakalpak Efsaneleri(İnceleme-Metinler)” başlıklı doktora tezini yayımlamıştır. Tezde kimi Karakalpak efsanelerinin aktarması ve motif yapısı çeşitli inceleme metotları esas alınarak incelenmiştir.

⁵² Türkler Ansiklopedisi. C. 1, 3, 19, 20, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

⁵³ Ceyhun Vedat Uygur. Kırgız-Kazak-Karakalpak Türkçelerinde İsim. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

⁵⁴ Pınar Fedakâr Dönmez. age. s. 47

⁵⁵ Erol Güngördü. Kırgız-Kazak-Karakalpak Türkçelerinde Fiil. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

⁵⁶ Ercan Alkaya. Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

1.6.4.2 Yüksek Lisans Tezleri

Karakalpak Türkleri hakkında hazırlanmış yüksek lisans tezlerine aşağıda kronolojik sırayla yer verilmiştir:

1. Filiz Kılıç. Aral-Hazar Grubu Karşılaştırmalı Türk Lehçelerinin Ses Bilgisi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
2. Salih Yılmaz. Yeniçağda Karakalpak Türkleri. Adapazarı: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2000. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
3. Çetin Yalçın. Karakalpak Türkçesinin Sentaksı, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
4. Feyza Turgut Tokat. Karakalpak Şair Ve Ozanı Berdak'ın Hayatı, Kişiliği ve Eserleri. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
5. Ahmet Demirhan. Karakalpak Türkçesi Konu Çözümlemeli Söz Varlığı. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2011. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
6. Zeynep Begüm Ok. Köroğlu Destanının Karakalpak Varyantı. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

METİN

Er Ziyvar destanı Karakalpaklar arasında yayılmış, bilinen önemli bir kahramanlık destanıdır. Destandaki ana düşünce yurdunu dış düşmanlardan korumak, halkların dostluk bağlarını sağlamak, huzur ve refah içinde, dostça yaşama emelindeki Horezm hanı Hesên Han ve oğlu Er Ziyvar'ın erlik işlerinin anlatılmasıdır.

Destandaki ana subjelerden Kalmak hanı Taktapolat'ın Horezm'e iki kez yaptığı baskın, Horezmliler'in yurtlarını korurken yaptıkları adil dövüşleri, en sonunda Kalmak Hanlığı ile Horezm Hanlığı'nın dostluğu, cefakâr halkların bayındır ve rahat yaşamlarından söz edilir.

Destan kendi içerisinde iki ana olaya ayrılmıştır. İlki, Kalmak hanı Taktapolat ile olan mücadele, ikincisi ise Er Ziyvar'ın aşkını aramak için çıktığı yolda karşılaştığı zorluklardır.

Er Ziyvar destanı Jırav Kurbanbay Tajıbaev'in repertuarının ana eserlerinden biridir. Jıravlar, kopuz eşliğinde nağmeli bir şekilde sadece kahramanlık destanları anlatan sanatçılardır. Er Ziyvar destanını halk ağzından yazma işi önceden de ele alınsa da 1958 yılında ilk kez bir jırav olan K. Tajıbaev'den Sayıpazar Beknazarov ve Genjemurat Esemuratov tarafından kayda geçirilmiş ve kitap olarak basılmıştır.

Özbekistan İlimler Akademisi'nin el yazmaları bölümünde Er Ziyvar destanının çeşitli yıllarda yazılmış dört adet el yazması saklıdır. P140 numarada bulunan 448 sayfalık Arap harfli nüshası, 452, 462 sayfalık 1941 ve 1953 yıllarında S. Beknazarov ve G. Esemuratov tarafından yazılmış iki el yazması vardır. Elimizdeki eser ise G. Esemuratov tarafından hazırlanmış ve 1958 yılında Karakalpak Memleketlik Baspası tarafından basılmıştır.

Metinlere geçmeden önce kullandığımız transkripsiyon harflerini belirtmemizde fayda olacaktır. Metinlerde kullandığımız işaretler şunlardır:

- é : açık ve geniştir, /a/ sesine yakındır.
- e : kelime başında olan e ünlü başına y(e) getirelerek okunmaktadır.
- ğ : gırtlığa yakın telaffuz edilen /g/ sesidir.
- ķ : gırtlığa yakın telaffuz edilen /k/ sesidir.
- ŋ : nazallaşmayı gösterir.
- v : /v/ ünsüzü dudaklarda teşekkül eden sesli ve sızıcı bir ünsüzdür. Dişler dudağa değdirilerek değil iki dudak büzülerek telaffuz edilir.

Not: Aktardığımız metinlerde /v/ ünsüzü tek bir harfle karşılandığından dolayı ayırıcı bir işaret koyma lüzumunu görmedik.

ER ZİYVAR

Buringı zaman vaqtında, Horezm elinde, Akjürim degen qalada, Hesen degen han bar edi. Şahı Hesenning vaqtında Horezmning ellerin köp abadan der edi. Sansız Qalmaq elinen Taqtapolat Horezmdi alsam dep érman etip jür edi. Bir künleri şiyrin janın kıynadı, patşa lésker jıynadı, yabıdayın tuvladı, on altı top süyretip, Horezmdi almağa otız mın lésker aydadı. Léskerlerin ertip, patşa jolğa ravan boldı. Bir neşe kün jol jürüp, az gına emes mol jürüp, patşa vaqtın hoşladı, Horezmning şetine kelip qosın tasladı. Jaslıқта Taqtapolat patşanın jaqsı körgeñ hémiresi Abakan vezir der edi. Şaqırıp alıp qasına, zerli jıgası dirildep, şahı Hésenge sen taysalmay bar dedi, basına qayğı sal dedi. Horezmning ellerin teklik penen bermese, Taqtapolat patşamız Horezmdey elinđi, sonalı aydın kölinđi, dévletinđi, bahtınđi, arız sorağan tahtınđi, elin menen halkındı talap etti almağa, bunu qalay köresiz dep barıp şah Hésenge ayt dedi. Tezlik penen qayt dedi.

1. Éjep bolar taqsır dep,
 2. Abakan turıp ornınan,
 3. Tulparağa erin saladı,
 4. Maqpal menen terliklep,
 5. Gudarı ayl şaladı,
- Aq nayza qolğa aladı.
Aldına dabıl öngerip,
Keynine savıt bökterip,
Aqtamgerdin jılavın,

ER ZİYVAR

Geçmiş zaman vaktinde, Horezm elinde, Akjürim adlı şehirde Hesen denen han var idi. Şah Hesen zamanında Horezm elleri çok bayındır derlerdi. Sansız Kalmak elinden Taktapolat Horezm'i almak arzusıyla yaşamaktaydı. Bir günleri şirin canını zorladı, padişah asker topladı, atlılarını tuğladı, on altı top çektirip, Horezm'i almaya otuz bin asker sürdü. Askerlerini hazırlayıp, padişah yola revan oldu. Birkaç gün yol gidip, azıcık değil bol gidip, padişah vaktini hoşladı, Horezm'in sınırına gelip otağını kurdu. Gençlikte Taktapolat padişahın sevdiği yöneticisi Abakan adlı veziri yanına çağırarak, süslü miğferi titreyip, Şah Hesen'e sen çekinmeden var dedi, Başına kaygı sal dedi. Horezm'in ellerini kolaylıkla vermezse, Taktapolat padişahımız Horezm elini, güzel parlak gölünü, devletini, bahtını, dert dinlediği tahtını, eli ile halkını talep etti almaya, bunu nasıl görürsünüz diye varıp Şah Hesen'e söyle dedi. Tezce geri dön dedi.

Emredersiniz efendim deyip,
Abakan kalkıp yerinden,
Tulpara eyerini attı,
Kadifeden terlik koyup,
Deri kolan bağladı,
Ak mızrak ele aldı.
Önüne davul koyup,
Arkasına zırh alıp,
Aktamger'in yularını,

10. Oŋgarıp jolğa saladı.

Ƙırık jigiti oŋında,
Ƙırık jigitti solında,
Horezmniŋ eline,
Léşker tartıp baradı.

15. Közleri ottay jaynadı,

Ġarip janın Ƙıynadı,
Astındağı AƘtamger,
Kökke atıp oynadı,
Tulparğa Ƙamşı basadı,

20. Bélent Ƙumnan asadı,

Déryadayın tasadı,
Eyne séske vaƘtında,
Şahı Hésenniŋ aldına,
AbaƘan vézir jetipti.

25. Han aldına barganda,

Attıŋ basın buradı,
Hangı Ƙarap turadı,
AbaƘanğa Hésen şah,
Ne arzın bar dep soradı:

30. -Seni körıp kevlim boldı biyƘarar,

Bolğanday-aƘ keŋ dünyalar bizge tar,
Érebi atlı temir tonlı goş jigit,
Ayta beriŋ bizge Ƙanday arzın bar?

Duşpanlargı sen salarsaŋ Ƙayğı-zar,

35. Savaşıŋdı körgeŋ ğanim muŋayar,

Ƙaysı jurttan Ƙaysı jurtğa barasaŋ,
Irasıŋ aytƘıl haşlı kériŋ kim bolar?

-Arzımdı esit ƘulaƘ salğın Hésen han,
Siz dep men atlanıp keldim ƘalmaƘtan,

40. TaƘtapolat dep biziŋ hanımız,

Çekip yola saldı.

Kırk yiğidi sağında,
Kırk yiğidi solunda,
Horezm'in eline,
Asker sürüp vardı.
Gözleri ateş gibi parladı,
Garip canını zorladı,
Altındaki Aktamger,
Göge atlayıp oynadı,
Tulpara kamçı vurdu,
Yüce kumdan aştı,
Derya gibi taştı,
Sabahın erken vaktinde,
Şah Hesen'in önüne,
Abakan vezir ulaştı.
Han önüne vardığında,
Atın başını döndürdü,
Hana doğru durdu,
Abakan'a Hesen Şah,
Ne isteğın var diye sordu:

-Seni görüp gönlüm oldu bıkarar,

Olmadan koca dünyalar bize dar,
Arap atlı demir donlu koç yiğit,
Söyleyiverin bize nasıl isteğın var?

Düşmanlara sen salarsın kayğı-dert,

Savaşıŋı gören adam dertlenir,
Hangi yurttan hangi yurda varırsın,
Doğrusunu söyle aslın kim olur?

-İsteğimi işit kulak veren Hesen Han,
Size diye ben atlanıp geldim Kalmak'tan,
Taktapolat derler bizim hanımız,

Jurtıñdı almağa etti talaban.

Horezmde sen bir Hésen töresen,
Neşşe jıldan beri dévran süresen,
Han jiberdi Horezmdi bersin dep,
45. Hésen şahım, bunu qalay köresen?

Işkı otına parlap küyip janasañ,
Halkın menen mésléhétti salasañ,
Savaşlarğa bizge qarsı şıqpasañ,
Hanımızğa möriñdi alıp barasañ.

50. Men Abaқан saltanatlı töremen,
At kıuyrıgın Nédirşaday öremen,
Jaylı eken Taқtapolat hanımız,
Hésen hanım bes kün mévlet beremen.

Léşkeriñdi jıyna, halkına ur jar,
55. Bizıñ menen savaş aşısañ gellegar,
Savaşpasañ ya jurtıñdı bermeseñ,
Baslarına men salarman qaygı-zar.

-Sözimdi tıñla Hésen han,-
Dep turdı qarsı Abaқан,
60. Hésen han turdı oylanıp,
Abaқан sözın ayıp bol,
Atıñ basın tartadı,
-Körgenşe hoş bol Hésen han,-
Dep Abaқан qaytadı.

Al endi Abaқан keynine qaytqannan
keyin, Hésen han alpıs eki hémeldar, jetpis eki
möhirdar, barlıq biyin jıynadı, garrı jandı
qıynadı, ortağa şıgıp Hésen han, bularğa qarap

Yurdunu almaya etti talep.

Horezm'de sen bir Hesen beysin,
Kaç yıldan beri devran sürersin,
Han gönderdi Horezm'i versin deyip,
Hesen şahım, bunu nasıl görürsün?

Aşk ateşine parlayıp yanasın,
Halkın ile meclisi bırakasın,
Şavaşlarda bize karşı çıkmayasın,
Hanımıza mührünü alıp varasın.

Ben Abakan saltanatlı beyim,
At kıuyruğunu Nadir Şah gibi örerim,
Kolaylamış Taқtapolat hanımız,
Hesen Hanım beş gün mühlet veririm.

Askerini topla, halkına ver haber,
Bizim ile savaşırsan kelle-gâr
Savaşmazsan ya yurdunu vermezsın,
Başlarına ben salarım kaygı-dert.

-Sözümü dinle Hesen Han,
Deyip durdu karşı Abakan,
Hesen Han durdu düşünüp,
Abakan sözünü söyleyip,
Atının başını çekti,
-Görüşene dek hoşça kal Hesen Han,
Deyip Abakan geri döndü.

İşte şimdi Abakan geriye döndükten
sonra, Hesen Han altmış iki yöneticiyi, yetmiş
iki mühürdarı, bütün beylerini topladı, ihtiyar
canı zorladı, ortaya çıkıp Hesen Han, bunlara

tolğadı:

65. -Alpıs eki hémeldar,
Jıynalısqan beglerim,
Horezmdi almağa,
Halkıma qayğı salmağa,
Kelipti aydap léskerin,
70. Taqtapolat zalım han,
Beliñdi qınap buvmasañ,
Basıñdı jolğa qoymasañ,
Mért bolıp savaşıta,
Kelgen javdı kuvmasañ,
75. Alar kelip elinđi,
Soldırar kıızıl gülinđi,
Olja kılar malınđı,
Jesir eter kıızınđı,
Qullar eter ulınđı,
80. Berk buvmasañ beliñdi.
Qorımasañ elinđi,
Ala goysa Taqta han,
Soldırar kıızıl gülinđi.
Pasıq kılar dininđi,
85. Alpıs eki hémeldar,
Aqıllı dana töresen.
Bir birinñi iziñe,
İzzet penen eresen,
Hesen shahtıñ aldında,
90. Qanday keñes beresen?
Bul sözdi aytıp bolğanda,
Ya keynine qaytalmay,
Jıynalısqan köp begler,
Aytajaq sözın aytalmay,
95. Muñayıp béri turadı,
Köp işinen bir vézir,

doğru seslendi:

- Altmış iki yönetici,
Toplaşan beylerim,
Horezm'i almaya,
Halkıma kayğı salmaya,
Gelmiş sürüp askerini,
Taktapolat zalim han,
İşi ciddiye almazsan,
Başını yola koymazsan,
Mert olup savaşıta,
Gelen düşmanı kovmazsan,
- Alır gelip elini,
Soldurur kıızıl gülünü,
Ganimet eder malını,
Yetim eder kızını,
Kul eder oğlunu,
Sıkı yapmasan işini,
Korumasan elini,
Alıverse Takta han,
Soldurur kıızıl gülünü.
Fasık kılar dinini,
- Altmış iki yönetici,
Akıllı bilge beysiniz,
Birbirinizin izine,
İzzet ile eriniz.
Hesen şahın önünde,
Nasıl akıl verirsiniz?
Bu sözü söylediğinde,
Geriye dönmeden,
Toplaşan kalabalık beyler,
Söyleyeceğini söyleyemeden,
Dertlenip hepsi durdu,
Kalabalık içinden bir vezir,

- Saylanıp şığıp ortağa,
 Köpke qarap söyledi,
 Söylegende ne dedi,
 100. Ol vézirdiñ laķabın,
 Sarım vézir der edi.
 -Tıñlasañız patşahım,
 Barmayık hannıñ aldına,
 Bara qoysañ nabada,
 105. Qalarsan halıķtın qanına,
 Bara qoysañ nabada,
 Taķtapolat zalım han,
 Suvday töger qanıñdı,
 Alar şıyrın janıñdı,
 110. Oljalar qılar malıñdı,
 Qozğar göne dértiñdı,
 Qozğa kömer artıñdı,
 Köşirip keter jurtıñdı,
 Aq kağazğa hat salıp,
 115. Hāl-jagdaydı han aytıp,
 Halıķtı qırmay, urıspay,
 Taķtapolat patşağa,
 Eldi-jurttı bereyik,-
 Dep sözın tamam etedi.

Ziyvar menen Janay mektepten qayıp kiyatır edi. Atasının adamlardı jıynap mészléhét etip otırğanın körıp, Sarım biydiñ sözın esitip, eki bala jıynalğan köpşiliktiñ arasına kelip, halıķqa bir gúlgıla túskenin, el şetine jav kelgenin bilip, qanları qaynap, közleri ottay jaynap, jigerleri tasıp, ayağın ğaz-ğaz basıp, ortağa şığıp jıynalğan élevmetlerge qarap bir söz baslaydı. Sonda Ziyvar er ne deydi:

- Hazırlanıp çıkıp ortaya,
 Kalabalığa doğru söyledi,
 Söylediğinde ne dedi,
 O vezirin lakabına,
 Sarım vezir derlerdi.
 -Dinleseniz padişahım,
 Varmayalım hanın önüne,
 Varırsan eğer,
 Kalırsın halkın kanına,
 Varırsan eğer,
 Taktapolat zalım han,
 Su gibi döker kanını,
 Alır şirin canını,
 Ganimet eder malını,
 Kurcalar eski derdini,
 Mezara gömer ardını,
 Göçürüp gider yurdunu,
 Ak kağıda mektup yazıp,
 Hali-durumu han söyleyip,
 Halkı kırmadan, vuruşmadan,
 Taktapolat padişaha,
 Eli-yurdu verelim, -
 Deyip sözünü tamam eder.

Ziyvar ile Janay mektepten dönüp geliyormuş. Atasının adamları toplayıp önemli bir iş için oturduklarını görüp, Sarım Bey'in sözünü işitip, iki çocuk toplaşan kalabalığın arasına gelip halka bir vesvese düştüğünü, el sınırına düşman geldiğini anlayıp, kanları kaynayıp, gözleri ateş gibi parlayarak, ciğerleri taşıp, ayağını kaz-kaz basıp, ortaya çıkıp toplanan adamlara doğru bir söze başladı. O zaman Ziyvar er ne dedi:

120. -Jıynalıskan adamlar,
Arzımdı esit ağalar,
Kelgen jav menen urıspay,
Halıqtı bersek duşpaŋa,
Bolmay ma bizge namıs-ar,
125. Jurtıñdı alsa zalım han,
El –halkıñdı şuvlatıp,
Basına salar qaygı zar.
Eliñdi berseñ eñiretip,
Bolmas pa eken namıs-ar.
130. Bizler menen oqısқан,
On mıñdayın bala bar.
Eli-halkın tağı bar.
Otız mıñday lésker bar,
Qarıv-jaraq tağı bar,
135. Avır toplar bizde bar.
Bizge kelgen duşpanıñ,
Jürip onıñ aldında,
At qoyamız bérimiz.
Urıspağa jav menen,
140. Qorıqsanız juvap bere ber,
Duşpan menen urısıp,
Nar buvraday alısıp,
Qaytpay nayza salısıp,
Qızıl qanğa qarısıp,
145. Jawdıñ murının uvayıq,
Jerge tamğan qanların,
Ağın suv menen juwayıq.
- Ziyvardıñ mértlik sözlerin,
Halayıq tıñlap turadı,
150. Jürekleri şevkildep,
Béri hallas uradı.

- Toplaşan adamlar,
İsteğimi işitin ağalar,
Gelen düşman ile vuruşmadan,
Halkı versek düşmana,
Olmaz mı bize namus, ar,
Yurdunu alsa zalım han,
Eli, halkı ağlatıp,
Başına salar kaygı-dert,
Elini verirsен ağlatarak,
Olmaz mı bize namus, ar,
Bizler ile beraber okuyan,
On binlerce çocuk var.
Daha elin, halkın var,
Otuz bin kadar asker var,
Silah, teçhizat var,
Ağır toplar bizde var,
Bize gelen düşmanın,
Çıkıp karşısına,
At koşturalım hepimiz.
Düşman ile vuruşmaya,
Korkuyorsanız izin verin,
Düşman ile vuruşup,
Genç deve gibi alışıp,
Dönmeden mızrak vuruşup,
Kızıl kana karışıp,
Düşmanın burnunu sıkalım,
Yere dökülen kanlarını,
Akan su ile yıkayalım.
- Ziyvar'ın mertlik sözlerini,
Halk dinlemekte idi,
Yürekleri şevklenip,
Hepsi birden coştı.

Ziyvar atlı ulınıñ,
 Er ekenin sözinen,
 Jurt iyesi Hesen han,
 155. Sol vaqıtta biledi.
 Jar uradı qalağa,
 Qayğı tüsti sol vaqta,
 Qatın menen balağa,
 Ğuruñı bar batırlar,
 160. Atlandı şıǵıp dalağa,
 Hesen hannıñ lışkeri,
 Jıyladı qalağa,
 Ğamğa kevilin toltırdı,
 Aqşa jüzin soldırdı,
 165. Jıynap elden jigitti,
 Lışkerlerdiñ sanların,
 On bir mıñğa toltırdı.
 Batır tuvğan Hesen han,
 Aq tuvdı qolğa aladı,
 170. -Atlanıñ javdıñ üstine, -
 Dep halıqqa jar saladı,
 -Halayıq javım ulǵaydı,
 Atlanbasan bolmaydı,
 Ya alıñ, ya öliñ, -dep
 175. Halkına qarap tolǵaydı.-
 Atlanıñ javğa mértlerim,
 Soldırıñ javdıñ güllerin,
 Quvıp şańsıp duşpandı,
 Tarqatıñ keveli şerlerin.
 180. Jüregi ottay janadı,
 Keyin quvsan duşpandı,
 Patşanıñ keveli toladı.
 Ölsen şeyit bolasañ,
 Öltirgen qazı boladı.
 185. Bul sözdi aytıp Hesen han,

Ziyvar adlı oǵlunun,
 Er olduǵunu sözünden,
 Yurt iyesi Hesen Han,
 O vakitte anladı.
 Yar vurdu şehre,
 Kayğı düşmüş o vakit,
 Kadın ile çocuğa,
 Gururlu olan bahadırlar,
 Atlandı çıkıp ovaya,
 Hesen Han'ın askeri,
 Toplandı kaleye,
 Gamla gönlünü doldurdu,
 Akça yüzünü soldurdu,
 Toplayıp elden yiğitleri,
 Askerlerin sayısını,
 On bir bine tamamladı.
 Bahadır doğmuş Hesen Han,
 Ak tuǵu ele alır,
 -Atlanın düşmanın üstüne, -
 Diye halka yar salar.
 -Halk düşmanım büyüktür,
 Atlanmasanız olmaz,
 Ya alın, ya ölün, - deyip,
 Halkına doğru seslendi.
 Atlanın düşmana mertlerim,
 Soldurun düşmanın güllerini,
 Kovup kesip düşmanı,
 Dağıtın gönül dertlerini.
 Yüreği ateş gibi yandı,
 Peşinden kovsan düşmanı,
 Padişahın gönlü dolar.
 Ölsen şehit olursun,
 Öldüren gazi olur.
 Bu sözü söyleyip Hesen Han,

- Bekleri menen koşıldı,
 Tıñlap turğan sözlerin,
 Mértlerdiñ keveli yoşadı,
 At oynatıp Hésen han,
 190. Nayza aldı déstine,
 Qara qur bolıp léşkeri,
 At qoydı javdıñ üstine,
 Batır tuvğan Hésen han,
 Tulpardıñ jalın taraydı.
 195. Éyne séske vaqtında,
 Taqtapolat patşanını,
 Oñ jaǵınan baradı,
 Qorǵanda jatқан Qalmaqqa,
 Topalañ-tozañ saladı,
 200. Taqtapolat zalım han,
 Léşkerin toplaп aladı.
 Boyın jıynap Hésen han,
 Taqtapolat patşaǵa,
 Qéhérlenip qaradı.
 205. Eki patşa şekisip,
 Jaқınlasıp baradı.
 Sol vaqıtta Hésen han,
 Oñ jaǵına qaradı,
 Léşkerine sóyledi,
 210. Sóylegende büyledi:
 -Bul urıstıñ qédesi,
 Alıspaqtı palvanlar,
 Urıspaqtı batırlar,
 Barıñ duşpan üstine,
 215. Batırlarım jekpe-jek,-
 Dep Hésen han sözlerin,
 Qısqaqtadı tezirek.
 Hésen hannıñ palvanı,
 Mért Aqqozı der edi,

Beyleri ile birleşti,
 Dinleyip duran sözlerini,
 Mertlerin gönlü coştı.
 At oynatıp Hesen Han,
 Mızrak aldı eline,
 Kara ecel olup askeri,
 At koydu düşmanın üstüne,
 Bahadır doğmuş Hesen Han,
 Tulparın yelesini taradı.
 Sabahın erken vaktinde,
 Taktapolat padişahın,
 Sağ yanından varır,
 Kalede duran Kalmak'a,
 Topa tutup toz duman saldı,
 Taktapolat zalım han,
 Askerini topladı.
 Orduyu toplayıp Hesen Han,
 Taktapolat padişaha,
 Öfkenelerek baktı.
 İki padişah çekişip,
 Birbirine yaklaştı.
 O vakitte Hesen Han,
 Sağ yanına baktı,
 Askerine sóyledi,
 Sóyledi de böyle dedi:
 -Bu savaşın kuralı,
 Güreşmektir pehlivanlar,
 Vuruşmaktır bahadırlar,
 Varın düşman üstüne,
 Bahadırlarım tek tek, -
 Deyip Hesen Han sözlerini,
 Kısaltmış çabucak.
 Hesen Han'ın pehlivanı,
 Mert Akkozi adlı,

220. Mértliginen mini joq,
Horezmniñ halkında,
Jalgız tuvğan er edi.
Tamağına gellegar,
Toğız koydı jer edi,
225. Qara sur atqa minedi,
Qarağay nayza qolğa alıp,
Duşpanğa qarap jönedi.
Taqtapolat patşanıñ,
Aqjüginis degen palvanı,
230. Qaptalında bar edi,
Bul da mindi atına,
Şığa kelip bétşeğar,
At oynatıp keledi,
Eki jaqtan eki er,
235. Bir birine dus boldı,
Eki batır maydanda,
Arısladay mės boldı.
Atlardıñ basın buradı,
Aqkozi degen batırğa,
240. Taqtapolattıñ palvanı,
Kerilip nayza uradı.
Sol vaqıtta Aqkozi,
Qalkanıñ tutıp aldına,
Duşpannıñ kevin toltırdı,
245. Aldına tutqan qalkanı,
Jav nayzasın sındırdı.
Aqkozi keyin şegindi,
Duşpanğa nayza saladı,
Aqjüginis batır der edi,
250. Aqkozinıñ najyzasıñ,
Qolınan julıp aladı.
Nayzası qoldan ketken soñ,
Qéherlenip Aqkozi,

Mertliğınden kusuru yok,
Horezm'in halkında,
Eşi yok bir er idi.
Yemeye düşkün,
Dokuz koyunu yer idi,
Kara ata bindi,
Çamdan mızrak ele alıp,
Düşmana doğru yöneldi.
Taktapolat padişahın,
Aqjüginis adlı pehlivanı,
Yanında duruyordu,
Bu da bindi atına,
Çıka geldi karşıdan,
At oynatarak gelip,
İki taraftan iki er,
Bir birine denk oldu,
İki bahadır meydanda,
Arslan gibi esredi.
Atların başını burdu,
Akkozi denen bahadıra,
Taktapolat'ın pehlivanı,
Gerilip mızrak vurdu,
O vakit Akkozi,
Kalkanın tutup önüne,
Düşmanın gönlünü doldurdu,
Önüne tuttuğu kalkanı,
Düşman mızrağını kırdı,
Akkozi geri çekildi,
Düşmana mızrak vurdu,
Aqjünis denen bahadır er,
Akkozi'nın mızrağını,
Elinden çekip aldı.
Mızrağı elden gittikten sonra,
Öfkelenip Akkozi,

255. Aķjüginiske uradı,
Kılışı tiyip savıtķa,
Şorta sınıf ķaladı.
Arıslan tuvgan Aķķozı,
Kılıştan jüda boladı,

260. Jaraķsız jigit ķalğan sonı,
Duşpanga ķarsı baradı,
Aķjüginis batırdıñ,
Jağasınan aladı.
Horezmli Aķķozı,

265. At üstinen alıstı,
Jağaga ķollar salıstı,
Ķoldan bermek abıraydı,
Mért jigitke namıstı.
Belleri jayday бүgildi,

270. Mañlaydan terler tögildi,
Eki mérttiñ savıtı,
Tozğan tonday sögildi.
Astındağı tulpardıñ,
Belleri nézik бүgildi,

275. Közinen jası dögildi,
Bir birevin ķuşaķlap,
Köziniñ jası monşaķlap,
Aķjüginis penen Aķķozı,
At üstinen jıgıldı.

280. Ökpeleri ķısılp,
Avızına kelip tıgıldı.
Eki batır maydanda,
Aş arıslanday alıstı,
Bir-birinen ķalıspay,

285. Keşke şekem ayķastı.
Ķayğıga kevin toltırdı,
Aķşa жүzin soldırdı,

- Akjuginistin basın da,
 Jerge basıp bügedi,
 290. Akkozı batır büldirdi.
 Reyimsiz Juginis,
 Akkozıday batırın,
 Şılbırday moynın buradı,
 Aynaldırıp basınan,
 295. Köterip jerge uradı.
 Akjuginistey batırın,
 Érvaqların şaşıp,
 Jötkirse kan kaçırıp,
 Suvırıp alsa jilt etken,
 300. Semserin qolğa aladı,
 Akkozıday batırın,
 Alqımına saladı,
 Qarkıratıp şaladı,
 Basın kesip aladı,
 305. Nayzağa basın ildirip,
 Nar tekedey mayısıp,
 Han aldına keledi,
 Ékelgenin Juginistin,
 Taqtapolat bileli.
 310. Oğada batır eken dep,
 Basına qayğı saldı, dep,
 Akjuginistey batırğa,
 Köp inamlar beredi.
 Kevili tasıp Akjuginis,
 315. Qargıp minip atına,
 Ak nayzasın qolğa alıp,
 Maydanğa qarap jollandı,
 Qarsı qarap halkına,
 Juginis söylep tolgadı.
 320. -Hesen han ketti sennen bağ,
 Biziki bolar sizin tah,

- Akjuginis'in başını da,
 Yere basıp büktü,
 Akkozı bahadır pes etti,
 Acımasız Juginis,
 Akkozı bahadırın,
 Yular gibi boynunu çevirdi,
 Döndürüp başından,
 Alıp yere vurdu.
 Akjuginis bahadırın,
 Ruhlarını çağırıp,
 Öksürse kan saçıp,
 Çekip alsa parlayan,
 Kılıcı ele aldı,
 Akkozı bahadırın,
 Boğazına dayadı,
 Kahkaha atıp kesti,
 Başını kesip aldı,
 Mızrağa başını takıp,
 Azgın teke gibi gevşeyip,
 Han önüne geldi,
 Gelenin Juginis olduğunu,
 Taktapolat anladı.
 Çok iyi bahadır imiş deyip,
 Başına kayğı saldı, deyip,
 Akjuginis bahadıra,
 Çok hediyeler verir.
 Gönlü coşup Akjuginis,
 Zıplayıp binip atına,
 Ak mızrağını ele alıp,
 Meydana doğru yol aldı.
 Karşısında duran halkına,
 Juginis seslendi.
 -Hesen Han gitti senden baht,
 Bizim oldu sizin taht,

- Batırın bolsa jekme-jek,
 Jiberip kıızıgın körüp baq,
 Esitip bunı Hesen han,
 325. Jén-jagına qaradı,
 Köp muñayıp turadı,
 -Javğa qarşı şıqqanday,
 Mért bar ma? –dep soradı.
 Köp léşkerdiñ işinde,
 330. Bir batırı bar edi,
 Ol batırdıñ isimin,
 Sérvanlı batır der edi,
 Qanday batır bolsa da,
 Qatpay şapқан şer edi.
 335. Alsa atıp urğanday,
 Sonday alıp er edi.
 Sérvanlı hanğa qaradı,
 Qasına jaqın baradı,
 -Bizdi jiber jawğa,-dep,
 340. Patşadan juwap soradı.
 Sonda patşa –bar,- dedi, -
 Jüginisti öltirip,
 Halıqtıñ öşin al, -dedi, -
 Taqtapolat patşanıñ,
 345. Basına qayğı sal,-dedi,-
 Usıdan jeñsen jawıñdı,
 Tasaddıq seniñ jolıña,
 Altın tah, dünya-mal, -dedi.
 Hannıñ sözini esitip,
 350. Sérvanlıday batırın,
 Kevili suvday tasadı,
 Tulparğa qamşı basadı.
 Sérvanlı mingen bul tulpar,
 Omıravdan köbik şaşadı,
 355. Tulpardıñ joni qızğan soñ,

- Bahadırın varsa tek tek,
 Gönder ilginç oyunu gör bak,
 İşitip bunu Hesen Han,
 Etrafına baktı,
 Çok bunalıp durdu,
 -Düşmana karşı çıkacak,
 Mert var mı? - diye sordu.
 Kalabalık askerin içinde,
 Bir bahadırı var idi,
 O bahadırın ismine,
 Servanlı bahadır derlermiş,
 Nasıl bahadır ise de,
 Dert vermeden dönmez idi,
 Atsa atıp vurur,
 Öyle bir er idi,
 Servanlı hana baktı,
 Yanına yaklaştı,
 -Bizi gönder düşmana, - deyip,
 Padişahın izin istedi.
 O zaman padişah -var, -dedi, -
 Jüginis'i öldürüp,
 Halkın öcünü al, -dedi, -
 Taktapolat padişahın,
 Başına kayğı sal, -dedi, -
 Burada yensen düşmanını,
 Hazine serdik seniñ yoluna,
 Altın taht, dünya mal, - dedi.
 Hanın sözünü işitip,
 Servanlı bahadırın,
 Gönlü su gibi taştı,
 Tulpara kamçı bastı.
 Servanlı'nın bindiği bu tulpar,
 Göğsünden köpük saçtı,
 Tulparın arkası yandıktan sonra,

- Batırdı alıp kaçadı.
 Horezmli Sérvanlı,
 Duşpanğa jaqınlasadı.
 -Sérvanlı bolsañ er –dedi,-
360. Évelgi névbet meniki,
 Soñğı névbet seniki,
 Névbetimdi ber, -dedi.
 Aqjüginistey batırđıñ,
 Közleri ottay janadı,
365. Jüregi ğıj-ğıj qaynadı,
 Astındağı tulparı,
 Suwlıqtı ğarş-ğarş şaynadı,
 Sarı jayın qolğa aldı,
 Qıramsaqqa qol saldı,
370. Sérvanlıday batırđın,
 Mañlayınan bayladı.
 Sol vaqıtta Sérvanlı,
 Aldına qalkañ tutadı,
 Qajüginis atқан oq,
375. Aspanğa qanğıp ketedi.
 Jeti qabat qara tastı,
 Şarq üyrip ötedi,
 Segizinşi qabatı,
 Mérver tasqa jetedi.
380. Aşırılıp aqjüginis,
 Tağı oqtı aladı,
 Sarı jayğa saladı,
 Sérvanlını dél közlep,
 Tolğap tartıp qaladı.
385. Qarsı turğan Sérvanlı,
 Jalt beredi oğına,
 Oğı tiymey ketedi,
 Sırtta turğan léskerdi,
 Tek jaralı etedi.

- Bahadırı alıp kaçtı.
 Horezmli Servanlı,
 Düşmana yakınlaştı.
 -Servan er isen, - dedi, -
 Önce sıra benim,
 Sonra sıra senin,
 Sıramı ver, - dedi.
 Akjüginis bahadırın,
 Gözleri ateş gibi parladı,
 Yüreği fokur fokur kaynadı,
 Altındaki tulparı,
 Sulak yeri garş garş çiğnedi.
 Sarı yayını ele aldı,
 Okluğa el attı,
 Servanlı bahadırın,
 Alnına nişanladı,
 O vakitte Servanlı,
 Önüne kalkan tuttu,
 Akjüginis'in attığı ok,
 Göge fırlayıp gitti.
 Yedi kat kara taşı,
 Deri gibi öğütüp geçti,
 Sekizinci katı,
 Mermer taşa ulaştı.
 Öfkelenip Akjüginis,
 Bir ok daha aldı,
 Sarı yaya taktı,
 Servanlı'yı ortadan gözleyip,
 Bağırıp çekti.
 Karşıda duran Servanlı,
 Fırlatıverdi okunu,
 Oku değmeyip gitti,
 Arkada duran askeri,
 Tek yaralı etti.

390. uramsaa saladı,

Jéne bir o aladı,

Üş méртеbe atsa da,

Oğı tiymey aladı.

Ajüginistey batırdan,

395. Atıspa névbet ötedi

Sérvanlıday batırğa,

Endi névbet jetedi.

Sérvanlı javğa saylandı,

uramsaa ol salıp,

400. Surjayıl degen o aldı,

Sarı jayğa kıstırıp,

os jürekten barladı.

Giresti attı tartanda,

Oğı ketti atılıp,

405. Sérvanlı atan sarı jay,

Ajüginistey arıslannı,

Tumsıgınan ötedi.

aıgıp barıp sol oğı,

Tatapolat patanın,

410. Léşkerine jetedi.

apada turған avızdı,

Jetevinen ötedi.

Sérvanlı atan jalğız o,

Ajüginis batırdı,

415. anın suvday aşadı,

Mensinbegen Ajüginis,

Aranday avızın aşadı.

ara tastın üstine,

Et betinen uladı,

420. Öksip-öksip jıladı,

Közini jası j buladı,

Ajüginisti j gellesi,

Sérvanlı kesip aladı.

Okluğa el atıp,

Yine bir ok aldı,

Üç mertebe atsa da,

Oku yine değmedi.

Ajüginis bahadırdan,

Atı j sırası geçti,

Servanlı bahadıra,

Şimdi sıra geldi.

Servanlı düşmana hazırlandı,

Okluğa el atıp,

Surjayıl denen ok aldı,

Sarı yaya kıstırıp,

Nişangâhtan hedef aldı,

Kirişi sıkıca çektiğinde,

Oku gitti fırlayıp,

Servanlının attı j sarı yay,

Ajüginis gibi bir arslanın,

Yanından geçti.

Fırlayıp varıp bu oku,

Taktapolat padişahın,

Askerine kadar ulaştı.

Kaba duran kapıların,

Yedisinden geçti,

Servanlı'nın attı j tek ok,

Ajüginis bahadırın,

Kanını su gibi saçmış,

Böbürlenlen Ajüginis,

Genişçe ağızını açtı.

Kara taşın üstüne,

Yüzüstü yıkıldı.

Hıkırır hıkırır ağladı,

Gözünün yaşını akıttı,

Ajüginis'in kellesini,

Servanlı kesip aldı.

- Aķ nayzaĝa ildirip,
 425. Hanĝa alıp baradı.
 Hésen han buĝan mės bolıp,
 Vaķtı şandan boladı.
 Taķtapolat patřanıń,
 Bayaĝı ata palvanı,
 430. Patşa menen tur edi,
 Zamanında bayaĝı,
 Qatarınan zor edi.
 Badduva hannıń qasına,
 Reymi kelip patřanıń,
 435. Kızinen aķķan jasına,
 -Men bayaĝı er edim,
 Bolsa da arıslan şer edim,
 Barıp şanın şaşayın,
 Patşamız juvap ber, -dedi.
 440. Taķtapolat zarladı:
 -Onda palvan bar, -dedi,-
 Horezmniń batırı,
 Sérvanlını óltirip,
 Hanĝa qayĝı sal, -dedi. –
 445. Aķjüginis batırdıń,
 Qorĝanın barıp al, -dedi, -
 Aķırzaman sal, -dedi, -
 Qorramda meniń köringen,
 Hésen hannıń qolında,
 450. Bir balası bar eken,
 Atı onıń arıslanıń,
 Ziyvar qaysar der eken,
 Saĝan aytar nėsihat,
 Sonnan bolĝıl itiyat.
 455. -Patşahım, sözge qulaķ sal,
 Sözlerimdi bilip al. –
 Dep barıp hannıń aldına,

- Aķ mızraĝa takıp,
 Hana alıp vardı.
 Hesen Han buna mest olup,
 Vakti hoş oldu.
 Taktapolat padişahın,
 Eski ata pehlivanı,
 Padişah ile duruyordu,
 Geçmiş zamanlarda,
 Denklerinden iyiymiş.
 Övünip gelip hanın yanına,
 Merhamet edip padişahın,
 Gözünden akan yaşına,
 -Ben eskiden er idim,
 Arslan şer idim,
 Varıp kanını saçayım,
 Padişahımız izin ver, -dedi.
 Taktapolat dertlendi:
 -O zaman pehlivar var, - dedi, -
 Horezm'in bahadırı,
 Servanlı'yı öldürüp,
 Hana kayĝı sal, -dedi. -
 Aķjünis bahadırın,
 Kurganını varıp al, - dedi, -
 Ahir zaman sal, -dedi, -
 Falımda benim görünen,
 Hesen Han'ın elinde,
 Bir çocuĝu var imiş,
 Adına onun arslanıń,
 Cesur Ziyvar derlermiş,
 Sana söyler nasihat,
 Ondan sakın.
 -Padişahım, söze kulak sal,
 Sözlerimi anla. -
 Diye varıp hanın önüne,

Söz söyleydi mért Baysal:
 -Jigirma bir jasım bar,
 460. Otız mıñ lészker қоşşım bar,
 Қара тавday күшім бар.
 Men gevirdiñ ulıman,
 Kétirjém bol gelleğar, -
 Dep Baysal şıqtı lalavlap,
 465. Atın minbey jayavlap,
 Қара buzarman ayavlap,
 Méslik etip er Baysal,
 Hér sözlerin aytadı,
 Avır eken sonşelli,
 470. Қара тавdıñ tasına,
 Belşesinen batadı.
 Қара tastı қақ жарıp,
 Güres jayğa baradı,
 -Bar bolsañ tez keliñ! –dep,
 475. Ortada şavқım saladı.
 -Batır bolsañ sen –dedi. -
 Kel қorıқpay bétşeğar,
 Bériñdi jeksen eteyin,
 Jurtıñdı etip intizar,
 480. Güresivge biz benen,
 Sizler bolsañ mért қumar,
 Bériñdi қırıp maydanda,
 Hanına salıp қayğı-zar,
 Körseteyin күшіmdi,
 485. Mért bolsañ keliñ gelleğar, -
 Dep Baysal batır aқırdı,
 Kók түsken jerler тақırdı,
 Elinde sen batır bolsañ,
 Güreske kel dep шақırdı.
 490. Aşıvı mérttiñ keledi,
 -Piyada şıqtı baysal, -dep

Söz söyledi mert Baysal:
 -Yirmi bir yaşım var,
 Otuz bin asker қоçım var,
 Kara dağ kadar gücüm var.
 Ben gavurun oğluyum,
 Sakin ol kellegâr.
 Deyip Baysal çıktı bağıрarak,
 Atına binmeden yaya olarak,
 Gürleyip nara atarak,
 Kendinden geçip Er Baysal,
 Bütün sözlerini söyler,
 O kadar ağır imiş ki,
 Kara dağın taşını,
 Ortasından yarar.
 Kara taşı ikiye yarıp,
 Güreş alanına vardı,
 -Buradaysanız tez gelin! -deyip,
 Ortada bağırdı.
 -Bahadırsan sen, -dedi, -
 Gel korkmadan karşıma,
 Hepinizi yeksan edeyim,
 Yurdunu edip intizar,
 Güreşmeye biz ile,
 Sizler istekli mertseniz,
 Hepinizi kırıp meydanda,
 Hanına salıp kayğı-dert,
 Göstereyim gücümü,
 Mertseniz gelin ölümüne, -
 Deyip Baysal bahadır күkredi,
 Gök düşen yerler,
 Elinde sen bahadırsan,
 Güreşe gel diye çağırdı.
 Mertin öfkesi geldi,
 -Piyade çıktı Baysal, - deyip,

Batır attan tüsedî,
 Üstindegi kök savıt,
 Ğubbasınan şeşedi,
 495. Halık uşın ölsem ħurban dep,
 Şiyrin jannan keşedi.
 Sérvanlı batır keledi,
 Hésen hannıñ aldına:
 -Baysalğa jiber taqsır, -dep –
 500. Patşadan juvap tiledi.
 Ullı edi Hésen han,
 Taħtapolat patşanıñ,
 Baysaldayın batırınıñ,
 Zor ekenin bileği,
 505. Sérvanlını ħayğırıp,
 -İtiyat bol balam, - dep,
 Batırğa juvap beredi.
 Hannan juvap aladı,
 Mért ortağa şıǵadı,
 510. Sérvanlınıñ turpatın,
 Körgenniñ miyri ħanadı.
 Aħ bilegin sıbanıp,
 Baysalğa pénje saladı.
 Sap şeğilgen ortada,
 515. Eki batır alıstı,
 Aħıra janbas salıstı,
 Sérvanlı ħaħħa jalbarıp,
 Pirlerge etti nalıstı,
 Sérvanlınıñ belinen,
 520. Baysal ħattı ħısadı.
 İşkeni nanday sıǵıldı.
 Bir ħısıvğa şıdamay,
 Jüregi avzına tıǵıldı,
 Sérvanlığa Baysalıñ,
 525. Zorlıħ etken usaydı,

Bahadır attan indi,
 Üstündeki gök zırhı,
 Üstünden ħıkardı,
 Halk için ölürsem kurban deyip,
 Şirin candan geħti.
 Servanlı bahadır geldi,
 Hesen Han'ın önüne,
 -Baysal'a gönder efendim, - deyip,
 Padişahıñ izin istedi.
 Ulu idi Hesen Han,
 Taktapolat padişahın,
 Baysal gibi bahadırınıñ,
 Zor olduǵunu anladı,
 Servanlı'yı uyarıp,
 -Dikkaklı ol oǵlum, -deyip,
 Bahadıra izin verdi.
 Handan izin alır,
 Mert ortaya ħıkar,
 Servanlı'nın görünüşünü,
 Görenin merhameti geldi.
 Ak bileğini sıvayıp,
 Baysal'a pençe attı,
 Saf ħekilen ortada,
 İki bahadır dövüşti,
 Canbaş mücadele etti,
 Servanlı Hakk'a yalvarıp,
 Pirlere ilette derdini,
 Servanlı'nın belinden,
 Baysal sıkıca kısırdı.
 İçi ekmek gibi sıkıldı,
 Bu sıkımaydayanamayıp,
 Yüreği aǵzına tıkıldı.
 Servanlı'ya Baysal'ın,
 Zorluk ettiği belliydi,

Gevir kattı kışkanda,
 Sérvanlı kan kusadı.
 Sérvanlıday batırdıñ,
 Avızınan kan ketkende,
 530. Şıday almay Hésen han,
 Qolına nayza aladı.
 Şıdamayın gayratqa,
 Duşpanga attı qoyadı,
 Mértligine Hésenniñ,
 535. Halkınıñ keveli toladı,
 Taqtapolat toqtamay,
 Qatıvlandı qatlandı,
 Hésen hannıñ üstine,
 Kéhérlenip atlandı.
 540. Ğurıjlanıp eki han,
 Ortada atın oynattı,
 Közlerin ottay jaynattı.
 Nayzalasıp eki han,
 Birazdıñ sorın qaynattı,
 545. Eki jaqtıñ léşkeri,
 Nayzalasıp, qılışlaştı,
 Taqtapolat, Hésen han,
 Maydanda etti savaştı.
 Sérvanlı menen Baysalıñ,
 550. Ayqasa almay jazılısıp,
 Qaldı toptıñ astında.
 Taqtapolat zalım han,
 Qolına alıp qılışın,
 Salıp ketti bir zamat,
 555. Sérvanlınıñ başına.
 Almas qılış irkilmey,
 Suvday kesip ötedi,
 Sérvanlıday mért janı,
 Jéhennemge ketedi.

Düşman iyice sıktıǵında,
 Servanlı kan kustı.
 Servanlı bahadırın,
 Ağzından kan gelince,
 Dayanamayıp Hesen Han,
 Eline mızrak aldı.
 Dayanamayıp gayrete,
 Düşmana at koydu,
 Mertligine Hesen'in,
 Halkının gönlü doldu,
 Taktapolat durmadan,
 Öfkeleni sinirlendi.
 Hesen Han'ın üstüne,
 Öfkelenerek atlandı,
 Gururlanıp iki han,
 Ortada atını oynattı,
 Gözlerini ateş gibi parlattı,
 Mızraklaşıp iki han,
 Bazılarının derdini kaynattı,
 İki tarafın askeri,
 Mızraklaşıp, kılıçlaştı,
 Taktapolat, Hesen Han,
 Meydanda yaptı savaşı.
 Servanlı ile Baysal'ın,
 Yıkışamadan serilip,
 Kaldı topun altında.
 Taktapolat zalım han,
 Eline alıp kılıcını,
 Yaptı bir eziyet,
 Servanlı'nın başına.
 Elmas kılıç titremeden,
 Su gibi kesip geçti,
 Servanlı'nın mert canı,
 Cehenneme gitti.

560. Bunı körip Hésen han,
 Şıdamadı küşine,
 Kéheri kıttı keledi,
 Kınaptan kıılış aladı,
 Baysaldıñ barıp janına,
 565. Küş penen kıılış saladı,
 Toptay қағıp gellesin,
 Ténnen juda kıladı.
 Taқтаpolat patşanıñ,
 Léşkerleri köp edi,
 570. Horezmli Hésen han,
 Dél ortada қаладі.
 Lalavlasıp duşpanlar,
 Tum-tustan қоршаp aladı,
 Hésen hannın léşkerine,
 575. Olar қırғын saladı.
 Қılıştıñ жүзі ketildi,
 Savıtlar жүyden сötildi,
 Péreñ multıqlar atıldı,
 Avır toplar гүmbirlep,
 580. Léşkerler bası jutıldı,
 Kiyamet қayım болғандаy,
 Künнің көзі tutıldı.
 Batırlar қılış sermedi,
 Duman basıp jer жүzin,
 585. Birevdi-birev көrmedi.
 Ғарşıldap қılış urıldı.
 Gelle kesip, қан дөгip,
 Aқırzaman қurıldı,
 Toplarға қumar тағıldı,
 590. Almas қılış шаbildі,
 Gevirlerdiñ қанları,
 Sayдағı suvday ағıldı,
 Urıs sebgil boldı dep,

Bunu görüp Hesen Han,
 Dayanamadı gücüne,
 Öfkesi yaman geldi,
 Kınından kılıç aldı,
 Baysal'ın varıp yanına,
 Güçlүkle kılıç vurdu,
 Top gibi kesip kellesini,
 Teninden ayırdı.
 Taktapolat padişahın,
 Askerleri çok idi,
 Horezmli Hesen Han,
 Tam ortada kaldı.
 Bağrışarak düşmanlar,
 Etraftını çevirdi,
 Hesen Han'ın askerine,
 Onlar kıyım yaptı.
 Kılıcın yüzü köreldi,
 Zırhlar ek yerinden söküldü,
 Çeşitli silahlar atıldı.
 Ağır toplar gümbürleyip,
 Asker başı yok edildi,
 Kıyamet koparcasına,
 Güneşin gözü tutuldu.
 Bahadırlar kılıç kaldırmadı,
 Duman basıp yer yüzünü,
 Kimse birbirini görmedi.
 Çınlatıp kılıç vuruldu,
 Kelle kesip, kan döküp,
 Ahir zaman kuruldu.
 Toplara nazarlık asıldı,
 Elmas kılıç sallandı,
 Düşmanların kanları,
 Ovadaki su gibi akıtıldı,
 Savaş sona erdi diye,

Eki jaŋtan dabıl qağıldı,
 595. İzlegenin tabıldı,
 Gellesi kızıp léskerler,
 Tınlamadı dabıldı.
 Savaş ƣattı ƣızıldı,
 Ƣılış tiyip mañlayğa,
 600. Kimlerdin murnı buzıldı,
 Birevlerdin betleri,
 Tilkimlenip tesildi,
 Ağırmaƣtın jalları,
 Ƣızıl ƣan menen esildi,
 605. Léşkerinen olardin,
 Hésen hannın léşkeri,
 Üşten biri ƣırıldı.
 Kimlerge tüsken jasıldı,
 Kim aldınan asıldı,
 610. Taƣtapolat képir dep,
 Jurt ğavırlap basıldı.
 Omma turğan şoƣ boldı,
 Tuv kötergen joƣ boldı,
 Urusƣandı ƣoyayıƣ dep,
 615. Ƣol kötergen köp boldı,
 Duşpanlar suvday tasadı,
 Ƣızıl ƣanlar şaşadı,
 Hésen han palvan basılıp,
 Basın alıp ƣaşadı,
 620. Ƣaramastan keynine.
 Arasın kem-kem aşadı,
 Kiyatırıp Hésen han,
 Sıymadı allağa.
 Ƣamşı basıp tulparağa,
 625. Jaƣınladı ƣalağa,
 Közi tüsti Hésennin,
 Ƣarağay nayza alıp,

İki taraftan davul vuruldu,
 İzleyeni bulundu,
 Kafası kızıp askerler,
 Dinlemedi davulu.
 Savaş iyice kızıştı,
 Kılıç deyip alınlara,
 Kimilerinin burnu kırıldı,
 Kimilerinin yüzleri,
 Dilimlenip kesildi,
 Cins atın kuyrukları,
 Kızıl kana bulandı,
 Onların askerlerinden,
 Hesen Han'ın askerinin,
 Üçte biri kırıldı.
 Kimileri düştü yeşillige,
 Kimi önden asıldı,
 Taktapolat kafir deyip,
 Yurt haykırıp basıldı.
 İş tutanlar zavallı oldu,
 Tuğ taşıyan yok oldu,
 Vuruşmayı bırakalım deyip,
 El çeken çok oldu,
 Düşmanlar su gibi taşı,
 Kızıl kanlar şaƣtı,
 Hesen Han pehlivan basılıp,
 Başını alıp kaçtı,
 Bakmadan arkasına.
 Arayı azar azar açtı,
 Dolaşarak Hesen Han,
 Sığındı Allah'a.
 Kamçı vurup tulpara,
 Yaklaştı kaleye,
 Gözü ilişti Hesen'in,
 Çamdan mızrak ele alıp,

Eki beti gül-gül janıp,
 Gözzaldayın dolanıp,
 630. Taқтаpolat naysapka,
 Kiyatırğan jollanıp,
 Qaysar kibi balağa.
 Omıravı esiktey,
 Turbatı kelgen besiktey,
 635. Javırınları kaqpaqtay,
 Bilekleri toqpaqtay,
 Avızı-murnı oymaqtay,
 Söylegen sözi qaymaqtay,
 Kiyatırğan qos qaysarğa,
 640. Hesen han anlap qarasa,
 Tap öziniñ balası,
 Bağdın güli şaydası,
 Balasın körıp Hesen han,
 İşleri ottay qaynadı,
 645. Balanıñ küşin körgen son,
 Jüzleri gül-gül jaynadı,
 Eki birdey jas qaysar,
 Atlanganın duşpanğa,
 Hesen han boljap biledi,
 650. Ballarım kirse savaşqa,
 Ne bolar dep hallerim,
 Qaygırıp han söyledi:
 -Bolmay tur sabırı-qararım,
 Allağa jetpey bul zarım,
 655. Qarağay nayza qolğa alıp,
 Jollandıñ qayda ballarım? –
 Sonda turıp qos qaysar,
 Hesen hañğa qaradı:
 -Han ata, sizge arzım bar,
 660. Eki birdey qaysarın,
 Seni quvğan lışkerdi,

İki yanağı gül gül parlayıp,
 Güzeller gibi dolaşıp,
 Taktapolat canisine,
 Doğru yol alan,
 Cesur çocuğa.
 Göğsü kapı gibi,
 Görünüşü gelen beşik gibi,
 Omuzları kapak gibi,
 Bilekleri tokmak gibi,
 Ağzı-burnu oymak gibi,
 Söylediği sözü kaymak gibi,
 Gelen iki cesura,
 Hesen Han anladı bakıp,
 Ta kendisinin çocukları,
 Bağın gülü şeydası,
 Çocukları görüp Hesen Han'ın,
 İçi ateş gibi kaynadı,
 Çocuğun gücünü gördükten sonra,
 Yüzü gül gül parladı,
 İkisi beraber genç cesur,
 Atlandığını düşmana,
 Hesen Han tahmin etmiş,
 Çocuklarım girse savaşa,
 Ne olur diye hallerim,
 Kaygılanıp han söylemiş:
 -Olmuyor sabırı-kararım,
 Allah'a yetmez bu zarım,
 Çamdan mızrak ele alıp,
 Nereye yola çıktınız evladlarım? -
 O zaman durup iki cesur,
 Hesen Han'a baktı:
 -Han ata, sizden isteğim var,
 İkisi bir cesurun,
 Seni kovan askeri,

Kaytarmağa baradı.
 Jibermeseñ bizlerdi,
 İşte qalar namıs-ar,
 665. Bizlerdi jiber duşpangä,
 Bolıp turmız biyqarar.
 Ata jan jawğa jiber dep,
 Biz jılaymız zar-zar.
 Aq pėtiya berin dep,
 670. Biz bolıp turmız intizar,
 Juvap ber yaki bermeseñ,
 Ata jan sizde ıktıyar.-
 Bunı esitip Hesen han,
 Vaqtı şandan hoş boldı:
 675. -Juvap sizge qas arıslan –
 Dep hesen han yoş boldı,
 Pirlerine jalbarıp,
 -Jolın bolğay jortqanda, -
 Dep aq pėtiya beredi.
 680. Sonda turıp Ziyvar mért,
 Atasına söyledi:
 -Duşpannan qaşıp biz barda,
 Jüregime salma dért,
 Horezmdey jurtın bar,
 685. Ata jan, nege qaşasañ,
 Bizlerdey qaysar mértin bar,
 Bos uslasañ qamıstı,
 Ata jan, qıyar qolındı,
 Javdan qaşpaq namıstı,
 690. Javdın küşin köreyik,
 Attın jalın öreyik,
 Duşpanlardan qaşqannan,
 Jav qolında öleyik.
 Bir bolsa halkın qolda bar,
 695. Halıq uşın öleyik.

Döndürmeye vardı.
 Göndermezsən bizleri,
 İçte kalır namus, ar,
 Bizleri gönder düşmana,
 Kaldık biz bî-karar.
 Ata can düşmana gönder diye,
 Ağlıyoruz zâr-zâr.
 Ak fatiha verin diye,
 Bekliyoruz edip intizar.
 İzin ver ya da verme,
 Ata can sizde karar. -
 Bunu işitip Hesen Han,
 Vakti şandan hoş oldu:
 -Cevap size has arslan -
 Deyip Hesen Han hoş oldu,
 Pirlerine yalvarıp,
 -Yolunuz açık olsun, -
 Deyip ak fatiha verdi.
 O zaman durup Ziyvar mert,
 Atasına söyledi:
 -Düşmandan kaçıp biz varken,
 Yüreğime salma dert,
 Horezm gibi yurdun var,
 Ata can, niye kaçarsın,
 Bizler gibi cesur mertin var,
 Boş tutsan kamış,ı,
 Ata can, keser elini,
 Düşmandan kaçmak namustur,
 Düşmanın gücünü görelim,
 Atın kuyruğunu örelim,
 Düşmanlardan kaçacağımıza,
 Düşman elinden ölelim.
 Bir varsa halkın elde var,
 Halk için ölelim,

Jürekke almas  rmanı,
  yde de bende  ledi,
 Kelse atı  rmanı,
 Sava k ni tasadı,
 700. M rtlerdi t nde d rmanı.
 Dupanlardı ırayı,
  yilsin gelle ırmanı,
 M rt degen ata ılayı,
 Dupana ava salayı,
 705. Dupannan  ti alayı,
 Jenip aytsa javlardı,
 Alıstı aytsın halayı.
 Bizler barda ata jan,
 Gevirlerden apanız,
 710. Olar bizden basım dep,
 Aılınan saspanız.
 apay turıp ata jan,
 Atlandı batırlarıdı,
 Dupanıdı ıyratıp,
 715. Alayı namıs-arıdı.
 K dirli ata-anaa,
 Hizmet etiv parızdı,
 Bizdey batır balaa,
 Aman bolsa dupandı,
 720. Jibermespiz alaa,
 Attı jalın  riiz,
 Ziyvardı etken savaın,
 K ziiz benen k riniz,
 Dupandı jenip  vipsiz,
 725. alıp d vran s riiz,
 L kerlerdi uvıva,
 Atlandı Ziyvar ulıız.
 Biz uın pirge jalbarıp,
 Tilekles ata bolıız.

Y rekte kalmaz derdi,
  lecekse kul evde de  l r,
 Geldiyse hakkın fermanı,
 Sava g n  taar,
 Mertlerin tende dermanı.
 D manları kıralım,
 Yıılsın kelle harmanı,
 Mert denen ata layık,
 D mana kavga salalım,
 D mandan  c  alalım,
 Yenip d nersek d manları,
 Alılasın millet,
 Bizler varken ata can,
 d manlardan kamayın,
 Onlar bizden baskın deyip,
 Aklınızdan amayın.
 Kamayı bırakıp ata can,
 Atlandı bahadırlarını,
 D manını kıvrandırıp,
 Alalım namus, arını.
 Kadirli ata-anaya,
 Hizmet etmek farzdır,
 Biz gibi bahadır evlada,
 Aman olsak d manı,
 G ndermeyiz kaleye,
 Atın kuyruunu  r n z,
 Ziyvar'ın ettii savaını,
 G z n zle g r n z,
 D manı yenip tehlikesiz,
 D n p devran s r n z,
 Askerleri kovmaya,
 Atlandı Ziyvar olunuz.
 Bizim iin pire yalvarıp,
 Dilekleen ata olunuz.

730. Pirlər bolıp médetkar,
 Bolğay biziñ jolımız,
 Gevirlerden qutılsaq,
 Kökke jeter qolınız. –
 Dedi de Ziyvar köp turmay,
 735. Saylanıp şıqtı maydangä,
 Ziyvar menen Er Janay,
 Hésennen ruhsat aladı.
 Tulpardı jolğa saladı,
 Astındağı atlardı,
 740. Qubılıp oynap baradı.
 Bulardı körip Hésenniñ,
 Léşkerleri izinen,
 Bérşesi gavlap eredi.
 Mértler menen qosılıp,
 745. Taqtapolat batırđın,
 Léşkerine keledi.
 Léşkerge başşı Er Janay,
 Enjiregen er edi,
 Sansız léşkerlerine,
 750. Mérdanalıq beredi.
 Qarağay nayza qolğa alıp,
 Arısladay ıñıranıp,
 Buvırqanıp bursanıp,
 Muzday temir qursanıp,
 755. Tulpargä qamşı basadı,
 Kökiregi tasadı.
 Gevirler körip batırdı,
 Aqılınan sasadı,
 Taqtapolat turadı,
 760. Attıñ basın buradı,
 Ziyvar menen Er Janay,
 Tulpargä qamşı uradı.
 Eki birdey batırđın,

Pirlər olup yardımcı,
 Olsun bizim yolumuz,
 Düşmanlardan kurtulsak,
 Göge ulaşır eliniz. -
 Dedi de Ziyvar çok durmadan,
 Hazırlanıp çıktı meydana,
 Ziyvar ile Er Janay,
 Hesen'den izin aldı,
 Tulparı yola saldı,
 Altındaki atları,
 Sekerek oynayıp gitti.
 Bunları görüp Hesen'in,
 Askerleri peşlerinden,
 Hepsı bağırıp geldi.
 Mertler ile bir olup,
 Taktapolat bahadırın,
 Askerine yetiştı.
 Askere başşı Er Janay,
 Vicdanlı er idi,
 Sayısız askerlerine,
 Mertlik verdi.
 Çamdan mızrak ele alıp,
 Arslan gibi kükreyip,
 Giyiniş hazırlanış,
 Buz gibi demir kuşanış,
 Tulpara kamçı vurup,
 Gönlü çoşar.
 Düşmanlar görüp bahadırı,
 Aklından şaşar,
 Taktapolat durur,
 Atın başını çevirir,
 Ziyvar ile Er Janay,
 Tulpara kamçı vurur,
 İki bahadırın da,

Kelbetine karasañ,
 765. Kimniñ de közi toyadı,
 Taqtapolat bulardıñ,
 Aybatınan seskenip,
 Jüregi suvlap baradı.
 Mértler savıt kiyedi,
 770. Qaltıratpa tiyedi,
 Sol vaqları bolğanda,
 Horezmniñ lëshkeri,
 Eki jaqqa bölindi.
 Gevirlerdiñ qorıqqanı,
 775. Batırğa anıq bilindi.
 Tilladan dabıl qağıldı,
 Savaşqa sap tartıldı,
 Ziyvar menen Er Janay,
 Lëshkerlerge bas bolıp,
 780. Duşpanga oqlar atadı,
 Javlardıñ üniñ öşirdi,
 Quvıp kelgen gévirlerge,
 Éjel mayın işirdi.
 Batırlar taban tiresti,
 785. Nayzalasıp iresti.
 Mért baslağan mergenler,
 Tolgap tarttı giresti,
 Rustemdey savaş etildi,
 Savıttıñ jüyi sötildi,
 790. Qılıştıñ jüzi ketildi,
 Egev menen jetildi,
 Mértler attı tebindi,
 Gevirler keyin şegindi.
 Atlar şavıp éste-éste,
 795. Qılış urıp şédéste,
 Jav öligi déste-déste,
 Üyildi maydan işinde,

Hareketlerine bakınca,
 Kimilerinin gözü doldu,
 Taktapolat bunların,
 Heybetinden korkup,
 Yüreği suyla dolmuş.
 Mertler zırh giyindi,
 Titreyip kaygılandılar.
 Biraz vakit sonra,
 Horezm'in askeri,
 İki yana ayrıldı,
 Düşmanların korktuğunu,
 Bahadır hemen anladı.
 Altından davul vuruldu,
 Savaşa saf çekildi,
 Ziyvar ile Er Janay,
 Askerlere baş olup,
 Düşmana oklar attılar,
 Düşmanların şanını kaldırdı,
 Kovup gelen düşmanlara,
 Ecel meyini içtirdi.
 Bahadırlar ayak directti,
 Mızraklaşıp restleşti.
 Mertlerin önündeki avcılar,
 Seslenip çekti kirişi,
 Rustemce savaş yapıldı.
 Zırhın ek yeri söküldü,
 Kılıcın yüzü köreldi,
 Ege ile bilendi,
 Mertler atları tepti,
 Düşmalar geri çekildi.
 Atlar koşup aheste-aheste,
 Kılıç vurup coşkunca,
 Düşman ölüsü deste-deste,
 Yığıldı meydan içinde,

Gevirlerdiñ kızıl kanı,
 Tögildi maydan işinde.
 800. Denesinen şiyrin janı,
 Üzildi maydan işinde.
 Moynı kulaş tulparlar,
 Sürildi maydan işinde,
 Şokparlar tiyip gellege,
 805. Ezildi maydan işinde,
 Tulpardıñ jal-ıuyırığı,
 Esildi maydan işinde,
 Kılış tiyip gelleler,
 Kesildi maydan işinde.
 810. Taқтаpolattıñ tumsığı,
 Uvıldı maydan işinde.
 Jerge tamğan kanları,
 Juvıldı maydan işinde.
 Gevirlerdiñ qolları,
 815. Suvırıldı maydan işinde.
 Gevirlerdiñ keyninen,
 Quvıldı maydan işinde.
 Tulparlardıñ quyırığı,
 Tüyildi maydan işinde.
 820. Gevirlerdiñ gellesi,
 Üyildi maydan işinde.
 Taқтаpolattıñ jüregi,
 Küyildi maydan işinde.
 Jav kanı atıñ dizinen,
 825. Keşildi maydan işinde.
 Gevirlerdiñ kiymi,
 Pişildi maydan işinde.
 Mért küşinen başkı tavıp,
 Qaştı jav maydan işinde.
 830. Quvıp jetip Ziyvar mért,
 Şanıştı maydan işinde,

Düşmanların kızıl kanı,
 Döküldü meydan içinde.
 Teninden şirin canı,
 Ayrıldı meydan içinde.
 Boynu kulaş tulparlar,
 Sürüldü meydan içinde,
 Çomaklar değıp kelleye,
 Ezildi meydan içinde,
 Tulparın kuyruğı,
 Eğıldi meydan içinde,
 Kılıç deyip kelleler,
 Kesildi meydan içinde.
 Taktapolat'ın burnu,
 Sıkıldı meydan içinde.
 Yere damlayan kanları,
 Yıkandı meydan içinde.
 Gavurların elleri,
 Çekildi meydan içinde.
 Gavurların arkasından,
 Kovuldu meydan içinde.
 Tulparların kuyruğı,
 Ezildi meydan içinde.
 Düşmaların kellesi,
 Yığıldı meydan içinde.
 Taktapolat'ın yüreğı,
 Yandı meydan içinde.
 Düşman kanı atın dizinden,
 Geçildi meydan içinde.
 Düşmanların giysisi,
 Biçildi meydan içinde.
 Mert gücünden baskı görüp,
 Kaçtı düşman meydan içinde.
 Kovalayıp Ziyvar mert,
 Kesti meydan içinde.

Gevirlerdiñ kanların,
 Şaştı maydan işinde.
 Ziyvar menen Er Janay,
 835. Yoştı maydan işinde,
 Léşkeri jetip, küşlerin,
 Kóstı maydan işinde.
 Nayza javdıñ jüregin,
 Kıstı maydan işinde.
 840. Kuvıp kelgen gevirler,
 Sastı maydan işinde.
 Atlar taqtanı tuyaklap,
 Bastı maydan işinde.
 Neşşe bélent tavlardı,
 845. Astı maydan işinde.
 Gevirdi kuvıp kos batır,
 Bastı maydan işinde.
 Mértler maydanda mértlikti,
 Etti maydan işinde,
 850. Gevirler kaçsa kutqarmay,
 Jeti maydan işinde.
 Kalmaktıñ şegarasında,
 Besmezar degen bar edi.
 Ziyvar menen Er Janay,
 855. Soğan kuvıp baradı,
 Sasık mazardıñ tusında,
 Kalmaklar téslim etedi.
 Gevirlerdiñ patşası,
 Léşkerlerge jete almay,
 860. Ayak jolın köre almay,
 Kalğan soqır géribi,
 Elindegi elevsiz,
 Jürgen gileñ sağıydı,
 Kün körip Jürgen tilenip,
 865. Kalender sorlı bağıydı,

Gavurların kanlarını,
 Saştı meydan içinde.
 Ziyvar ile Er Janay,
 Coştı meydan içinde,
 Askeri ulaşıp, güçlerini,
 Birleştirdi meydan içinde.
 Mızrak düşmanın yüreğini,
 Sıktı meydan içinde.
 Kovalayıp gelen düşmanlar,
 Şaştı meydan içinde.
 Atlar yeri tepip,
 Bastı meydan içinde.
 Nice yüce dağları,
 Aştı meydan içinde.
 Düşmanı kovup iki bahadır,
 Bastı meydan içinde.
 Mertler meydanda mertliği,
 Etti meydan içinde,
 Düşman kaçsa kurtulamadan,
 Yetiştı meydan içinde.
 Kalmak'ın sınırında,
 Besmazar denen yer var idi.
 Ziyvar ile Er Janay,
 Oraya kadar kovaladı,
 Eskimiş mezarın önünde,
 Kalmaklar teslim oldu.
 Gavurların padişahı,
 Askerlere yetişemedi,
 Ayak yolunu göremeden,
 Kalmış kör garip gibi,
 Elindeki sakince,
 Yaşayan bütün çocukları,
 Dilenerek geçinen,
 Zavallı kalenderi,

Avılında qaldırmay,
 Biyşara qatın-balanı,
 Qaladağı qassaptı,
 Juvazşı menen baqqaldı,
 870. Néşesi bélent tiryeki,
 Şılım tutқан péyekti,
 Aspazı menen méskéşi,
 Kempir menen garrını,
 Köşedegi bérşesin,
 875. Kömirşi menen temirşi,
 Sırtta jürgen sıpırıp,
 Tamağı joq jalşını,
 Bérin qoymay aydadı.
 Qaldırdı bosqa qalanı,
 880. Dalada jatқан balanı,
 Bel, ketpen, temir jabanı,
 Hétteki temir sınıqtı,
 Qaldırmadı, alhasıl,
 Temirtek, kırgış, tıyıqtı,
 885. Bérin qoymay jıynattı,
 Bunı da tabalmağanlar,
 Qolına aldı baqandı,
 Kimler aldı kelsaptı,
 Qurttay qaynağan geviridin,
 890. Özine bersin insaptı.
 Taqtapolat zalım han,
 Kéhéri jaman keledi,
 Kökireginde janı bar,
 Qolğa iliner nérseni,
 895. Bérin jıydı dérbentke.
 Dérbentke toptı qoydırıp,
 Léşkerlerin jıydırıp,
 Mal semizin soydırıp,
 Törtküllep oşaq oydırıp,

Köyünde bırakmayıp,
 Bıçare kadın-çocuğu,
 Şehirdeki kasabı,
 Yağcı ile bakkalı,
 Neşesi yüce tiryakiyi,
 Sigara içen nargileci,
 Aşçı ile şerbetçiysi,
 Nine ile dedeyi,
 Sokaktaki herkesi,
 Kömürcü ile demirci,
 Dışarıda yaşayan,
 Yemeksiz yalçını,
 Hepsini bırakmadan sürdü.
 Kaldırdı boşa şehri,
 Ovada yatan çocuğu,
 Bel, kazma, demir yabayı,
 Hatta kırık demiri,
 Bırakmadı, velhasıl,
 Temirtek(dipnot), kazma, bıçağı,
 Hepsini koymayıp toplattı,
 Bunı da bulamayanlar,
 Eline aldı sopayı,
 Kimisi aldı havan tokmağı,
 Kurtçuk gibi kaynayan gavurun,
 Özüne versin insafı.
 Taktapolat zalım han,
 Öfkesi yaman geldi.
 Gönlünde canı olan,
 Ele gelen her şeyi,
 Hepsini yığdı geçide.
 Geçide top koydurup,
 Askerlerini toplayıp,
 Hayvanın semizini kestirip,
 Törtkülleyip ocak oydurup,

900. ayta bir azan oydırıp,

Neşse kün aş léşkerin,

Dérbentte bir toydırıp,

Eki közi jaynadı,

İşi ottay aynadı,

905. Öz téğdirin oyladı,

Oylamaşka bolmadı,

Léşkerge arap tolğadı:

-Keliñ, léşkerlerim jaksı ulaq sal

Sizlerge aytajaq tévir sözim bar,

910. Batırlarım nésiyhatım tıñlañız,

Tıñlamasañ siz jıarsız zar-zar.

Jıynaldıñız elde almay arrı-jas,

Dübiriñnen dürsil dedi ara tas,

Horezm eliniñ patşası Hésen,

915. Biliñiz ozaldan biziñ menen as.

Horezmniñ halkı bardur neşse san,

Havazınan titiregen barlıq jan,

Horezm di jeñdik bérha burında,

Jeñilgen jeri joq almaqtıñ haslan.

920. Oñğılay han batır boldı tusında,

Saydaqmetti ulattı bir muşında,

Bul da arap etken bul Horezm di,

Sizler de babalarıñday yoşın-dé!

almaqlardan léşker jıynap neşse san,

925. Horezm di kelip alğan ızıl han,

Léşkerlerim, ol han küşli deyseñ be?

Mınav turgan hanıñ Taqtapolattan.

Tekrar bir kazan koydurup,

Kaç gündür aç olan askerini,

Geçide hepsini doldurup,

İki gözü parladı,

İçi ateş gibi kaynadı,

Kaderini düşündü,

Düşünmekle kalmadı,

Askerine doğru seslendi:

-Gelin, askerlerim iyi kulak salın,

Sizlere söyleyecek iyi sözüm var,

Bahadırlarım nasihatimi dinleyiniz,

Dinlemezseniz siz ağlarsınız zar-zar.

Toplandınız elde kalmadan yaşlı-genç,

Sesinden titredi kara taş,

Horezm elinin padişahı Hesen,

Biliniz ezelden bizim ile düşman.

Horezm'in halkı vardır nice sayı,

Sesinden titreyen bütün can,

Horezm'i yendik hepimiz önceden,

Yenilmiş yeri yok Kalmak'ın asla.

Kolayca han bahadır oldu yanında,

Saydakmet'i devirdi bir yumruğunda,

Bu da harap etmiş bu Horezm'i,

Sizler de babalarınız gibi coşun!

Kalmaklar'dan asker toplayıp nice sayı,

Horezm'i kelip alan kızıl han,

Askerlerim, o han güçlü der misin?

İşte bu hanın Taktapolat'tan.

Horezmli menen ettim savaşı,
 Hésen han jeñilip bizlerden qaştı,
 930. Qayıptaytuğın jan joq bizden qaysarlar,
 Ténde kıızıl qanın suv yañlı şaştı.

Léşkerlerdiñ öligin üyip dalağa,
 Quvıp bardıq Akjür degen qalağa,
 Biraq sizler ilaj ete almadıñ,
 935. Ziyvar menen Er Janayday balağa.

Qos jüvermek penen saldıq urıstı,
 Ol naysaplar töger közden jasındı,
 Batır eken Ziyvar menen Er Janay,
 Bizlerge siltedi almas qılıştı.

940. Almas qılış şöptey kıydı basındı,
 Tavlarda qaldırdı sansız laşındı,
 Eger usımannan keyin quvmasañ,
 Ol naysaplar töger közden jasındı.

Bizdi quvıp alıp keldi dérbentke,
 945. Hésen han quvanar batır perzentke,
 Keyin qaytarmasañ kelgen duşpandı,
 Naysaplar qaldırar tavısılmas dértke.

Kökşe tavdıñ qublasında Besmazar,
 Bul mazarda biz óltirgen bes er bar,
 950. Bizden kelip almak bulardıñ qanın,
 Sonıñ uşın ólmey qayıtpas qaysarlar.

Hésen han bes erdiñ qanın almakşı,
 Baslarıña aqırzaman salmaqşı,
 Küşiñ bolsa körsetiñiz Qalmaqlar,
 955. Qorıqsañ laşın Besmazarda qalmaqşı.

Horezmli ile yaptım savaşı,
 Hesen Han yenilip kaçtı bizden,
 Dönmeyen can yok bizden cesurlar,
 Tendeki kıızıl kanını su gibi saçtı.

Askerlerin ölüsünü yığıp ovaya,
 Kovalayıp vardık Akjür denen şehire,
 Fakat sizler çare bulamadınız,
 Ziyvar ile Er Janay çocuğa.

İki yaramaz ile bıraktık savaşı,
 O caniler döker gözden yaşını,
 Bahadır imiş Ziyvar ile Er Janay,
 Bizlere gösterdi elmas kılıcı.

Elmas kılıç ot gibi kıydı başını,
 Dağlarda bıraktı sayısız leşini,
 Eğer oradan geri kovmazsan,
 O caniler döker gözden yaşını.

Bizi kovalayıp geldi geçide,
 Hesen Han sevinir bahadır çocuğa,
 Geri döndürmezsen gelen düşmanı,
 Caniler kaldırır bulunmaz derde.

Gökçe Dağ'ın güneyinde Besmazar,
 Bu mezarda öldürdüğümüz beş er var,
 Bizden gelip almak ister bunların kanını,
 Onun için ölmeden dönmez cesurlar.

Hesen Han beş erin kanını almak ister,
 Başlarına ahir zaman salmak ister,
 Gücünüz varsa gösteriniz Kalmaklar,
 Korkarsan leşin Besmazar'da kalacak.

Sizler menen qaytpay nayza salıstı,
Dél maydanda buvradayın alıstı,
Tüyrep taslap qıvıp keldi bulmanğa,
Endi qoldan bere körmən namıstı.

960. Endi qaşsaq oyran bolar dalaımız,
Qarap bolar Emenkiyal qalaımız,
Qızım jesir, jigitlerim qul bolıp,
Zar eñirer qatın menen balaımız.

Ata-ana at astında taplanar,
965. Bizin terimizge topan qaplanar,
Eger bağındırsa Ziyvar, Er Janay,
Horezmniñ hanı Hesen maqtanar.

Sözdi tıñlap turğan bérşa halayıq,
Kelgenlerge jabıla at salayıq,
970. Biriniz qalğanşa ölmey qaşpañız,
Hesen hanğa qarşı atlanıp barayıq.

Batırlarım köter jasıl jalavdı,
Ayamay kırınız bul kelgen javdı,
Çarşıldağan kılışınñ sesleri,
975. Janğırtıp ıdıratsın tas penen tavdı.

Kelin erler, jémelenip at qoyayıq,
Qolğa tüskeniniñ közin oyayıq,
Qızıl kanın at bavırınan ağızıp,
Ziyvar, Er Janaydıñ közin joyayıq.

980. Qayıtp Hesen handı nabıt qılmasam,
Horezmniñ jurtın basıp almasam,
Biykar Taqtapolat patşa bolğanım,

Sizler ile korkmadan mızrak vuruştı,
Meydan içinde erkek deve gibi güreştı,
Kayaları delip geldi buraya,
Şimdi elden verivermeyin namusu.

Şimdi qaşsak viran olur ovamız,
Harap olur Emenkiyal şehrimiz,
Kızım yetim, yiğitlerim kul olup,
Dertli ağılar kadın ile çocuğumuz.

Ata-ana at altında bulunur,
Bizim derimize saman kaplanır,
Eğer boyun eğdirse Ziyvar, Er Janay,
Horezm'in hanı Hesen övünür.

Sözü dinleyip duran bütün millet,
Gelenlere sürüyle at koşalım,
Biriniz kalana kadar ölmeden kaçmayın,
Hesen Han'a karşı atlanıp varalım.

Bahadırlarım kaldır yeşil bayrağı
Acımadan kırınız bu gelen düşmanı,
Çarpışan kılıcının sesleri,
Yankılatıp dağıtsın taş ile dağı.

Gelin erler, toplanıp at koşalım,
Ele düşenin gözünü oyalım,
Kızıl kanını at bağından akıtıp,
Ziyvar, Er Janay'ın gözünü çıkaralım.

Dönüp Hesen Han'ı ortadan kaldırmasam,
Horezm'in yurdunu basıp almasam,
Yalan Taqtapolat padişah olduğum,

Hésenniñ başına qayğı salmasam.

Sonda ğana maqşetime jetemen,
985. Eregisken javdı jeksen etemen,
Bolmasa eger oyğa alğan niyetim,
Jalğanşı dünyada jürüp netemen.

Léşkerlerim üstine at döndirip,
Hésen hannıñ jangın otın södirip,
990. Ziyvar, Janay hém Hésendi öltirip,
Horezmdi qulşılıqqa köndirip. –

Degen vaqta tilla dabıl qağıldı,
Barlıq léşker ornınan tabıldı,
Hésen hanğa gevirler at qoyğanda,
995. Ziyvar, Janay hém léşkerler ağıldı.

Horezmli Hésen han,
Taqtapolat patşanıñ,
Zéherli sözün esitip,
Tula boyı türşigip,
1000. Denesi laplap kızadı,
Aldına nézer saladı,
Léşkerlerin qaradı,
Eki batırın şaşıp,
Oñ jağına aladı,
1005. Léşkerlerin terbetip,
Nésiyhat berip turadı,
Er Ziyvar menen Er Janay,
Aldımda jürseñ aybatım,
Keynimde jürseñ ğayratım,
1010. Başqa tüsti müşkil is,
Eki birdey züriyatım.
Kökke uşsam kanatım,

Hesen'in başına kayğı salmasam.

O zaman tek maksadıma ererim,
Kavgalı düşmanı yeksân ederim,
Olmazsa eğer aklımdaki niyetim,
Yalancı dünyada yaşayıp ne ederim.

Askerlerim üstüne at döndürün,
Hesen Han'ın yanan ateşini söndürün,
Ziyvar, Janay ve Hesen'i öldürüp,
Horezm'i kulluğa razı edin.

Dediği vakit altın davul vuruldu,
Bütün askerler yerinden bulundu,
Hesen Han'a düşmanlar at koştuğunda,
Ziyvar, Janay ve askerler akın etti.

Horezmli Hesen Han,
Taktapolat padişahın,
Zehirli sözünü işitip,
Tüm vücudu titreyip,
Gövdesi alev alev kızar,
Önüne göz atar,
Askerlerine bakar,
İki bahadırını çağırıp,
Sağ yanına aldı,
Askerlerini durdurup,
Nasihat vermiş.
Er Ziyvar ile Er Janay,
Önümde yürüsen heybetim,
Ardımda yürüsen gayretim,
Başa düştü müşkül iş,
İkisi bir evladım.
Göge uçsam kanatım,

- Ziyvar menen Janay jan,
Jerde jürsem jeldeyin,
1015. Beyiştégi pırağım.
Jakın etken alıstı,
Munavvar etken küşimdi,
Sizler edi şırağım.
Bügingi ullı savaştı,
1020. Onğargay balam isiñdi.
Gevirlerge körsetiñ,
Perzentlerim küşiñdi,
Gevirlerdiñ patşası,
Taqtapolat zalım han,
1025. Horezmniñ şêherin,
Sapar etti almağa,
Tınış jatқан elimniñ,
Basına savda salmağa.
Ullarımdı kıl kılıp,
1030. Kızımdı jesir kılmağa,
Aydan artıq arıvdı,
Koralı koyday kosaqlap,
Bazarına satpağa,
Alpıstağı ananı,
1035. Seksendegi atanı,
Nayza suğıp öltirip,
Zar jılatpaқ balanı.
Merver tastan salınған,
Vayran etpek қalanı.
1040. Bende etip bizlerdi,
Zar enjiretip sizlerdi,
Gürjilerge tarttırıp,
Oymaқşı zalım közlerdi.
Қanşar menen қıyқalap,
1045. Tiliñ menen жүzlerdi,
Léşkerlerim ayılған,

- Ziyvar ile Janay can,
Yerde gitsem yel gibi,
Cennetteki burağım,
Yakın eden uzağı,
Münevver eden gücümü,
Sizlerdiniz göznurum.
Bugünkü ulu savaştı,
Kolayla oğlum işini.
Düşmanlara gösterin,
Evlatlarım gücünüzü,
Gavurların padişahı,
Taktapolat zalım han,
Horezm'in şehrini,
Sefer etti almaya,
Huzur içindeki elimin,
Başına dert salmaya.
Oğullarımı kul edip,
Kızımı yetim yapmaya,
Aydan üstün güzeli,
Saf koyun gibi yanına alıp,
Pazarına satmaya,
Altmıştaki ananı,
Seksendeki babanı,
Mızrak sokup öldürüp,
Zar-zar ağlatmak çocuğunu.
Mermer taştan yapılmış,
Viran etmek kaleni.
Bende edip bizleri,
Zar zar ağlatıp sizleri,
Boğalara çektirip,
Oymak ister zalım gözleri.
Hançer ile keser,
Dil ile yüzlerini,
Askerlerim söylenen,

- Tıñlan mınav sözlerdi.
 Gevirlerge at koyıñ,
 Bedevdiñ basın oñgarıp.
 1050. Ha degende lébbey dep,
 Alıñ joldı añgarıp,
 Bilip turğan şıǵarsız,
 Gevirlerdıñ ıñǵayın,
 Aypasam da bilesiz,
 1055. Urıspaqtıñ jaǵdayın.
 Allalap attı qoyǵanda,
 Şıǵarasız jer mayın,
 Kariyalardı kıynatıp,
 Saǵıyirdi jetim qılǵannan,
 1060. Ata-ananı zarlatıp,
 Janandı jesir qılǵannan,
 Aq bilekli arıvdı,
 Gevirlerge zorlatıp,
 Burımınan süyretip,
 1065. Aq töslerin arıvdıñ,
 Aq nayzaǵa tüyretip,
 Horezmli halqımdı,
 Ölmeı javǵa qorlatıp,
 Eki qoldı baylatıp,
 1070. Ottay közdi jaynatıp,
 At aldında aydatıp,
 Jav-jaraqtı tapsırıp,
 Eki qoldı qavsırıp,
 Bende bolıp tiriley,
 1075. Han aldına barǵannan,
 Mervertten salǵan qalamdı,
 Javǵa vayran qılǵannan,
 Eli-jurttı şuvlatıp,
 Duşpañǵa olja bolǵannan,
 1080. Jan barında maydanda,

- Dinleyin bu sözleri.
 Gavurlara at koşun,
 Atın başını çekip.
 Ha dediǵinde lebbeyk deyip
 Alın yolu kolaylayıp.
 Biliyosunuz şüphesiz,
 Düşmanların zorbalıǵını,
 Söylemesem de bilirsiniz,
 Vuruşmanın inceliklerini.
 Allah deyip at koştuǵunda,
 Çıkarın yer yaǵını,
 İhtiyarları zorlayıp,
 Çocukları yetim edip,
 Ata-ananı zarlatıp,
 Cananı esir aldıǵında,
 Ak bilekli güzeli,
 Düşmanlara zorlatıp,
 Saçından sürükleyip,
 Ak göğüslerini güzelin,
 Ak mızraǵa parçalatıp,
 Horezmli halkımı,
 Ölmeden düşmana horlatıp,
 İki eli baǵlatıp,
 Ateş gibi gözü parlatıp,
 At önüne katıp,
 Silahları baǵlatıp,
 İki eli baǵlayıp,
 Bende olup yaşarken,
 Han önüne vardıǵında,
 Mermerden yapılan kalemi,
 Düşman viran ettiǵinde,
 Eli-yurdu aǵlatıp,
 Düşmana ganimet olduǵunda,
 Can saǵ iken meydanda,

- Gelle kesip, kan döğip,
 Éjel kelip alladan,
 Horezmli halıx uşın,
 Şeyit bolğan jaqsıraқ.
1085. Sonıñ uşın léskerim,
 Men-men degen elim bar,
 Qaytpağaysız şerlerim,
 Köşegen қара toplardı,
 Gümbirletip köşiriñ.
1090. Qańa jerik gevirdiñ,
 Şuvlatpay ünin öşiriñ,
 Tartqızbaқ bolğan bizlerdi,
 Gürjisine gevirdiñ,
 Öz қanların iştirin,
1095. El-halıqtan dos tavıp,
 Atlanıñ javdıñ üstine.
 Abırayıñ uşın at şavıp,
 Horezmli қaysarlar,
 Bermeñiz javға namıstı! –
1100. Bul sözlerdi ayтқанда,
 Hésen handı қorşaған,
 Horezmniñ mértleri,
 Qaraғay nayza қолında,
 Ziyvar menen Er Janay,
1105. Ekevi oñlı, solında,
 Kök savıtın kiyedi,
 Hésen hannıñ léskeri,
 Küşin қосıp erlerge,
 Allalap javға tiyedi.
1110. Qorşap turған gevirler,
 Horezmli ellerge,
 Bular da at қoyadı.
 Eki jaқtıñ léskeri,
 Aş қaşқırday alıstı,

- Kelle kesip, kan döküp,
 Ecel gelip Allah'tan,
 Horezmli halk için,
 Şehit olan yeğdir.
- Onun için askerim,
 Ben-ben diyen elim var,
 Dağıtasınız dertlerimi,
 Köşeli kara topları,
 Gümbürletip göçürün.
- Kana susamış düşmanın,
 Ağılatmadan sesini kesin.
 Çektirmek isteyen bizleri,
 Boğasına düşmanın,
 Kendi kanlarını içirip,
- El-halktan dost bulup,
 Atlanın düşmanın üstüne.
 Şanın için at koşup,
 Horezmli cesurlar,
 Vermeyin düşmana namusu! –
- Bu sözleri söylediginde,
 Hesen Han'ı çevreleyen,
 Horezm'in mertleri,
 Çamdan mızrak elinde,
 Ziyvar ile Er Janay,
- İkisi sağlı, solunda,
 Gök zırhını giydiler,
 Hesen Han'ın askeri,
 Gücünü katıp erlere,
 Allah deyip düşmana saldırdı.
- Hazır bekleyen düşmanlar,
 Horezmli erlere,
 Onlar da at sürdü.
 İki tarafın askeri,
 Aç kurt gibi dövüştü,

1115. Bir-birine taymastan,
 Kaç jürektin sırtınan,
 Aymay nayza salıstı,
 Karşı şapқан gevirdiñ,
 Ziyvar bardı oñınan,
 1120. Er Janay bardı solınan,
 Hésen han bardı aldınan.
 Horezmli қaysarlar,
 Қайtpay erdi soñınan.
 Қандақlı қара мılıқтан,
 1125. Satırlatıp oқ шаştı,
 Қınapқа salsa қılı etken,
 Savırıp alsa jılı etken,
 Қéһérлense tas bölgen.
 Siltegende bas kesken,
 1130. Jarқıldagan қılışlar,
 Gevirlerdiñ gellesin,
 Қılı etse қıyıп baradı.
 Doslar bergen aқ nayza,
 Jüreginen javlardıñ,
 1135. Güyrep taslap baradı.
 Horezm hanı Hésenша,
 Léşkerlerdiñ aldında,
 Özi baslap baradı.
 Ziyvar menen Er Janay,
 1140. Gavlap қаşқан gevirlerge,
 Jetip қırғын қıladı,
 Noғaylar atқан қара top,
 Taslardı қақ jaradı,
 Jaradar bolған gevirler,
 1145. Közin jaslap baradı,
 Ziyvar menen Er Janay,
 Lalavlaşқан gevirdiñ,
 Aldın қırdım degende,

Birbirlerine çekinmeden,
 Tam yüreğın arkasından,
 Dönmeden mızrak vuruştı.
 Karşıdan koşan düşmanın,
 Ziyvar vardı sağından,
 Er Janay vardı solundan,
 Hesen Han vardı önünden.
 Horezmli cesurlar,
 Dönmeyen er idi sonundan,
 Kundaklı kara yaydan,
 Gümbürtüyle ok шаştı,
 Kınına koysa oynamayan,
 Çekip alsa ısıldayan,
 Öfkелense taş bölgen,
 Oynadığında baş kesen,
 Parlayan kılışlar,
 Gavurların kellesini,
 Oynayınca kıyıverdi.
 Dostlar veren ak mızrak,
 Yüreğinden düşmanların,
 Delip geçti.
 Horezm hanı Hesen,
 Askerlerin önünde,
 Kendi başçı oldu.
 Ziyvar ile Er Janay,
 Haykırarak kaçan gavurlara,
 Yetişip kırıgın yaptı,
 Nogaylar'ın attığı kara top,
 Taşları ikiye yardı,
 Yaralanan düşmanlar,
 Gözlerini yaşla doldurdu.
 Ziyvar ile Er Janay,
 Bağrışan düşmanın,
 Önünü kırdım dediğinde,

- Keyni gıylop toladı.
1150. Keynin kırdım degende,
Aldı gıvlop toladı.
Eki jıktın lıskerı,
Kıattı savaşı kıladı,
Gevirler menen urısta,
1155. Ziyvar menen Er Janay,
Kıaytpay gıayrat saladı.
Gevirlerdın gellesi,
Vayran bolıp kıaladı,
Gevirlerdın kıanına,
1160. Jılga-saylar toladı,
Esin bilmegen gevirge,
Kıyamet kıayım boladı,
Takıtapolat zalımın,
Kızıl jüzi soladı.
1165. Gevirlerdi Nogaylar,
Keynine kıarap kıuvadı.
Takıtapolat hannın,
Basına künler tuvadı,
Horezmdi alıvga,
1170. Kıangıp kelgen gevirler,
Kökşe tavgın üstinde,
Keynine kıaşıp baradı.
Ziyvar menen Janaydın,
Allalağan sesleri,
1175. Jüregın javdın jaradı.
Kıuvğan sayın gevirlerdi,
Erlerdın kevili tasadı,
Kökşe tavgan asadı,
Nayzalar tiygen vakıtta,
1180. Gevirler kıan kıusadı.
Takıtapolat zalım han,
Basına kün tavganda,

Arkası coşıp doldu,
Arkasını kırdım dedıgında,
Önü coşıp doldu.
İki tarafın askeri,
Büyük savaşı yaptı.
Düşmanlar ile savaşıta,
Ziyvar ile Er Janay,
Dönmeden gayret gösterdi.
Gavurların kellesi,
Viran olup kaldı,
Gavurların kanına,
Dereler, ovalar doldu,
Aklını kaybeden gavura,
Kıyamet günü oldu.
Takıtapolat zalımın,
Kızıl yüzü soldu,
Gavurları Nogaylar,
Arkasına doğru kovaladı.
Takıtapolat hannın,
Başına günler doğdu,
Horezm'i almaya,
Kanıp gelen düşmanlar,
Gökçe Dağ'ın üstünde,
Arkasına kaçıp vardılar.
Ziyvar ile Er Janay,
Allah allah sesleri,
Yüregını düşmanın yardı.
Bütün düşmanları kovan,
Erlerin gönlü taşıtı,
Gökçe Dağ'dan aştı,
Mızraklar değdıgı vakitte,
Düşmanlar kan kustu.
Takıtapolat zalım han,
Başına gün doğduğunda,

- Öligine kıaramay,
 Tiriniñ halın soramay,
 1185. Jaradar bolğan joldasın,
 Kıoltıqlavğa jaramay,
 Batır jaman sasadı,
 Atına kıamşı basadı,
 Keynine kıarap kıaşadı.
1190. Besmazardıñ sırtında,
 Gevirlerdiñ jurtında,
 Kıanlı özek bar eken.
 Kıanı menen Noğaydıñ,
 Tolıp aqqan say eken,
1195. Kıan sasığan jer eken,
 Üş kün tınbay urısıp,
 Gevirlerdi Noğaylar,
 Dérbentke kıuvıp keledi,
 Namazlıger vaqtında,
1200. Kıanlı özektiñ boyında,
 Gevirler kıamal etedi.
 Gevirdiñ hanı taqtahan,
 Besmazardan kıaşkıanda,
 Ziyvar menen Janaydıñ,
1205. Bilgen edi erligin.
 Şabarmanı Abaқан,
 Léşkerlerin tasladı,
 Atına kıamşı basadı,
 Eline kıarap kıaşadı,
1210. Yarım aqqşam vaqtında,
 Eline jetip baradı,
 Eline habar salıptı.
 Elindegi halıqtıñ,
 Hémmesin jıynap alıptı.
1215. Arbalardı toğatıp,
 Eli-jurtın ızğıtıp,

- Ölenlerine bakmadan,
 Dirinin halini sormadan,
 Yaralanan yoldaşına,
 Yardım etmeden,
 Bahadır yaman şaştı,
 Atına kamçı vurdu,
 Arkasına doğru kaçtı.
 Besmazar'ın sırtında,
 Düşmanların yurdunda,
 Kanlı boğaz var imiş,
 Kanı ile Nogay'ın,
 Dolup akan dere imiş,
 Kan kokan yer imiş,
 Üç gün durmadan savaşıp,
 Gavurları Nogaylar,
 Geçide kovalayıp geldi.
 İkinci vaktinde,
 Kanlı geçidin boyunda,
 Gavurlar doluştu.
 Gavurun hanı Takta han,
 Bezmazar'dan kaçtığında,
 Ziyvar ile Janay'ın,
 Anlamıştı erliğini.
 Ulağı Abakan,
 Askerlerini bırakır,
 Atına kamçı vurur,
 Eline doğru kaçır,
 Akşam üstü vaktinde,
 Eline ulaşır,
 Eline haber salıp,
 Elindeki halkın,
 Hepsini toplamış.
 Arabaları doldurup,
 Yurdunu toplatıp,

- Tastay amal bolıptı.
 Maydannan kelgen abarman,
 Taı bir kıyal oyladı,
 1220. Terege tsıp boyladı,
 Bul ketkennen ketersen,
 Lşkerlerge jetersen,
 Bul baran lşkerler menen,
 Jee almaspız Noaydı,
 1225. Jee aytıp kellersen,
 Ya bolmasa jurtıdı,
 Noaylara berersen,
 Saltanatlı patamnı,
 Ul perzenti jo edi,
 1230. Krer kzi uldayın,
 Jalız kıızı bar edi.
 Bul kıız naar bolsa da,
 orıpaytuın dupannan,
 Jrei kşlı er edi.
 1235. Naar da bolsa olınan,
 Hr trli is keledi,
 Jatpayı bizler aysız,
 Habar bermey ketkennen.
 Ne de bolsa bulmannan,
 1240. Keynime arap aytayın,
 aanımqızdı Noaydan,
 Bilmey jrgen ıardı,
 Atasının aanın,
 Atamaa aytayın, -
 1245. Dep attı basın buradı,
 Aldına tuvra jredı.
 alı eldi etinde,
 Dupannı keler betinde,
 ş yz alpıs kıız benen,
 1250. Sallanan srvi naz benen,

Ta gibi doldurmu.
 Meydandan gelen ulak,
 Yine bir ey dşnd,
 Kıyaslayıp boyladı,
 Bu gittiin gibi gidersen,
 Askerlere ulaırsın,
 Oradaki askerler ile,
 Yenemez miyiz Nogay'ı,
 Tekrar dnp gelirsın,
 Ya olmazsa yurdunu,
 Nogaylar'a verirsın,
 Saltanatlı padiahımın,
 Erkek ocuu yok idi,
 Olu gibi grdu,
 Biricik kıızı var idi.
 Bu kıız aresiz olsa da,
 Korkmuyordu dşmandan,
 Yrei gçlı kışı idi.
 İstemese de elinden,
 Her trli iş kelir,
 Duramıyoruz bizler kaysız,
 Haber vermeden gidiinden.
 Ne olursa da buradan,
 Arkama doru dneyim,
 Katıımızı Noay'dan,
 Bilmezler herhalde,
 Babasının katıını,
 Aktamak'a syleyeyim, -
 Deyip atın baını evirdi,
 nne doru gitti.
 Birok insan sınırda,
 Dşmanın geldii tarafta,
 ç yz altmı kıız ile,
 Sallanan servi naz ile,

- Sévbetli şiyirin saz benen,
 Sahrağa bağlar ektirgen,
 Şémenli bağdın işine,
 Aq otavlar tiktirgen,
 1255. Uvıqları dandannan,
 Keregesi gümisten,
 Şaşırağı sap altın,
 Bosasın borlatқан,
 Mañlayşasın otavdın,
 1260. Marjan menen torlatқан.
 Baqalağın ordanın,
 Gévhâr menen oydırған,
 Mañlayına ordanın,
 Şamşıraq jağıp qoydırған,
 1265. Bir qarağan adamnın,
 Közinin nurın toltırған,
 Aq ordağa keledi.
 Attan éste tüsedı,
 Altın aqırdın üstinde,
 1270. Gümisten qaqқан qazıqқа,
 Atın bekkem bayladı,
 Közi ottay jaynadı.
 Sarı jez benen torlatқан,
 Esikti aşıp Abaқан,
 1275. İşkerige kiredi.
 Zerli jığa basında,
 Üş yüz alpis periyzat,
 Qol qavsırıp qasında,
 Altın taraq qolında,
 1280. Jipektey şaşın tarağan.
 Hér müşkilge jarağan,
 Jan-jagına qarağan,
 Aq ordanın işinde,
 Qırıq kénizi hizmetker,

- Sohbetli şirin saz ile,
 Sahraya bağlar ektiren,
 Çemenli bağıın içine,
 Ak otağlar diktiren,
 Kubbe çubukları bakırdan,
 Direkleri gümüşten,
 Kubbesi saf altın,
 Kapısı mermerden,
 Ön tarafını otağın,
 Mercan ile örölmüş,
 Sütünunu sarayın,
 Cevher ile oyulmuş,
 Ön yüzüne sarayın,
 Işık yakıp koyulmuş,
 Bir bakan adamın,
 Gözünün nurunu dolduran,
 Ak saraya geldi.
 Attan yavaşıca indi.
 Altın ahırın üstünde,
 Gümüşten kakılmış kazığa,
 Atını sıkıca bağladı,
 Gözü ateş gibi parladı.
 Sarı pirinç ile örölmüş,
 Kapıyı açıp Abakan,
 İçeriye girdi.
 Süslü miğfer başında,
 Üç yüz altmış peri kızı,
 El pençe yanında.
 Altın tarak elinde,
 İpek gibi saçını tarayan.
 Her müşküle yarayan,
 Etrafına bakan,
 Ak sarayın içinde,
 Kırk cariyesi hizmetkâr,

1285. ol avsrıgan betinde,
 Altın tahta otıran,
 Hannı ızı anayım,
 Atamatay arıva,
 Ékesinin véziri,
 1290. Abaan sélem beredi,
 Bir bélenin bolanın,
 Véliy edi Atama,
 Véliylik penen bileli.
 Gümisten azı atırıp,
 1295. Argımalar batırıp,
 Moynına marjan tatırıp,
 Altınnan aır saldırıp,
 Kórgenni közin taldırıp,
 Halıtı hayran aldırıp,
 1300. aytpaytuın güresten,
 Tabılaytuın hér isten.
 Güresivge kim bolsa da,
 Tartınbastan ıanday,
 Güreskenin maydanda,
 1305. ala salıp ıanday.
 arsı söylegen adamnı,
 Avızınan zegi ıanday.
 ızlar menen osılıp,
 Künde oyun, künde toy,
 1310. Zavılı sazlar ertilip,
 Méslik etip jatanda,
 Tatapolat ékesi,
 Nogaylı menen urısıp,
 Lékerleri ırılıp,
 1315. Ziyvar menen Janaya,
 Betley almay maydanda,
 Malayları jarılıp,
 Terileri sıyırlıp,

- El pene yanında,
 Altın tahta oturan,
 Hanın kızı prenses,
 Aktamak güzele,
 Babasının veziri,
 Abakan selam verdi,
 Bir belanın olduunu,
 Veli idi Aktamak,
 Velilik ile anladı.
 Gümüten kazık katırıp,
 Küheylanlar batırıp,
 Boynuna mercan tatırıp,
 Altından ahır yaptıtırıp,
 Görenin gözünü daldırıp,
 Halkı hayran bırakıp,
 Dönmeyen güreten,
 Aranan her işten.
 Güremeye kim olsa da,
 Çekinmeden ıkan,
 Güreeni meydanda,
 Yere atıp yıkan,
 Aksini söyleyen adamın,
 Ağzından kezzap ıkmı,
 ızlar ile bir olup,
 Her gün oyun, elence,
 Zevkli sazlar aldırıp,
 Kendinden geerken,
 Taktapolat babası,
 Nogaylı ile vuruup,
 Askerleri kırılıp,
 Ziyvar ile Janaya,
 Karı duramayan meydanda,
 Alınları yarılıp,
 Derileri yüzölüp,

- Keynine kaşkan habardı,
 1320. Esitkende Aqtamak,
 Esi avıp kalıptı.
 Aradan üş kün ötken soñ,
 Bılbırağan denesin,
 Zordan jıynap alıptı.
1325. -Bağlarda aşılğan güller lalazar,
 Jamalımdı körgeñ janlar quvanar,
 Atam menen birge kettiñ Noğayğa,
 Abakanım jan atamnan ber habar.
- Atam ketti kılalmadım kevlim şad,
 1330. Mennen başka atamda joq züriyat,
 Ketip edin Horezmge ekeviñ,
 Abakanım atamnan tez habar ayt.
- On törtimde bolıp edim pirşaman,
 Atam menen birge ketken Abakan,
 1335. Ölimeken, tirimeken jan atam,
 Sen atamnan bergil ağa jan.
- Noğaydı kırmağa biz ettik javlan,
 Zalım Noğaylılar bermedi aman,
 Akjürimniñ qarısına barganda,
 1340. Havaz şıqtı Ziyvar, Janay baladan.
- Ziyvar, Janay batır kirdi savaşa,
 Şıdam bermey mértler urğan kılışka,
 Qalmaqlar da qarşı turıp maydanda,
 Noğay menen bizler tüstik jarişsa.
1345. Noğay, Qalmaq aş jolbarıstay alıstı,
 Al maydanda izlep nayza salıstı,

- Geriye kaçtığı haberini,
 İştittiğinde Aktamak,
 Aklı bağlanıp kalmıştı.
 Aradan üç gün geçtikten sonra,
 Yıpranmış bedenini,
 Zorla toplayabilmiş.
- Bağlarda açılan güller lalezâr,
 Cemalimi gören canlar sevinir,
 Babam ile birlikte gittin Nogay’a,
 Abakanım can babamdan ver haber.
- Atam gitti edemedim gönlümü şad,
 Benden başka atamda yok evlat,
 Gitmiştiniz Horezm’e ikiniz,
 Abakanım atamdan tez haber söyle.
- On dördümde olmuştum hünerli,
 Atam ile birlikte giden Abakan,
 Ölü mü, diri mi can atam,
 Sen atamdan haber ver ağabey can.
- Nogay’ı kırmaya biz ettik sefer,
 Zalım Nogaylılar vermedi aman,
 Akjürim’in qarısına gelince,
 Avaz çıktı Ziyvar, Janay çocuktan.
- Ziyvar, Janay bahadır girdi savaşa,
 Dayanamadı mertler vurduğu kılıca,
 Kalmaklar da karşı gelip meydanda,
 Nogay ile bizler düştük ateşe.
- Nogay, Kalmak aş kaplan gibi dövüştü,
 Şu meydanda peşinden mızrak vuruştı,

Kaytpay Nogaylılar menen urıstık,
Nogaylarğa qoldan bermey namıstı.

Ziyvar menen Janay qaysar mért eken,
1350. Ölmey elin bermey oğan şért eken,
Qanşa eldi kırıp qanlar töksén de,
Balalardan qorqıp qasqan dért eken.

Bizler qashtık quva berdi Nogaylar,
Mısal, örtengendey qalıñ toğaylar,
1355. Tavday bolıp gevirlerdiñ gellesi,
Qanğa tolıp aqtı anda köp saylar.

Aldımızda jaqın edi Besmazar,
Bizler qasıp jılap keldik zar-zar,
Besmazarda qarşı turıp urıstık,
1360. Şıdatpadı Ziyvar, Janay batırlar.

Atañız qattı tarıqtı solmanda,
Nogaydan qutulmaq boldı gümanda,
Ziyvar, Janay Nogaylarğa bas bolıp,
Bizlerdi zarlatıp quvdı onnan da.

1365. Segbir tartıp atlarımız boldırdı,
Zalım Nogay jüzimizdi soldırdı,
Arıslan tuvğan Ziyvar menen Er Janay,
Jılğa, saydı öliklerge toldırdı.

Nogaylarğa ete almadık qamaldı,
1370. Atannıñ basına qayğı-ğam saldı,
Baskı tawıp, qasıp kırılmayıq dep,
Léşkerler qanlı özekke qamaldı.

Atañ Taqtapolat jaman sasqandı,

Dönmeyip Nogaylılar ile vuruştuk,
Nogaylar'a elden vermedik namusu.

Ziyvar ile Janay cesur mert imiş,
Ölmeden eli vermemek onlara şart imiş,
Ne kadar eli kırıp kanlar döksen de,
Çocuklardan korkup kaçmak dert imiş.

Bizler kaçtık kovaladı Nogaylar,
Misal, çevrelemiş gibi kalın ormanlar,
Dağ gibi olur düşmanların kellesi,
Kana dolup aktı orada çok dereler,

Önümüzde yakındaydı Besmazar,
Bizler kaçıp ağlayarak geldik zar-zar,
Besmazar'da qarşı durup vuruştuk,
Dayandırmadı Ziyvar, Janay bahadırlar.

Atanız kötü sıkıştı orada,
Nogay'dan kurtulmak kaldı şüphede,
Ziyvar, Janay Nogaylar'a baş olup,
Bizleri ağlatıp kovaladı oradan da.

Sabır çekip atlarımız çatladı,
Zalım Nogay yüzümüzü soldurdu,
Arslan doğmuş Ziyvar ile Er Janay,
Dere, ovayı ölülerle doldurdu.

Nogaylılar'a kuramadık üstünlüğü,
Atanın başına kaygı ğam saldı,
Baskılanıp, kırılmayalım diye kaçıp,
Askerler kanlı boğaza doluştu.

Atan Taktapolat yaman şaşmıştı,

Besmazardan keyin kıattı kaçkandı,
1375. Noğaylardı kanlı özekten ötkermey,
Dərbent jolda toktatıp tur duşpandı.

-Abakanım, ğarrı jandı kıyna, -dep, -
Barganında közdin jasın tıyma, -dep, -
Ataңыз dərbentten elge jiberdi, -
1380. Kıtın-kalaş ğarrılardı jıyna, -dep.

Mért bolsan izime hézir eresen,
Ermeseniz Noğayğa eldi beresen,
Usı tapsırmanı ayttı ataңыз,
Aktamak jan bunı kalay köresen?
1385. Aktamak jan, köp oynan payda joq,
Köp oylasañ kevinde kaçğı şoq,
Azıraқ eglensen Noğaylar kelip,
Ziyvar, Janay jüregine kadar oq.

Han ataңызın kabırğası sögiler,
1390. Jerge suvday kızıl kanlar tögiler,
Ziyvar minip han ataңызın tahtına,
Ataңыз öligin tartar ğurjiler.

Ziyvar erge tokalıkkı tiyersen,
Aq şaşar üstine kara kiyersen,
1395. Taqtapolat hannın kıızı hanşa edin,
Kelin bolıp Noğayğa bas iyersen.

Kün bolıp töbe şaşıñ tüyersen,
Künin uşın Noğaylını süyersen,
Tokal degen söz süyekten ötkende,
1400. Noğaylının tandırınday küyersen.

Besmazar'dan sonra uzağa kaçmıştı,
Nogaylar'ı kanlı boğazdan geçirmeden,
Geçit yolunda durdurdu düşmanı.

-Abakanım, yaşlı canı zorla, - deyip, -
Vardığında közünün yaşını tut, -deyip,-
Atanız geçitten ele gönderdi, -
Kadın genç yaşlı adamları topla, - deyip.

Mert isen peşime şimdi eresin,
Ermeseniz Nogay'a eli veresin,
Bu buyruğu söyledi ataңыз,
Aktamak can, bunu nasıl görürsün?

Aktamak can, çok düşünmenden fayda yok,
Çok düşünürsen gönlünde kaçğı çok,
Birazcık oyalansan Nogaylar gelip,
Ziyvar, Janay jüregine saplar ok.

Han atanın kaburgası sökölür,
Yere su gibi kızıl kanlar dökölür,
Ziyvar oturup han atanın tahtına,
Atanın ölüsünü çeker boğalar.

Ziyvar ere tokallığa gidersen,
Akı çıkarır üstüne kara giyersen,
Taktapolat hannın kıızı han gibiydin,
Gelin olup Nogay'a baş eğersen.

Gün olur kafandaki saçı dökersin,
O gün için Nogaylı'yı seversin,
Tokal¹ denen söz kemikten geçince,
Nogaylı'nın tandırı gibi yanarsın.

Jürmeseniz kızıl gülün solğanı,
Atanızdın paymanası tolğanı,
Kızım barın, ya barmanız özin bil,
Abakan ağağnın ayıp bolğanı.

1405. Sol vaqıtta Aqtamak,
Orninan ırğıp turadı,
Üş yüz alpıs kızına
Qarap moynın buradı.

Aqtamak közin jasladı,
1410. Nésiñhat berip kızlarğa,
Qaysar qız bir söz basladı.

-Qénizlerim sizge qıldım itiyat,
Savaş küni saylap mindim érebi at,
Jaslayınan birge östün şayqalıp,
1415. Javğa atlan öş alıvğa periyzat.

Av tumar oynasın bélent péstinde,
Latmanat bolsın senin déstinde,
Atam qalğan Nogaylardın işinde,
Atlan, savaş bolsın duşpan üstinde.

1420. Bizler gezdik bağlar menen sahranı,
Nogaylar jürekke saldı jaranı,
Kelin kızlar atlanayık duşpangä,
Duşpan kelse tiger bahqa qararı.

Savaş küni argımaqqä salın er,
1425. Qılış tartıp, manlaydan tögin ter,
Qorqak kızday köp muñayıp turmanız,
Atlanınız, öş alayık periler.

Gitmeseniz kızıl gülün solar,
Atanızın vadesi dolar,
Kızım var ya da varma kendin bilirsın,
Abakan ağabeyinin söylediği budur.

O vakitte Aktamak,
Yerinden doğruldu,
Üç yüz altmış kızına,
Bakıp boynunu burdu.

Aktamak gözünü yaşladı,
Nasihat verip kızlara,
Cesur kız bir söze başladı.

-Cariyelerim size güvendim,
Savaş günü hazırlayıp bindim ârabi at,
Gençlikten beri birlikte büyüdünüz,
Duşmana atlan öç almaya peri kızı.

Baht dönsün yüce anında,
Latmanatⁱⁱ olsun senin destinde,
Atam kalmış Nogaylar'ın eline,
Atlan, savaş olsun duşman üstüne.

Bizler gezdik bağlar ile sahrayı,
Nogaylar yüreğe açtı yarayı,
Gelin kızlar atlanalım duşmana,
Duşman gelse diker bahtına karayı.

Savaş günü küheylana salın er,
Kılıç çekip, alından dökün ter,
Korkak kız gibi çok dertlenmeyiniz,
Atlanınız, öç alalım periler.

El ŧetine zalım duşpan kelgendi,
Tav ıdırar arğımağtı jelgende,
1430. Urıstı aşpay javğa eldi bergennen,
Ne kıladı gelle kesip ölgende.

Duşpanğa bağınsağ gelle kesiler,
Bolmasa jipektey şaşlar esiler,
Ya Noğayğa tokalıqğa barmasağ,
1435. Nayza menen aq töslerin tesiler.

Qazan urmay kıızıl güldey solğannan,
Jan barında javğa jesir bolğannan,
Jav menen alısıp ölgen jaqsırağ,
Sonıñ uşın atlanayıq bulmannan.

1440. Hannıñ kıızı Aqtamak,
Sözün tamam etedi.
Tebilde turğan sekirip,
Tulparına jetedi,
Jipekten terlik saladı,

1445. Altınnan er qondırıp,
Gévhardan ayıl şaladı,
Buren naslı kök savıt,
Bökterivge bayladı.
Uşıp-qonıp periyzat,

1450. Bolar isti oyladı.
Qılış alıp qolına,
Özlerin javğa sayladı.
Arğımağ minip periler,
Tüsti savaş jolına,

1455. Aqtamaqtay arıvdıñ,
Jüz kıızı jürdi aldında,
Jüz kıızı jürdi artında,
Seksen kıız jürdi oñında,

El sınırına zalım duşman geldiğinde,
Dağ titrer küheylanı yellediğinde,
Savaşı açmadan duşmana eli verdiğinde,
Ne yapılır kelle kesilip ölünce.

Duşmana boyun eğersek kelle kesilir,
Yoksa ipekten saçlar bükülür,
Ya Nogay'a tokallığa varmasak,
Mızrak ile ak göğüslerin deşilir.

Hazan vurmadan kıızıl gül gibi solandan,
Can varken duşmana esir olandan,
Duşman ile vuruşup ölen yeğdir,
Onun için atlanalım buradan.

Hanın kıızı Aktamak,
Sözünü tamamladı,
Sekerek tepinip duran,
Tulparına geldi,
İpekten terlik koydu,
Altından eyer kondurup,
Cevherden kemer taktı,
Müren başlı gök zırhı,
Eteğine bağladı.
İnip-çıkıp peri kıızı,
Olur işi duşündü.

Kılıç alıp eline,
Kendini duşmana hazırladı.
Küheylan binip periler,
Düştü savaş yoluna,
Aktamak güzelin,
Yüz kıızı yürüdü önünde,
Yüz kıızı yürüdü ardında,
Seksen kıız yürüdü sağında,

- Seksen kız jürdi solında,
 1460. Argımağ attı oynatıp,
 Polattan suvlık şaynatıp,
 Körgenniñ işin kaynatıp,
 Jüzlerin gül-gül jaynatıp,
 Avıt-avıt at şavıp,
 1465. Periler yoşıp baradı,
 At kekilin taradı,
 Aldındağı Aqtamak,
 Vaqıp bolıñ kızlar dep,
 Jan-jagına qaradı.
 1470. Kız da bolsa Aqtamak,
 Avır küñge jaradı.
 At şavıp tavdıñ basına,
 Kara kayğı tuskende,
 Atasınıñ basına,
 1480. Kün-tün tınbay jol jürüp,
 Üş jüz alpıs kız benen,
 Tün yarımı avğanda,
 Séhérge meyil bolğanda,
 Jetip keldi Aqtamak,
 1485. Atasınıñ tübine,
 Argımağın bayladı,
 Aq şatırdıñ aldında,
 Hér islerdi oyladı...
 Édep penen Aqtamak,
 1490. İşkerige kiredi,
 Muñayıp mülğip otırğan,
 Han atasın köredi,
 İzzet penen Aqtamak,
 İyilip sélem beredi.
 1495. Taqtapolat atası,
 Qapalı bolıp sol vaktı,
 Nogaylıdan jeñilip,

- Seksen kız yürüdü solında,
 Küheylanı oynatıp,
 Çelikten sulak çığnetip,
 Görenin içini kaynatıp,
 Yüzlerini gül gül parlatıp,
 Döne döne at koşup,
 Periler coştular.
 At yelesini taradı,
 Öndeki Aktamak,
 Vakıf olun kızlar deyip,
 Etrafına baktı.
 Kız da olsa Aktamak,
 Zor güñe yaradı.
 At koşup dağın başına,
 Kara kayğı düştüğünde,
 Atasının başına,
 Gün-gece demeden yol gidip,
 Üç yüz altmış kız ile,
 Gece yarısı geçtiğinde,
 Sehere vaktine doğru,
 Yetip geldi Aktamak.
 Atasının dibine,
 Küheylanını bağladı,
 Ak çadırın önünde,
 Bütün işleri düşündü...
 Edep ile Aktamak,
 İçeriye girmiş,
 Dertli dertli oturan,
 Han atasını gördü,
 İzzet ile Aktamak,
 Eğilip selam verdi.
 Taktapolat atası,
 Kaygılı imiş o vakit,
 Nogaylı'dan yenilip,

- Tömen salıp moyının,
Közinen aqқан jasları,
1500. Toltırıp etek, qoyının,
Oñ qolı menen iyegin,
Otır edi tayanıp.
Kirip keldi esikten,
Sélem berip iyilip,
1505. Qızınıñ sesin esitip,
Jarılğanday jüregi,
Sekirip turdı ornınan,
Kelgendey-aq tiregi,
Köziniñ jasın monşaqlap,
1510. Aqtamaq penen atası,
Aq şatırda jıladı.
Dél moyınan qusaqlap,
-Médérı bolğan belimniñ,
Tiriseñ be qarağım,
1515. Aybatı bolğan elimniñ, -
Dedi de han zarladı,
Zarladı da tolğadı:

-Taqtapolat patşa deydilar atım,
Qız da bolsan aldımdağı aybatım,
1520. Baslarıma qara künler tuvganda,
Sen keldiñ, tasadı meniñ ğayratım.

Jurt soradım bir neşe jıl bolıp han,
Aybatımnan titiredi bérşa jan,
Séher vaqta izlep keldiñ atam dep,
1525. Üş jüz alpıs qızlar menen Aqtam jan.

Horezmdi almaq edi muradım,
Biraq jetpey turğanında quvatım,
Kelipseñiz üş jüz alpıs qız benen,

- Aşağı eğıp boynunu,
Gözünden akan yaşları,
Doldurup etek, koynunu,
Sağ kolunu çenesine,
Oturmuş dayayıp.
Girip gelmiş eşikten,
Selam verip eğilerek,
Kızının sesini işitip,
Yarılmış yüregi,
Sekerek kalktı yerinden,
Gelmiş gibi direği,
Gözünün yaşını dolup,
Aktamak ile atası,
Ak çadırdı aqladı.
Tam boynundan sarılıp,
-Yardımcısı olan belimin,
Diri misin göznurum,
Heybeti olan elimin,
Dedi de han aqladı,
Aqladı da seslendi:

-Taktapolat padişah derler adım,
Kız da olsan önümdeki heybetim,
Başıma kara günler doğduğunda,
Sen geldin, taştı benim gayretim.

Yurt yönettim birkaç yıl olup han,
Heybetimden titredi bütün can,
Seher vakti izimden geldin atam deyip,
Üç yüz altmış kız ile Aktam can.

Horezm'i almak idi muradım,
Fakat yetmedi olan kuvvetim,
Geldiniz üç yüz altmış kız ile,

Ƙız bolsaŋ da arısladay züriyatım.

1530. Perzentimseŋ saĝan ƙıldım mulaƙat,
Savlatımda siz ettiŋiz saltanat,
Turĝanımda lėşker jetpey tarıĝıp,
Ertip keldiŋ üş jüz alpıs ƙol-ƙanat.

- On besinde oynap kemalĝa keldiŋ,
1535. Namısın ƙorĝayık tuvılĝan eldiŋ,
Ƙızım, noĝaylarĝa birden at ƙoyıp,
Şatırına ot ƙoyayık Hėsenniŋ.

- Üş kün boldı bul basımda ƙayĝı-zar,
Ƙız bolsaŋ da batırlarĝa barabar,
1540. Eger bugün kelmegende züriyatım,
Bul keŋ jaĝan maĝan bolıp edi tar.

- Ul perzentim joĝlıĝınan kevlim kem,
Ölsem dünya-malım bolar jurtƙa jem,
Ƙızım keldiŋ üş jüz alpıs ƙız benen,
1545. Noĝaylardı jeŋivimiz muĝayam.

Ƙız bolsaŋ da mérttey beldi buvĝanıŋ,
Ƙızım, atannan da artıƙ tuvĝanıŋ,
Eger erteŋ noĝaylarĝa at ƙoysaŋ,
Ziyvar er, Janayday bolıp tuvĝanıŋ.

1550. Ziyvar menen Janay aldı asımdı,
Noĝaylardan ƙutƙar meniŋ basımdı,
Eger bunnan endi ƙaşsaƙ keynige,
Vayran eter meniŋ Ƙiyal ƙalamdı.

- Noĝaylarĝa ar-namıstı bermeyik,
1555. Duşpanlardan azap-aƙıret körmeyik,

Ƙız olsan da arslan gibi evladım.

Evladımsın sana yaptım mülakat,
Bereketimde siz ettiniz saltanat,
Durduĝumda asker yetmeyip zorlanıp,
Hazırlanıp geldin üç yüz altmış kol-kanat.

On beşinde oynayıp kemale geldin,
Namusunu koruyalım memleketimizin,
Ƙızım, Nogaylar'a birden at ƙoşalım,
Çadırına ateş koyalım Hesen'in.

Üç gün oldu bu başımda kaygı-dert,
Ƙız olsan da bahadırlara varıver,
Eğer bugün gelmeseydin evladım,
Bu koca cihan bana olurdu dar.

Oĝlumun olmayışından gönlüm eksik,
Ölsem dünya-malım olur yurda yem,
Ƙızım geldin üç yüz altmış ƙız ile,
Nogayları yenmemiz apaçık belli.

Ƙız olsan da mert gibi iş yaptın,
Ƙızım, atandan da üstün memleketin,
Eğer yarın Nogaylar'a at ƙoşsan,
Ziyvar er, Janay gibi olur doĝuşun.

Ziyvar ile Janay aldı aşımı,
Nogaylar'dan kurtar benim başımı,
Eğer buradan şimdi ƙaşsaƙ geriye,
Viran eder benim Ƙiyal şehrimi.

Nogaylara ar-namusu vermeyelim,
Düşmanlardan ahiret azabı görmeyelim,

Egerde kimde-kim qaşa keynine,
Öltireyik, qarşı kılış sermeyik.

Bende etsen Hesen, Ziyvar, Janaydı,
Olar özin er Eliyge sanaydı,
1560. Olja etsen hanı menen batırın,
Qalğanların bende etiv oınaydı.

Kızım jüzin jarkıldaydı altınday,
Noğaylarğa kılış urın aybınbay,
Kelinler, üş jüz alpıs kızlar da,
1565. Noğaylarğa jüriniz heş tartınbay.

Taqtapolat kaysar deydi atımdı,
Javdı jenip köterinler dankımdı,
Sarqardası üş jüz alpıs kızlardıñ,
Tınlanızlar usı nésiyhatımdı.

1570. Sol vaqıtta tañ da attı,
Savaştın vaqtı boldı dep,
Noğaylar dabıl qaqtı.
Tilla dabıllar keyninen,
Ziyvar, Janay atqa mindi,

1575. Sırnay, gernaydın davısı,
Tavdı, tastı jañlattı.
Dabıldın davısın esitip,
Aqtamaqtay arıvdın,
Juvlap beti kızardı,

1580. Tanaday közi javtanlap,
Irğıp turıp ornınan,
Baylavlı turğan tulpardın,
Şılbırın şeşip aladı,
Sekirip minip tulparğa,

1585. Qarağay nayza qolğa alıp,

Eğer kim qaçarsa geriye,
Öldürelim, düşmana kılıç bırakmayalım.

Köle etsen Hesen, Ziyvar, Janay'ı,
Onlar kendini Er Eliyge sanarlar,
Esir etsen hanı ile bahadırlarını,
Kalanları köle etmek kolaydı.

Kızım yüzün parlayan altın gibi,
Nogaylar'a kılıç vurun acımadan,
Gelin, üç yüz altmış kızlar da,
Nogaylar'a gidiniz hiç çekinmeden.

Taktapolat inatçı demişler adımı,
Düşmanı yenip taşıyın şanıımı,
Başçısı üç yüz altmış kızların,
Dinleyiniz bu nasihatimi.

O vakitte tan da attı,
Savaşın vakti geldi diye,
Nogaylar davul vurdu.
Altın davulların arkasından,
Ziyvar, Janay ata bindi,
Mızıka, kavalın sesi,
Dağı, taş çınlattı.

Davulun sesini işitip,
Aktamak gibi güzelin,
Titreyip yüzü kızardı,
Dana gibi gözü büyüyüp,
Doğrulup yerinden,
Bağlı duran tulparın,
İpini çözdü.

Sekip binerek tulpara,
Çamdan mızrak ele alıp,

Atasınan ruksat soradı:

Qolımda oynadı polattan qalqan,
Jav jaqın kelgende qaspañız jaman,
Tilla dabıl qaqqañ Ziyvar, Janayğa,
1590. Juvap ber barayın janım ata jan.

Savaş küni sekirmese érebi at,
Jav kelgende qaştı degen jaman at,
Köp eglesen duşpan keler üstıne,
Ata janım tezirek berıñ ruksat.

1595. Jarasıqqa jüzde qoydım qalımdı,
Bügin men sınayman ıǵbalımdı,
Eger ésir bolsam Noǵaylarga,
Zalım Noǵay qıynar menin janımdı.

Ata jan, tıñladım senıñ zarıñdı,
1600. Duşpangá atlandır mért kıızlarıñdı,
Şamam kelse Ziyvar menen Janaydı,
Bende etip alayın bir arıñdı.

Men turıppan ǵayratıma sıymayın,
Savaş küni ǵerıp jandı qıynayın,
1605. Ata janım juvap berseñ bizlerge,
Ziyvarıñdı bende etip baylayın.

Bul maydanda aǵızayın terimdi,
Noǵaylarga urıp aq semserimdi,
Köp eglenben juvap berıñ ata jan,
1610. Qanlar tögip tarqatayın şerimdi.

Savaş maydanında saǵlap yoşayın,
Noǵaylını bir-birine qospayın,

Atasından izin istedi:

Elimde oynadı qelikten kalkan,
Duşman yaklaştıǵında qaçsanız yaman,
Altın davul vuran Ziyvar, Janay'a,
İzin ver varayım, canım ata can.

Savaş günü atlamazsa ârabi at,
Duşman geldiǵine qaçtı diye yaman at,
Çok oyalanırsan duşman gelir üstüne,
Ata canım tezce verin izini.

Güzel yüzde bıraktım benimi,
Bugün ben kırıyorum talihimi,
Eğer esir olursam Nogaylara,
Zalim Nogay kıyar benim canıma.

Ata can, dinledim senin zârını,
Duşmana atlandır mert kıızlarını,
Gücüm yeterse Ziyvar ile Janay'ı,
Köle edip alayım bir namusunu.

Ben bekleyip gayretime sığamıyorum,
Savaş günü garip canı zorlayayım,
Ata canım cevap verin bizlere,
Ziyvar'ını köle edip bağlayayım.

Bu meydanda akıtayım terimi,
Nogaylara vurup ak kılıcımı,
Çok oyalanmayın cevap verin ata can,
Kanlar döküp dağıtayım şerimi.

Savaş meydanında çağlayıp coşayım,
Nogaylı'yı birbirine katayım,

Hésen hannıñ at oynatıp üstinde,
 Qarsı tursa qanın suvday saşayın.

1615. Savaştı düşpandı kırğan savaptı,
 Mértler eter bir kün bizge tavaptı,
 Al ata jan, latmanatqa sıyındım,
 Köp eglenbey mağan berşi juvaptı.

- Taqtapolat maydanda,
 1620. Qızınıñ sözın tıñlaydı,
 Bir nérseni ańlaydı,
 Aqtamaqtay qızınıñ,
 Mért ekenin bileği,
 Ziyvar, Hésen, Janaydı,
 1625. Qul etemen degen soñ,
 Patşa şad bop küleği.

- Savaş küni mérttey bolıp sal ğayrat,
 Jalğız qızım bolmağaysañ, biymurat,
 Bul maydanda eñirep juvap bereyin,
 1630. Yar bolsın perzentim sağan latmanat.

- Savaş küni mértler qaynap yoşadı,
 Qılışınan qızıl qanlar şaşadı,
 Qoyday dürkiretip quvıp düşpandı,
 Batırlar léskerge joldı aşadı.
 1635. Argımaqtıñ jal-kekilin tarayman,
 Keşikseñ sen jollarına qarayman,
 Qarsı javğa öziñ soqqı bermeseñ,
 Qarrı qulman, ne müşkilge jarayman.

- Qattı qamşı urıp attıñ etine,
 1640. Qaramańız düşpanlardıñ betine,

Hesen Han'ın at oynatıp üstünde,
 Karşı durursa kanını su gibi saşayım.

Savaştı düşmanı kırmak sevaptır,
 Mertler eder bir gün bize tavafı,
 İşte ata can Latmanat'a sığındım,
 Çok oyalanmadan bana ver cevabı.

Taktapolat meydanda,
 Kızının sözünü dinledi,
 Bir şeyi anladı,
 Aktamak kızının,
 Mert olduğunu bildi,
 Ziyvar, Hasan, Janay'ı,
 Kul ederim dedikten sonra,
 Padişah şad olup güldü.

-Savaş günü mertler gibi göster gayret,
 Biricik kızım olmayasın bîmurat,
 Bu meydanda feryat edip cevap vereyim,
 Yar olsun evladım sana Latmanat.

Savaş günü mertler kaynayıp coşar,
 Kılıcından kızıl kanlar saçar,
 Koyun gibi dörterek kovup düşmanı,
 Bahadırlar askere yolu açar.

Küheylanın yele-kuyruğunu tararım,
 Geciksen senin yollarına bakarım,
 Düşmana karşı mücadele vermezsen,
 Yaşlı kulum, ne müşküle yararım.

Sert kamçı vurup atın etine,
 Bakmayınız düşmanların yüzüne,

Bar jalğızım, Noğaylarğa sürgin sal,
Duşpandı keltirmey eldin şetine.

Üş jüz alpıs kızların bar nayzalı,
Söylegen sözlerin paldan mazalı,
1645. Hesen handı bende etip keltirsen,
Üyinde qatını bolar azalı.

Aqtamağım, sennen başqa kimim bar,
Hesen hanga bolsın bugün dünya tar,
Jalğız kızım, latmanatım yar bolsın,
1650. Noğaylarğa ketseñ kızım, allayar.

Hannıñ kızı Aqtamak,
Qılışın qolğa aladı,
-Alışkanday biz benen,
Noğaylarda bar ma er?! –
1655. Dep kız şavqım saladı,
Eki jaq sap şegildi,
Aqtamaqtıñ jüzleri,
Tuvğan ayday jarqırıp,
Güres tutar maydanga,

1660. Jorğanı sürüp keledi.

Batır edi Aqtamak,
Aq bilekti sıbanıp,
Qıpşa beli kılañlap,
Asığa söylep jalañlap,
1665. Tuvğan ayday tolıqsıp,
Aq sazanday bulqınıp,
Toqsan türlü naz benen,
Ortağa kelip turadı,
-Batır bolsañ keliñ! – dep,

1670. Ortada lap uradı.

Qızdı körip Er Janay,

Var biriciğim, Noğaylar’a sürgün sal,
Düşmanı getirme elin sınırına.

Üç yüz altmış kızın var mızraklı,
Söyleyen sözlerin baldan tatlı,
Hesen Han’ı köle edip getirsen,
Evinde kadını olur matemli.

Aktamak’ım senden başqa kimim var,
Hesen Han’a olsun bugün dünya dar,
Biricik kızım, Latmanatım yar olsun,
Nogaylar’a gitsen kızım, Allah yar.

Hanın kızı Aktamak,
Kılıcını ele aldı,
-Vuruşabilecek bizimle,
Nogaylar’da var mı er?! –
Deyip kız gürledi,
İki taraf saf çekildi,
Aktamak’ın yüzü,
Doğan ay gibi parlayıp,
Güreş meydanına,
Atını sürüp geldi.

Bahadır idi Aktamak,
Ak bileği sıvayıp,
İnce beli kıvrırıp,
Hızlıca konuşup küstahca,
Doğan ay gibi eksiksiz,
Ak sazan gibi kıvrılıp,
Doksan türlü naz ile,
Ortaya gelip durdu,
-Bahadırsanız gelin! – diye,
Ortada laf etti.

Kızı görüp Er Janay,

- Turalmadı ornında,
 Jaña bezgek bolğanday,
 Deneleri qaltırap,
 1675. Almas kıılış qolında,
 Qınaptan alıp jaltırap,
 Jeti qat savıt üstinde,
 Qarağay saplı aq nayza,
 Er Janaydıñ déstinde,
 1680. Argımaq tulpar astında,
 Jigit bolsañ sonday bol,
 Jan almaqtıñ qastında.
 Tilla jıǵa qıstırǵan,
 Savlat penen basına.
 1685. Bal qosıp bergen anası,
 Hér bir jutqan asına.
 Suvday tilip ótkendey,
 Siltep almas kıılışın,
 Ursa tavdıñ tasına,
 1690. Körgerler tilek tileydi,
 Uzaq ómir jasına.
 Bara qoysa duşpanǵa,
 Tavdıñ jıra, sayları,
 Tolar javdıñ laşına,
 1695. Usınday erden tartınbay,
 Qanday batır bolsa da,
 Turǵanın kıızdıñ ortada,
 Köre salıp Er Janay,
 Atına qamşı uradı.
 1700. Küyip janı aşınıp,
 Urıspaǵa jav menen,
 Gürespege kıız benen,
 Atasına barmaǵa,
 Talaplandı Er Janay,
 1705. Atadan juvap almaǵa.

Duramadı yerinde,
 Canından bezmiş gibi,
 Gövdesi titreyip,
 Elmas kılıç elinde,
 Kınından hızlıca çektiǵi,
 Yedi kat zırh üstünde,
 Çam saplı ak mızrak,
 Er Janay'ın elinde,
 Güzel tulpar altında,
 Yiğit olacaksan öyle ol,
 Can almanın kastında.
 Altın miğfer takmış,
 Bereket ile başına.
 Bal katıp vermiş anası,
 Her bir yuttuǵu aşına.
 Su gibi delip geçer,
 Sallayıp elmas kılıcını,
 Vursa daǵın taşına,
 Görenler dilek diledi,
 Uzun ömürlü yaşına.
 Varıverse düşmana,
 Daǵın dere, ovaları,
 Dolar düşmanın leşine,
 Böyle bir erden çekinmeyen,
 Bahadır nasıl olur,
 Beklediǵini kıızın ortada,
 Gören Er Janay,
 Atına kamçı vurdu.
 Yanıp canı aşınıp,
 Vuruşmaya düşman ile.
 Güreşmeye kıız ile,
 Atasına varmaya,
 Taleplendi Er Janay,
 Atadan cevap almaya.

- Palvan kız benen güresip,
Abıroyğa iye bolmağa.
Tahtapolat patşanıñ,
Basına qayğı salmağa.
1710. Nesip etse yaratqan.
Aqtamaqtay arıvdı,
Héyallıqqa almağa.
Eger oğan könbese,
Ayağına hanşanın,
1715. Şarık bürıp qoymağa.
Ataşkürsiz, kösevsiz,
Qozdı uslatıp qol menen,
Qırıq jigittiñ aldında,
Şılımkeş etip qoymağa.
1720. Oğan da eger könbese,
Qazap etip ol qızğa,
Eki közin oymağa,
Batır qıyal etedi,
Gevirdi qırğın etsem dep,
1725. Maqsetime jetsem dep,
Bir qıyalğa ketedi.
Arğımağın oynatıp,
Körgenniñ işin qaynatıp,
Jetip keldi Er Janay,
1730. Atasınıñ qasına,
Atasınıñ aldında,
Qol qavsırıp Er Janay,
Téjim berip turadı.
-Jüregi ottay lavlağan,
1735. Qayırap zulpın tavlağan,
Qalmağ qızı zañğardıñ,
Gellesi javdan gavlğan.
Bolmasa ne bir batırdı,
Körmegendey bavlağan.

Pehlivan kız ile güreşip,
İtibara sahip olmaya.
Taktapolat padişahın,
Başına kayğı salmaya,
Nasip ederse yaradan.
Aktamak gibi güzeli,
Kadınlığa almaya.
Eğer ona razı olmazsa,
Ayağına han kızının,
Çarık giydirip koymağa.
Maşasız, yardımsız,
Kuzuyu yakalatıp el ile,
Kırk yiğidin önünde,
Bağlayıp bırakmaya.
Ona da eğer razı olmazsa,
Gazap edip o kıza,
İki gözünü oymaya.
Bahadır hayal etti,
Düşmanı kırğın etsem diye,
Maksadıma ersem diye,
Bir hayale daldı.
Küheylanını oynatıp,
Görenini içini kaynatıp,
Yetip geldi Er Janay,
Atasının yanına,
Atasının önünde,
El pençe Er Janay,
Hürmetleyip durdu.
-Yüregi ateş gibi yanan,
Büküp zülfünü çeviren,
Kalmak kızı namussuzun,
Kellesi düşmandan ağrımış,
Belki her bir bahadırı,
Görülmemiş gibi bağlamış.

1740. Bolmasa barıp köllerge,
Jaz bolsa balıq avlağan.
Ya qoyan quvıp bayavlap,
Etek-jenın suvlağan,
Qozğala basıp jayavlap,
1745. Qaysar batır qız benen,
Barıp güres tutayın,
Eger jetse kuvatım,
Üş aylandırıp basımnan,
Zıñgıtıp kökke atayın.
1750. Attıñ jalın öreyin,
Hél sorasıp qız benen,
Halımdı sınap köreyin,
Jıqsam alıp yar etip,
Qosılıp devran süreyin.
1755. Ruqsat etiñ ata? – dep,
Er Janay juvap soradı.
-Aldımda jürseñ ğayratım,
Keynimde jürseñ aybatım,
Palvan qız benen güresseñ,
1760. Pirlers bolsın médetkar,
Bar, kete ber, züriyatım.
Aldımdağı panam – dep, -
Keynimdegi qalam, - dep, -
Güresseñ qızdı jıqqaysañ,
1765. Bahtlı bol balam, - dep,
Qolın jayıp Hesen han,
Enıiregen Er Janayğa,
Patiyasın beredi.
Batır jigit patşadan,
1770. Aq pétiya alğan soñ,
Savaş edi batırdıñ,
Yaratqannan tilegi,
Qarağay saplı nayzağa,

Ya da varıp göllere,
Yaz olunca balık avlamış.
Veya tavşan kovalayarak,
Eteklerini ıslatmış,
Yaygara koparıp yürüyüp,
Cesur bahadır kız ile,
Varıp güreş tutayım,
Eğer yeterse kuvvetim,
Üç döndürüp başımdan,
Fırlatıp göğe atayım.
Atın yelesini öreyim,
Hal soruşup kız ile,
Halimi sınavıp göreyim,
Yıkarsam alıp yar edip,
Evlenip devran süreyim.
İzin verin ata? – deyip,
Er Janay yanıt istedi.
-Önümde gitsen gayretim,
Arkamda gitsen heybetim,
Pehlivan kız ile güreşsen,
Pirlers olsun yardımcın,
Var, gidiver, evladım.
Önümdeki sığınağım, - deyip, -
Arkamdaki kalem, - deyip,
Güreşsen kızını yıkasan,
Bahtlı ol çocuğum, -deyip,
Elini açıp Hesen Han,
Ağlayan Er Janay’a,
Fatıhasını okudu.
Bahadır yiğit padişahdan,
Ak fatiha aldıktan sonra,
Savaş idi bahadırın,
Yaradandan dileği,
Çam saplı mızrağa,

- Palvan edi bilekli,
 1775. Algıs alıp atadan,
 Muradı hasıl bolğan soñ,
 Jüzleri gül-gül janadı,
 Qanday gözzal bolsa da,
 Bir körse miyri qanadı,
 1780. Dév bolsa da duşpanı,
 Körgende işten janadı,
 Qaysardıñ qarıv gayratıñ,
 Körgen adam nanadı.
 Er janay kirse savaşka,
 1785. Almas kılıç duşpanıñ,
 Töbesinde oynaydı,
 Közi ottay jaynaydı,
 Gayratın körgen duşpanıñ,
 İşleri ottay janadı.
 1790. Astındağı argımaq,
 Sekiredi juldızğa,
 Bir periizat bölengen,
 Parşa menen qundızğa,
 Aydarhaday ısqırğan,
 1795. Tanavınan şıqqan jel,
 Qakpaqtay tastı uşırğan,
 Jetip keldi Er Janay,
 Ortada turğan mért qızğa.
 El şetine jav kelse,
 1800. Qaksatıvğa duşpandı,
 Batır qarşı şıqqandı,
 Qarsılasıp turğanda,
 Qarsı alıp qonaqtı,
 Qol qavsırıp aldında,
 1805. Ézizlik sélem bermeklik,
 Batır erdiñ belgisi.
 Hém birinşi névbetti,

- Pehlivan idi bilekli,
 Alkış alıp atadan,
 Muradı gerçekteştikten sonra,
 Yüzü gül gül parlamış,
 Ne kadar güzel ise,
 Bir görünce merhameti geldi,
 Dev olsa da düşmanı,
 Görünce içi yandı.
 Cesur erin inatçı gayretini,
 Gören adam inanır.
 Er Janay girse savaşa,
 Elmas kılıç düşmanın,
 Tepesinde oynardı.
 Gözü ateş gibi parlar,
 Gayretini gören düşmanın,
 İçleri ateş gibi yanardı.
 Altındaki küheylan,
 Sıçrar yıldıza,
 Bir peri kızı sarılmış gibi,
 İpek ile kunduza,
 Ejderha gibi kükreyip,
 Burnundan çıkan yel,
 Kapak gibi taşı uçurmuş.
 Yetip geldi Er Janay,
 Ortada duran mert kıza,
 El sınırına düşman gelse,
 Zorlamaya düşmanı,
 Bahadır qarşısına çıkandır,
 Karşılaştıklarında,
 Karşılamaq konuğu,
 El sıkışıp önünde,
 Azizlik ile selam vermek,
 Bahadır erin işareti.
 Ve birinci sırayı,

- Konağına bermeklik,
 Ol da mérttiñ belgisi,
 1810. Elge kelgen qonaqtı,
 Jav bolsa da sıylamaq,
 Jaqsı jurttıñ belgisi.
 İstiñ sonıñ oylamaq,
 Aqıllı erdiñ belgisi,
 1815. Palvan kız gápıl turğanda,
 Nayza menen tüyremey,
 Qırıq salıp moynına,
 Qırı at penen süyremey.
 Qınaptan alıp kılışın,
 1820. Qağıp almay gellesin,
 Aldına kelip turğanı,
 Er Janaydıñ erligi.
 -Ayda-ayda, ayda – dep,
 Batırları qayda?! – dep,
 1825. Baqırıp ediñ bad urıp,
 Batırlarıñ bolmasa,
 Qırılmay-aq jurtındı,
 Bergeniz payda dep,
 Siz be edi davrıqqan,
 1830. Suvdı körmey şeşinip,
 Qula düzde havlıqqan.
 Qutıla almas oñayda,
 Bir bélege jolıqqan,
 Murnınan qan ağıadı,
 1835. Baskı tavıp zorıqqan.
 Aldın alıp baqırıp,
 Duşpanınan qorıqqan,
 Batır qız siz bolsañız,
 Qarap jürüp urnıqqan,
 1840. Nayza körse terbelmes,
 Tabanı qattı ornıqqan.

- Konuğuna vermek,
 O da mertliğin işareti,
 Ele gelen konuğu,
 Düşman olsa da saymak,
 İyi yurdun işareti.
 İşin sonunu düşünmek,
 Akıllı erin işareti,
 Pehlivan kız gafil dururken,
 Mızrak ile vurmadañ,
 Kement atıp boynuna,
 Kuru at ile sürümeden.
 Kınından alıp kılıcını,
 Kesip alamadı kellesini,
 Önüne gelip duranı,
 Er Janay'ın erliğı.
 -Hayde, Hayde, Hayde! –deyip,
 Bahadırların nerede?! deyip,
 Bağırıyordun övünüp,
 Bahadırların yoksa,
 Kırılmadañ yurdunu,
 Vermez faydalı deyip,
 Siz miydiniz bağıran,
 Suyu görmeden soyunup,
 Bozkırda korkan,
 Kurtulamaz kolayca,
 Bir belayla qarşılaşan,
 Burnundan kan akar,
 Saldırıp sıkı çalışanın.
 Karşılayıp bağırap,
 Düşmanından korkan,
 Bahadır kız sizseniz,
 Bakıp gidip çarpışan,
 Mızrak görse sallanmaz,
 Tabanı iyi basmış,

- Janay batır balamız,
Güresip jasınan şınıkkan.
Elge kelgen konaqsız,
1845. Bel buvardan kan keşip,
İytayaktan suv işip,
Adamdı jegen kuniqqan.
Batırlardıñ belgisi,
Konaqtı burıp sıylağan.
1850. Jav kelgende qaşadı,
Tentek şoqpar jıynağan.
Nayza salıp ğapılda,
Mért emes mértti kıynağan,
Siz palvan kız kúsaysız,
1855. Denege küşin sıymağan.
Yaki sağıyra kúsaysañ,
Ele esin jıymağan,
Jetim sorlı bolmasañ,
Köziniñ jasın tıymağan,
1860. Burın névbet bereyin,
Batır kız qalma érmanda,
Batır emes nayzadan,
Denesinen kan şıqqan,
Sonı batır degeyli,
1865. Güreskende kim jıqqan.
Tüye bastı oynasam,
Talay kızlar tunşıqqan,
Tav qulasa da şıdamay,
Batır emes ün şıqqan.
1870. Konaq bolsa ğarrı kız,
Qarmanğaşa kün şıqqan...
Güreser bolsañ biz benen,
Bahadır kız kel şaqqan.
Névbetiñdi almasañ,
1875. Nege keldiñ jin qaqqan.

Janay bahadır çocuğumuz,
Güreşir yaşıdan daha olgunca.
Ele gelen konuksunuz,
Kemerden kan geçip,
İt ayağından su içip,
Adamı yiyen, illet.
Bahadırların işareti,
Konuğa önce saygı göstermektir.
Düşman gelince kaçır,
Çomak toplayan deli.
Mızrak vurup gafilken,
Mert değil merte eziyet eden.
Siz pehlivan kız olmalısınız,
Gövdesine gücü sığmayan.
Ya da çocuk olmalısın,
Yine de aklını toplamayan,
Yetim soylu olmayasın,
Gözünün yaşını tutmayan,
Önce sırayı vereyim,
Bahadır kız kalma dertte.
Bahadır değil mızraktan,
Gövdesinden kan çıkan,
Asıl bahadır dediğin,
Güreştiğinde yıkandır.
Deve başı oynasam,
Nice kızlar katılır,
Dağ devrilse de dayanamayıp,
Bahadır değil adı çıkan.
Konuk olsa ihtiyar, kız,
Karanlığa güneş doğar,
Güreşirsen biz ile,
Bahadır kız gel hemen,
Sıranı almazsan,
Niye geldin cin çağırın.

- Maḳtanıp talay sendey kız,
 Batırman dep béd urıp,
 Güreskende jıgılıp,
 Jürekleri sıgılıp,
 1880. Jan alḳımğa tıgılıp,
 Eki közi alarıp.
 Aḳşa jüzi ḳubarıp,
 Öltirme dep jalbarıp,
 Ḳayıl bolıp künlikke,
 1885. Baybétşe bir ot jaḳḳan...
 Sonda turıp Aḳtamak,
 -Sıylasañız ḳonaḳtı,
 Rahmet sizge batır, - dep,
 Nayzasın ḳolğa aladı. –
 1890. Batır bolsañ Noğaylı,
 Tabjılmastan turıñ, -dep, -
 Ḳorḳaḳ bolsañ ḳoramsaḳ,
 Mağan taman jürin, - dep. –
 Aş ḳoramsaḳ ḳoyındı,
 1895. Salıp tur tömen moyñındı,
 Körseteyin köziñe,
 Hér türlü ḳızıḳ oyındı,
 Aḳtamaḳ ḳızdıñ oyunın,
 Halayıḳlar körin! – dep,
 1900. Arğımağın jeledi,
 Ḳaptallasıp gellegâr,
 Janayğa jaḳın keledi.
 Gevirdiñ ḳızı Aḳtamaḳ,
 Güreske kelgen saylanıp,
 1905. Noğaylardıñ batırı,
 Er Janay tur oylanıp,
 Lém demedi ol ḳızğa,
 Tili ḳaldı baylanıp,
 Arman şavıp ötedi,

Övünüp senin gibi çok kız,
 Bahadırım deyip övünüp,
 Güreşince yıkılıp,
 Yürekleri sıkılıp,
 Can boğaza tıkılıp,
 İki gözü alarıp,
 Akça yüzü kubarıp,
 Öldürme diye yalvarıp,
 Razı olup günlüğe,
 Ustaca ateş yakan...
 O zaman durup Aktamak,
 -Saysanız konuğu,
 Rahmet size bahadır, -deyip,
 Mızrağını ele aldı. –
 Bahadır isen Nogaylı,
 Kıpırdamadan durun, - deyip, -
 Korkak isen düşman,
 Bana doğru yürüyün, - deyip, -
 Aç düşman koynunu,
 Sal aşağıya boynunu,
 Göstereyim gözüne,
 Her türlü ilginç oyunu,
 Aktamak kızın oyununu,
 Millet görsün! – deyip,
 Küheylanını yelledi,
 Yanaşıp kellegâr,
 Janay’a yaklaştı.
 Düşmanın kızı Aktamak,
 Güreşe gelmiş hazırlanıp,
 Nogaylar’ın bahadırı,
 Er Janay düşünerek,
 Tek kelime etmedi o kıza,
 Dili tutuldu bağlanıp,
 İstek geçip gitti,

1910. Berman şavıp ötedi,
Er Janaydı aylanıp.
Tuv sırtınan Janaydın,
Aqtamak nayza saladı.
Jeti qabat savıttan,
1915. Nayza ötpey qaladı,
Jéne névbet aladı.
Oñ jağınan aynalıp,
Jéne nayza saladı.
Keyingi urğan nayzası,
1920. Jeti qabat savıttı,
Bérin tesip ötedi,
Er Janaydı Aqtamak,
Avır jara etedi.
Nayza ötken vaqtında,
1925. Batır Janay jıladı.
Halı ketip özinen,
Qanlı jas ağıp közinen,
Atınan jerge quladı.
Tayın turğan Er Ziyvar,
1930. -Qaldın inim pétqumar,
Kel jılama zar-zar,
Keyniñde mendey ağan bar.
Men de boldım jaradar,
Hésen handay atanız,
1935. Bolıp tur ol da biyqarar,
Aynalayın qarağım,
Bolsań bizge intizar,
Qutqarıvğa gevirden,
Ziyvar ağan men tayar.
1940. Keyniñdegi Nogaylar,
Seniñ uşın baqtıyar,
Sennen jan joq, jan ayar, -
Dedidağı mért Ziyvar,

Yanından geçip gitti.
Er Janay'ın etrafında dönüp,
Tuğ arkasından Janay'ın,
Aktamak mızrak vurdu.
Yedi kat zırhtan,
Mızrak geçmeden kaldı,
Yine sıra geldi.
Sağ yanından dolanıp,
Yine mızrak vurdu.
Son vurduğı mızrağı,
Yedi kat zırhı,
Hepsini deşip geçti,
Er Janay'ı Aktamak,
Ağır yaraladı.
Mızrak geçtiğı vakitte,
Bahadır Janay aqladı.
Geçip kendinden,
Kanlı yaş akıp gözünden,
Atından yere yıkıldı.
Hazır bekleyen Er Ziyvar,
-Kaldın inim isteksiz
Gel aqlama zar-zar,
Arkanda ben gibi ağabeyin var.
Ben de oldum yaralı,
Hesen Han atanız,
Oluyor o da bîkarar,
Yardım edeyim göz nurum,
Edersen bize intizar,
Kurtulmaya düşmandan,
Ziyvar abin hazır.
Arkandaki Nogaylar,
Senin için bahtıyar,
Senden can yok, can başka, -
Dediğinde mert Ziyvar,

- Nayzasın alıp déstine.
1945. At oynatıp baradı,
Er Janay menen qosılıp,
Er Ziyvar barıp Janaydı,
Köterip jerden aladı,
Janayın esten tanadı,
1950. Kız da bolsa Aqtamaq,
Batır edi gellegâr,
Kol qatpastan turadı.
Janaydan da Ziyvardın,
Mért ekenin bileği,
1955. Aqtamaq kızğa Er Janay,
Kökiregin aşqanda,
Qonaqsan dep hürmetlep,
Kızğa névbet bergende,
Aynalıp kelip Aqtamaq,
1960. Janayğa nayza urğanda,
Aqtamaq kızdın Janayğa,
Işkı jaman ketedi,
Mértligine Janaydın,
Aqtamaq gápıl qaladı.
1965. Er Janay menen qosılıp,
Bes kün dévran sürsem dep,
Janayğa aşık boladı,
Er Janaydı Er Ziyvar,
Köterip jerden alganda,
1970. Atqa oñgarıp salganda,
Aşıqlıqtın ısqında,
Hém mértliktin belgisi,
Ornında turıp qaladı.
Er Janaydı, Er Ziyvar,
1975. At aldına oñgarıp,
Léşkerge alıp baradı.
Biytaqat turğan Hésen han,

Mızrağını alıp eline,
At oynatıp vardı,
Er Janay ile kavuşup,
Er Ziyvar varıp Janay'ı,
Kaldırıp yerden aldı,
Janay kendini kaybetti,
Kız da olsa Aktamak,
Bahadır idi kellegâr,
El sürmeden bekledi.
Janay'dan da Ziyvar'ın,
Mert olduğunu anladı,
Aktamak kıza Er Janay,
Gönlünü açtığında,
Konuksun diye hürmetleyip,
Kıza sıra verdiğinde,
Dolanıp gelip Aktamak,
Janay'a mızrak vurduğunda,
Aktamak kızın Janay'a,
Aşkı yaman geldi,
Mertliğine Janay'ın,
Aktamak gafil kaldı.
Er Janay ile evlenip,
Beş gün devran sürsem diye,
Janay'a aşık oldu,
Er Janay'ı Er Ziyvar,
Kaldırıp yerden aldığında,
Ata bindirdiğinde,
Aşığın aşıklığı da,
Mertliğin işareti,
Yerinde durup kaldı.
Er Janay'ı, Er Ziyvar,
At önüne bindirip,
Alıp askerlere vardı.
Takatsiz duran Hesen Han,

- At aldınan aladı.
 Aq şatırğa kirgizip,
 1980. Adam qunı déri berip,
 Eli-jurtıñ savlatı,
 Dizğanamnıñ qıvatı,
 Belğanamnıñ médéri,
 Eki közimniñ révşanı,
 1985. Hesen hannıñ dévleti,
 Qaysar tuvğan perzenti,
 Eli-jurtıñ iyesi,
 Hesañanıñ sévlatı,
 Aynalayın balam, - dep,
 1990. Jaradar bolğan Janayğa,
 Han pérmana boladı.
 Janay sonday bolğan soñ,
 Ziyvardıñ qanı qaynaydı.
 Eki közi jaynaydı,
 1995. Astındağı arğımaq,
 Sekirip kökke oynaydı.
 Batır bolğan Er Ziyvar,
 Er bolmaqñan Aqtamaq,
 Dév bolsa da qaytpadı,
 2000. Bilekke küşin jıynaydı,
 Aqtamaq qızdın üstine,
 Qaytadan attı qoyadı.
 -Jaradar etken inimdi,
 Baqadır qız sen be?! –dep, -
 2005. Taysalaqlap naşardan,
 Qaşatuğın men be! – dep,
 Ha degende arğımaq,
 Aqtamaq qızdın üstine,
 Baraqladı dübirlep.
 2010. Aqtamaq batır bolsa da,
 Qaysar tuvğan Ziyvardıñ,

- At önünden aldı.
 Ak çadıra girdirip,
 Değerli ilaçlar verip,
 Elin-yurdun bereketi,
 Dizciğimin kuvveti,
 Belciğimin yardımcısı,
 İki gözümün nuru,
 Hesen Han'ın zenginliği,
 Cesur doğmuş evladı,
 El-yurdun iyesi,
 Hesen şahın bereketi,
 Kuzum oğlum, - deyip,
 Yaralanan Janay'a,
 Han pervane oldu.
 Janay öyle olduktan sonra,
 Ziyvar'ın kanı kaynadı.
 İki gözü parladı,
 Altındaki küheylan,
 Sekerek göğe oynadı.
 Bahadır olan Er Ziyvar,
 Er olmaktan Aktamak,
 Dev olsa da dönmedi,
 Bileğe gücünü topladı,
 Aktamak kızın üstüne,
 Tekrar atı sürdü.
 -Yaralayan inimi,
 Bahadır kız sen misin?! – diye, -
 Çekinerek çaresizlikten,
 Kaçacak olan ben mi! – deyip,
 Ha dediğinde küheylan,
 Aktamak kızın üstüne,
 Varıverdi gürleyip.
 Aktamak bahadır olsa da,
 Cesur doğmuş Er Ziyvar'ın,

- Aytqanın jaman köredi,
 Qêhêrlenip Er Ziyvar,
 Onnan sayın jortadı.
2015. Jortqan sayın Er Ziyvar,
 Qaltıratpa tiygendey,
 Deneleri juvıdap,
 Jüregi de suvıdap,
 Batırsınğan Aqtamak,
2020. Ziyvardan küté qorqadı.
 Ziyvar mingen argımaq,
 Aranday avzın aşadı,
 Aybatına şıdamay,
 Aqtamak kız qaşadı.
2025. Qızdıñ mingen tulparı,
 Jüyrik eken janıvar,
 Aranı uzak aşadı.
 Qêhêrlenip Er Ziyvar,
 Atqa qamşı basadı.
2030. Astındağı argımaq,
 Suvday güvlep tasadı,
 Éne, mine degeñse,
 Ökşesin bara basadı,
 Aqtamak kız sol vaqta,
2035. Ziyvardan jaman sasadı,
 Quvıp jetip Er Ziyvar,
 Aqtamaqtıñ artınan,
 Nayza menen şaşıadı,
 Tartıp alıp nayzasın,
2040. Zengiliktin tusına,
 Jaqın kelip Er Ziyvar,
 Qatıvlanıp qatlanıp,
 Jéne nayza uradı.
 Tokqız qabat savıttı,
2045. Kélbirdey tesip ötedi,

Söylediğini yaman gördü,
 Öfkelenerek Er Ziyvar,
 Etrafında dolaştı.
 Dolaştıktan sonra Er Ziyvar,
 Don değımiş gibi,
 Gövdesi ürperip,
 Yüregi de hastalanıp,
 Kendini bahadır sanan Aktamak,
 Ziyvar’dan epey korktu.
 Ziyvar’ın bindiğı küheylan,
 Genişçe ağzını açtı,
 Heybetine dayanamayıp,
 Aktamak kız kaçmış.
 Kızın bindiğı tulparı,
 Hızlı hayvan imiş,
 Arayı uzak açtı,
 Öfkelenip Er Ziyvar,
 Ata kamçı vurdu.
 Altındaki küheylan,
 Su gibi gürleyip taşıtı.
 Şu, bu diyene kadar,
 Topuğuna basıverdi,
 Aktamak kız o vakit,
 Ziyvar’dan yaman şaştı,
 Kovalayıp yetişen Er Ziyvar,
 Aktamak’ın ardından,
 Mızrak ile saldırdı,
 Çekip alıp mızrağını,
 Üzengiliğın yanına,
 Yaklaşıp Er Ziyvar,
 Öfkesi katlanıp,
 Yine mızrak vurdu.
 Dokuz kat zırhı,
 Kalbur gibi deşip geçti,

- Mamıktay appağ etine,
Nayzanın uşu jetedi,
İyzege Er Ziyvar,
Uyıkka batқан tayavday,
2050. Aqtamak kızdın etine,
Nayza sinip ketedi.
Er Ziyvarğa jalınıp,
Naşarman dep nalınıp,
İtiyar arza etedi:
2055. -Hesen hannın ulı batır Ziyvar han,
At bavrınan sen ağızdın kızıl ған,
Sözün kıymay Taqtapolat atamnın,
Kelip edim endi boldım musılman.
- Savaş küni oqtı jaydan köşirdim,
2060. Bir neşsenin kepin tonın piştirdim,
Neşe palvanlardın kesip gellesin,
Şaraptın ornına ғанlar iştirdim.
- Kiygen tonı, at-jarağı sayma-say,
Gürespege kelgen edi Er Janay,
2065. Batırman dep kelip edi lap urıp,
Birağ ol da kele almadı sayma-say.
- Kim bilmeydi Taqtapolat atamdı,
Neşe patşalarğa salğan matamdı,
Barğan jerin bağındırıp özine,
2070. Sonın uşın Taqtapolat atandı.
- Taqtapolat kıızı atım Aqtam der,
Karşı aldımda turalmağan ne bir er,
Kéherlenip şıksam savaş maydanga,
Aybatımnan titireydi aspan, jer.

- Pamuk gibi apak etine,
Mızrağın ucu değdi,
Baş salladığında Er Ziyvar,
Oyuğa batan sırık gibi,
Aktamak kızın etine,
Mızrak batıp gitti.
Er Ziyvar'a yalvarıp,
Çaresizim diye dertlenip,
Seçim arz etti:
- Hesen Han'ın oğlu bahadır Ziyvar han,
At bağından sen akıttın kızıl kan,
Sözünü kıymayıp Taktapolat atamnı,
Gelmişim şimdi oldum Müslüman.
- Savaş günü oku yaydan fırlattım,
Birkaçının kefen giysisini biçtirdim,
Nice pehlivanların kesip kellesini,
Şarabın yerine kanlar içtirdim.
- Giydiği donu, atı-silahı muntazam,
Güremeye gelmişti Er Janay,
Bahadırım diye gelmişti laf söyleyip,
Fakat o da yetemedi gücüme.
- Kim bilmezdi Taktapolat atamı,
Nice padişahlara salmış matemi,
Gitti yeri boyun eğdirip kendine,
Onun için Taktapolat diye adlandı.
- Taktapolat kıızı adım Aktam derler,
Karşımda duramaz hiçbir er,
Öfkelenip çıksam savaş meydanına,
Heybetimden titrerdi gök, yer.

2075. Kañbañtay uşırdım tavlardıñ tasın,
Neşelerdiñ kıydım kámıstay basın,
Neşelerdi bende etip tiriley,
Ağızdım sel etip köziniñ jasın.

Horezmniñ jemislerin jegenseñ,
2080. Mağan at oynatıp karşı kalgenseñ,
Denem titiredi aybatıñızdan,
Hañıykat bir tuvğan arıslan ekenseñ.

Batırlıqtan men tappadım miniñdi,
Endi seniñ barhañ bildim diniñdi,
2085. Batır eken aşık boldım Janayğa,
Sol sebepten öltirmedim iniñdi.

Béher kirmey aşılmaıdı kızıl gül,
Bağda sayrap kiyatırğan jas bülbil,
Ölsem zarımdı tartar bir neşe,
2090. Ya öltirgil, ya qaldırqıl, öziñ bil.

Meniñ her sözimnen şıǵar maǵana,
İnimdi şanıştı dep etpe paymana,
Ta ölgeñse hızmetiñde bolaman,
Endigisin öziñiz bil qaynağa.

2095. Aqtamak kız Ziyvarğa,
Jalbarınıp turǵanda,
Horezmniñ patşası,
Hesen han da keledi.
Jüzleri güldey jaynağan,
2100. Körgenniñ işi qaynağan,
Hanzadağa ılayıq,
Aqtamak kızdı köredi.

Kapak gibi uçurdım daǵların taşını,
Nicelerin kıydım kemiş gibi başını,
Nicelerini köle edip diri diri,
Akıttım sel edip gözünün yaşını,

Horezm'in yemişlerini yiyensin,
Bana at oynatıp karşı gelensin,
Gövdem titiredi heybetinden,
Gerçekten bir arslandan doğmuşsun.

Bahadırlıktan ben bulmadım eksiğini,
Şimdi senin bildim hak dinini,
Bahadır imiş aşık oldum Janay'a,
O sebepten öldürmedim inini.

Bahar gelmeyince açılmazmış kızıl gül,
Bağda ötüp gezen genç bülbil,
Ölsem zarımı çeker birkaçı,
Ya öldür, ya kaldır, kendin bil.

Benim her sözümde çıkar mana,
Kardeşimi yaraladı diye etme vade,
Ta ölene kadar hızmetinde olurum,
Şimdikini kendiniz bilirsiniz kayınbaba.

Aktamak kız Ziyvar'a,
Yalvarıp dururken,
Horezm'in padişahı,
Hesen Han da geldi.
Yüzleri gül gül parlayan,
Görenini içi kaynayan,
Hanzadeye layık,
Aktamak kızı gördü.

- Kızdın dana ekenin,
Véliylik penen bileği,
2105. Közi tüsip jüzine,
İrazı boldu Hesen han,
Qaynağa degen sözine,
İşinen ébden tınadı,
Aqtamaqtay arıvđı,
2110. Danalıq penen sınadı.
Aqtamaq kızdı Janayğa,
İlayıq körip kelinge,
Aşıq kündey jamalın,
Danalığın ol kızdın,
2115. Hesen han térip kıladı:

-Haqqa jetken goş jigittin nalası,
Jetpedi gevirđin bizge şaması,
Aqtamaqtı öltirmegil perzentim,
Sonday bolar adamzattın balası.

2120. Jaqın qaldı Emenkıyal arası,
Körinip tur munarınıñ qarası,
Er Janaydın öşin almay-aq qoyğıl,
Pitip keter etindegi jarası.

Balam tınla Aqtamaqtın dadını,
2125. Sizge ayttı işindegi barını,
Qılışındı havalatpa basına,
Öltirmegil Er Janaydın yarını.

Taşa öter er jigittin kılışı,
Javdı körip titirer mérttin denesi,
2130. Qaynağası Ziyvar, atası Hesen,
Ananız boladı onıñ enesi.

- Kızın bilgili olduğunu,
Velilik ile anladı,
Gözü düşüp yüzüne,
Razı olmuş Hesen Han,
Kayınbaba diyen sözüne,
İyice rahatladı,
Aktamak gibi güzeli,
Bilgelik ile sınadı.
Aktamak kızı Janay'a,
Layık görüp gelinliğe,
Açık güneş gibi cemalini,
Bilgeliğini o kızın,
Hesen Han tarif etmiş:

-Hakka ulaşır koç yiğitin derdi,
Yetmedi düşmanın bize gücü,
Aktamak'ı öldürme evladım,
Böyle olur insanın evladı.

Yaklaştı Emenkiyal şehri,
Körünüyor pınarının karası,
Er Janay'ın öcünü almadan bırak,
Geçip gider etindeki yarası.

Evladım dinle Aktamak'ın feryadını,
Size söyledi içindeki varını,
Kılıcını kaldırma başına,
Öldürme Er Janay'ın yarını.

Taşa geçer yiğit kişinin kılıcı,
Düşmanı görüp titrer mertin gövdesi,
Kayınbiraderi Ziyvar, atası Hesen,
Ananız olur onun anası.

Ziyvar janım jaya menen jal қандай,
 Шйрин desen şekер menen bal қандай,
 Көрген adam Aқtamaқtıң jamalın,
 2135. Özi biyhuş bolıp esten tanganday.

Körmeysen be jüzi gül-gül janganday,
 Jamalın körgenniң miyri қanganday,
 Ziyvar balam kelininđi öltirme,
 Қosılıp dévran sürsin Er Janay.

2140. Arғımaқtı қay tavlarda sürmedim,
 Ğazap uşın қaydan-қayda жүrmedim,
 Ziyvar janım bunday batır naşardı,
 Jeti ıqlımdı gezip siré körmedim.

Erlik etip er sözine turayıқ,
 2145. Aқtamaқ jan kelinlikke ılayıқ,
 Nésiyhatımdı alsañ öltirme,
 Janay jangá berip kelin қılayıқ.

Ah degende nur tamadı жүzinen,
 Uşқınlanıp ot şıǵadı közinen,
 2150. Aşıқ ekenligi janım Janayǵa,
 Körinip tur қaynaǵa degen sözinen.

Dünyada ölüm joқ balam aşıққа,
 Aşıqlardı қospaқ parız maşıққа,
 Gevirlerden alarsañız öşindi,
 2155. Kelindi öltirivge balam asıқpa.

Aқtamaқ jan eken қызdın danası,
 Қандай eken onı tuvǵan anası,
 Alarsañız gevirlerden arındı,
 Körinip tur jaқın anav қалası.

Ziyvar canım yaya ile yele nasıl,
 Шйрин desen şekер ile bal nasıl,
 Gören adam Aktamak'ın cemalini,
 Özü bihoş olup kendinden geçer.

Görmüyor musun yüzü gül gül yanar gibi,
 Cemalini görenin merhameti doymuş gibi,
 Ziyvar oğlum gelinini öldürme,
 Evlenip devran sürsün Er Janay.

Küheylanı hangi daǵlarda sürmedim,
 Gazap için nereden-nereye gitmedim,
 Ziyvar Canım böyle çaresiz bahadırı,
 Yedi iklimi gezip asla görmedim.

Erlik edip er sözünde duralım,
 Aktamak can gelinliğe layık,
 Nasihatimi alırsan öldürme,
 Janay cana verip gelin yapalım.

Ah dediğinde nur damladı yüzünden,
 Sıçrayıp ateş çıktı gözünden,
 Aşık olduǵu canım Janay'a,
 Görünüyor kayınbaba diyen sözünden.

Dünyada ölüm yok oğlum aşıǵa,
 Aşıqları kavuşturmamak farz maşuǵa,
 Düşmanlardan alırsınız öcünü,
 Gelini öldürmeye oğlum , niyetlenme.

Aktamak can kızın bilgini imiş,
 Nasıl imiş onu doğuran anası,
 Alırsınız düşmanlardan namusu,
 Görünüyor işte yakın kalesi.

2160. Aralarsaŋ ala menen kesin,
 aŋsarsaŋ geviridiŋ saylap neesin,
 Atamatı kelin eteyik Ziyvar jan,
 udaay etermiz tuvan eesin.

Jııp gevirlerdiŋ belent munarın,
 2165. Kesip ızlarınıŋ taan tumarın,
 A otavda ıı-ıret etersen,
 Taratsın Janayım kevil umarın.

Tatapolat asa uvıp jetersen,
 uvıp jetip tiri bende etersen,
 2170. ılan gunaların alsa moynına,
 Onda onıŋ gunaların tersen.

Iraydan aytpasa basın kesersen,
 Nayza menen eki kzin tesersen,
 Onnan keyin ne ılsaŋ da ziŋde,
 2175. Ata tilin alıl balam sersen.

Gevirlerge etseniz de arıvdı,
 tirmeniz Atamatay arıvdı,
 Ziyvar janım soldı aytıp bolanı,ım,
 Kelinge bola meniŋ basım avırdı.

2180. Batır tuvan Er Ziyvar,
 edepli edi jasınan,
 Atasının ayanın,
 Zeyin oyıp tıŋlaydı,
 edepsizlik ılmaydı.

2185. ılıın tartıp aladı,
 ınabına saladı,
 -ejep bolar ata, - dep, -

Gezersen ehir ile sokaını,
 drrsn dmanın seip nicesini,
 Aktamak'ı gelin edelim Ziyvar can,
 Kutlu ederiz doan ocuunu.

Yıkıp dmanın yce minarelerini,
 Kesip ızlarının taktıı nazarlıını,
 Ak otada aı ıret edersin,
 Daıtsın Janay'ım gnl arzusunu.

Tatapolat aarsa kovalarsın,
 Kovalayıp diri diri kle edersin,
 Ettii gnahları alırsa boynuna,
 O zaman onun gnahlarını sylersin.

Yanlıtan dnmezse baını kesersin,
 Mızrakla iki gzn deersin,
 Ondan sonra ne yaparsan kendine,
 Ata dileini al olum byrsn.

Gavurlardan alsanız da cnz,
 drmeyiniz Aktamak gibi gzeli,
 Ziyvar canım budur syleyeceklerim,
 Geline gre benim baım aırdır.

Bahadır dou Er Ziyvar,
 Edepli idi yaından,
 Atasının sylediklerini,
 Akıl verip dinledi,
 Edepsizlik etmedi,
 Kılıcını ekip,
 Kınına koydu,
 -Gzel olur ata, - deyip, -

- Ata jan h  zir s  zi, - dep, -
 Meni   ıl  an g  namdı,
 2190. Ke  reger   zi, - dep,
 Balası nala   ladı.
 -Horezmni  palvanı,
 Aynalayın perzentim.
 Eki k  zimnin rav  anı,
 2195.   zi diki d  nya-mal,
 Pandıv-n  siy  atımdı,
 Balam oyı a j  sı al,
 Atama g  na   ldım dep,
 Etpe   sla   ıylı al.
 2200.   stine minip arız ayt  an,
 Altın tah ta seniki,
 T  kpey,     pay jıyna  an,
 D  vlet-ba  ta seniki.
 Jeti ı lım Horezmdegi,
 2205. Eli-jurt ta seniki,
 Basımda ı jan balam,
 Tilla taj da seniki,
 K  rvannan alınatu ı n,
 Bajım da balam seniki,
 2210. Asatu ı n g  zzaptı,
 Tilla dar da seniki.
 Ma  layda ı   ra ı m,
   rne bar da seniki.
 Ba  ındırsan du  pandı,
 2215. Namıs-ar da seniki.
 D  nyada ı   ra ı m,
 Sulıv yar da seniki.
 Perzentim sennen Ziyvar jan,
 Ayatu ı n janım jo ,
 2220. Ne   lsa  da   ra ı m,
 B  ri sa an ılayı .

- Ata can    s  z  n, -deyip, -
 Benim etti ı m g  nahı ı,
 Ba ı lar   z  n, - deyip,
 O  lu dert yandı.
 -Horezm'in pehlivanı,
 Kuzum evladım.
   ki g  z  m  n nuru,
 Senindir mal-m  lk,
     t-nasihatimi,
 O  lum aklında iyi tut,
 Atama g  nah ettim diye,
 Etme asla ayrılık.
   st  ne oturup istek s  ylenen,
 Altın taht da senin,
 D  kmeden, sa madan, toplanmı ,
 Zenginlik-baht da senin.
 Yedi iklim Horezm'deki,
 El-yurt da senin,
 Ba ımdaki can o  lum,
 Altın ta  da senin.
 Kervandan alınacak,
 Bacım da senin,
 Asaca ı m zorbayı,
 Altın dar da senin.
 Alnımdaki nurum,
 Her ne varsa senin.
 Boyun e  dirs  n d    manı,
 Namus-ar da senin.
 D  nyadaki ı ı ı m,
 G  zel yar da senin.
 Evladım senden Ziyvar can,
 Acıdı ı m canım yok,
 Ne yapsan da g  znurum,
 Heps   sana layık.

- Horezmniñ duşpanın,
 Jeñgeniñ uşın jan balam,
 Rahmet deydi qalayıq.
2225. -Mınav Qiyalkalada,
 Alıp barıp kelindi,
 Bağına kirip gevirdiñ,
 Toy-tamaşa kılayıq,
 Şıǵarıp işten hévirdi, -
2230. Dep mértler minip tulparǵa,
 Bir jaǵınan Er Ziyvar,
 Bir jaǵınan Janay jan,
 Ortasında Hésen han,
 Dögeregin qorşagan,
2235. Horezmli köp arıslan.
 Hannıñ kızı Aqtamak,
 Latmanattan dönedi,
 Ne aytsa da Er Ziyvar,
 Patşanıñ kızı könedi.
2240. Batıl dindi qoyadı,
 Barhaq dinge enedi,
 Kök sandalǵa minedi,
 Horezmdi jaylaǵan,
 At jaqsısın saylaǵan,
2245. Gevirdin qolın baylaǵan,
 Basıp kirgen gevirdi,
 Qoralı qoyday aydaǵan.
 Qanday savaş bolsa da,
 Tuvra barǵan, taymaǵan,
2250. Horezmniñ ğayratlı,
 Mértleri menen qosılıp,
 Tal jipektey esilip,
 Noǵaydıñ sansız léskeri,
 Taqtapolat patşanıñ,
2255. Üstine qarap jönedi.

- Horezm'in düşmanını,
 Yendiğin için can oğlum,
 Rahmet derdi millet.
- Şu Kiyalkale'de,
 Alarak gelini,
 Bağına girip düşmanın,
 Toy-temaşa yapalım,
 Çıkarıp içten kasveti, -
- Deyip mertler binip tulpara,
 Bir yandan Er Ziyvar,
 Bir yandan Janay can,
 Ortasında Hesen Han,
 Etrafı bekleyen,
- Horezmli çok arslan,
 Hanın kızı Aktamak,
 Latmanat'tan döndü,
 Ne söylediyse de Er Ziyvar,
 Padişahın kızı inandı,
- Batıl dini bıraktı,
 Hak dine geldi,
 Gök sandala bindi,
 Horezm'i yaylayan,
 Atın iyisini seçen,
- Düşmanın elini bağlayan,
 Basıp giren düşmanı,
 Saf koyun gibi süren,
 Hangi savaş olsa da,
 Doğruca giden, caymayan,
- Horezm'in gayretli,
 Mertleri ile bir olup,
 İpek teli gibi incelip,
 Nogay'ın sayısız askeri,
 Taktapolat padişahın,
- Üstüne doğru yöneldi.

- Ol şatır menen bul şatır,
 Ol şatırdıñ işinde,
 Taқтаpolat han jatır.
 Ol şatırdıñ üstine,
 2260. Ğurıjlanıp at qoydı,
 Horezmli qos batır.
 Qos batırdıñ qasında,
 Aqtamaq arıv kiyatır.
 Qorşap turğan gevirler,
 2265. Bular da at qoyadı,
 Aqtamaqtıñ joldası,
 Üş jüz alpıs batır qız,
 Aqtamaqtay arıvdıñ,
 Noğayğa olja bolğanın,
 2270. Batır qızlar bileği.
 Hayranlıqtıñ dağları,
 Jüreklerin tiledi.
 -Noğayğa olja etkenşe,
 Aqtamaq sérdarımızdı,
 2275. Noğaylar menen urısıp,
 Öleyik qanlı maydanda, -
 Dep batır qızlar qolına,
 Qarıvların aladı.
 Hésen hannıñ üstine,
 2280. Bérşesi at saladı.
 Ziyvar menen Er Janay,
 At basınday jüregi,
 Qanasında tuvlaydı.
 Ésirese Ziyvardıñ,
 2285. Eti jaman juvlaydı,
 Qızlarğa kılış urğanda,
 Qoylarğa qaqsır tiygendey,
 Lalavlap qızlar şuvlaydı.
 -Mért bolsañ gevir qızları,

- O çadır ile bu çadır,
 O çadırın içinde,
 Taktapolat han kalır.
 O çatırın üstüne,
 Köpürüp at koştı,
 Horezmli iki bahadır.
 İki bahadırın yanında,
 Aktamak güzel gelir.
 Hazır bekleyen düşmanlar,
 Onlar da at koşturdu,
 Aktamak'ın yoldaşı,
 Üç yüz altmış bahadır kız,
 Aktamak gibi güzelin,
 Nogay'a ganimet olduğunu,
 Bahadır kızlar anladı.
 Şaşkınlıqın dağlamaları,
 Yüreklerini deldi.
 -Nogaylar'a ganimet etmektense,
 Aktamak serdarımızı,
 Nogaylar ile vuruşup,
 Ölelim kanlı meydanda, -
 Deyip bahadır kızlar eline,
 Silahlarını aldı.
 Hesen Han'ın üstüne,
 Hepsi at koşturdu.
 Ziyvar ile Er Janay,
 At başı gibi yürekleri,
 Yuvasında seğırtti.
 Özellikle Ziyvar'ın,
 Eti yaman ürperdi,
 Kızlara kılıç vurduğunda,
 Koyunlara kurt dalmış gibi,
 Bağırıp kızlar ağladı.
 -Mertseniz düşman kızları,

2290. Berregirek kel! – deydi,
 Kızlarğa kılış silteydi,
 Neşşe kızdın janları,
 Jéhennemge ketedi.
 Talay kızdı Er Ziyvar,
2295. Avır jaralı etedi.
 At kuyrığı tüyildi,
 Batır kızlardın gellesi,
 Tavday bolıp üyildi.
 -Bildik, batır ekensiz,
2300. Hésen hannın balası,
 Mért ekenseñ Er Ziyvar,
 Kılışındı tart, - deydi, -
 Alsanız éne el, - deydi. –
 Kanımız boldı sel, - deydi, -
2305. Bizin menen ellessen,
 Ziyvar batır kel, -deydi. –
 Obal-savap moynıña,
 Ya öltir, ya olja kıl,
 Ziyvar er öziñ bil, - deydi.
2310. Aman qalğan batır kızlar,
 Quralların tasladı.
 Öziñiz bil dep ne qılsañ,
 Barlıq közin jasladı.
 Kızlardın ölmey qalğanı,
2315. Ziyvar jangá jalbarıp,
 Olja bola basladı.
 Attın jalı örildi,
 Menmen degen gevirdin,
 Abırayı qoldan berildi.
2320. -Qoyğangá bereket,
 Qoymağangá javsın nélet,
 Qaşqangá javsın rahmet, -
 Dep gevirler qaşadı.

- Hepiniz gelin! –dedi,
 Kızlara kılıç vurdu,
 Nice kızın canları,
 Cehenneme gitti.
 Nice kızı Er Ziyvar,
 Ağır yaralı etti.
 At kuyruğı bağlandı,
 Bahadır kızların kellesi,
 Dağ kadar olup yığıldı.
 -Bildik, bahadır imişsiniz,
 Hesen Han'ın oğlu,
 Mert imişsin Er Ziyvar,
 Kılıcını çek, - dediler, -
 Alırsanız işte el, - dediler, -
 Kanımız oldu sel, -dediler, –
 Bizim ile uzlaşacaksan,
 Ziyvar bahadır gel, -dediler,
 Vebal-sevap boynuna,
 Ya öldür, ya ganimet yap,
 Ziyvar er kendin bilirsin, -dediler.
 Sağ kalan bahadır kızlar,
 Silahlarını bıraktı.
 Sen bilirsin ne yaparsan deyip,
 Hepsi gözünü yaşladı,
 Kızların ölmeyip kalanı,
 Ziyvar cana yalvarıp,
 Ganimet olmaya başladı.
 Atın yelesi örüldü,
 Ben ben diyen düşmanın,
 Şanı elden verildi.
 -Koyana bereket,
 Koymayana yağsın lanet,
 Kaçana yağsın rahmet, -
 Deyip düşmanlar kaçtı.

- Kıyal degen alaa,
 2325. Beri barıp amaldı.
 ubladan oyan dervaza,
 Dervazasın bekitip,
 İinen tembi basadı.
 Otuz mın lşker Nogaylı,
 2330. Beri keldi alaa,
 alanı amal etedi.
 Jan ıarmay dalaa,
 ırık mın lşkerli gevirler,
 Hş ilaj ete almadı,
 2335. Er Ziyvarday balaa.
 Tatapolat patanın,
 asındaı lşkeri,
 Jurttan ozan aılöy,
 Alpıs eki hemeldar,
 2340. Jetpis eki möhirdar,
 Barlıı jıynalıp,
 Mslhetti saladı.
 Köp biylerdi işinen,
 Appa uvday saalı,
 2345. Orta boylı dambele,
 Minezi-ulı zaardı,
 Bakalardan özgee.
 Belin bekkem bayladı,
 Her iske özin sayladı,
 2350. Örrer turıp ornınan,
 Bir iyaldı oyladı.
 Halı oravda turan so,
 Oylamaa bolmadı.
 Sonda turıp Arsarı,
 2355. Köp biylerge toladı:
 -Tatapolat zalım han,
 Tını jatan Nogaya,

- Kıyal adlı kaleye,
 Hepsı varıp doldu.
 Güneye koyulan kapı,
 Kapıyı gözetip,
 İçinden ceza bastı.
 Otuz bin asker Nogaylı,
 Hepsı geldi kaleye,
 Kaleyi doldurdu.
 Can ıkarmadan ovaya,
 Kırk bin askerli dşmanlar,
 Hi are bulamadı,
 Er Ziyvar gibi ocua.
 Taktapolat padiahın,
 Yanındaki askeri,
 Yurttan ileri akıl verici,
 Altmış iki yönetici,
 Yetmiş iki mühürdar,
 Hepsı toplanıp,
 Akıl danıtı.
 Kalabalık beylerin içinden,
 Ak kuu gibi sakalı,
 Orta boylu ufaka,
 Görünüü namussuzun,
 Bakalarından özgee.
 Belini sıkıca baladı,
 Her işe kendini hazırladı,
 Doğrulup yerinden,
 Bir hayal dşündü.
 Halk etrafta durduktan sonra,
 Dşünmekle kalmadı,
 O vakit durup Arsarı,
 Kalabalık beylere seslendi:
 -Taktapolat zalım han,
 Huzurlu olan Nogay'a,

- Léşker aydap top süyrep,
Minip attın beline,
2360. Kızıl kıya şölünde,
Segbir etip neşşe kün,
Bardı Noğay eline.
Savaş etip meydanda,
At bavırnan aqtı kan,
2365. Balanı ayırdı anadan,
Ananı ayırdı baladan,
Barlık Noğay kırıldı,
Tahtapolat patşanın,
Kılışının zararın.
2370. Hesen hannın balası,
Ziyvar menen Janay mért,
Bul qorlıkqa şıdamay,
Qalmaqılgı at koydı.
Batır eken balalar,
2375. Zar jılatıp bizlerdi,
Quvıp şıqtı qaladan,
Aqılsız nadan hanımız,
Öşiktirdi Noğaydı,
Qaysar eken Noğaylar,
2380. Tahtapolat patşadan,
Jeñilmedi onayda,
Jigerli sansız Qalmaqtın,
Öligi qaldı kömivsiz,
Derya, teñiz, toğayda.
2385. Ziyvar menen Janaydın,
Batırlığın bunnan bil,
Ğavlap turğan Qalmaqqa,
At koyadı qorıqpastan,
Usınşa jasqa kelgenşe,
2390. Bargalı talay urısqa,
Körmedim bunday arıslan.

- Asker sürüp, top götürüp,
Binip atın beline,
Kızıl sarp çölünde,
Sabır edip nice gün,
Vardı Nogay eline.
Savaş edip meydanda,
At bağrından aktı kan,
Çocuğu ayırdı anadan,
Anayı ayırdı çocuktan,
Bütün Nogay kırıldı,
Taktapolat padişahın,
Kılıcının zulmünden.
Hesen Han'ın evladı,
Ziyvar ile Janay mert,
Bu kötülüğe dayanamayıp,
Kalmaklar'a at koştı,
Bahadır imiş çocuklar,
Zar zar ağlatıp bizleri,
Kovup çıkardı kaleden,
Akılsız cahil hanımız,
Öçlendirdi Nogay'ı,
Cesur imiş Nogaylar,
Taktapolat padişaha,
Yenilmedi kolayca,
Ciğerli sayısız Kalmak'ın,
Ölüsü kaldı gömülmeden,
Derya, deniz, ormanda.
Ziyvar ile Janay'ın,
Bahadırlığını bundan anla,
Coşkunca duran Kalmak'a,
At koşturdu korkmadan,
Bu yaşa gelene kadar,
Gittim nice savaşa,
Görmedim bunun gibi arslan.

- Horezmli Noğaylar,
Ékeldi kuvıp bizlerdi,
Besmezar degen jerlerge.
2395. Hêş ilaj ete almadı,
Gürkiregen hanımız,
Ziyvar, Janay erlerge,
Kuvdı Besmezardan da,
Sol kaçışından kaçtık biz,
2400. Öliklerge kıaramay,
Bir neşşeniñ atları,
Kaldı jolda jaramay.
Aldı menen kaçtı özi,
Taķtapolat batır han,
2405. Bizlerge de kıaramay,
Doslardıñ halın soramay,
Kızıl kıya şöllerde,
Şomıldı atlar terlerge,
Kim atadan ayrıldı,
2410. Kim anadan ayrıldı,
Kim baladan ayrıldı,
Kim yarınan ayrıldı,
Taķtapolat zalım han,
Bizler menen el me edi,
2415. Kırılsa da Kalkmaķlar,
Kasına heş kelmedi.
Tulparlardıñ doynağı,
Taķıldap tavgıñ tasına,
Kün tuvganda kırılıp,
2420. Kalkmaķlardıñ basına,
Kıaramadı hanımız,
Halıķtın kózde jasına.
Tavlardıñ toldı jırası,
Kalkmaķlardıñ laşına,
2425. Kaşıp keldi hanımız,

- Horezmli Nogaylar,
Getirdi kovup bizleri,
Besmazar denen yerlere.
Hiç çare bulamadı,
Gürleyen hanımız,
Ziyvar, Janay erlere.
Kovdu Besmazar'dan da,
O kaçıştan da kaçtık biz,
Ölülere bakmadan,
Birkaçının atları,
Kaldı yolda yaramadan.
Önden kaçtı kendisi,
Taktapolat bahadır han,
Bizlere de bakmadan,
Dostların halini sormadan,
Kızıl sarp çöllerde,
Boğuldu atlar terlere,
Kimi atadan ayrıldı,
Kimi anadan ayrıldı,
Kimi evlattan ayrıldı,
Kimi yarinden ayrıldı,
Taktapolat zalım han,
Bizler ile el miydi,
Kırılsa da Kalkmaklar,
Yanına hiç gelmedi.
Tulparların toynağı,
Takıldayıp dağın taşına,
Gün doğduğunda kırılıp,
Kalkmaklar'ın başına,
Bakmadı hanımız,
Halkın gözdeki yaşına.
Dağların doldu eteğı,
Kalkmaklar'ın leşine,
Kaşıp geldi hanımız,

2430. Kanlı özektiñ qasına.
 Qéherlenip hanımız,
 Kanlı özekten qayrılmay,
 Noğaylar nayza urğanda,
 2435. Bul maydanda hanımız,
 Bul horlıqqa şıdamay,
 Abaqanday vézirdi,
 Atlandırdı qalağa.
 At şavıp barıp Abaqan,
 2440. Jar saldırdı qalada,
 Qayğı tüsti beylerge,
 Kempir, ğarrı biyşara,
 Qatın menen balağa.
 Hannan buyırq bolğan soñ,
 2445. Qaravlap toqtav qaydadı.
 Hannan bargan Abaqan,
 Elde qalğan adamnıñ,
 Barlıǵın javğa aydadı.
 Savaş bolıp maydanda,
 2450. Qara toplar atıldı,
 Qalmaqlardıñ öligi,
 Tavday bolıp üyilip,
 Qaza jetpey Qalmaqlar,
 Qırşınlay ölimge şatıldı.
 2455. Hannıñ qızı Aqtamak,
 Üş jüz alpıs qız benen,
 Bul da kelip savaşqa,
 Barlıǵı javğa saylandı.
 Noğaylardıñ işinen,

- Kanlı boğazın yanına.
 Öfkelenip hanımız,
 Kanlı boğazdan geri dönmeden,
 Nogaylar mızrak vurduǵında,
 Ezildi şirin canımız.
 Ben ben diyen bahadırlar,
 Kimi ayaktan ayrıldı,
 Kimi elden ayrıldı,
 Kimi kulaktan ayrıldı,
 Bu meydaında hanımız,
 Bu kötülüğe dayanamayıp,
 Abakan veziri,
 Atlandırdı kaleye.
 At koşturup varıp Abakan,
 Ferman saldırdı şehirde,
 Kayğı düştü beylere,
 Kocakarı, ihtiyar bîçare,
 Kadın ile çocuğa.
 Handan buyruk olduktan sonra,
 Beklemeden geri döndü.
 Handan gelen Abakan,
 Elde kalan adamın,
 Hepsini düşmana sürdü.
 Savaş olup meydaında,
 Kara toplar atıldı,
 Kalmaklar'ın ölüsü,
 Dağ gibi olup yığılıp,
 Ecel gelmeden Kalmaklar,
 Hırçın ölüme tutuldu.
 Hanın kızı Aqtamak,
 Üç yüz altmış kız ile,
 O da gelip savaşa,
 Hepsi savaşa hazırlandı.
 Nogaylar'ın içinden,

2460. Ziyvar menen Er Janay,
 arıvılanıp bursanıp,
 Muzday temir ursanıp,
 Bul da ıtı maydana.
 Atama ıtı ortaa,
 2465. Janay da ıtı maydana,
 Eki aysar alıstı,
 Buvraday bolıp aynastı.
 Janay bolıp jaradar,
 Noaylı az-maz sus bastı.
 2470. Ziyvar degen bir batır,
 Tur eken naymıt ol sapta,
 anı aynap turalmay,
 Bul da ıtı maydana.
 ap berip jolbarıstay,
 2475. Atamatan orıpay,
 Batır ız ol aydadı,
 İnim uın maydanda,
 an tgip lsem paydadı, -
 Dedidaı Er Ziyvar,
 2480. Atamatın stine,
 Arımaın aydadı.
 Jaannın sor maydanı,
 Batırlıın bunnan bil,
 Palvannan ız taysaldı.
 2485. Atamatay arıva,
 Nayza urıldı maydanda.
 Er Ziyvardın nayzası,
 Jarıradı maydanda.
 Atamatın savıtın,
 2490. Tilkimledi maydanda.
 Uvzıday appa etleri,
 Paralandı maydanda.
 Menmensingen Atama,

Ziyvar ile Er Janay,
 Silahlanıp donanıp,
 Buz gibi demir kuanıp,
 Onlar da ıtı meydana.
 Aktamak ıtı ortaya,
 Janay da ıtı meydana,
 İki cesur vurutı,
 Deve gibi inetı.
 Janay yaralanarak,
 Nogaylı az-biraz sus bastı.
 Ziyvar denen bir bahadır,
 Duruyormu hazır o safta,
 Kanı kaynayıp duramayıp,
 O da ıtı meydana.
 Koturup kaplan gibi,
 Aktamak'tan korkmadan,
 Bahadır ız nerededir,
 İnim iin maydanda,
 Kan dkp lsem faydadır, -
 Dediinde Er Ziyvar,
 Aktamak'ın stüne,
 Kheylanını srd.
 Cihanın u meydanı,
 Bahadırlıını bundan bil,
 Pehlivandan ız ekindi.
 Aktamak gibi gzele,
 Mızrak vuruldu maydanda.
 Er Ziyvar'ın mızraı,
 Parladı maydanda.
 Aktamak'ın zırhını,
 Dilimledi maydanda.
 Aız st gibi apak etleri,
 Paralandı maydanda.
 Bbrlenen Aktamak,

- Zar jıladı maydanda.
2495. amşı basıp atına,
aştı Atama maydanda.
uvıp jetip Er Ziyvar,
Jéne şanıştı maydanda.
-Nege kirdim savaşıa, -
2500. Dep Atama nalındı,
Öltirmegil aa, - dep,
Er Ziyvara jalındı.
Mért ekeni Ziyvardı,
almalaraa bilindi.
2505. Olja etti özine,
Atama kızdı maydanda.
Üş jüz alpıs kızların,
oralı oyday şuvlatıp,
ırdı batır maydanda.
2510. Éne-mine degenşe,
Bir tislem nan jegenşe,
Biraz kızdı öltirip,
Birazın etti jaradar.
Er Ziyvardı urısı,
2515. Boldı mıa barabar.
Atama kızdı nökeri,
Üş jüz alpıs kızdı da,
Baındırıp özine,
Köndirip aytan sözine,
2520. Olja etti maydanda.
Tatapolat patşanı,
Küye jaktı jüzine,
ırıp salıp almatı,
uvıp Tatapolatı,
2525. Altın taın ulattı,
El-jurtın jılattı,
Aytan sözin ornattı.

- Hıkırıp aladı meydanda,
Kamı basıp atına,
Katı Aktamak meydanda.
Kovalayıp yetişıp Er Ziyvar,
Yine vurdu meydanda.
-Niye girdim savaşıa, -
Deyip Aktamak dertliyi,
Öldürme aabey, -deyip,
Er Ziyvar'a yalvardı.
Mert olduu Ziyvar'ın,
Kalmaklarca bilindi.
Ganimet etti kendine,
Aktamak kızı meydanda,
Üç yüz altmış kızlarını,
Saf koyun gibi alatıp,
Kırdı bahadır meydanda.
Şu bu diyene kadar,
Bir lokma ekmek yiyene kadar,
Birkaç kızı öldürüp,
Birkaçını yaraladı.
Er Ziyvar'ın savaşıı,
Oldu bine beraber,
Aktamak kızın askeri,
Üç yüz altmış kızı da,
Baş edirip kendine,
Razı edip söylenen sözüne,
Ganimet etti meydanda.
Taktapolat padişahın,
Ateş yaktı yüzüne,
Kırarak Kalmak'ı,
Kovup Taktapolat'ı,
Altın tahtını yıktırdı,
Eli-yurdunu alattı,
Söyledii sözünü tuttu,

- Er Ziyvarın mért eken,
Taĥtapolat patşanın,
2530. Ķan toltırdı közine,
Noĥaylının otız mın,
Léşkerlerin ertip izine,
Keldi Ķiyalkalaĥa.
Bul ĥalay kün boldı dep,
2535. Paymanamız toldı dep,
Ķızıl güller soldı dep,
Ķayĥı tüsti halayık,
Ķatın, saĥıyra balaĥa,
Horezmli Noĥaylar,
2540. Ķalamızdı ĥamadı,
Ziyvar batır söylese,
Avzınan nur tamadı,
Ķéĥérlense Noĥaylar,
Ķılıştan ĥan aĥadı.
2545. Bende etip bizlerdi,
Baĥınbasa patşanız,
Ķara jerge tiriley,
Ķazık etip ĥaĥadı.
Aĥızar suvday ĥanıĥdı,
2550. Ķutılamız ölimnen,
Uslap bersenĥ Noĥayĥa,
Taĥtapolat hanıĥdı.
Han uşın ĥırıv halıĥtı,
Aytıĥlar, beglerim,
2555. Oylan, kimgé jaĥadı?!
Ķırılĥanşa han uşın,
Taĥtapolat patşanı,
Ziyvarĥa uslap bereyik.
Ĥér ne dese Ĥésen han,
2560. Biz izine ereyik,
Sözlerin maĥul köreyik.

Er Ziyvar mert imiş.
Taktapolat padişahın,
Kan doldurdu gözüne,
Nogaylı'nın otuz bin,
Askeri düşüp peşine,
Geldi Kiyal Kale'ye.
Bu nasıl gün oldu deyip,
Vademiz doldu deyip,
Kızıl güller soldu deyip,
Kaygı düştü halka,
Kadın, çoluk çocuĥa,
Horezmli Nogaylar,
Şehrimizi doldurdu,
Ziyvar bahadır söyledikçe,
Aĥzından nur damladı,
Öfkelenince Nogaylar,
Kılıĥtan kan aktı,
Köle edip bizleri,
Baş eĥmezse padişahınız,
Kara yere dirice,
Kazık edip çakar.
Akıtıp su gibi kanımızı,
Kurtuluruz ölümden,
Baĥlayıp versen Nogay'a,
Taktapolat hanını.
Han için kırmak halkı,
Söyleyin, beylerim,
Düşünün, kime yarar?!
Kırılana kadar han için,
Taktapolat padişahı,
Ziyvar'a yakalayıp verelim.
Her ne derse Hesen Han,
Biz peşinden gidelim,
Sözlerini makul görelim.

- Halıktı kırgan gūnasız,
 Nege kerek zalim han,
 Hér adamnıñ öziñe,
 2565. Olja jalğız şiyрін jan,
 Zalım hanı qurısın,
 Hansız-aq bizler jüreyik.
 Paytaq jatқан Qalmaqtıñ,
 El-halkın da bereyik.
 2570. Han minip arza sorağan,
 Mınav altın tahtın da,
 Ğeziynesi patşanıñ,
 Mal-mülki, dévlet-bahtın da,
 Ğeziyneli gévherin,
 2575. Qıyalday ülken shéhérin,
 Nogayğa bereyik.
 Bizler bermegen menen,
 Özi de şavıp aladı.
 Onnan keyin basına,
 2580. Müşkil isler saladı,
 Kire goy dese Nogaylar,
 Dinine de kireyik.
 Hannıñ tilla darını,
 Nogayğa bérin bereyik.
 2585. Hanı qursın beglerim,
 Hér kimge de jan tatlı,
 Taqtapolat qurısın,
 Patşa özine halayıq.
 Uslap berip patşanı,
 2590. Bosatıp berip qalanı,
 Eldi tınış eteyik.
 Qutqarayıq qayğıdan,
 Zarlangan qatın, balanı.
 Hannıñ keldi qardarı,
 2595. Otırğan sizler bolasız,

Halkı gereksiz yere kıran,
 Neye gerek zalim han,
 Her adamın kendine,
 Ganimet biricik şirin can,
 Zalim hanı kurusun,
 Han olmadan bizler yaşayalım.
 Başkentte duran Kalmak'ın,
 El-halkını da verelim.
 Hanın oturup istek dinlediği,
 Şu altın tahtını da,
 Hazinesini padişahın,
 Mal mülkü, zenginlik-bahtını da,
 Değerli cevherini,
 Hayal gibi büyük şehrini,
 Nogay'a hepsini verelim.
 Bizler vermesek bile,
 Kendi zorla alır.
 Ondan sonra başına,
 Müşköl işler salar.
 Girin derlerse Nogaylar,
 Dinine de girelim.
 Hanın altın dar ağacını,
 Nogay'a hepsini verelim.
 Hanı kurusun beylerim,
 Herkese can tatlı,
 Taktapolat kurusun,
 Padişah kendine hizmetkâr,
 Yakalayıp verip padişahı,
 Boşaltıp verip şehri,
 Eli huzura erdirelim.
 Kurtaralım kayğıdan,
 Ağlayan çoluk çocuğu.
 Hanın geldi muhtaçlığı,
 Oturan sizler olacaksınız,

- Kalmazlardıñ sérdarı.
 Özleriñ bil, -dep, -Beglerim, -
 Tavıstı sözini Arsarı.
 Arsarı sözini bolğan soñ,
 2600. Han véziri Abağan,
 Irğıp turdı ornınan,
 Qamsıgıp közin jasladı,
 Tasqa tiygen doynaqtay,
 Tanlayları taqıldap,
 2605. Şeşen edi Abağan,
 Söz söyledi şağıldap.
 Arsarınıñ qasına,
 Barıp qaldı jaqınlap,
 Arsarı biydiñ aytqanın,
 2610. Ayttı Abağan maqullap.
 -Taqtapolat han bolıp,
 Altın tahqa mingeli,
 Toldı aldım léskerge,
 Barlıgın jıynap şeherge,
 2615. Savaştıñ jöniñ üyretip,
 Halıqta jüyrik atlardıñ,
 Barlıgın jıynap aldırdı,
 Eldegi ne bir jigitti,
 Ayırıp mingen atınan,
 2620. Barlıgın jayav qaldırdı.
 Léskerdiñ azıq-avqatın,
 Aş halıqqa saldırdı.
 Léskerge aydap olardı,
 Avır tobın süyretip,
 2625. Baskılap Noğay ellerin,
 Barıp kırdı şuvlatıp,
 Kökiregi arşınıñ,
 Arıslanların öltirip,
 Qızların jesir qaldırdı.

- Kalmazlar'ın serdarı.
 Kendiniz bilirsiniz, - deyip, -Beylerim,
 -Bitirdi sözünü Arsarı.
 Arsarı sözünü bitirince,
 Han veziri Abakan,
 Doğrulup yerinden,
 Kaygılanıp gözünü yaşladı,
 Taşa degen toynak gibi,
 Damakları takıldayıp,
 Hatip idi Abakan,
 Söz söylemiş çağlayıp,
 Arsarı'nın yanına,
 Vardı yakınlaşıp,
 Arsarı Bey'in söylediğini,
 Söylediği Abakan onaylayıp.
 -Taktapolat han olup,
 Altın tahta çıkmalı,
 Doldu önüm askere,
 Hepsini toplayıp şehre,
 Savaşın yöntemini öğretip,
 Halktaki hızlı atların,
 Hepsini toplattırdı,
 Eldeki her bir yiğidi,
 Ayırıp bindiği atından,
 Hepsini yaya bıraktırdı.
 Askerin yiyeceğini,
 Aç halka yaptırdı.
 Askere sürüp onları,
 Ağır topunu çektilirip,
 Baskılayıp Nogay ellerini,
 Varıp kırdı ağlatıp,
 Gönlü arşınıñ,
 Arslanlarını öldürüp,
 Kızlarını yetim bıraktırdı,

2630. Bir yıl şapsa taypa eldi,
Kelesi yıl bul naymıt,
Lêşkerlerine dem berdi.
Minip attın beline,
Neşe kün tınbay jol jürip,
2635. Az gana emes mol jürip,
Elevsiz jatқан bul eldi,
Añsızda kırdı ahmaқ han.
Vayran saldı orınsız,
Horezmniң eline,
2640. Uln jetim қaldırıp,
Қızların tul қaldırıp,
Ġarrıların қorladı,
Anaların zarlatıp,
Avzı tükli zalım han,
2645. Arıvların aznatıp,
Tınış jatқан Noğaydın,
Mal-dünyasın taladı.
Noğaylını şuvlatıp,
Mértlerge қan қustırıp,
2650. Taқtapolat zalım han,
Қılıшınan қan juvırıp,
Noğaydın elin қuvırıp,
Uln, қızın ızғıtıp,
Bir neşe ret tozdırdı,
2655. Horezmniң қаласın,
Seksen gez қара top penen,
Bir neşe ret buzdırdı,
Tınış jatқан halıқtı,
Қırıp-joyıp аңsızda,
2660. Baғındırıp özine,
Taқtapolat қанhor han,
Abırayın ozdırdı.
Gelle kesip қan tögip,

Bir yıl etrafını kuşatıp elin,
Gelecek yıl bu sefer,
Askerlerine zaman verdi.
Binip atın sırtına,
Nice gün dinlenmeden yol gidip,
Az biraz değıl bol gidip,
Sakin duran bu eli,
Ansızın kırdı ahmak han,
Viran etti yersiz,
Horezm'in elini,
Oğlunu yetim bırakıp,
Kızlarını dul kaldırıp,
İhtiyarları horlatıp,
Anaları zorlatıp,
Ağzı tüylü zalım han,
Güzellerini kötü yola sokup,
Huzurlu yaşayan Nogay'ın,
Dünya-malını aldı.
Nogaylı'yı ağlatıp,
Mertlere kan kusturup,
Taktapolat zalım han,
Kılıcından kan koşturup,
Nogay'ın elini kavurup,
Oğlunu, kızını eziyetleyip,
Toz duman etti,
Horezm'in kalesini,
Seksen kez kara top ile,
Birçok kez bozdurdu.
Huzurlu yaşayan halkı,
Kırıp alıp ansızın,
Baş eğıdirip kendine,
Taktapolat kanlı han,
Şanını ilerletti.
Kelle kesip kan döküp,

- Zalımın kevili ösedi,
 2665. Tahtapolat elinen,
 Almağ bolıp bir eldi,
 Atlanıptı degende,
 Esite qoysa bul jurtlar,
 Kelmegeydağı béla dep,
 2670. Sırtınan dirildesedi.
 Sözlerimizdi tınlamay,
 Atlanıp Nogayğa,
 Alaman dep onayğa,
 Kırpı-joyıp halıqtı,
 2675. Nogaydın elin büldirdi.
 Kızıl güldi soldırdı,
 Tahtapolat zalım han,
 Közin qanğa toltırdı,
 Hesen han, Ziyvar, Janaydın,
 2680. Arkaların qozdırdı.
 Ziyvar menen Er Janay,
 Batır eken balalar,
 Qanı kızip qaysarlar,
 Basıp kirgen Qalmağğa,
 2685. Qalmağtan arın almağğa,
 Atlandı mértler maydangá.
 Savaş etip maydanda,
 Qalmaqlardı qaysarlar,
 Qoralı qoyday qosaqlap,
 2690. Ayavlısın óltirdi,
 Ménisine keltirdi,
 Eki batır ölikke,
 Jılğa, saylardı toltırdı.
 Köre almay jür eken batırın,
 2695. Tahtapolat batır han,
 Kırgıydan qaşqan şımşıqtay,
 Taslap aştı şatırın.

- Zalimin gönlü büyüdü,
 Taktapolat elinden,
 Almak için bir eli,
 Atlandı dediklerini,
 İşitince bu yurtlar,
 Gelmesin daha bela deyip,
 Dışarıda titreşirlerdi.
 Sözlerimizi dinlemeden,
 Atlanıp Nogay'a,
 Alırım diye kolayca,
 Kırpı alıp halkı,
 Nogay'ın elini parçaladı,
 Kızıl gülü soldurdu,
 Taktapolat zalım han,
 Gözünü kana doldurdu,
 Hesen Han, Ziyvar, Janay'ın,
 Arkalarını çoğalttı.
 Ziyvar ile Er Janay,
 Bahadır imiş çocuklar,
 Kanı kızip cesurlar,
 Baskına giren Kalmak'a,
 Kalmak'tan arını almaya,
 Atlandı mertler meydana.
 Savaş yapıp meydanda,
 Kalmaklar'ı cesurlar,
 Saf koyun gibi kucaklayıp,
 Acımadan öldürdü.
 Tutup getirdi,
 İki bahadır ölüye,
 Dere, ovaları öldürdü.
 Göremeden giden bahadırdan,
 Taktapolat bahadır han,
 Doğandan kaçan serçe gibi,
 Atıp açtı çadırını.

- Bas pana jer tabalmay,
Uşıradı han bülükke.
2700. Ziyvar menen Janaydın,
Kéhéri küté qataldı.
Qalmaqqá saldı sürgindi,
Qalmaklar qaşıp batırdan,
Besmezarğa qamaldı.
2705. Taqtapolat batır han,
Maydanda qanğa şaқaldı,
Toqtatıp biz urıstı,
Nogaylar menen el bolıp,
Tapsırayıq qolına,
2710. Nayza, jaraқ, qılıştı,
Tıqlamay aytқан aқıldı,
Qanlı özekke kelgenşe,
Jalañ ayaқ jar keşip,
Etigi menen suv keşip,
2715. Jiligi hannıñ şağıldı.
Ayrılıp léskerlerinen,
Şırdaninan qağıldı,
Qalağa kelip qamalıp,
Jüregine ot jağıldı,
2720. Aytқан sözdi tıqlamay,
Öz peylinen şatıldı.
Nogaylardı öltirip,
Qalmaqtıñ elin büldirip,
Aқılsız han ne qıldı.
2725. Bizler menen keñespey,
Taqtapolat jañıldı,
Endi qaşar jeri joқ,
Ayaқ-qolı tañıldı.
Qutırған qanhör köpektiñ,
2730. Moynına qarğı tağıldı.
Qalmaklardıñ biyleri,

- Baş sığınacak yer bulamayıp,
Karşılaştı han kargaşayla.
Ziyvar ile Janay'ın,
Öfkesi epey katlandı.
Kalmak'a saldı sürgünü,
Kalmaklar kaçıp bahadırdan,
Besmazar'a doluştu.
Taktapolat bahadır han,
Meydanda kana boғuldu,
Durdurup biz savaşı,
Nogaylar ile el olup,
Verelim eline,
Mızrak, silah, kılıcı,
Dinlemeyip söylenen aklı,
Kanlı boғaza gelene kadar,
Yalın ayak yar geçip,
Etek boyu su geçip,
İliğı hanın parçalandı.
Ayrılıp askerlerinden,
Hızla dönüp gelerek,
Kaleye gelip doluşup,
Yüreğini ateş bastı,
Söylenen sözü dinlemeden,
Kendi gönlünden çatıldı.
Nogaylar'ı öldürüp,
Kalmak'ın elini böldürüp,
Akılsız han ne yaptı.
Bizler ile istişare etmeyip,
Taktapolat yanıldı,
Şimdi kaçacak yeri yok,
Eli-ayağı bağlandı.
Kudurmuş kanlı köpeğın,
Boynuna tasma takıldı.
Kalmaklar'ın beyleri,

- Keliñiz qalmay jıynalıp,
Men otırman halıqtıñ,
Qırılğanına qıynalıp.
2735. Halıq tégdiyrin şeşeyik,
Otırğanşa oylanıp.
Jatırğan hanga barayıq,
Halıqqa etken gūnasın,
Öz moynına almasa,
2740. Qoymayıq endi han qılıp,
Bağınbasa Nogayğa,
Ayak-qolın bént etip,
Atıv menen alpıs pud,
Töbesine urayıq,
2745. İyjanday qılın untayıq,
Bétşagardı nan qılıp,
Gürjige etin tarttırıp,
Denelerin jaralap,
San etlerin paralap,
2750. Aqşa jüzin qaralap,
Bir barmaqta turmasa,
Töbelep neşe san qılıp,
Söytip bunday zalımñıñ,
Tanıtayıq babasın.
2755. Turıñ biyler, turıñ -, dep, -
Adımdı şaqqañ urıñ – dep,
Aqmaq hannıñ üstinde,
Barıp métte qurıñ, - dep, -
Han jatqañ altın sarayğa,
2760. Abaqañ baslap jüredi.
Alpıs eki hémeldar,
Jetpis eki möhirdar,
Ornıñan örre turadı.
-Abaqañ qaysar töredi,
2765. Hér istiñ jönin bileği.

- Geliniz kalmayalım toplanıp,
Ben oturamam halkın,
Kırılışına zorlanıp.
Halk kaderini çözelim,
Oturana kadar düşünüp,
Bekleyen hana varalım,
Halka ettiğı günahını,
Kendi üstüne almazsa,
Koymayalım han olarak,
Baş eğmezse Nogay'a,
Elini-ayağını bağlayıp,
Atış ile altmış kez,
Tepesine vuralım,
Tohum gibi ezelim,
Zalimi ekmek yapıp,
Boğaya etini çektirip,
Gövdesini yaralayıp,
Baldır etini paralayıp,
Akça yüzünü karalayıp,
Bir parmakta durmazsa,
Tepeleyip nice kişiyle,
Böylece bunun gibi zalime,
Tanıtalım atasını,
Kalkın beyler, kalkın, - deyip, -
Adımı çabuk atın, -deyip, -
Ahmak hanın üstünde,
Varıp baskı kurun, - deyip, -
Hanın kaldığı altın saraya,
Abakan yürümeye başladı.
Altmış iki yönetici,
Yetmiş iki mühürdar,
Yerinden doğrulup,
-Abakan cesur beydir,
Her işin inceliğini bilir,

- Gelleğardın aytkanı,
 Hér vaqıtta da keledi, -
 Dep Qalmaqtın biyleri,
 Abağanın izinen,
 2770. Barlığı ğavlap eredi.
 Han jatırğan aq saray,
 Altın tahtın üstinde,
 Arız soragan datqa jay,
 Abağan vezir aldında,
 2775. Başqaları keyninde,
 Han jatırğan ordağa,
 Béri jetip keledi.
 Biyler kelgen vaqtında,
 Taqtapolat zalım han,
 2780. Datqa jaydın törinde,
 Otır eken tünerip.
 Baslap kelgen biyler menen,
 Abağan vezir tik turıp,
 Hanğa sélem beredi,
 2785. Qéhéri qattı zalım han,
 -Körgensiz nélet biyler,
 Ne sebepten üstime,
 Ruqsatsız keldi! – dep,
 Buvırqandı, pursandı,
 2790. Qéhérlendi, qatlandı,
 Qabağınan qar javdı,
 Kirpiginen muz javdı.
 Biylerge keyip baqırdı,
 Mülgigen basın köterip,
 2795. Aş jolbarıstay aqırdı.
- Kelgen şeşen köp biylerdin sérdarı,
 Ézelden Taqtapolattın qandarı,
 Bir oy menen aq ordadan kelipseñ,

- Kelleğârın söylediği,
 Her vakitte de çıkar,
 Deyip Kalmak'ın beyleri,
 Abakan'ın izinden,
 Hepsi haykırıp gider.
 Hanın kaldığı ak saray,
 Altın tahtın üstünde,
 Dilek dinlediği altın arz odası,
 Abakan vezir önde,
 Diğerleri arkasında,
 Hanın kaldığı saraya,
 Hepsi varıp geldi.
 Beyler geldiği vakitte,
 Taktapolat zalım han,
 Arz odasının başköşesinde,
 Oturuyormuş kararıp,
 Baş olup geldiği beyler ile,
 Abakan vezir dik durup,
 Hana selam verdi,
 Öfkesi şiddetli zalım han,
 -Görgüsüz lanet beyler,
 Ne sebepten üstüme,
 İzinsiz geldiniz! – deyip,
 Bağ çözülde,
 Öfkelendi, sertleşti,
 Gözünden kar yağdı,
 Kirpiğinden buz yağdı,
 Beylere doğru bağırdı,
 Eğilmiş başını kaldırıp,
 Aç kaplan gibi kükredi:
- Seçilip gelen beylerin serdarı,
 Ezelden Taktapolat'ın kanlısı,
 Bir düşünceyle ak otağdan gelmişsiniz,

Köp biylerdi baslap naysap Arsarı.

2800. Arsarı, ayta ber aytar söziñdi,
Aytpasañ oyarman eki köziñdi,
Jurttı jıynap, tas attırıp köşede,
Sarsañkesek ettirermen öziñdi.

Miniv uşın mınav altın tahlargä,
2805. İye bolıv uşın dévlet-bahlargä,
“Bende etemen, -dep, -Taqtapolattı,”
Söylesip keldiñ be quramsaqlargä.

Aşıq bolıp keldiñ be ya yarıma,
Ya bolmasa géziynemde barıma,
2810. Jaman kıyal menen kelgen bolsañız,
Asıp öltireyin tilla darıma.

Otırğansañ orın alıp qasımnan,
Birge jesip jılıtpa qalğan asımnan,
Bügingi kün sen de duşpan boldıñ ba,
2815. Dévlet qusu uşqanında basımnan.

Eger birge jekke kelseñ ne hédđi,
Néhér emes jegizeyin zéhérđi,
Arsarı, sen qanşa arıslan bolsan da,
Quramsaqqa bere almassañ şehérđi.

2820. Arsarığa ıqtıyardı beripsiz,
Arıslan dep izine eripsiz,
Meni baylap berip quramsaqlargä,
Sizler aman qalıv uşın kelipsiz.

Ya keldiñ be quramsaqqa satılıp,
2825. Ya keldiñ be qol ayağıñ satılıp,

Beylere baş olan canı Arsarı.

Arsarı, söyleyiver söyleyecek sözünü,
Söylemezsen oyarım iki gözünü,
Yurdu toplayıp, taş attırıp sokakta,
Bıkkınlık veririm özüne.

Oturmak için şu altın tahtlara,
Sahip olmak için zenginlik-bahtlara,
“Köle ederim” diye Taktapolat’ı,
Söyleşip geldin mi düşmanlarla.

Aşık olup mu geldin yarime,
Yoksa hazinemdeki varlığıma mı,
Kötü düşünceyle geldiyseniz eğer,
Asıp öldüreyim altın darağacıma.

Oturmuşsun yerini alıp yanımdan,
Beraber yiyip sıcak aşımdan,
Bugün sen de düşman mı oldun,
Devlet kuşu uçunca başımdan.

Eğer kötülüğe geldiyseniz ne hadle!
Hiç zor değil yedireyim zehiri,
Arsarı sen ne kadar arslan isen de,
Düşmana veremezsin şehri.

Arsarı’ya seçimi vermişsiniz,
Arslan diye izine ermişsiniz,
Beni bağlayıp verip düşmanlara,
Sizler sağ kalmak için gelmişsiniz.

Ya geldin düşmana satılıp,
Ya geldin elin-ayağıñ bağlanıp,

Eger kelgen bolsañ jaman oy menen,
Onda ölesiz h  zir darğa asılıp.

-Tıñla sözdi Ta tapolat hanımız,
Ta sır, hanım alsañ mine janımız,
2830. Nogaylar  or adı kelip  alanı,
 amalıvda,  ırılaja  hal ınız.

Hızmetiñizdi etip jedim sizden nan,
Hal ım u ın pid  bolıp  iyrin jan,
Bira  halı  t  diyrin tez  e i ler,
2835. Aldıñız a keldi v  zir Aba an.

Nogaylar tur sırt a  ı sa jan alıp,
 lgenler k p k rse  hanım san alıp,
He  n rse jo  Arsarıdan k rgendey,
Hal ıñ  ene  lip boldı  amalıp.
2840. Han bolsañız hal ıñızdı  ay ırın,
 ay ırmasañ  ıyın bolar t  dirin,
Ayt an a j rmese   arap etivge,
 arday borap kelmespeken ul,  ızın.

Ru satsız keldi dep k yip janbañız,
2845. M    s z keldi dep  ub alanbañız,
Aba annıñ aldında ayt an s zine,
Bu an ne boldı dep ta ır anbañız.

H sen l  kerine h mirin etti,
 alma lar  zine  lim m r etti,
2850. Ziyvar kelip basınızdı alaja ,
Urıs  ıñlamaydı ta sır  depti.

Ta sır, hanım,    latlı t remiz,

E er geldiyseniz yaman d   nceyle,
O zaman  l n  imdi dara asılıp.

-Dinle s z  Ta tapolat hanımız,
Efendim, hanım alsan i te canımız,
Nogaylar ku attı gelip  ehrini,
Geldiklerinde,  ırılacak halkınız.

Hizmetini edip yedim sizden ekmek,
Halkım i in feda olsun  irin can,
Fakat halkın kaderini tez se iniz,
Huzurunuzda geldi Vezir Abakan.

Nogaylar bekliyor dı arıda can alıp,
 lenler  ok g rsen hanım sayı alıp,
Hi bir  ey yok Arsarı'dan g rececek kadar,
Halkın i te  lmek  zere s r n p.

Han iseniz halkınızı kurtarın,
Kurtarmazsan katliam olur takdirin,
S yleneni yapmazsan harap etmeye,
Kar gibi olup gelmez mi o ul, kızın.

 zinsiz geldiniz diye yanıp tutu mayınız,
Zamansız geldi diye   phelenmeyiniz,
Abakan'ın huzurunda s yledi i s z ne,
Buna ne oldu diye  a ırmayınız.

Hesen askerine emretti,
Kalmaklar sana  l m  layık g rd ,
Ziyvar gelip ba ınızı alacak,
Sava  dinlemez efendim edebi.

Efendim, hanım, adaletli beyimiz,

Sasıp keldik, ne dep juvap beresiz,
Halıktı kırmay berileyik Nogayğa,
2855. Taqtapolat bunu qalay köresiz?

Bermeseniz erkinizge qoymaydı,
Sonıñ uşın bermeseniz bolmaydı,
Ne kılsañ da hanım tezirek bolmasañ,
Hézir töbenizde kılış oynaydı.

2860. Jurtındı bermeseñ jannan keşiniz,
Hanım kepiniñdi öziñ pişiniz,
Seniñ uşın halıktı qamap kırmaspız,
Ne kılsañ da taqsır tezirek şeşiniz.

Ziyvar, Janay buzıp öter orınıdı,
2865. Parra-parra etip üzer torınıdı,
Aldına bas iyip öziñ barmasañ,
Nogaylılar kelse qurtar sorınıdı.

Dél bedevdiñ jal, kekilin tarayıq,
Keliñ biyler hér térepke tarayıq,
2870. Sözdı tıñla Taqtapolat hanımız,
Hésen hannıñ aldına biz barayıq.

Qol qavsırıp hızmetinde turayıq,
Etken günamızdı hannan sorayıq,
Patşa halkı keşirimli boladı,
2875. Günamızdı keşirse el bolayıq.

Taqtapolat tavlay berme murtındı,
Aşıvlanıp tompaytpañız urtıñdı,
Sizge de, bizge de taqsır ölim joq,
Hésen hanga tapsırsañız jurtındı.

Şasıp geldik, ne deyip cevap verirsiniz,
Halkı kırmadan verelim Nogay'a,
Taktapolat bunu nasıl görürsünüz?

Vermezseniz gücünüz yetemez,
Onun için vermezseniz olmaz,
Ne yaparsanız da hanım çabuk olmazsan,
Şimdi tepenizde kılıç oynar.

Yurdunu vermezsen candan geçiniz,
Hanım kefeninizi kendiniz biçiniz,
Senin için halkı kıramayız,
Ne yaparsan da efendim çabuk seçiniz.

Ziyvar, Janay, bozup geçer yerini,
Pare pare edip koparır ağını,
Önüne baş eğip kendin varmazsan,
Nogaylar gelirse kurutur soyunu.

Hemen Arap atının kahkülünü tarayalım,
Gelin beyler her tarafa dağılalım,
Sözü dinle Taktapolat hanımız,
Hesen Han'ın huzuruna biz varalım.

El pençe hızmetinde duralım,
Ettiğimiz günahı handan soralım,
Padişah soylusu bağışlayıcı olur,
Günahımızı bağışlarsa el olalım.

Taktapolat buruvermeyin bıyığınızı,
Öfkelenip şişirmeyiniz avurdunuzu,
Size de bize de efendim, ölüm yok,
Hesen Han'a emretseniz yurdunuzu.

2880. Halık uşın kanlar jutıp kıynalıp,
Aldınızğa kelip turmız jıynalıp,
Taqsır, hanım, bir juvabın beriñiz,
Abağanın sözün avır oylanıp.

Oylanbasañ aqır vayran bolarsañ,
2885. Ziyvar kelip kızıl güldey solarsa6,
Abağanın aytkanı ıras eken dep,
Sol vaqtında mañlayıña urarsañ. –

Dedidağı Abağan,
Aytar sözün tavıstı,
2890. Sol vaqtında patşanın,
Kıyalı hém nézeri,
Başka jaqqa avıstı.
Eki közi kızardı,
Jaynatıp almas kılıştı,
2895. Kınabınan şıǵardı,
-Şabayın seni naysap! – dep,
Abağanğa umtıldı,
Abağanın aldına,
Tikke qalğan tutıldı,
2900. Bir kelgen jaza qorlıqtan,
Abağan söytip qutıldı.
Taqtapolat patşanın,
Közi ottay jaynadı,
Abağanın sözine,
2905. Jüregi küyip qaynadı,
Savaşğa özin sazladı.
Épşerine qarasañ,
Qabaqları naysaptıñ,
Tavlardağı jıraday,
2910. Kökireginiñ jünleri,
Boqlıqqa şıqqan soraday,

Halk için kanlar yutup zorluk çekip,
Huzuruna gelip durduk toplanıp,
Efendim, hanım, bir cevap veriniz,
Abakan'ın sözünü iyi düşünüp.

Düşünmezsen sonunda viran olursun,
Ziyvar gelince kızıl gül gibi solarsın,
Abakan'ın söylediği doğru imiş diye,
O vakitte alnına vurursun. -

Dediğinde Abakan,
Söyleyecek sözünü bitirdi,
O vakitte padişahın,
Hayali ve gözü,
Başka yana kaydı.
İki gözü kızardı,
Parlatıp elmas kılıcı,
Kınından çıkardı,
-Keseyim seni canı! – deyip,
Abakan'a niyetlendi,
Abakan'ın önünde,
Kalkan tutuldu,
Gelmek üzere olan kötülükten,
Abakan böylece kurtuldu.
Taktapolat padişahın,
Gözü ateş gibi parladı,
Abakan'ın sözüne,
Yüreği yanıp kaynadı,
Savaşa kendini hazırladı.
Yüzüne baksan,
Gözleri caninin,
Dağlardaki dere gibi,
Gönlünün tüyleri,
Boklukta çıkan kenevir gibi.

- Avzı-basın tük basıp,
Murtı avzına jabışkan,
Kısbaqsız şengel qoraday,
2915. Aqşa jüzden qan qaşıp,
Jüzleri ketti qıvarıp,
Eki közi jumılıp,
Aş qaşkırday qabınıp,
Abaqandı jegendey,
2920. Barıp qaldı abınıp.
-Jéllat! – dedi şaqırdı,
Davısı ketti jer jarıp,
Keletuğın jéllat joq,
Belinen ketti qıvatı,
2925. Özinen ketti médéri,
Betlerinen qan qaşıp,
Abaqandı tutıvğa,
Qalmadı hannıñ qalatı.
Jan-jaqına qaradı,
2930. Keletuğın jéllat joq,
Ya özinde qalat joq,
Tıñlanbağan soñ sözleri,
Qızarıp eki közleri,
Sup-sur boldı jüzleri.
2935. Qısqısına şıdamay,
Köşemet berip biylerge,
Küledi han qarqıldap.
Arsarı tur bir şette,
Qolında qılış qarqıldap,
2940. Mınav turğan biylerdiñ,
Jaman körıp türlerin,
-Ne bolsa da bularğa,
Men bir isla qıynayın, -
Dep biylerge tigilip,
2945. Kökiregi egilip,

Ağzı başı tüylenip,
Bıyıǵı ağzına yapışmış,
Kısraqsız pençeli ahır gibi,
Akça yüzden kan kaçıp,
Yüzü gitti bitkinleşip,
İki gözü yumulup,
Aç kurt gibi nefes alıp,
Abakan'ı yercesine,
Varıp durdu:
-Cellat! – diye çağırdı,
Sesi gitti yer yarıp,
Gelen cellat yok,
Belinden gitmiş kuvveti,
Özünden gitmiş onuru,
Yüzünden kan kaçıp,
Abakan'ı tutmaya,
Kalmadı hanın dermanı.
Etrafına baktı,
Gelen cellat yok,
Kendinin dermanı yok,
Dinlenmedikten sonra sözleri,
Kızarıp iki gözleri,
Solmuş yüzleri,
Eziyete dayanamayıp,
Haşmetlenip beylere,
Güldü han kakhaha atıp.
Arsarı duruyor bir kenarda,
Elinde kılıç parlayarak,
Şu duran beylerin,
Yaman görüp görünüşlerini,
-Ne olsa da bunlara,
Ben yağcılık edeyim, -
Deyip beylere dikilip,
Yüreği eğilip,

Kabırğası sögilip,
Söz söyleydi barkıldap,
Közinen jası tögilip:

-Désturkannan alıp jediñ nanımdı,
2950. Endi kıymaqpısız jalğız janımdı,
Basıp kirip édalatlı ordama,
Tögiv uşın keldiñiz be қanımdı.

Jüyrik minip biyik tavidan aşқанman,
Neşelerin tüsirgenmen aspannan,
2955. Nogaylardıñ қanın töгіp maydanda,
Bir de қaytpay, dérya kibi tasқанman.

Jüregim tavday, tasқанında қaytpadı,
Esitip қay patşa қullıқ aytpadı,
Barlıғı da қол қavsırdı aldımda,
2960. Hёş biriniñ maғan tisi batpadı.

Duşpanıma jetkerdim men dadımdı,
Sol sebepten halıқ bildi atımdı,
Naysaplar satılıp қuramsaқlarға,
Sizler kemittiñiz inabatımdı.
2965. Barғанımda lёşker aydap neşe san,
Қorқıp Horezmge қayтқан Hёsen han,
Sizlerdiñ avzıñnıñ alalıғınan,
Duşpan keldi at bavrınan töгіp қan.

Қuramsaқtıñ eli bizdey baymedi,
2970. Urısıvға at-jaraғı saymedi,
Nayzalasıp güresivge maydanda,
Hёsen hannıñ küşi bizge teñbedi.

Kaburgası sökülüp,
Söz söyledi yükses sesle,
Gözünden yaşı dökülüp:

-Sofradan alıp yedin ekmeғimi,
Şimdi kıyacak mısınız biricik canımı,
Basarak gelip adaletli sarayıma,
Dökmek için mi geldiniz kanımı.

Cins at binip büyük dağdan aşmışım,
Nicelerini indirmişim semadan,
Nogaylar'ın kanını döküp meydanda,
Bir kez dönmeden, derya gibi taşmışım.

Yüreğim dağ gibi, taşınca dönmedi,
İşitip hangi padişah kulluғunu söylemedi,
Hepsi de el pençe durup önümde,
Hiçbirinin bana dişi batmadı.

Düşmanıma ulaştırdım ben feryadımı,
O sebepten halk bildi adımlı,
Vicdansızlar satılıp düşmanlara,
Sizler düşürdünüz onurumu.

Vardıғımda asker sürüp nice sayı,
Korkup Horezm'e dönen Hesen Han,
Sizlerin aғzının alalıғından,
Düşman geldi at baғrından döküp kan.

Düşmanın eli biz gibi zengin miydi,
Vuruşmaya atı silahı iyi miydi,
Mızraklaşıp güreşmeye meydanda,
Hesen Han'ın gücü bize denk miydi.

Noğaylının eli-elatı aştı,
Maydanda etkende kanlı savaştı,
2975. Başkı tavıp lışkerleri kırılıp,
Kuramsaklar gıvlap üyine kaçtı.

Hesen hannın kökke jetti nalası,
Savaş etti Ziyvar, Janay balası,
Biziñ balalardan kaçkanlığımız,
2980. Biliñ, biyler, avzıñızdın alası.

Tötepki bere almay eki balaga,
Kaşıp kelip tıgıldınız qalağa,
Janıñızdı alıp kaşıp Noğaydan,
Özleriñiz kelip otırsız qalağa.
2985. Argımaqtın jal-kekilin ör deysiz,
Han aldına bizdi baslap jür deysiz,
Eli-jurttı Hesen hanğa tapsırıp,
Han bolıp qaytadan devran sür deysiz.

Némért savaş küni dértke jarar ma,
2990. Tayaq tiymey biyirine qarar ma,
El-jurtın bermese, qolın baylatıp,
Patşa ölmey han aldına barar ma.

Akıllı han qaraşağa erer me,
Özi ölmey jurtın javğa berer me,
2995. Sizlerdiñ aqılın bolsa biylerim,
Ruqsatsız han aldına keler me.

Barlığındı ötkersem men kılıştan,
Qatın-balañızğa bolar zimistan,
Sizlerdey azğan biylerden qutılsam,
3000. Ol vaktı bağlarım bolar gülistan.

Nogaylı'nın eli yurdu açtı,
Meydanda ettiğinde kanlı savaşı,
Zorlanıp askerleri kırılıp,
Düşmanlar bağırarak evine kaçtı.

Hesen Han'ın göge ulaştı üzüntüsü,
Savaş yaptı Ziyvar, Janay oğlu,
Bizim çocuklardan kaçmışlığımız,
Bilin beyler ağzınızın alası.

Direnemeden iki çocuğa,
Kaçıp gelerek tıkıldınız kaleye,
Canınızı alıp kaçıp Nogay'dan,
Siz gelip oturdunuz kaleye.

Küheylanın yelesini ör dersiniz,
Han önüne bize baş olup git dersiniz,
Eli yurdu Hesen Han'a emredip,
Han olup tekrardan devran sür dersiniz.

Namert savaş günü derde yarar mı,
Sopa değmeden etrafına bakar mı,
Elini yurdunu vermese, elini bağlatıp,
Padişah ölmeden han önüne varır mı.

Akıllı han kargaşaya girer mi,
Kendi ölmeden yurdunu düşmana verir mi,
Sizlerin akılsa beylerim,
İzinsiz han huzuruna gelinir mi.

Hepinizi geçirsem ben kılıştan,
Çoluk çocuğunuza olur kara kış,
Sizler gibi azmış beylerden kurtulsam,
O vakitte bağlarım olur gülistan.

Sizler vayran etejaksız tağımdı,
Gülsiz kuvrata jaksızlar bağımdı,
Hésen hanga jurttı tapsır deseniz,
Émeldarlar ayırarman jağındı.

3005. Arsarı, Abakan satılğan javğa,
Söytip basımızğa salmaqşısı gavğa,
Bunday naysaplardı dargı tarttırıp,
Baslarına tiri salayık savda.

Naysaplardıñ savda salıp basına,
3010. Réhim etpey közden aqqan jasına,
Tilla dargı alqımınan asayın,
Hés bir jandı keltirmesten qasına.

Başka biyler paymanañdı toltırmañ,
Éjel jetpey kıızıl gülün soldırmañ,
3015. Bizdi baslap Hésen hannıñ aldına,
Taqtapolat baradı dep otırmañ.

Qoldı kıyar bos uslasañ qamıstı,
Han aldına tiri barıv namıstı,
Biylerim, barlığın azğan bolsañız,
3020. Jüregime otlar tüsip alıstı.

Émeldarlar, söziñizge ermeymen,
Ölgenşe Noğayğa kılış sermeymen,
Qaldırmañ halıqtıñ bérin kırsa da,
Hésen hanga şehérimdi bermeymen.

3025. Télım alıñ Taqtapolat sözinen,
Qehérlense kanlar ağır közinen,
Bere almayman quramsaqqa qalanı,

Sizler viran edeceksiniz tacımı,
Gülsüz kurutacaksınız bağıımı,
Hesen Han'a yurdu emret deseniz,
Yöneticiler ayırırım yağıını.

Arsarı, Abakan satılmış düşmana,
Sözün özü başımıza salmak ister kavga,
Bunun gibi canileri dar ağacına çektirip,
Başlarına diriyken salalım derdi.

Canilerin dert salıp başına,
Acımadan gözden akan yaşına,
Altın dar ağacına boğazından asayım,
Hiçbir canı yaklaştırmadan yanına.

Diğer beyler vademı doldurmayın,
Ecel gelmeden kıızıl gülü soldurmayın,
Bize baş olup Hesen Han'ın önüne,
Taktapolat varır diye beklemeyin.

Eli keser boş tutsan kamışı,
Han önüne diri varmak namustur,
Beylerim, hepiniz azmış olsanız,
Yüreğıme ateşler düşüp tutuşur.

Yöneticiler, sözünüze eremem,
Ölene kadar Nogay'a kılıç seremem,
Bırakmayıp halkın hepsini kırsa da,
Hesen Han'a şehrimi veremem.

Ders alın Taktapolat sözünden,
Öfkelense kanlar akar gözünden,
Veremem düşmana şehri,

Hanlık ketpey vaqta özimmen.

Kelgen biyler, artıñızğa qarañız,
3030. Sarayımda turmay dérhal tarañız,
Eger hemirime qullıq etsenler,
Ol vaqıtta javğa vayran salamız.

Hannıñ aytqan sözine,
Qanı kızdı biylerdiñ,
3035. -Qan tolğan eken közine,
Taqtapolat zalımñıñ,
Tıñlamadı bul ahmaq,
Édil sözın alımñıñ, -
Artta turğan Arsarı, -
3040. Keñeske kelgen biylerdi,
Öltüretuğın sen be, -dep –
Özim ölmey basımdı,
Beretuğın men be, - dep,
Sélemge kelgen bizlerdi,
3045. Asasañ ba darğa, - dep, -
Taqtapolat laşındı,
Tartsıñ ala garga! –dep,
Han qasında Abaqan,
Arıslan tuvğan Arsarı,
3050. Qarqıldap turğan patşanıñ,
Jağasınan aladı,
Alpıs eki hémeldar,
Jetpis eki möhirdar,
Taqtapolat zalımğa,
3055. Bular da pénje saladı.
Aq saraydıñ işinde,
Belli savaş qıladı.
Qanı kelip avzına,
Esinen han taladı.

Hanlık gitmeden şimdi özümnden.

Gelen beyler, geriye dönünüz,
Sarayımda durmayın derhal dağılın,
Eğer emrime kulluk ederseniz,
O vakit düşmanı viran ederiz.

Hanın söylediği sözüne,
Kanı kızmış beylerin,
Kan dolmuş imiş gözüne,
Taktapolat zalimin,
Dinlemedi bu ahmak,
Adil sözünü alimin, -
Artta duran Arsarı, -
Keneşe gelen beyleri,
Öldürecek misin, -deyip,
Özüm ölmeden başımı,
Verecek miyim ben, - deyip,
Barışa gelen bizleri,
Asacak mısın dara, - deyip,
Taktapolat leşini,
Çeksin ala karga! – deyip,
Han yanında Abakan,
Arslan doğmuş Arsarı,
Bağırıp duran padişahın,
Yakasından tuttu,
Altmış iki yönetici,
Yetmiş iki mühürdar,
Taktapolat zalime,
Onlar da pençe saldı.
Ak sarayın içinde,
İyi savaş yapıldı.
Kanı gelip ağzına,
Han kendini kaybetti.

3060. Hannıñ közi tınadı,
 Han otırğan altın tah,
 Ayağı menen biylerdiñ,
 Böleklenip sınadı.
 Han қатını hanşaға,
 3065. Aқırzaman boladı.
 Altın tahtın üstinen,
 Қанşayım da қuladı.
 -Аşıлмаған баhtım! – dep, -
 Vayran boldı tahtım, - dep, -
 3070. Sınған endi сақhtım, - dep, -
 Қанşayım зарlap jıladı.
 Көziniñ jasın buladı,
 Bulasa da bolмаdı,
 Қанşayımның tilegin,
 3075. Аşıvlı biyler қılмаdı.
 -“Ne қılıp atır hanım” dep,
 Nézerin ҳasla salмаdı.
 Қılışları қолında,
 Күйip турған jéllatlar,
 3080. Тақtapolat patşanıñ,
 Artına қолın bayladı.
 -Hаққıñnandı zalım! – dep,
 Aldına salıp aydadı.
 Abақан menen Arsarı,
 3085. Қorşaған көp halıққа,
 -Bériñ keyin қаş! – dedi,
 Dérvzaman paşşaplar,
 Kiyatırған қul bolıp,
 Тақtapolat patшаға,
 3090. Léskerler jol beredi.
 -Eki қoliñ baylavlı,
 Kiyatırсаñ ba batır?! – dep,-
 Seniñ қılған газabın,

- Hanın gözü kapandı,
 Oturduğı altın taht,
 Ayağı ile beylerin,
 Bölünüp kırıldı.
 Hana, han kadınına,
 Ahir zaman oldu.
 Altın tahtın üstünden,
 Sultan da düştü.
 -Аçılmayan баhtım! – deyip, -
 Viran oldu tahtım, - deyip, -
 Kırıldı şimdi basiretim, -deyip, -
 Sultan, zar zar ағladı.
 Gözünün yaşını akıttı,
 Akıtsa da olmadı,
 Sultanın dileğini,
 Öfkeli beyler yapмаdı.
 -“Ne yapıyor hanım” diye,
 Asla bakмаdı.
 Кılıçları elinde,
 Yanıp duran cellatlar,
 Taktapolat padişahın,
 Elini ardına baғladı.
 -Hak ettin zalım! –deyip,
 Önüne alıp sürdü.
 Abakan ile Arsarı,
 Toplanan kalabalık halka,
 -Hepiniz geri çekilin! – dedi,
 Özel muhafızlar,
 Gelen esir olup,
 Taktapolat padişaha,
 Askerler yol verdi.
 -İki elin baғlı,
 Geliyor musun bahadır?! – deyip,-
 Senin yaptığın газabın,

- Taňlayımızğa tatır, -dep,
 3095. Ȕalmaȓtıñ eser balları,
 Ermek etip patşasın,
 İzinen tas atadı,
 Tas tiygen sayın basına,
 Aşıvına şıdamay,
 3100. Patşa jortıp, jeledi,
 Horezm elin ızgıtȓan,
 Ȕanın suvday ağızȓan,
 Ȕozılı ȓoyday zarlatȓan,
 Taȓtapolat zalımdı,
 3105. Hesen hannıñ aldına,
 Arsarı menen Abaȓan,
 Jetirip aydap keledi.
 -Jürmey aytȓanımızğa,
 Bizlerdi de küydirgen.
 3120. Leshkerlerin şubırtıp,
 Barıp Noȓay eline,
 Némértlerin öltirgen,
 Ȕandarıñız minekey,
 Noȓaydın elin büldirgen,
 3125. Alıp keldik aldına, -
 Dep Ȕalmaȓtıñ biyleri,
 Horezmniñ patşası,
 Hesen han izzet ȓıladı,
 İyilep sélem beredi.
 3130. Édil edi Hesen han,
 Biyleriniñ Ȕalmaȓtıñ,
 Sélemin élik aladı.
 Bas iyip kelgen biylerge,
 Hesen han izzet ȓıladı,
 3135. “-Burıñȓı ötken hanlardan,
 Kiyatırȓan jol edi,
 Elşi menen patşaȓa,

- Damaȓımızda tadı, - deyip,
 Kalmak’ın esir çocukları,
 Bahane edip padişahını,
 Arkasından taş attı,
 Sürekli taş deȓen başına,
 Öfkesine dayanamayıp,
 Padişah koşturdu,
 Horezm elini harap eden,
 Kanını su gibi akıtan,
 Kuzulu koyun gibi aȓlatan,
 Taktapolat zalimi,
 Hesen Han’ın önüne,
 Arsarı ile Abakan,
 Sürüyüp getirdi:
 -Yapmayan söylediiȓimizi,
 Bizleri de yakan,
 Askerleri koşturup,
 Varıp Nogay eline,
 Namertlerine öldürten,
 Kanlınız işte bu,
 Nogay’ın elini böldüren;
 Alıp geldik önüne, -
 Deyip Kalmak’ın beyleri,
 Horezm’in padişahı,
 Hesen Han izzet etti.
 Eğilip selam verdi,
 Adil idi Hesen Han,
 Kalmak’ın beylerinin,
 Selamını hemen aldı.
 Baş eğip gelen beylere,
 Hesen Han izzet etti.
 “Geçmiş hanlardan,
 Gelen adettir,
 Elçi ile padişaha,

- Hêş vaqıtta ölim joq edi.
Ya jaksı bolsın, ya jaman,
3140. İktiyarı özine,
İsenim bolsın meyline,
Alım bolsın meyli,
Kim bolsa da bul naysap,
Qalmaqlarğa edi han.
3145. Halkına kılğan islerin,
Köreyin sorap men bunnan,
Günasın alsa moynına,
Han eteyin ornına,
Qaytpasa eger ıraydan,
3150. Asayın tilla darına,” –
Dep Hêsen han oyladı.
Jav bolsa da gevirler,
Akıllı edi Hêsen han,
Orınsız isti kılmadı.
3155. Gevirlerdin janınan,
Bir neşe savap soradı:
-Gevirlerdin patşası,
Taktapolat senbiseñ?
Tınlamay halıqtıñ datqasın,
3160. Zar jılatқан senbiseñ?
Qalmaqlardın elinen,
Ėajırlı jigit jıynağan,
Ėayratlı han senbiseñ?
Savaş etip қan dögip,
3165. Horezmniñ halkına,
Han bolsam bir dep oylağan,
Akıllı han senbiseñ?
Uris öner ilimin,
Lêşkerlerge üyretken,
3170. Alım patşa senbiseñ?
Avır toptı süyretken,

Hiçbir zaman ölüm yok imiş.
İyi olsun, kötü olsun,
Seçimi kendine,
İster inançlı olsun,
İsterse alim olsun,
Kim olsa da bu canı,
Kalmaklar’a han idi,
Halkına yaptığı işleri,
Sorup göreyim ben bundan,
Günahını alırsa boynuna,
Han edeyim yerine,
Dönmezse eğer yanlıştan,
Asayım altın darına,” –
Diye Hesen Han düşündü.
Düşman olsa da yabancılar,
Akıllı idi Hesen Han,
Yersiz işi yapmadı.
Düşmanın hanından,
Birkaç soru sordu:
-Düşmanların padişahı,
Taktapolat sen misin?
Dinlemeyip halkın dertlerini,
Zar zar ağlatan sen misin?
Kalmaklar’ın elinden,
Delikanlı yiğit toplayan,
Gayretli han sen misin?
Savaş yapıp kan döküp,
Horezm’in halkına,
Han olsam bir diye düşünen,
Akıllı han sen misin?
Savaş sanatının ilmini,
Askerlere öğreten,
Alım padişah sen misin?
Ağır toplar sürüten,

- Nayzağa halıktı tüyretken,
 Zalım patşa senbiseñ?
 Bavırınan jel ötken,
 3175. Jandı kıymay jıynağan,
 Jarşı patşa senbiseñ?
 Horezmdi alsam dep,
 Ğarrı jandı kıynağan,
 Jansebil patşa senbiseñ?
 3180. Özi bilir dese de,
 Halıktı gevlep kıymağan,
 Lepsıkav patşa senbiseñ?
 Şöpti-şardı, tavdı-tastı,
 Aydarhaday jutsañ da,
 3185. Bir tamağın toymağan,
 Jetimşe han senbiseñ?
 Minip tulpar beline,
 Tavdan aşkan senbiseñ?
 Horezmniñ eline,
 3190. Bargan patşa senbiseñ?
 Savıt kıyıp üstiñe,
 Savaşka kelgen senbiseñ?
 Kıılış alıp déstiñe,
 Halıktı kırgan senbiseñ?
 3195. Tınış jatқан elime,
 Kozğalan salğan senbiseñ?
 Jaylav jatқан halkımdı,
 Kıırıp-joyıp şuvlatқан,
 Kanhor patşa senbiseñ?
 3200. Ziyvar menen Janay jan,
 At kıoyıp seniñ üstiñe,
 Köziñe kan toltırıp,
 Akşa jüziñ soldırıp,
 Aydarlındı kıl etip,
 3205. Öz kılganıñdı özine,

Mızrağa halkı bağlatan,
 Zalım padişah sen misin?
 Bağrından yel geçen,
 Canı bırakmadan toplayan,
 Fermancı padişah sen misin?
 Horezm'i alsam diye,
 Yaşlı canı zorlayan,
 Can koşturan padişah sen misin?
 Kendi bilir dese de,
 Halkı toplayıp bırakmayan,
 Açgözlü padişah sen misin?
 Otu-çöpü, dağı taşı,
 Ejderha gibi yutsan da,
 Bir karnı doymayan,
 Yetimce han sen misin?
 Binip tulpar beline,
 Dağdan aşan sen misin,
 Horezm'in eline,
 Varan padişah sen misin?
 Zırh giyip üstüne,
 Savaşa gelen sen misin?
 Kılıç alıp eline,
 Halkı kıran sen misin?
 Huzurlu duran elimi,
 Kurcalayan sen misin?
 Sakin duran halkımı,
 Kıırıp alıp ağlatan,
 Kanlı padişah sen misin?
 Ziyvar ile Janay can,
 At koşturunca seniñ üstüne,
 Gözünü kan doldurup,
 Akça yüzünü soldurup,
 Perçemli atını kul edip,
 Kendi yaptığını kendine,

- Ter tolturıp köziğe,
Ziyvar menen Janay jan,
Lêşkeriñdi kuvğanda,
Başınızğa kün tuvıp,
3210. Qan jutqan batır senbisen?
Lêşkerlerge qaramay,
Qaşıp barıp dérbentke,
Demindi taza alalmay,
Jürekleriñ sıgılğan,
3215. Şıdamlı patşa senbisen?
Bunda da şıdap turalmay,
Qaşqan patşa senbisen?
Küni-tüni jol jürüp,
Artıña qaramay,
3220. Küni-tüni qaşıvğa,
Mingen atıñ jaramay,
Jayav qaşqan senbisen?
Küni-tüni uyqılamay,
Segbir etip jayına,
3225. Qanlı özekten dérbentke.
Qaşıp barıp qamalğan,
Qaşqınşı patşa senbisen?
Ziyvar menen Janayım,
Qılış urıp Qalmaqqa,
3230. Körsetkende duğımın,
Enirep qaşqan senbisen?
Qaşıp qanlı özekten,
Qıyalğa kelip qamalğan,
Taqtapolat senbisen?
3235. Ala jip salıp moynıña,
Köz jası tolıp koynıña,
Qalmaqlardıñ biyleri,
Jıynalıp béri aldıña,
Mésléhétqa barganda,

Ter doldurup gözüne,
Ziyvar ile Janay can,
Askerlerini kovduğunda,
Başınıza gün doğup,
Kan yutan bahadır sen misin?
Askerlere bakmadan,
Kaçarak varıp geçide,
Temiz nefes alamadan,
Yürekleri sıkılan,
Dayanıklı padişah sen misin?
Burada da dayanıp duramayan,
Kaçan padişah sen misin?
Gündüz gece yol gidip,
Ardına bakmadan,
Gündüz gece kaçmaya,
Bindiği atın yaramayıp,
Yaya kaçan sen misin?
Gündüz gece uyumadan,
Zorluk edip yerine,
Kanlı boğazdan geçide,
Kaçıp varıp doluşan,
Kaçkınıcı padişah sen misin?
Ziyvar ile Janay'ım,
Kılıç vurup Kalmak'a,
Gösterdiğinde gücünü,
Ağlayıp kaçan sen misin?
Kaçıp kanlı boğazdan,
Kiyal'a gelip doluşan,
Taktapolat sen misin?
Ala ip takıp boynuna,
Gözyaşı dolup koynuna,
Kalmaklar'ın beyleri,
Toplanıp hepsi önüne,
Görüşmeye geldiğinde,

3240. Hér tügiñ bolıp tebedey,
Julıp bérin jegendey,
Aş jolbarıstay şabıñǵan,
Jalǵıztaqtay qaǵıñǵan,
Biylerdiñ zarın tıñlamay,
3245. İstiñ soñın oylamay,
Avzına kelgen sözlerdi,
Qaytarmay bérin köpirgen,
Köbikli patşa senbiseñ?
Halkıñnızdı qayǵırmay,
3250. Sazıvar etken savaşqa,
Zalım patşa senbiseñ?
Keñes sorap barganda,
Biylerge keñes bermegen,
Öjet patşa senbiseñ?
3255. Uyıp jatqan Noǵayǵa,
Qanlı kılış sermegen,
Taqtapolat senbiseñ?
Üş jüz alpıs biylerdiñ,
Aytqanına jürmegen,
3260. Şaş al dese bas alǵan,
Aybatlı arıslan şermiseñ?
Tüñilip sizden köp biyler,
Qollarıñdı baylatıp,
Közleriñdi jaynatıp,
3265. İşiñdi ottay kaynatıp,
At aldında aydaǵan,
Mayǵa tüsken tısqanday,
Sümireyip aldıma,
Kelip turǵan ermiseñ?
3270. Bir tisleme ğana nan bersem,
Alǵıs aytıp jermiseñ?
Köz jasıñ tolıp qoynıña,
Günahıñdı alıp moynıña,

Her tüyün olup çuvaldız gibi,
Yolup hepsini yer gibi,
Aç kaplan gibi koşturan,
Yalnız kalmış gibi dövünen,
Beylerin derdini dinlemeden,
İşin sonunu düşünmeden,
Aǵzına gelen sözleri,
Çevirmeden hepsini köpürten,
Köpüklü padişah sen misin?
Halkınızı kaygı etmeyip,
Hazırlandıran savaşa,
Zalim padişah sen misin?
Danışmak için geldiğinde,
Beylerle danışmayan,
Cesur padişah sen misin?
Uyuyup yatan Nogay’a,
Kanlı kılıç sermeyen,
Takpolat sen misin?
Üç yüz altmış beylerin,
Söylediğine uymayan,
Saç al dese baş alan,
Heybetli arslan şer misin?
Oturup sizle kalabalık beyler,
Ellerini bağlatıp,
Gözlerini parlatıp,
İçini ateş gibi kaynatıp,
At önünde sürülen,
Yaǵa düşen fare gibi,
Baş eğip önüme,
Gelip duran er misin?
Bir lokmacık ekmek versem,
Alkış söyleyip yer misin?
Göz yaşın dolup koynuna,
Günahını alıp boynuna,

- Tévbege kelip kıaytadan,
 3275. “El de, jurt ta seniki,
 Bağı-dévlet seniki,
 Altın tah ta seniki,
 Kıol kıavsırıp kıullıqlap,
 Hızmetiñde turayın,
 3280. Ölgeniñşe Hésen han,
 Kıulıñ bolıp júreyin,
 Bir janıma raķım kııl,
 Endigisin öziñ bil,
 Taķsır hanım” dermiseñ?
 3285. Sonda Taķtapolat söyledi:
 -Noğaylardıñ munarların kıulatķan,
 Zar jılatıp közden jasın bulatķan,
 Hésen han, sen meni bilmey júrmiseñ,
 Kıalmaķlardıñ hanı Taķtapolatpan.
 3290. Dél bedevdiñ jal-kekilin örgenmen,
 Seniñdeyin talay handı körgenmen,
 Bağındırıp bas iydiriپ aldımda,
 Zamanımda şağlap dévran sürgenmen.
 Hésen han sen Horezmniñ hanısañ,
 3295. Bélki Noğaylardıñ şiyrin janısañ,
 Asıķpa seni de bağındırarman,
 Atım Taķtapolat meni tanısañ.
 Dünyağa jayılgan meniñ şavazım,
 Aldımda ele kıullıķ eter ul-kızıñ,
 3300. Asıķpay turıñız ele Hésen han,
 Ölmesek biziki bolar Horezm.
 Léřker jıynap Horezmge barıasam,

- Tövbeye gelip tekrardan,
 “El de yurt da senin,
 Baht-devlet de senin,
 Altın taht da senin,
 El pençe kulluk edip,
 Hizmetin durayım.
 Ölene kadar Hesen Han,
 Kulun olup yaşayayım,
 Biricik canıma merhamet et,
 Sonrasını kendin bil,
 Efendim hanım” der misin?
 Bunun üzerine Taktapolat söyledi:
 -Nogaylar’ın minarelerini yıktıran,
 Dertli ağlatıp gözden yaşını akıtan,
 Hesen Han, sen beni bilmiyor musun,
 Kalmaklar’ın hanı Taktapolat’ım.
 Has Arap atının yelesini örenim,
 Senin gibi çok hanı görenim,
 Boyunduruk edip baş eğdirip önümde,
 Zamanımda çağlayıp devran sürenim.
 Hesen Han sen Horezm’in hanısın,
 Belli ki Nogaylar’ın şirin canısın,
 Acele etme seni de boyun eğdiririm,
 Adım Taktapolat beni tanırsan.
 Dünyaya yayılmış benim sesim,
 Karşımda yine kulluk eder oğul-kızın,
 Acele etme bekle yine Hesen Han,
 Ölmezsek bizim olur Horezm.
 Asker toplayıp Horezm’e varmazsam,

Noğaylardı dürkiretip kırmamam,
Aķ ordaņa at oynatıp Hésen han,
3305. Atım biyķar tulıbındı jarımasam.

Ziyvarındı dervazańda şalmasam,
Baslarıña aķırzaman salmasam,
Meniń Taķtapolat atım ķurısın,
Horezmdi bağındırıp almasam.

3310. Bes kün jalğanşıda jan barda mende,
Tiride bolmayman Noğayğa bende,
Hésen han sözimdi aytıp kısqarttım,
Öltir, ya öltirme – ıķtiyar sende.

Öltirsen de dinińe heş kirmeymen,
3315. Ölgenşe Noğayğa kılış sermeymen,
Éjel jetip paymanam tolmasa,
Noğayğa Emenķiyaldı siré bermeymen.

Hésen han, alsañ da meniń janımdı,
Biraķ züriyatlarım alar ķanımdı,
3320. Évladlarım at oynatıp barģanda,
Koyarģa jer tabalmaysañ janıńdı.

Öltirsen tıńlamay meniń dadımdı,
Biraķ kıralmassañ barlıķ halkımdı,
Perzentlerim barıp seni öltirer,
3325. Vayran eter Horezmdey ķalandı.

Patşalardı zar jılattı pérmanım,
Ġurijlansam tasar ténde dérmanım,
Taķtapolat dańķlı patşa atandım,
Endi ölsem zérre joķtı érmanım.

Nogaylar'ı zorla sürüp kırmazsam,
Ak sarayına at oynatıp Hesen Han,
Adım yalan derini yarmazsam.

Ziyvar'ını kapında baĝlamazsam,
Başlarına ahir zaman salmazsam,
Benim Taktapolat adım kurusun,
Horezm'i baş eĝdirip almazsam.

Beş günlük dünyada can varken bende,
Diriyken olamam Nogay'a bende,
Hesen Han sözümü söyleyip kısalttım,
Öldür, ya da öldürme, - karar sende.

Öldürsen de dinine hiç girmem,
Ölene kadar Nogay'a kılıç sermem,
Ecel gelip vadem dolmayınca,
Nogay'a Emenkiyal'i asla vermem.

Hesen Han alsan da benim canımı,
Fakat evlatlarım alır kanımı,
Evlatlarım at oynatıp vardığında,
Koymaya yer bulamazsın canını.

Öldürsen dinlemeyip benim feryadımı,
Fakat kıramazsın bütün halkımı,
Evlatlarım varıp seni öldürür,
Viran eder Horezm gibi şehrini.

Padişahları zar zar aĝlattı fermanım,
Heveslensem taşar tende dermanım,
Taktapolat namlı padişah diye adlandım,
Şimdi ölürsem zerre yoktur arzum.

3330. Halık aldında közden tökpey jasımdı,
Alar bolsañ tezirek al basımdı,
Davırğınnan qorqıp bas iyerim joq,
Gürjilerge tarttırsañ da laşımdı.

Han bolsañ öziñdey handı kıynama,
3335. Öziñ öltir, biraq halıqtı jıynama,
Ataña ne kılsañ aldına keler,
Batır bolsañ meniñ menen oynama.

Hémeldarlarım da sizge satılğan,
Sol sebepten meniñ qolım şatılğan,
3340. Yaki öltir, yaki bosat Hésen han,
Bul turıstan jaqsı tezirek atılğan.

Hésen han, jüripti seniñ dévletin,
Qasıñdağı köpeğindi sévlétin,
Öltiremen deseñ minekey basım,
3345. Alsañ aldı ével seniñ névbetin.

Hésen, seniñ Ziyvar, Janay ulıñ bar,
Perzentimnen men jılayman zar-zar,
Jalğanşıda kız perzentin bolmasın,
Ulsızlıqtan mağan boldı jañan tar.

3350. Kızı qurısın öziñe jav boladı,
İsin körıp köziñ qanğa toladı,
Ulım bolsa qolım baylanbas edi,
Endi meniñ kızıl gülüm soladı.

Bul jalğınşı dünya eken biypayan,
3355. Payansız ekeni bolıp tur ayan,
Keser bolsañ kes basımdı tezirek,
Seniki bul péni dévran Hésen han.

Halk önünde gözden dökmeden yaşımı,
Alacaksan tezce al başımı,
Bağırışından korkup baş egeceğim yok,
Boğalara çektirsen de leşimi.

Han isen kendin gibi hana eziyet etme,
Sen öldür, fakat halkı toplama,
Atana ne yaparsan karşına çıkar,
Bahadırsan benim ile oynama.

Hizmetkarlarım da size satılmış,
O sebepten benim elim bağlanmış,
Ya öldür, ya bırak Hesen Han,
Bu duruştan iyidir tezce atılan.

Hesen Han, yürümüş senin devletin,
Yanındaki köpeğindir bereketin,
Öldüreceğim dersen işte basım,
Alırsan ilk önce senin sıran.

Hesen, senin Ziyvar, Janay oğlun var,
Evladımdan ben ağlarım zar-zar,
Dünyada kız evladın olmasın,
Oğulsuzluktan bana oldu cihan dar.

Kızı kurusun özüne düşman oldu,
İşini görüp gözü kana doldu,
Oğlum olsa elim bağlanmaz idi,
Şimdi benim kızıl gülüm soldu.

Bu yalancı dünya geçiçi imiş,
Geçiçi olduğu görünüyor apaçık,
Keseceksen kes başımı tezce,
Senindir bu fani devran Hesen Han.

Hésen han, kessenıdağı tilimdi,
 orıp sennen bergenim jo elimdi,
 3360. azap etsen bir ıbnlık janım bar,
 olımge keldim men buvıp belimdi.

Mağan yar bolmadı endi latmanat,
 Usa oltıgında seni os anat,
 Perzentsiz, soravsız handı oltırıp,
 3365. éhérimde ete beri saltanat.

Sonda Hésen söyledi:
 -Eıtıp seni atıdı,
 Kórsem de attı badıdı,
 zi barıp gellegâr,
 3370. Vayran salan so elime,
 Bizge kelgen batırđı,
 Kóreyin dep el-jurtın,
 ıgıp edim elimnen.
 Léker aydap, top süyrep,
 3375. óttim talay kólinen.
 At bavırınan an tögip,
 óttim talay ólinen.
 Kevlimde bul is jo,
 Jolıqtırdı bélege,
 3380. Meni zidey kórmedi,
 Halıa ılı sermedi,
 uvlatıp oyday halkımdı,
 Bir tanılık bermedi.
 Urlap avıp elimdi,
 3385. Seni zi ermedi,
 İsenjedey ısıp men,
 Alanım jo pa belinen.
 Baylavlı tursa aldımda,

Hesen Han, kessen bile dilimi,
 Korkup senden verdiim yok elimi,
 Gazap etsen bir ömürlük canım var,
 ölüme geldim ben sıkıp belimi.

Bana yar olmadı imdi Latmanat,
 Usan elinde kollarında kol kanat,
 Evlatsız, nesilsiz hanı öldürüp,
 ehrimde ediverin saltanat.

Sonra Hesen söyledi:
 -İitip senin adını,
 Görsem de çok övünmeni,
 Kendin gelip kellegâr,
 Viran saldıktan sonra elime,
 Bize gelen bahadırın,
 Göreyim diye el-yurdunu,
 ık mıtım elimden.
 Asker sürüp, top ektirip,
 Geçtim nice gölünden.
 At barından kan döküp,
 Geçtim nice ölünden.
 Gönlümde bu iş yokken,
 Urattın belaya,
 Beni kendin gibi görmedin,
 Halka kılı sermedin,
 Alatıp koyun gibi halkımı,
 Bir huzur vermedin.
 Vurup yıkıp elimi,
 Sen kendin ermedin,
 İkence gibi sıkııp ben,
 Alacaım yok mu belinden,
 Balı duruyorsun önümde,

- Şeşemen dep kolinđı,
 3390. Bir er şıktı mı elinñen.
 Al dese de almadıñ,
 Moynıña kılğan günañdı,
 Tanımadıñ bétşeğar,
 Tanıtarman anañdı.
3395. Hér nérseni aytasañ,
 Bilmey bédirek şamañdı,
 Kalañdı alıp kıyratıp,
 Buzarman tüp kanañdı.
 Kayt degende kaytpadıñ,
3400. Taqtapolat ıraydan,
 Ahmağ gevir, adastıñ,
 Künde jürgen jolınñan,
 Seniñ ulıñ joğ bolsa,
 Halkıñda ul joğ pa eken,
3405. Édil bolsañ halkına,
 Sen süygen bolsañ janım dep,
 Halıq süyse seni hanım dep,
 Halıqtıñ ulı han ulı,
 Kem bola ma ulıññan,
3410. Jılanday şağıp söyleyseñ,
 Ötkerse hézir kılıştan,
 Ne keledi kolinñan.
 Mınav turğan lészkerdiñ,
 Barlıgı meniñ perzentim,
3415. Tar koltıqtan tiyse oq,
 Süyer kelip oñımñan,
 Biri süyer solımñan,
 Birevi uslar kolumñan,
 Adastırmay jolımñan.
3420. Men halkımdı süyemen,
 Halkım da meni süyedi,
 Sonıñ uşın lészkerler,

Çözeyim diye elini,
 Bir er çıktı mı elinden.
 Al dese de almadın,
 Boynuna ettiğın günahı,
 Tanımadın zalim,
 Tanıtırım ananı.

Her şeyi söyleyesin,
 Bilmeden kızgın günü,
 Şehrini alıp parçalatıp,
 Bozarım son kaleni.
 Dön dendiğinde dönmedin,
 Taktapolat yanlıştan,
 Ahmak düşman şaşırdın,
 Gittiğın yolundan,
 Senin oğlun yoksa,
 Halkında oğul yok mu imiş,
 Adil olursan halkına,
 Sen seversen canım diye,
 Halk sever seni hanım diye,
 Halkın oğlu han oğlu,
 Eksik olur mu oğlundan,
 Yılan gibi coşup söylersin,
 Geçirse şimdi kılıçtan,
 Ne gelir elinden.

Bu duran askerin,
 Hepsi benim evladım,
 Dar koldan değse ok,
 Öper gelip sağımñan,
 Biri öper solumñan,
 Birisi tutup elimden,
 Şaşırtmadan yolumñan.

Ben halkımı severim,
 Halkım da beni sever,
 Onun için askerler,

- Kem emes eki ulımnan,
Nogaylı halkım ullarım,
3425. Téliim alğan alımnan.
Sonlıqtan öşin aladı,
Sendey duşpan zalımnan,
Oyladım usılay eter dep,
Şıqtıñ zalım jolıñnan.
3430. Halıñdı bilmey bad urdıñ,
Korkpay jalğız janıñdan.
Öltirsem seni is piter,
Şımşıq ta toymas qanıñnan.
Hesen handı öltirmek,
3435. Keler me seniñ halıñnan?!
Jotası jaman zalım han,
Bilmediñ aytar söziñdi,
Bir avışqa tengerdiñ,
Taqtapolat öziñdi.
3440. Eli-jurttı jıynağan,
Halıqtı asıp kıynağan,
Kulaq salmay zarıña,
Asayın ahmaq darıña!
Tañıp eki közindi,
3445. Horezmdi jaylağan,
Günasın qoyıp moynına.
Mınaday zalım hanlardıñ,
Eki közin baylağan,
Közin baylap bekkemlep,
3450. Tilla dargı aydağan,
Arıslanlarım qaydasañ,
Keliñ dérhal qasıma,
Dargı asıñ mınanı,
Biziñ menen oynağan.
3455. Közine qara qaplasın,
Ottay bolıp jaynağan! –

Eksik değıl iki oğlumdan;
Nogaylı halkım oğullarım,
Ders almış alimden.
O yüzden öcünü aldı,
Senin gibi düşman zalimden,
Düşündüm böyle eder diye,
Çıktın zalım yolundan.
Halini bilmeden övündün,
Korkmadan biricik canından.
Öldürsem seni iş biter,
Serçe de doymaz kanından.
Hesen Han'ı öldürmek,
Gelir mi senin halinden?!
Endamı yaman zalım han,
Bilmedin söyleyecek sözünü,
Bir avuca denk gördün,
Taktapolat kendini.
Eli-yurdu toplayan,
Halkı asıp zorlayan,
Kulak salmadan derdine,
Asayım ahmak, darına!
Bağlayıp iki gözünü,
Horezm'i kaplayan,
Günahını koyup boynuna.
Böyle zalım hanların,
İki gözünü bağlayan,
Gözünü bağlayıp sıkıca,
Altın dara götürən,
Arslanlarım neredesiniz,
Gelin derhal yanıma,
Dara asın şunu,
Bizim ile oynayan.
Gözüne kara kaplasın,
Ateş olup parlayan! –

- Dep bağırgan Hésenniñ,
 Bul davısın esitti,
 Horezmli léskerler,
 3460. Hésen handı qorşağan,
 Horezmli qaysarlar,
 Bérin jıyıp keledi.
 Hésen handay patşağa,
 İyilip sélem beredi.
 3465. -Qanday hızmet taqsır? – dep,
 Hésen hannıñ aldında,
 Qol qavsırıp turadı.
 -Tartıñız dargá! – degennen,
 Taqtapolat zalimniñ,
 3470. Moynına arқан saladı.
 Tilla dardıñ astına,
 Süyrep alıp baradı,
 Közlik salıp bekkemlek,
 Suv qabaqtay moynına,
 3475. Tilla arqandı saladı,
 İlmek etip bir uşın,
 Qazıq bav şalıp aladı.
 Ol arqannıñ bir uşın,
 Dar ağaşqa bayladı,
 3480. Jéne bir uşın arqannıñ,
 Toğanaqtan ötkerip,
 Sırlatıp tartıp qaladı.
 Taqtapolat ol zalım,
 Üş ağaşqa asıldı.
 3485. Hévjirip turğan jüregi,
 Suv sepkendey basıldı.
 Jüregi avzına tıgadı,
 Eki közi alarıp,
 Aqşa jüzi qubarıp,
 3490. Gevdeden janı şıgadı.

Diye bağıran Hesen'in,
 Bu sesini işitti,
 Horezmli askerler,
 Hesen Han'ı çevreleyen,
 Horezmli cesurlar,
 Hepsi toplanıp geldi.
 Hesen Han padişaha,
 Eğilip selam vermiş.
 -Ne emrettiniz efendim? – diye,
 Hesen Han'ın önünde,
 El pençe durmuşlar.
 -Asın dara! – dedikten sonra,
 Taktapolat zaliminin,
 Boynuna sicim takıldı.
 Altın darın altında,
 Sürüyüp vardı,
 Bez takıp gözüne,
 Su kabağı gibi boynuna,
 Altın sicimi taktı,
 İlmek edip bir ucunu,
 Kazığa bağladı.
 O sicimin bir ucunu,
 Dar ağacına bağladı,
 Tekrar bir ucunu sicimin,
 Çataldan geçirip,
 Yüksek sesle çekti,
 Taktapolat o zalım,
 Üç ağaca asıldı.
 Dalgalanıp duran yüreği,
 Su serpilmiş gibi basıldı.
 Yüreği ağzına tıklandı,
 İki gözü kızarıp,
 Akça yüzü solup,
 Gövdeden canı çıktı.

- Tilla dardın astında,
Eki ayağı salbırıp,
Kulakları kalkan day,
Şamal menen jalbırıp,
3495. Kıp-kara bolıp jüzleri,
Jumılıp eki közleri,
Béle bolıp özine,
Aytқан onıñ sözleri,
Taktapolat zalım han,
3500. Dar astında turadı.
Horezmli Hesen han,
Léşkerlerin toğıtıp,
Kalağa gavlap kiredi.
On jağında Er Ziyvar,
3505. Sol jağında Janay jan,
Taktapolat otırğan,
Aq sarayğa keledi,
Han otırğan altın tahqa,
Hesen han barıp minedi.
3510. Hesen han tahtın üstinde,
Ziyvar menen Er Janay,
Alpıs eki hémeldar,
Jetpis eki möhirdar,
Hızmetinde turadı.
3515. Kalkmaklardın biyleri,
Abaқан menen Arsarı,
Üş jüz toqsan biylerin,
Abaқан ertip kasına,
Hesen hannın aldında,
3520. Kıl kavsırıp turadı.
Sol vaqtında Hesen han,
Eki jaktın biylerin,
Jıyıp keñes kıladı:
-Alpıs eki hémeldar,

- Altın darın altında,
İki ayağı sallanıp,
Kulakları kalkan gibi,
Rüzgar ile titreyip,
Kapkara olup yüzleri,
Yumulup iki gözleri,
Bela olup başına,
Söylediği sözleri,
Taktapolat zalım han,
Dar altında kaldı.
Horezmli Hesen Han,
Askerlerini toplayıp,
Şehre bağırarak girdi.
Sağ yanında Er Ziyvar,
Sol yanında Janay can,
Taktapolat'ın kaldığı,
Altın saraya geldi,
Hanın oturduğu altın tahta,
Hesen Han gelip oturdu.
Hesen Han tahtın üstünde,
Ziyvar ile Er Janay,
Altmış iki yönetici,
Yetmiş iki mühürdar,
Hızmetinde bekledi.
Kalkmaklar'ın beyler,
Abakan ile Arsarı,
Üç yüz doksan beylerini,
Abakan alıp yanına,
Hesen Han'ın önünde,
El pençe durdular.
O vakitte Hesen Han,
İki tarafın beylerini,
Toplayıp keñes etmiş:
-Altmış iki yönetici,

3525. Jetpis eki möhirdar,
 Kulaq salıp qınlañız,
 Sizlerge aytar sözim bar.
 Édilliktiñ belgisi,
 Datqağa kelgen adamdı,
3530. Aldında tik turğızar.
 Korkaq erdiñ belgisi,
 Jav dep gavğa turğızar.
 Ahmaq hannıñ belgisi,
 Halıñ bilmey ötirik,
3535. Léşker aydap, top süyrep,
 Batırsınıp, bad urıp,
 Kan qaplap eki közlerin,
 Aq, qaranı tıñlamay,
 Jayravda barıp üstine,
3540. Qamşı alıp déstine,
 Tınış halıqtı kırğızar,
 Uyqıláp jatқан jılanıñ,
 Quyrıqın basıp turğızar.
 Nézik appaq denesin,
3545. Oq jılanga sorğızar.
 Édil hannıñ belgisi,
 Günalı handı asıvğa,
 Şar bazardıñ işine,
 Tilla dardı qurğızar.
3550. Uyıp jatқан halıqqa,
 Bülük salğan naysaptı,
 Günasın qoyıp moynına,
 Köziniñ qanlı jasların,
 Sorğalatıp qoynına,
3555. Dar astında turğızar.
 Ögizge tuvğan künlerdi,
 Baspaqqa da tuvğızar.
 Batır hannıñ belgisi,

- Yetmiş iki mühürdar,
 Kulak salıp dinleyiniz,
 Sizlere diyecek sözüm var,
 Adilliğın işareti,
 Arza gelen adamı,
 Önünde dik durdurur,
 Korkak kişinin işareti,
 Düşman diye kavga çıkarır,
 Ahmak hanın işareti,
 Halini bilmeden geçinip,
 Asker sürüp, top çektirip,
 Bahadır gibi, övünüp,
 Kan bürüyüp iki gözlerini,
 Ak, karayı dinlemeden,
 Yatarken gelip üstüne,
 Kamçı alıp eline,
 Huzurlu halkı kırar,
 Uyuyan yılanın,
 Kuyruğuna basıp uyandırır.
 Nazik apak bedenini,
 Ok yılana sokturur.
 Adil hanın işareti,
 Günahlı hanı asmaya,
 Büyük pazarın içine,
 Altın darı kurdurur.
 Sakince yaşayan halka,
 Ayrılık sokan caniyi,
 Günahını asıp boynuna,
 Gözünün kanlı yaşlarını,
 Döktürüp koynuna,
 Dar altında bekletir.
 Öküze doğan günleri,
 Buzağıya da doğdurur.
 Bahadır hanın işareti,

- Belğanasının madarı,
 3560. Dizesinin kuvvati,
 Eki köziniñ ravşanı.
 Aldındağı aybatı,
 Keynindegi kuvvati.
 Savaş küni gayratı,
 3565. Onıñ hadal züriyatı.
 Jüregi öskin bolsın dep,
 Kaşkan javdı kurgızar.
 Beli kattı bolsın dep,
 Beline kama buvgızar.
 3570. Tulpar mingen tavidan asar,
 Alğıs alğan uzak jasar,
 Bedev mingen toptan ozar,
 Batır bolğan toptı buzar.
 Akıllı biydiñ belgisi,
 3575. Tıyar teli-tentekti.
 El ağası el düzer,
 Eline kaskık oylağan,
 Haramzada hanlardan,
 Kabağın aşpas halık bezer.
 3580. Édepsiz kelin el gezer,
 Şubar kına tüşpegen,
 Nadanlar sözdı köp ezer.
 Anlasaңыз bul sözdı,
 Kalmaqtan kelgen köp biyler,
 3585. Horezmli Hesen han,
 Halkıñızdın aldında,
 Nesiyyat etip söz söyler.
 Mañlayınan sıypalap,
 Garip penen késerdin,
 3590. Muñın ayıp halıqtın,
 Zarın tıñlap gariptin,
 Halkına hızmet kılğanday,

- Belinin yardımcısı,
 Dizinin kuvveti,
 İki gözünün nuru,
 Önündeki heybeti,
 Ardındaki kuvveti,
 Savaş günü gayreti,
 Onun helal evladı.
 Yüreğı büyüsün diye,
 Kaçan düşmanı kovalar.
 Beli sıkı olsun diye,
 Beline kemer takar.
 Tulpar binen dağdan aşar,
 Alkış alan uzun yaşar,
 Arap atı binen toptan önde olur,
 Bahadır olan topu bozar.
 Akıllı beyin işareti,
 Yasaklar kötü işleri.
 El ağası el düzer,
 Eline kötülük düşünen,
 Haramzade hanlardan,
 Keyif etmez halk bezer.
 Edepsiz gelin el gezer,
 Alacalı laf bilmeyen,
 Cahiller sözü çok ezer,
 Anlarsanız bu sözü,
 Kalmak'tan gelen kalabalık beyler,
 Horezmli Hesen Han,
 Halkınızın önünde,
 Nasihat edip söz söyler.
 Alnından okşayıp,
 Garip ile yoksulun,
 Sıkıntısını söyleyip halkın,
 Derdini dinleyip garibin,
 Halkına hızmet yapan,

- Obal menen savaptı,
 Angara alganday,
 3595. Ötirik qanday, şın qanday,
 Qosbav qanday, qın qanday,
 Şaytan qanday, jin qanday.
 Simbat qanday, sın qanday,
 Ağayın qanday, jav qanday,
 3600. Töbeşik qanday, tav qanday,
 Jaya qanday, jal qanday,
 Şeker qanday, pal qanday,
 Kayık qanday, sandal qanday,
 Aqterek qanday, tal qanday,
 3605. Eldi qolğa alganday,
 Halıqqa közin salganday,
 Söylese kevil tolganday,
 Duşpannıñ gülü solganday,
 Sonda arıslan bar bolsa,
 3610. Hesen hanğa aytıñız,
 Qalmaqqı han bolganday,
 Söz söylegen jigittiñ,
 Şekeri bolsın tilinde.
 Savaşqa şıqqan jigittiñ,
 3615. Qamarı bolsın belinde,
 Aydın kölden payda joq,
 Ğaz bolmasa kölinde,
 Bedev bolsa berik bolsın,
 Haziyrannıñ şölinde.
 3620. Şeşenlikten payda ne,
 Lapız bolsın üninde.
 Batırlıqtan payda joq,
 Jav jeñbese külinde.
 Han bolğan jigit halkını,
 3625. Baslaytuğın jarıqqı,
 Aysız dumanlı tüniñde,

Vebal ile sevabı,
 Sırtına alır gibi,
 Yalan nasıl, doğru nasıl,
 Düğüm nasıl, kın nasıl,
 Şeytan nasıl, cin nasıl,
 Zerafet nasıl, görkem nasıl,
 Dost nasıl, düşman nasıl,
 Tepecik nasıl, dağ nasıl,
 Yaya nasıl, koşma nasıl,
 Şeker nasıl, bal nasıl,
 Kayık nasıl, sal nasıl,
 Akçınar nasıl, dal nasıl,
 Yurdu ele almış gibi,
 Halka gözünü salmış gibi,
 Söylese gönül dolmuş gibi,
 Düşmanın gülü solmuş gibi,
 Böyle arslan var ise,
 Hesen Han'a söyleyiniz,
 Kalmak'a han olacak,
 Söz söyleyen yiğidin,
 Şekeri olsun dilinde,
 Savaşa çıkan yiğidin,
 Kemerı olsun belinde,
 Parlak gölden fayda yok,
 Kaz olmasa gölünde,
 Arap atı olursa sıkı olsun,
 Haziran'ın çölünde.
 Hatiplikten fayda ne,
 Lafız olsun sesinde.
 Bahadırlıktan fayda yok,
 Düşman yenmese ömründe.
 Han olan yiğit halkını,
 Götürecek aydınlığa,
 Aysız dumanlı gecede.

- Jıynalğan barşa halayık,
 Patşalıqqa ılayık,
 Bar ma Qalmağ elinde?!
 3630. Qalmağtın hémeldarları,
 Tartınbañız Hésennen,
 Ayta ber oyda barındı,
 Jıynalğan halqın Qalmağlar,
 Aqıllı sözdi salmağlar,
 3635. Jaman erdiñ belgisi,
 Dostıña muşın salmağlar.
 Körgensiz halıqqa han bolsa,
 Halıqtı jep kemirip,
 Bes kün bolmay semirip,
 3640. Semizlikti kötere almay,
 Köşede jürer telmirip.
 Atlı barar jerine,
 Piyada barın javında,
 Aytar sözün aytalmay.
 3645. Aytayın dese batalmay,
 Bar keynine qaytalmay,
 Betiñe qarap jaltağlar,
 Hér sözdiñ basın şatpağlar.
 Nadanlıqtıñ belgisi,
 3650. Tolı jıyın işinde,
 Söyler sözün tabalmay,
 Qurğaq jerde baqağlar.
 Qalmağlar senin elinde,
 Bilgendey istiñ jağdayın,
 3655. Ğarip penen qaserdiñ,
 Jetim menen jesirdiñ,
 Sıypağanday mañlayın,
 Söz söylevşi orınlı,
 Hañğa ılayık bolımlı,
 3660. Söz söylese jıyında,

Toplanan bütün millet,
 Padişahlığa layık,
 Var mı Kalmak elinde?!
 Kalmak'ın yöneticileri,
 Çekinmeyin Hesen'den,
 Söyleyiverin aqlınızda olanı,
 Toplanmış halkın Kalmaklar,
 Akıllı sözü söylerler,
 Kötü kişinin işareti,
 Dostuna yumruk salları,
 Görgüsüz halka han olsa,
 Halkı yiyip kemirip,
 Beş gün olmadan semirip,
 Semizliğı kaldıramadan,
 Sokakta yürür gezinip.
 Atlı varacağı yere,
 Piyade yağmurda,
 Söyler sözünü söyleyemeden.
 Söyleyeyim dese çeviremeden,
 Geldiğı yere dönemedən,
 Yüzüne bakıp döneğler,
 Her söze karışırılar.
 Cahilliğın işareti,
 Dolu kalabalık içinde,
 Söyleyecek söz bulamadan,
 Kurak yere bakarlar.
 Kalmaklar senin elinde,
 Bilen işin inceliğini,
 Ğarip ile yoksulun,
 Yetim ile öksüzün,
 Okşamış alnını,
 Yerinde söz söyleyen,
 Hana layık olumlu,
 Söz söylese kalabalıkta,

- Tağı ayt dep, tağıldatқanday,
 Tınlavşınıñ tañlayın,
 Puқaraға jayғanday,
 Şapanınıñ şalgayın,
 3665. Sonday er bar elinde,
 Ol er jigit kim deseq,
 Öziñe mélim atları,
 Qalmaqtıñ Һasıl zatları,
 Ol biylerdi bildirsem,
 3670. Abaқan menen Arsarı.
 Qalmaққа han bolar dep,
 Bilip turman ıñğayın,
 Anladıñız Abaқan,
 Siz bilesiz jaғdayın,
 3675. Abaқan bolsa qalmaққа,
 Han bolıvğa ılayıq,
 El şetinde turғanday,
 Basıp kirgeni duşpannıñ,
 Mañlayına urғanday,
 3680. Qalmaқlardıñ hanına,
 Édil patşa bolғanday,
 Erevli turğan Er Janay,
 Han bolıvğa ılayıq.
 Jarasa han etemiz,
 3685. Alında tur tap-tayın. –
 Degen vaқта Һésen han,
 Qalmaқlardıñ işinen,
 Söz sóyledi Abaқan:

- Horezmde adalatlı Һésen han,
 3690. Jolıñızda pidé bolsın şıyrın jan,
 Siz mindiñiz Taқtapolat tahtına,
 Qutlı bolsın altın tajıñ taғaman.

- Yine söyle diye, yiğitçe konuşabilen,
 Dinleyicinin damağını,
 Halka yayar gibi,
 Kaftanı ipek gibi,
 Böyle er var elinde,
 O yiğit er kim dersin,
 Kendine malum adı,
 Kalmak'ın asil kişileri,
 O beyleri bildirsem,
 Abakan ile Arsarı.
 Kalmak'a han olur diye,
 Biliyorum durumu,
 Anladınız Abakan,
 Siz bilirsiniz halini,
 Abakan ise Kalmak'a,
 Han olmaya layık,
 El sınırında duracak,
 Basıp gelen düşmanın,
 Alnına vuracak,
 Kalmaklar'ın hanına,
 Adil padişah olacak,
 Olgun duran Janay,
 Han olmaya layık.
 Yakışırca han ederiz,
 Önünde durur hazırca. –
 Dediği vakitte Hesen Han,
 Kalmaklar'ın içinden,
 Söz söyledi Abakan:

- Horezm'de adaletli Hesen Han,
 Yolunuzda feda olsun şirin can,
 Siz oturdunuz Taktapolat tahtına,
 Kutlu olsun altın tacını takışın.

3695. almaqqlarqa anday jıllı jüziiz,
 Halıtı ayırdı dana söziiz,
 Altın taha kimdi ılayı körsen de,
 Tasır, hanım, mindiriiz öziiz.

Jaman adam söz söylese masaqqlar,
 almaqta tabılmas onday ahmaqqlar,
 Altın taha kimdi mindirseniz de,
 3670. Buyrııdı buzbaydı he almaqqlar.

utlı bolsı astıdağı altın tah,
 Siziki usıa barlı dévlet-bah,
 Altın taha kimdi ıgarsanı da,
 Tasır hanım, özi tilla dabıl aq.

3675. Eger siz aqsaız tilla dabıldı,
 Seni sözi almaqqlara abıldı,
 Siz keldiiz uvıp Tatapolatı,
 almaqqlardı abırayı jabıldı.

Siz körseniz hanqa kimdi ılayı,
 3680. Namaul demeydi turған halayı,
 Kimdi taha mindirseniz han ılıp,
 Bizler bére hızmetiinde bolayı.

Savata günadan bés etti bizdi,
 Sonlıtan almaqqlar süyedi sizdi,
 3685. Aldıızda ol avsırıp ta turıp,
 Jan menen etemiz hızmetiizdi.

Jo etti Tatapolatay zalımdı,
 Kim jası körmesin sizdey alımdı,
 almaq évladları jalap жүrgendi,
 3690. Ulı hanım bizge berdi télimdi.

Kalmaklar'a ne kadar sıcak yüzünüz,
 Halkın hayrına bilgin sözünüz,
 Altın tahta kimi layık görürsen de,
 Efendim, hanım, oturtunuz kendiniz.

Yaman adam söz söylese kulak ver,
 Kalmak'ta bulunmaz onun gibi ahmaklar,
 Altın tahta kimi oturtsanı da,
 Buyruunu bozmaz hiç Kalmaklar.

Kutlu olsun altındaki altın taht,
 Sizindir bunca bütün devlet baht,
 Altın tahta kimi oturtsanı da,
 Efendim hanım, kendin altın davul al.

Eğer siz vursanı altın davulu,
 Senin sözün Kalmaklar'a kabuldü,
 Siz geldiniz kovup Tatapolat'ı,
 Kalmaklar'ın anı düzeldi.

Siz görürseniz hanlıqa kimi layık,
 Makul değil demez bekleyen halayı,
 Kimi tahta oturtsanı han yapıp,
 Bizler hepimiz hizmetinde olalım.

Savata kötölükten kurtardın bizi,
 Bu yüzden Kalmaklar sevdi sizi,
 Huzurunuzda el pençe tam durup,
 Can ile ederiz hizmetinizi.

Yok ettin Tatapolat gibi zalimi,
 Kim sevmesin sizin gibi alimi,
 Kalmak evlatları iyi yaşadı,
 Ulu hanım bize verdin bize talimi.

Qalmaq halkı hürmetleydi atındı,
Kökke köteredi inabatındı,
Özimiz ölgenşe este tutayık,
Hesen hanım, bergen nésiyhatındı.

3695. Sözünđi esitip boldım biykarar,
Aytқан sözünüzde tereñ meni bar,
Qalmaqlarğa édil hanlık etkendey,
Kimdi han qoysañız sizde ıqtıyar.

- Söz söylegen Abaқан,
3700. Boljavlı aytқан sözleri,
Ketpeydi onıñ şamadan,
Hanga erip jasınan,
Orın alıp qasınan,
İşip birge asınan,
3705. Onıñ hér bir sözleri,
Avır tavgıñ tasınan,
Bir neşşe avır islerdi,
Keşirgen ol basınan.
İzzetlep kelgen miymandı,

3710. Abaқан sözін pitkerdi.
Altın tahta otırğan,
Halıq iyesi Hesen han,
Mıqlım tıñlap tur edi,
Söylegende Abaқан.

3715. Qalmaqtan şıqqan ermeken,
Ya bolmasa gellegâr,
“Elge kelgen miymansız,
Hém jas ülken ağasız,
Hém aqıllı patşasız,

3720. Siz bilersiz” dermeken.
Ya bolmasa bul naysap,

Kalmak halkı hürmetledi adını,
Göge çıkardı onurunu,
Özümüz ölene kadar akılda tutalım,
Hesen Hanım verdiğin nasihatını.

Sözünü işitip oldum bıkarar,
Söylenen sözünüzde derin mana var,
Kalmaklar’a adil hanlık edecek,
Kimi han koysanız sizde karar.

Söz söylemiş Abakan,
Önceden söylediği sözleri,
Etmedi onu gücünden,
Hana erip yaşından,
Yerini alıp yanından,
İçip birlikte aşından,
Onun her bir sözleri,
Ağır dağın taşından,
Nice ağır işleri,
Geçirmiş o başından.
İzzetleyip gelen misafiri,
Abakan sözünü bitirdi.

Altın tahta oturan,
Halk iyesi Hesen Han,
Dikkatle dinliyordu,
Konuşurken Abakan.

Kalmak’tan çıkan er miymiş,
Buna rağmen kellegâr,
“Ele gelen konuksunuz,
Yaşı büyük ağasınız,
Hem de akıllı padişahsınız,
Siz bilirsiniz” der miymiş.
Yoksa bu cani,

- Eline kelgen miymandı,
 Jası ülken ağanı,
 Sıylamaqtı bilmestey,
 3725. Qatın menen birmeken.
 Bası ketse de bir sözde,
 Turatuğın ermeken.
 Eki adam urısıp,
 Törelesip kelgende,
 3730. Édil edi Hésen han,
 Qasarısқан hanlardıñ,
 Urısıp jıqqan öresin.
 Hésen hannıñ biyligi,
 Halkına da unağan,
 3735. Söz söylese tejevli
 Ménisin bilip sınağan.
 Horezmli halkına,
 Orınsız isti kıлмаған,
 Édil edi Hésen han,
 3740. Abaқannıñ hér sózin,
 Iqlas penen tıñlağan.
 Abaқан han boların,
 Sözinen-aқ anlağan.
 -Qalmaqlardıñ patşasın,
 3745. Eger qoysam Noğaydan,
 Körgensizlik bolar, - dep, -
 Özinen qoysam patşasın,
 Tıñlar halıqtıñ datқasın,
 Körer halıqtın köz jasın,
 3750. Ol orınsız bolmaz –dep,
 Hésen han қiyal etedi.
 Altın tahtıñ қasına,
 Abaқandı keltirdi,
 Oñ jaғınan jay berdi,
 3755. -Bizge hızmet ettiñ, -dep,

- Eline gelen misafiri,
 Yaşı büyük ağabeyi,
 Hürmetlemeyi bilmeyen,
 Çocuk ile bir miymiş.
 Başı gitse de bir sözde,
 Duracak er miymiş.
 İki adam çekişip,
 Töreleşip geldiğinde,
 Adil idi Hesen Han,
 İnatçı hanların,
 Vuruşup yıkmış direğini.
 Hesen Han'ın beyliğini,
 Halkı da beğenmiş,
 Söz söylese hızlıca,
 Manasını anlarmış.
 Horezmli halkına,
 Yersiz işi kılmamış,
 Adil idi Hesen Han,
 Abakan'ın her sözünü,
 Samimiyetle dinlemiş,
 Abakan'ın han olurunı,
 Sözünden anlamış.
 -Kalmaklar'ın padişahını,
 Eğer koyarsam Nogay'dan,
 Görgüsüzlük olur, -deyip, -
 Kendinden koysam padişahını,
 Dinler halkın isteğini,
 Görür halkın göz yaşını,
 O yersiz olmaz –deyip,
 Hesen Han hayal etti,
 Altın tahtın yanına,
 Abakan'ı getirdi,
 Sağ yanından yer verdi,
 -Bize hızmet ettiñ, -deyip,

- Sabır tübi sarı altın,
Maqsetiñe jettiñ, -dep, -
Mınav dévlet-bahtıñ, - dep,
Sınbasın hérgiz saqtıñ, - dep, –
3760. Mınav eli-halkıñ, - dep,
Abaqandı turğızıp,
Altın tahqa mindirdi.
Jurt iyesi Hésen han,
Qalmaqlardıñ eline,
3765. Abaqandı han etti.
Kevilin ébden jém etti.
Öziniñ ulı Janaydı,
-Aqıllı vézir bolar, -dep,
Hésen han turıp pém etti.
3770. Abaqandı han kılıp,
Vézir etti Janaydı.
Altın, gümis, zerlerin,
Géziynedegi barların,
Tebildekli atların,
3775. Dépterdegi hatların,
Aq ordada otırğan,
Aqtamak periyzatların,
Abaqan menen Janayğa,
Qazı hat etip tapsırdı.
3780. Tah üstinde Abaqan,
Tilla jıǵa basında,
Arıslan tuvğan Er Janay,
Vézir bolıp turadı,
Abaqannıñ qasında.
3785. Oñ jaǵında o paşşap,
Sol jaǵında bes paşşap,
Han aldında turadı,
Ay baltası déstinde,
Nayza tiyip sötilgen,

- Sabırın sonı sarı altın,
Maksadına erdin, - deyip,
İşte devlet-bahtın, - deyip,
Kırılmasın kimse sahip ol, -deyip,
İşte elin-halkın, - deyip,
Abakan'ı kaldırıp,
Altın tahta oturttu.
Yurt iyesi Hesen Han,
Kalmaklar'ın eline,
Abakan'ı han etti.
Gönlünü iyice aldı.
Kendi oğlu Janay'ı,
-Akıllı vezir olur, - deyip,
Hesen Han akıllılık etti.
Abakan'ı han yapıp,
Vezir etti Janay'ı.
Altın, gümüş, ziynetlerini,
Hazinedeki varlığı,
Haradaki atlarını,
Defterdeki hatlarını,
Ak sarayda oturan,
Aktamak peri kızını,
Abakan ile Janay'a,
Hazine defteriyle buyurdu.
Taht üstünde Abakan,
Altın miğfer başında,
Arslan doğmuş Er Janay,
Vezir olup durdu,
Abakan'ın yanında.
Sağ yanında on muhafız,
Sol yanında beş muhafız,
Han önünde bekledi.
Ay baltası elinde,
Mızrak deyip sökülmiş,

3790. Bødene baslı kök savıt,
Er Janaydın üstinde,
Bedevdın jalın öredi.
Abağan elge han bolıp,
Er Janay vezir bolğanın,
3795. Qalmaqlardıñ biyleri,
Béri maqul köredi.
Aqtamaqtı Janayğa,
Neke kıyıp beredi.
Er Janay menen Aqtamaq,
3800. Aq otavğa kiredi,
Eki jaqsı qosılıp,
Tal jipektey esilip,
Şalkıp dévran süredi.
Saltanatlı Hesen han,
3805. Şar bazardıñ işine,
Tilla dardı qurdırdı,
-Tamaşagöy bosañ qalma! – dep,
Qalağa jar urdırdı,
At şaptırdı dalağa,
3810. Han boldı dep Abağan,
Anıq habar jetisti,
Eldegi qatın, balağa.
Qalmay barlıq at şabar,
Bilegi juvan palvanlar,
3815. Javırınları qaqpaktay,
Burımları toqpaktay,
Qayrıla berip naz etken,
Üş ay toqsan kıslardı,
Bir külgende jaz etken.
3820. Qoş kılıklı javanlar,
Gulpağı tüsken beline,
Ne bir goşşaq uqlanlar,
Kökireginde yoşı bar,

- Bıldırcın baslı gök zırh,
Er Janay'ın üstünde,
Arap atının yelesini ördü.
Abakan ele han olup,
Er Janay'ın vezir olmasını,
Kalmaklar'ın beyleri,
Hepsi makul gördü.
Aktamak'ı Janay'a,
Nikah kıyıp verdi.
Er Janay ile Aktamak,
Ak otağa girdi,
İki sevgili kavuşup,
İpek teli gibi ezilip,
Coşup devran sürdü.
Saltanatlı Hesen Han,
Büyük pazarın içinde,
Altın darı kurdurdu,
-Temaşayı kaçırmayın! – diye,
Şehre ferman verdi,
At koşturdu ovaya,
Han oldu diye Abakan,
Hemen haber yetiştı,
Eldeki kadın, çocuğa.
Durmadañ bütün at koşturan,
Bilegi güçlü pehlivanlar,
Omuzları kapak gibi,
Saçları tokmak gibi,
Kıvrılıp naz eden,
Üç ay doksan kısları,
Bir güldüğünde yaz eden.
Koç kılıklı civanlar,
Gül düşen beline,
Her bir koçak oqlanlar,
Gönlünde coşkusu var,

- Ak nayzası k olunda,
 3825. K ni-t ni jortıvlı,
 El k orgavdın jolında.
 Ne bir  aysar batırlar,
 Sa al- a ı a argan,
 K p jasa an  ariyalar,
 3830. Toppıları dım toz an,
 Toy dese  uv bas jumalar,
 Degendey bulardın,
 Esitip toydın habarın,
 Arkaları dım  oz an.
 3835. Otır anda dizesi,
 Eki kula ınan oz an,
 Ak  a lı  arrı mamalar,
 Beline  alta bayla an,
 K ni-t ni tınbastan,
 3840. B r ulla ası  oyna an,
 Aydarları jelkildep,
 Zır juvır an selkildep,
 Top oyna an balalar,
 Arba aydap j r en diy anlar,
 3845. Mal ba ıp j r en pada ı,
 T ye ba  an  arva ı,
  oy-e ki ba  an  opanlar.
 Me anı jo  biy ana,
 Alba dalba kiyimi,
 3850. El  ıdır an diyvana.
 Alla  uv degen   elender,
 Kitap a  an mollalar.
 Avrıv ba  an t vipler,
 Jin  a ır an por anlar,
 3855. Zikir sal an hojalar,
 Bular da keldi  ala a,
 D kan a  an bazzazlar,

- Ak mızra ı elinde,
 G n  gecesi tetikte,
 El korumanın yolunda.
 Her bir cesur bahadırlar,
 Sakal-sa ı a aran,
  ok ya amı  ihtiyarlar,
 Topukları tozutmu ,
 Toy denince  ocuksuz ihtiyar yuvarlanıp,
 Denir ki bunların,
   itip toyun haberini,
 Arkalarını toz kaplamı .
 Oturdu unda dizleri,
  ki kula ından uzun,
 Ak sa lı ya lı analar,
 Beline torba ba layan,
 Gece g nd z demeden,
 Daima a ık oynayan,
 Per emleri sallanıp,
 Ko turmu  titreyip,
 Top oynayan  ocuklar.
 Ka nı s r p ge inen  ift iler,
 Hayvan bakıp ge inen  oban,
 Deve bakan bakıcı,
 Koyun g den  obanlar,
 Mekansız garip,
 Eski p sk  giyimli,
 El gezen divane,
 H  Allah diyen kalender,
 Kitap a an mollalar,
 Hasta bakan tabipler,
 Cin  a ıran cinciler,
 Zikir yapan hocalar,
 Bunlar da geldi  ehre,
 D kk n a an satıcılar,

- Mal soyıp satқан қассapлар,
 Ұай, қант satқан баққаллар,
 3860. Қырмазы ғалы үйдирген,
 Тeppe менен түүдирген,
 Гүрішти жіыған тeppeші,
 Сув тасыған мёскеші,
 Көмірші менен темірші,
 3865. Қувырдақшы, кёбapшы,
 As писирген аспазы,
 Сөзі jetкен патшаға,
 Moynы жуван төрелер,
 Дадı jetкен allaға,
 3870. Ґезиyneli көп байлар,
 Basında бар сёлlesi,
 Үстінде бар мелlesi,
 Қолında бар ғасасы,
 Moynында бар potасы,
 3875. Қoynында бар қураны,
 Yaratқанның yараны.
 Jүзінде бар imаны,
 Avzында бар allасы,
 Basına сёлle oraған,
 3880. Murtın қıyıp тıпıyтып,
 Azan aytıp alla dep,
 Erteli-кеş бақырп,
 Қулақларın бuraған,
 Aldına барған adamнан,
 3885. Nézir бер деп sorаған,
 Aқ сёллёлleli iyşanлар,
 Masıvegi urтында,
 Қiyal қала jurtында,
 Iyşanларға қол берген,
 3890. Ya қуда деп zor берген.
 Aқ сёлlesi basында,

- Mal kesip satan kasapлар,
 Ұай, şekер satan bakkallar,
 Kырмазы пиринч toплatan,
 Деғирмен ile өғүтен,
 Tohumu toплayan деғирмени,
 Su тасыyan saka,
 Көмүрцү ile demirci,
 Kavurmacı, keбapчы,
 Aş пиşiren ашчы,
 Сөзү улаşан padişaha,
 Boynu kalın beyлер,
 Feryadı улаşан Allah’a,
 Hazineli zengin adamlар,
 Başында var takkesi,
 Үстінде var hırkası,
 Elinde var asası,
 Boynында var kemeri,
 Koynында var Kuran’ı,
 Yaradanın yараны.
 Yüzünde var imanı,
 Aғзында var Allah’ı,
 Başына takke takmış,
 Bıyығынı kesip sessizce,
 Ezan okuyup Allah diye,
 Gece gündüz baғырп,
 Kulakларынı çevirip,
 Önüne çıkan adamдан,
 Sadaka ver diye isteyen,
 Ak sarıklı mürşitлер,
 Misvaғы avurtында,
 Kiyal şehir yurduнда,
 Mürşitlere el veren,
 Ya hüda diye güç veren,
 Ak takkesi başында,

- İyşanlardıñ qasında,
 Subhan degen suvpılar,
 Adam aşkan jélladlar,
 3895. Et arqalağan sallaqlar,
 Jorğa sürgen jigitle,
 İlaq şapқан şabandoz,
 Müyizleri şığırşıq,
 Kuyırıqları digirşik,
 3900. Koşkar urıstırıvdı,
 Ömirinşe kér etken,
 İşkılı, yoşlı kumarpaз,
 Bayraqқа at şaptırған,
 Arğımaқ mingen at şabar,
 3905. Kariyağa şapan japtırған,
 Kудayı bergen ğaniyeler,
 Joқtı elden taptırған,
 Buyırığın tastan ötkergen,
 Hannıñ ulı hanzada.
 3910. Betine şañ urmağan,
 Pesindegi jatқannan,
 Keş bolғанша turmağan,
 Kasin kergen azada,
 Hannıñ kıızı şahzada,
 3915. Aқ жүzinde şoқları,
 Künнен béher aldırған,
 Künнен körkem gülzada,
 Jamalın bir körgenniñ,
 Aқılınan tandırған,
 3920. Aydan révşan ayzada,
 Kılıkların körgende,
 Aқılıñdı hayran қaldırған,
 Jüzinen posa alğanda,
 Ölgенşe miyrin қandırған,
 3925. Paldan şıyrın palzada,

- Şeyhlerin yanında,
 Subhan diyen sofular,
 Adam asan cellatlar,
 Et taşıyan kasaplar,
 At süren yiğitle,
 At koşturan binici,
 Boynuzları tertemiz,
 Kuyruqları dimdik,
 Koç dövüştürmeyi,
 Ömrü boyunca iş edinmiş,
 İçkili, çoşkun kumarbaz,
 Ödüle at koşturan,
 Cins at binen at binicisi,
 İhtiyara kaftan yaptıran,
 Ziyafet veren ganiler,
 Yoku elden bulduran,
 Buyruğunu taştan geçiren,
 Hanın oğlu hanzade.
 Yüzüne toz değmeyen,
 Peşinde olduğundan,
 Akşam olana kadar durmayıp,
 Kaşını geren asilzade,
 Hanın kıızı şahzada,
 Ak yüzünde salkımları,
 Güneşten bahar aldırان,
 Güneşten görkemli gülzade,
 Cemalini bir göreni,
 Kendinden geçiren,
 Aydan nurlu ayzade,
 Kılıklarını gördüğünde,
 Aklını şaşırtıp kaldıran,
 Yüzünden öptüğünde,
 Ölene kadar gönlünü doyuran,
 Baldan şirin balzade,

- Hamiyanında tenğesi,
 Ƙasında jürip jeñgesi,
 Toy habarın esitip,
 Bular da keldi bul toyğa.
3930. Alpıs eki hémeldar,
 Jetpis eki möhirdar,
 Oñ jağında Ziyvar bar,
 Sol jağında Janay bar,
 Ne dese lébbey hanım dep,
3935. Siziki şiyryn janım dep,
 Sarƙardası Arsarı,
 Ƙalmaƙtın hémeldarları,
 Üş jüz jéllat aldında,
 Üş jüz jéllat artında,
3940. Üş jüz Ƙalmaƙ solında,
 Üş jüz Ƙalmaƙ soñında,
 Ay baltası ƙolında.
 Ƙalmaƙtın köp biyleri,
 Hésen hannın soñında.
3945. Hannın hizmetkerleri,
 Altın tahtı köterip,
 Han sarayğa keledi,
 Şar bazarın işinde,
 Altın tahtı ƙuradı,
3950. Édalatlı Hésen han,
 Han saraydın aldına,
 Saltanat penen keledi,
 Altın tahƙa minedi,
 Jüregi suvday tasadı,
3955. Saltanatlı méjiliste,
 Halıƙƙa ƙarap Hésen han,
 Méslik penen söyledi.
 -Ƙalmaƙlardın patşası,
 Taƙtapolat ol zalım,

Kesesinde tengesi
 Yanında yürüyüp yengesi,
 Toy haberini işitip,
 Bunlar da geldi bu toya.

Altmış iki yönetici,
 Yetmiş iki mühürdar,
 Sağ yanında Ziyvar var,
 Sol yanında Janay var,
 Ne derse emret hanım deyip,
 Sizindir şirin canım deyip,
 Baş yöneticisi Arsarı.

Kalmak'ın yöneticileri,
 Üç yüz cellat önünde,
 Üç yüz cellat ardında,
 Üç yüz Kalmak solunda,
 Üç yüz Kalmak arkasında,
 Aybaltası elinde.

Kalmak'ın kalabalık beyleri,
 Hesen Han'ın arkasında.
 Hanın hizmetkârları,
 Altın tahtı taşıyıp,
 Han sarayına geldi.

Büyük pazarın içinde,
 Altın tahtı kurdu.

Adaletli Hesen Han,
 Han sarayının önüne,
 Saltanat ile geldi.

Altın tahta oturdu,
 Yüreği su gibi taşıtı,
 Saltanatlı mecliste,
 Halka doğru Hesen Han,
 Mestlik ile söyledi:

-Kalmaklar'ın padişahı,
 Taktapolat o zalım,

3960. Halıķķa édil bolmadı,
 Tum-tusına ol urıp,
 Aķırında ol naymıt,
 Öziniń basın jalmadı.
 Elime bargan duşpandı,
3965. Ǵuvıp kelip eline,
 Baǵındırdım aldımda,
 Endi érmanım ǵalmadı.
 Taķtapolat patşanıń,
 Mindim altın tahtına,
3970. Mende érman ǵalmadı.
 Oń jaǵımda Ziyvar jan,
 Sol jaǵımda Janay jan,
 Sennen érmanım ǵalmadı.
 Tilla jıǵam basımda,
3975. Aķılǵöylerim ǵasımda,
 Jéllatlarım ǵorşap tur,
 Meniń tumlı-tusımda.
 Munnan érmanım ǵalmadı,
 Ǵalmaǵlardıń eline,
3980. Abaǵandı han ettim,
 Onnan érmanım ǵalmadı
 Vézir ettim Janaydı,
 Jéne érmanım ǵalmadı,
 Taķtapolat patşanıń,
3985. Mańayındaǵı jalǵızı,
 Aķtamaǵtay arıvdı,
 Alıp berdim Janayǵa,
 Bul is maǵan túsken joǵ,
 Élevmetler, ońayǵa.
3990. Aķtamaǵ penen Janay jan,
 Dévran súrsin sol küni,
 Aşǵan mervert sarayda,
 Batırlıǵın tanıtsın,

Halka adil olmadı,
 Etrafıyla savaşıp,
 Sonunda o ümitsiz,
 Kendi başını ezdi.
 Elime gelen düşmanı,
 Kovarak gelip eline,
 Boyun eğdirdim önümde,
 Şimdi arzum kalmadı.
 Taktapolat padişahın,
 Oturdum altın tahtına,
 Bende arzu kalmadı.
 Sağ yanımda Ziyvar can,
 Sol yanımda Janay can,
 Senden arzum kalmadı.
 Altın miǵferim başımda,
 Akıl vericilerim yanımda,
 Cellatlarım hazır durur,
 Benim etrafımda.
 Bundan arzum kalmadı,
 Kalmaklar'ın eline,
 Abakan'ı han ettim,
 Ondan arzum kalmadı.
 Vezir ettim Janay'ı,
 Ondan da arzum kalmadı,
 Taktapolat padişahın,
 Yanındaki biriciǵı,
 Aktamak gibi güzeli,
 Alıp verdim Janay'a,
 Bu işte bana düşen bir şey yok,
 Alametler, kolayladı.
 Aktamak ile Janay can,
 Devran sürsün bu gün,
 Açılan mermer sarayda,
 Bahadırlıǵını tanıtsın,

3995. Kılmaqlarda Janay da,
 Alpışa kelgen şağımda,
 Arttı ığbal bağım da,
 Özim ölseı bir küni-
 Ziyvar janım otırar,
 Otıręan altın tağımda,
 4000. Horezmge jav kelmes,
 Özin turęan vağımda.
 Aręımaę saylap at mindim,
 Bunnan érman kılmaadı.
 Kamkadan saylap ton kiydim,
 4005. Bunnan érman kılmaadı,
 Arıvdan saylap kıız süydım,
 Yardan érman kılmaadı.
 Altın tahtın üstinde,
 Kıırık yıl arız soradıım,
 4010. Onnan érman kılmaadı.
 Édil bolıp halkıma,
 Dağkıım elge jayıldı,
 Dünyada érman kılmaadı.
 Karağay nayza déstinde,
 4015. Kaşkan javdı tüyredim,
 Onnan da érman kılmaadı.
 Basın şaşıp nayzağa,
 Laşın atķa süyrettdim,
 Bunnan da érman kılmaadı.
 4020. şıdam berip duşpanlar,
 Tura almaadı aldımda,
 Duşpanımdı kıyrattım,
 Süren salıp maydanda,
 Bunnan da érman kılmaadı.
 4025. Güresivge kelgende,
 Hés palvannan taymadım,
 Éne, mine değeşe,

Kalmaklar'a Janay da,
 Altmışa gelen çağımda,
 Arttı talih bahtım da,
 Ben ölürsem bir gün,
 Ziyvar canım oturur,
 Oturduğum altın tahtımda,
 Horezm'e duşman gelmez,
 Ben olduğum vakitte.
 Atın cinsini seçip bindim,
 Bundan da arzum kılmaadı.
 İpekten seçip don giydım,
 Bundan arzum kılmaadı,
 Güzelden seçip kıız sevdim,
 Yardan arzum kılmaadı.
 Altın tahtın üstünde,
 Kıırık yıl arz istedim,
 Ondan arzum kılmaadı.
 Adil olup halkıma,
 Namım ele yayıldı,
 Dünyada arzum kılmaadı.
 Çam mızrak elinde,
 Kaçan duşmanı ezdim,
 Ondan da arzum kılmaadı.
 Başını geçirip mızrağa,
 Leşini ata sürüttüm,
 Bundan da arzum kılmaadı.
 Güç yetirip duşmanlar,
 Duramaadı karşımda,
 Duşmanımı harap ettim,
 Nara atıp meydanda,
 Bundan da arzum kılmaadı.
 Güreşmeye geldiğinde,
 Hiçbir pehlivandan çekinmedim,
 şu, bu diyene kadar,

- İlaqtırdım aspanga,
İrşına qoymadım.
4030. Baħadır palvan atandım,
Horezmniñ elinde,
Tulparımniñ belinde,
Sanası bar tilinde,
Édalatlı – Hésen han,
4035. Édil patşa atandım,
Bunnan da érman qalmadı.
Keşe duşpan, bugün dos,
Qiyaldağı qalmaqlar,
Er Janaydı qaldırdım.
4040. Qısılganda aqlıgöy,
Patşanız boldı Abaқан,
Véziri onıñ Janay jan,
Aqlıgöyi Arsarı.
Üş jüz alpıs biylerdiñ,
4045. Arsarı jan sardarı,
Qalmaqtıñ süygen ulların,
Altın tahqa mindirdim,
Bunnan érman qalmadı.
Qalmaqtıñ halqın jıynadım,
4050. Ullı bayram toy berdim,
Qariyaların sıyladım,
Sarpay javıp üstine,
Sıylamağanım qalmadı,
At kekilin öriñiz,
4055. Aqtamaq penen Janaydıñ,
Qızıq toyn köriñiz.
Qosa aǵarıp qaraǵım,
Alǵanıñ menen dünyada,
Bahtlı dévran süriñiz,
4060. Mende érman qalmadı. –
Ziyvar menen Janayǵa,

- Kaldırdım yukarıya,
İsteǵını bırakmadım.
- Bahadır pehlivan diye adlandım,
Horezm'in elinde,
Tulparımın belinde,
Hesabı var dilinde,
Adaletli Hesen Han,
Adil padişah diye adlandım,
Bundan da arzum kalmadı.
Dün düşman, bugün dost,
Kiyal'daki Kalmaklar,
Er Janay'ı koydum.
- Sıkıştıǵında akıl verici,
Padişahınız oldu Abakan,
Veziri onun Janay can,
Akıl vericisi Arsarı.
Üç yüz altmış beylerin,
Arsarı can serdarı,
Kalmak'ın sevdiǵı oǵullarını,
Altın tahta oturttum,
Bundan da arzum kalmadı.
Kalmak'ın halkını topladım,
Ulu bayram edip toy verdim,
Yaşlılarını hürmetledim,
Kaftan giydirip üstüne,
Hürmet etmediǵim kalmadı,
At yelesini örünüz,
Aktamak ile Janay'ın,
İlginç toyunu görünüz.
İki göz nurum,
Aldıǵınız ile dünyada,
Bahtlı devran sürünüz,
Bende arzu kalmadı. –
Ziyvar ile Janay'a,

- Algıs aytıp Hesen han,
Sözdi tamam kıladı.
Bayrakça atlar şaptırdı,
4065. Altın kabak attırdı,
Jurtta joķ ne bir Һasıldı,
Joķ jerinen keltirdi.
Köp jasağan қariyaға,
Jaynatıp sarpay japtırdı,
4070. Édaletli Hesen han,
Savlatlı toydı baslattı.
Bilegi juvan palvanlar,
Ortaға şıķtı sıbanıp,
Ekev ara güresip,
4075. Қoşқardayın tiresip,
Ortada жүr alısıp,
İyzep nayza salısıp,
Sırnay jatır şertilip,
Maskarapazlar oynap жүr,
4080. Tanavları tartılıp.
Sézende menen goyande,
Bérşesi bar bul toyda,
Künde қızıp tamaşa,
Ay bulıtқа kirgennen,
4085. Şırmasıp posa aladı,
Қuda bala, қудаşa,
Қırık күн, қırık түн ötkenşe,
Künde usınday tamaşa,
Қız-javanları Қалмақтın,
4090. Қızıkқа miyri қанаdı.
Қалмақ penen Noғaydıң,
Ulıqların jıynadı,
Aқtamaқtay arıvdı,
Janayға neke қıyadı.
4095. Gülşin menen Zulpiya,

- Algış okuyup Hesen Han,
Sözünü tamamladı.
Ödüle atlar koşturdu,
Altın kabak attırdı,ⁱⁱⁱ
Yurtta olmayan her şeyi,
Bulunduğu yerden getirdi.
Çok yaşayan ihtiyara,
Parlatıp kaftan yaptırdı,
Adaletli Hesen Han,
Bereketli toyu başlattı.
Bileği kalın pehlivanlar,
Ortaya çıktı sıvanıp,
İkisi ortada güreşip,
Koç gibi tutuşup,
Ortada güreşiyor,
Salınıp mızrak vuruşup,
Mızıkа çalınıyor,
Maskaralar oynuyor,
Burun delikleri çekilip,
Sazcı ile çalgıcı,
Hepsi var bu toyda,
Güneşte hızlanan temaşa,
Ay buluta girdikten sonra,
Sarılıp öptü,
Dünür çocukları, dünürler,
Kırk gün, kırk gece geçene kadar,
Her gün böyle temaşaya,
Kız-civanları Kalmak'ın,
Oyuna gönülleri doydı.
Kalmak ile Nogay'ın,
Büyüklerini topladı,
Aktamak gibi güzeli,
Janay'a nikahladı.
Gülşin ile Zulpiya,

4100. Kös jengesi keledi.
 “Minavım vékil kéde” dep,
 “Minavım daqıl kéde” dep,
 “Uşirasıv kéde” dep,
 “Köl uslasıv kéde” dep,
 “Tanıstırıv kéde” dep,
 “Dize büger kéde” dep,
 “Şımıldık aşar kéde” dep,
 “Tösek salar kéde” dep,
 4105. “Kız ékeler kéde” dep,
 “Üyge kirer kéde” dep,
 “Sélem berer kéde” dep,
 “Körpe jabar kéde” dep,
 “Küyev bala biykeşim –
 4110. Kevliñdi tabar kéde dep,
 Eki birdey jengesi,
 Kédelerin aladı.
 “Ha jezde jan, jezde jan,
 Şaptırar kéde berin!” dep,
 4115. Qalmaqtıñ köp balası,
 Dalada şavqım saladı,
 Aqtamaqtay arıvdı,
 Eki birdey jengesi,
 Otavğa alıp kiredi.
 4120. Kağıp tösek saladı,
 Janay menen arıvdı,
 Şımıldıkqa kirgizdi.
 Körgennen soñ hür kızdı,
 Kızğa jaqın keledi,
 4125. Arıv tuvğan Aqtamaq,
 Janayğa qarap küledi,
 Eki jastıñ jüregi,
 Şévkildesip tasadı.
 Hannıñ kıızı Aqtamaq,

İki yengesi geldi.
 “Buyum vekil adet” deyip,
 “Buyum tahıl adet” deyip,
 “Karşılaşmak adet” deyip,
 “El tutuşmak adet” deyip
 “Tanıştırmak adet” deyip,
 “Diz büker adet” deyip,
 “Perdeyi açar adet” deyip,
 “Döşek salar adet” deyip,
 “Kız gelir adet” deyip,
 “Eve girer adet” deyip,
 “Selam verir adet” deyip,
 “Yorgan yamar adet” deyip,
 “Damat, gelinim-
 Gönlünü bulur adet deyip,
 İki yengesi birlikte,
 Adetlerini söyledi.
 “Hey enişte can, enişte can,
 “At yarıştırmak adet!” deyip,
 Kalmak’ın pekçok evladı,
 Ovada bağırdı,
 Aktamak güzeli,
 İki yengesi beraber,
 Otağa alıp girdi.
 Serip döşek saldı,
 Janay ile güzeli,
 Odaya girdirdi.
 Gördükten sonra huri kıızı,
 Kıza yakınlaştı,
 Güzel doğmuş Aktamak,
 Janay’a bakıp güldü,
 İki gencin yüreği,
 Kıpırdaşıp taşıtı.
 Hanın kıızı Aktamak,

4130. Kiyikteyin kerilip,
 Basarına erinip,
 Janayğa jüde berilip,
 Lébin tislep naz etip,
 Naz benen kédem basadı,
4135. Janay da şağlap yoşadı,
 Qazğa jaxınlasadı.
 Janay jaxınlaşkan soñ,
 Aqtamaq kız da külimlep,
 Kerilip kuşak aşadı.
4140. Janay da kuşak aşadı,
 Moynına qollar saladı,
 Aq jüzden posa aladı,
 Şırmalasıp alısıp,
 Palvanşa jambas salısıp,
4145. Aq otavdın işinde,
 Janay menen Aqtamaq,
 Eki aşık qaladı.
 Gülşin menen Zulpiya,
 Qos jengesi maydanda,
4150. Aqtamaq penen Janayğa,
 Sırtta saqşısı boladı.
 Aqtamaq penen Janaydın,
 Şırmalıp etken oynına,
 Körgenler hayran qaladı.
4155. Gülşin menen Zulpiya,
 Biykeşi menen küyevge,
 Ébden kevli toladı.
 -Aşık bolsañ sonday bol,
 Ötken essiz ömirimiz,
4160. Kevili süygen yar menen.
 Şırmalıp oynap küle almay,
 Qorlıq penen ötti goy,
 Bizlerdın jaslıq dévrimiz.

Geyik gibi gerilip,
 Oynamaya erinip,
 Janay'a adanıp,
 Dudağını ısırıp naz edip,
 Naz ile ayak bastı,
 Janay da çağlayıp coştı,
 Kıza yakınlaştı.
 Janay yakınlaştıktan sonra,
 Aktamak kız da gülümseyip,
 Gerilip kucak açtı.
 Janay da kucak açtı,
 Boynuna kollar saldı,
 Ak yüzden öptü,
 Sarılıp kucaklaşıp,
 Pehlivan gibi yan yatıp,
 Ak otağın içinde,
 Janay ile Aktamak,
 İki aşık kaldı.
 Gülşin ile Zulpiya,
 İki yengesi meydanda,
 Aktamak ile Janay'a,
 Arkada bekçi oldular.
 Aktamak ile Janay'ın,
 Sarılıp ettikleri oyununa,
 Görenler hayran kaldı.
 Gülşin ile Zulpiya'nın,
 Gelin ile damada,
 Hepten gönülleri dolar.
 -Aşık olursan böyle ol,
 Geçmiş akılsız ömrümüz,
 Gönlü seven yar ile.
 Sarılıp oynayıp gülemeden,
 Horluk ile geçti be,
 Bizlerin gençlik devrimiz.

- Küjev menen biykeştin,
 4165. Bul jalğanşı dünyada,
 Barmeken siré érmanı, -
 Dep Gülşin menen Zulpiya,
 Eki birdey jeŋgesi,
 Qarap turıp kızıqqa,
 4170. Bular érman kıladı.
 Aqtamak penen Janaydın,
 Közi ottay janadı.
 Aqtamak penen Er Janay,
 Oynğa miyri qanadı.
 4175. Zulpiya menen Gülşinin,
 Ekeviniŋ oyınına,
 İşleri ottay janadı.
 Eki aşık şırmasıp,
 Jüzinen posa aladı,
 4180. Gülşin menen Zulpiya,
 Eslerinen tanadı.
 Eki birdey jeŋgesi,
 Biyhuş bolıp jatqan soŋ,
 Aqtamak penen Janaydın,
 4185. Qılğan oynılarınıŋ,
 Esabın jıldız aladı,
 Janay menen Aqtamak,
 Aq otavdın işinde,
 Kündiz benen keşinde,
 4190. Séske menen pesinde,
 Ya oŋında, tüsinde,
 Ayşiv-éşiret etedi.
 Éşiret penen aradan,
 Bir neşe vaqıt ötedi.
 4195. Aqtamak penen Er Janay,
 Méqsetine jetedi.
 Qırık kün tamam ötken soŋ,

Damat ile gelinin,
 Bu yalancı dünyada,
 Var mı acaba hiç arzusu, -
 Deyip Gülşin ile Zulpiya,
 İkisi birlikte yengeleri,
 Bakıp durup oyuna,
 Bunlar arzu etti.
 Aktamak ile Janay'ın,
 Gözü ateş gibi parladı.
 Aktamak ile Er Janay'ın,
 Oyuna gönülleri doydı,
 Zulpiya ile Gülşin'in,
 İkisinin oyununa,
 İçleri ateş gibi yandı.
 İki aşık sarılıp,
 Yüzlerinden öpüştü,
 Gülşin ile Zulpiya,
 Kendilerinden geçti.
 İkisi beraber yengesi,
 Kendini kaybettikten sonra,
 Aktamak ile Janay'ın,
 Yaptığı oyunlarının,
 Hesabını yıldız tuttu,
 Janay ile Aktamak,
 Ak otağın içinde,
 Gündüz ile gecede,
 Sabah ile sonrasında,
 Sağında, altında,
 Zevk sefa ettiler.
 Sefa ile aradan,
 Biraz vakit geçti.
 Aktamak ile Er Janay,
 Maksadına erdi.
 Kırk gün geçtikten sonra,

- Jurt iyesi Hésen han,
Toydı tamam etedi.
4200. Nogaydın hémeldarların,
Kasına jıynap aladı,
Horezmge qaytıvğa,
Mésléhétti saladı.
Taqtapolat patşanıñ,
4205. Géziynede zerini,
Pisetinde barını,
Eli menen jurtını,
Kalkmaqlardıñ halkını,
Kala menen kéntini,
4210. Esapqa tolıq aladı.
Ğubbalı şoyın mörlerin,
Barlı dünya-mülklerin,
Kélemlesip, hatlasıp,
Abağan menen Janayğa,
4215. Tapsıradı Hésen han,
Altın géziynehananıñ,
Hésen avzın oydırdı,
Altın menen gévharın,
Jol azıqqa qoydırdı,
4220. Léşkerlerin jıydırdı,
Buzıq tobın quydırdı,
Bolajaq istiñ barlıgın,
Abağan menen Janayğa,
Özi sonda tuydırdı:
4225. -Aldımda tilladan sazdı şaldırdım,
Sunqargá tavşan hém süylin aldırdım,
Kıyametlik dos bolıp eñ Abağan,
Sonlıqtan Janaydı sağan qaldırdım.
- Kalkmaqlardıñ védesi şın bolmaydı,

- Yurt iyesi Hesen Han,
Toyu tamam etti.
- Nogay'ın yöneticilerini,
Yanına topladı,
Horezm'e dönmeye,
Akıl danıştı.
- Taktapolat padişahın,
Hazinedeki ziynetini,
Hesaptaki varını,
Eli ile yurdunu,
Kalkmaklar'ın halkını,
Kale ile kentini,
Hesaba tutup aldı.
- İşlemeli demir mühürlerini,
Bütün mal-mülklerini,
Kalemleşip, yazışıp,
Abakan ile Janay'a,
Emretti Hesen Han,
Altın hazinehanenin,
Hesen ağzını oydurdu,
Altın ile cevherini,
Yol azığına koydurdu,
Askerlerini toplattı,
Bozuk topunu döktürdü,
Olacak işin hepsini,
Abakan ile Janay'a,
Kendisi orada duyurdu:
- Önümde altından sazı çaldırdım,
Sungura tavşan ve sülin aldırdım,
Kıyametlik dost olup Abakan,
O yüzden Janay'ı sana bıraktım.
- Kalkmaklar'ın sözü doğru olmazdı,

4230. azan ursa kimni gl solmaydı,
Gzzapları aslı etip jrmesin,
Taslap baratırman sizge Janaydı.

azan urmay ızıl gller solmasın,
aza jetpey taymanası tolmasın,
4235. Abaan, sen tayıp doslı védenen,
Janayım jat elde apa bolmasın.

Ya tiymesin sayaını szleri,
Jolda telmirmesin eki kzleri,
Yaki aplette zindana taslap,
4240. Zapıranday sargaymasın jzleri.

Abaan, Janaysız dévrán sürmeiz,
Er Janaydı başka adamday krmeiz,
Aıvlanıp yaki kevin aldırıp,
Janaydı kevinline tiyip jrmeniz.

4245. Janay er batırdı aıvı jaman,
ız baladay krip élpele aman,
Elinizdi arap etip jrmesin,
Aılı bolsa abaylı bol Abaan.

Janaydan ziyada sarpay kiymeiz,
4250. Er Janaydı zeyinine tiymeiz,
Perzentimni aytım saan minezin,
arap eter aıvına tiyseiz.

Ertpey başka adamdı, ertsen asıa,
éhrlenip ayı salar başına,
4255. urıqlanıp urtar seni Er Janay,
Réim etpes kzden aan jasına.

Hazan vurunca kimin gl solmazdı,
Dzenbazların ktlk etmesinler,
Bırakıp gidiyorum size Janay'ı.

Hazan vurmada ızıl gller solmasın,
Yazı gelmeden vadesi dolmasın,
Abakan, sen cayıp dostluk sznden,
Janayım yad elde tasalanmasın.

Ya da demesin enebazların szleri,
Yolda kalmasın iki gzleri,
Veya gaflette zindana atıp,
Safran gibi sararmasın yzleri.

Abakan, Janaysız devran sürmeyiniz,
Er Janay'ı başka adam gibi görmeyiniz,
Öfkelenip ya da gnln kırıp,
Janay'ın gnlne demeyiniz.

Janay er bahadırın öfkese yaman,
ız ocuı gibi görüp sev aman,
Elinizi harap edip gitmesin,
Aklın varsa dikkatli ol Abakan.

Janay'dan ziyade kaftan giymeyiniz,
Er Janay'ın aklına demeyiniz,
Evladıın syledim sana huyunu,
Harap eder öfkese deerseniz.

Yanıa alma başka adamı, alırsan yanıa,
Öfkelenip kayı salar başına,
Bbrlenip bitirir seni Er Janay,
Acıma gznden akan yaına.

4285. Sonda turıp Abağan söyledi:

-Taqsır hanım, mağan saldıñ kıyın hal,
Mağan kerek emes hasla dünya-mal,
Dostım dep tapsırsañ mağan Janaydı,
Kevliñe almañız hasla kıylıkal.

4290. Hasla kapa bolmas Janay janınız,
Taqsır hanım, sözlerime nanıñız,
Allanı arağa salıp dos bolıp,
Heş jamanlık etpes Abağanıñız.

Tacı-tahtım Janay janga beremen,
4295. Ağa bolsa men izine eremen,
Janay menen sayran etip jaħandı,
Ğumşalı bağlarda güller teremen.

Janay janga mindiremen atımdı,
Qolına beremen qazı-hatımdı,
4300. Aqtamaq jan menen devran sürgizip,
Kiydirip koyaman hasıl zatımdı.

Altın aydarların tallap öremen,
Janaydı janımnın ziyat köremen,
Élpeşleymen altın taħqa mindirip,
4305. Özim han atası bolıp jüremen.

Janay jandı artıq kördim balamnan,
Oğan qarşı jan şıqpaydı qalamnan,
Qıyametlik janday dostım Hesen han,
Kéterejam bol Janay atlı balañnan.

4310. Janayğa beremen altın tağımdı,

O zaman Abakan söyledi:

-Efendim, hanım, bana yaptın zor durum,
Bana gerek değıl asla dünya-malı,
Dostum diye emretsen bana Janay'ı,
Gönlünüze almayınız asla ayrılığı.

Asla kederlenmez Janay canınız,
Efendim hanım, sözlerime inanınız,
Allah'ı araya koyup dost olup,
Hiç kötülük etmez Abakan'ınız.

Tacı-tahtımı Janay cana veririm,
Ağabey olsa ben izine ererim,
Janay ile seyran edip cihanı,
Goncalı bağlarda güller dererim.

Janay cana bindiririm atımı,
Eline veririm hazine defterimi,
Aktamak can ile devran sürüp,
Giydirip koyarım özel olan şeylerimi.

Altın perçemlerini tek tek örerim,
Janay'ı canımdan çok görürüm,
Sevip okşayıp altın tahta bindirip,
Kendim han atası olup yaşarım.

Janay canı üstün gördüm evladımdan,
Ona qarşı can çıkmadı şehrimden,
Qıyametlik can gibi dostum Hesen Han,
Kaygılanma Janay adlı evladından.

Janay'a veririm altın tacımı,

Dépterdegi barlık nesiye, nağımdı,
Janay jandı öz ornıma han kılıp,
Tapsıraman barlık elim-halkımdı.

Nan ornına nabat berse jemes pe,
4315. Janay janım desem ata demes pe,
Mınav Janay seniñ balañ bolğanda,
Aytıñızşı, meniñ balam emes pe?

Siz ketseñiz zıyaratka bararman,
Buyırsañız her bir iske jararman,
4320. İnım dep sağınp kelip turmasañ,
Janay menen jolıñızğa qararman.

Jasıñ ülken édalatlı ağasañ,
Mağan senbey meni otka jağasañ,
Ağa, kılğan gayratıñdı bilemen,
4325. Javdı jerge kazık etip qağasañ.

Hésen ağa seniñ menen boldım dos,
Siziñ menen dos bolğanga vaktım hoş,
Sözinen tayar dep mennenden kévip etpe,
Més bol ağa yalğanşıda saqlap yoş.

4330. Hésen ağa, şek keltirme sözime,
Anttı buzsam qorgasın kuy közime,
Eger men doslıkka kıyanet etsem,
Nélet tamğasını basın jüzime.

Eger şıksam öziñ salğan jolıñnan,
4335. Ol vaktında öziñ öltir qolıñnan,
Ölgenşe buybayman bergen antımdı,
Kéterjém bol ağa jan ulıñnan.

Defterdeki bütün alacaklarımı,
Janay canı kendi yerime han yapıp,
Emrine veririm bütün elimi, halkımı.

Ekmek yerine kavun verince yemez mi,
Janay canım desem ata demez mi,
Bu Janay seniñ oğlun olduğunda,
Söyleyiniz, benim oğlum değil mi?

Siz giderseniz ziyarete vararım,
Buyursanız her bir işe yararım,
İnim diye özleyip gelmezseniz,
Janay ile yolunuza bakarım.

Yaşın büyük adaletli ağasın,
Bana inanmayıp beni ateşe atarsın,
Ağabey, gösterdiğin gayretiğini bilirim,
Düşmanı yere kazık edip çıkarısın.

Hesen abi seni ile oldum dost,
Sizinle dost olduğum için vaktim hoş,
Sözünden cayar diye benden kuşkulanma,
Mest ol ağabey dünyada çağlayıp coş.

Hesen ağabey, şüphelenme sözüme,
Antı bozarsam kurşun dök gözüme,
Eğer ben dostluğa ihanet edersem,
Lanet damgasını basın yüzüme.

Eğer ayrılısam gösterdiğin yolundan,
O vakitte kendin öldür elinle,
Ölene dek bozmam verdiğim andımı,
Kaygılanma ağabey can oğlundan.

- Jaqsının sözi jandaydı,
Jamannın sözi qandaydı,
4340. Némért tuvğan jigitler,
Haqıyqat sözge inanbaydı,
Aqıllı adam söz aytsa,
Kimniñ miyri qanbaydı.
Jetesi jaman jigitler,
4345. Jılanday şağıp söylese,
Kimniñ işi janbaydı.
Keser bastı kesse de,
Mért jigit sözden tanbaydı,
Ettim jettim degende,
4350. Avız saldım degende,
Endi şaldım degende,
Añ almağan tazını,
Maydannın sum tülkisi,
Quyrığın bılğap aldaydı.
4355. Eki jaqsı qosılsa,
Şeker menen paldaydı.
Eki jaman qosılsa,
Suvdan şıgarıp taslağan,
Jaman jeken saldaydı.
4360. Nadanlarğa söz aytsañ,
Aqılındı almaydı.
Jaqsı menen dos bolsañ,
Keviliñe kir salmaydı.
Jamañğa dos bolsañız,
4365. Ötken iske qıvınıp,
Bir is oñlı bolmaydı.
Bayağı sözdiñ izinen,
Ölgeninşe qalmaydı.
Sarımaydan bir toysañ,
4370. Basıña is tüşkende,
Neşe kün aş jürseñ de,

İyinin sözü can gibidir,
Kötünün sözü kan gibidir,
Namert doğan yiğitler,
Hakikat söze inanmaz,
Akıllı adam söz söylese,
Kimin gönlü dolmaz,
Kılıcı yaman yiğitler,
Yılan gibi coşup söylese,
Kimin içi yanmaz.
Kesilecek başı kesil de,
Mert yiğit sözden dönmez,
Şimdi yettim dediğinde,
Laf söyledim dediğinde,
İşte tuttum dediğinde,
Avlayamayan tazıyı,
Ovanın kötü tilkisi,
Kuyruğunu sallar.
İki iyi bir olsa,
Şeker ile bal gibidir.
İki kötü bir olsa,
Sudan çıkarıp atılan,
Kötü delik sal gibidir.
Cahillere söz söylesen,
Aklını almaz.
İyi ile dost olursan,
Gönlüne kir salmaz.
Kötüye dost olsanız,
Gelen işten sıkılıp,
Bir iş kolay olmaz.
Verdiği sözün peşinde,
Ölene kadar durmaz.
Sade yağdan bir doyarsan,
Başına iş geldiğinde,
Nice gün aç gezsen de,

- Jüregiñ heş talmaydı.
 Jaqsı menen jamannıñ,
 Kevli birdey bolmaydı,
 4375. Jetti atası köregenli,
 İstiñ sonın oylaydı.
 Jetti atası körgensiz,
 Günasız qol baylaydı.
 Jamannıñ etken isiñe,
 4380. Kevliñ siré tolmaydı.
 Jamannıñ tüssen qolına,
 Ya öltirmeydi, qoymaydı,
 Janıñdı jaman kıynaydı,
 Duğımlı tuvğan mért jigit,
 4385. El şetine jav kelse,
 Qanasına sıymaydı.
 Qorqaq jigit jav körmey,
 Közinen jasın tıymaydı.
 Zatında bolsa bir nérse,
 4390. Tentek şoqpay jıynaydı,
 Jaman menen dos bolsañ,
 Ayaktan şalıp oynaydı.
 Aqıllığa söz aytsañ,
 Söz ménisin añlaydı,
 4395. Söziñdi jaqsı tıñlaydı,
 Édepsizlik qılmaydı.
 Hésen han menen Abaқан,
 Doslıqқа şek keltirmey,
 Birin biri sıylaydı.
 4400. Allanı salıp arağa,
 Doslıqқа bel baylaydı.
 Abaқан aytқан sözinen,
 Bas ketse de taymaydı.
 Hoş allayar aytısıp,
 4405. Quşaқlasıp körisip,

Yüreğın hiç yorulmaz.
 İyi ile kötünün,
 Gönlü bir olmaz.
 Yedi atası görgülü,
 İşin sonunu düşünür.
 Yedi atası görgüsüz,
 Günahsız yere el bağlar.
 Kötünün ettiğı işine,
 Gönlün asla dolmaz.
 Kötünün düşsen eline,
 Öldürmez, bırakmaz,
 Canına yaman eziyet eder.
 Gürbüz doğmuş mert yiğit,
 El sınırına düşman gelse,
 Öfkesine sığmaz.
 Korkak yiğit düşman görmeden,
 Gözündeki yaşı tutamaz.
 Kişide var ise bir şey,
 Deli çomak toplar.
 Kötü ile dost olsan,
 Ayaktan çalar oynar.
 Akıllıya söz söylesen,
 Sözün manasını anlar,
 Sözünü iyi dinler,
 Edepsizlik yapmaz.
 Hesen Han ile Abakan,
 Dostluğa şüphe getirmeden,
 Birbirini hürmetler.
 Allah'ı araya koyup,
 Dostluğa bel bağlar.
 Abakan söylediğı sözünden,
 Baş gitse de caymaz.
 Hoşlaşıp, vedalaşıp,
 Kucaklaşarak,

- Eki dos Kündey jaynaydı,
Eki jaqsı dos bolsa,
Duşpannıñ işi qaynaydı.
Janay menen hoşlasıp,
4410. Abaқanday dostı menen,
Hésen han qol uslasıp,
Artıq tuvqan Aqtamaq,
Kelini menen doslasıp,
El-jurtı menen hoşlasıp,
4415. Horezmniñ eline,
Qaytıv şın Hésen han,
Tarttırdı sırnay-gernaydı,
Altın qabaq attırıp,
Argımaqlar şaptırıp,
4420. Saltanat penen, sén menen,
Horezmniñ eline,
Jurt iyesi Hésen han,
Qırıq qasırga zer artıp,
Qırıq qasırga altın artıp,
4425. Dünı tolı suv menen,
Kelte jasıl tuv menen,
Jer qayısqan qol menen,
Seksen qara top penen,
Qalmaqlardıñ elinen,
4430. Qiyal degen şéherinen,
Horezmniñ şéherine,
Hésen han ravan boladı.
Sazende menen goyande,
Barlıqı naqıra şaladı.
4435. Tünde jatpay kün jürıp,
Horezmge jetivge,
Horezmniñ erleri,
Jaqsı ıqbal qıladı.
Aradan neşşe kün ötti,

İki dost güneş gibi parladı,
İki iyi dost olsa,
Duşmanın içi kaynar,
Janay ile vedalaşıp,
Abakan gibi dostu ile,
Hesen Han el sıkışıp,
Üstün doğmuş Aktamak,
Gelini ile dostlaşıp,
Eli-yurdu ile vedalaşıp,
Horezm'in eline,
Dönmek için Hesen Han,
Çaldırdı mızıka-kavalı,
Altın kabak attırıp,
Küheylanlar koşturup,
Saltanat ile, san ile,
Horezm'in eline,
Yurt iyesi Hesen Han,
Kırk katıra ziynet yükleyip,
Kırk katıra altın yükleyip,
İki yanı dolu su ile,
Kısa yeşil tuğ ile,
Yer büken kol ile,
Seksen kara top ile,
Kalmaklar'ın elinden,
Kiyal adlı şehrinden,
Horezm'in şehrine,
Hesen Han revan oldu.
Sazcı ile çalgıcı,
Hepsi nağra attı.
Gece durmadan gidip,
Horezm'e ulaşmaya,
Horezm'in erleri,
İyi çaba gösterdi.
Aradan nice gün geçti,

4440. Kızıl Kıyal şöllerde,
Mértler at şabadı.
Biri aldında kaçadı,
Biri keyninen kuvadı.
Karsak batpas kalınan,
4445. Kapsıra ketip baradı,
Tülki jürmes tünekten,
Tünde ötip baradı
Teren jılğa, teren say,
Kapsıgaylı karağay,
4450. Küygelekli köp toğay,
Konbay ketip baradı.
Kıyaqlı avır tavlardan,
Mértlerdiñ mingen tulparı,
Aş gezendey бүgilip,
4455. Kulakları tigilip,
Kökke atıp oynadı.
Körgenniñ işi қaynadı,
Doslardın жүzi jaynadı,
Tulparlar tuvlap suvlıqtı,
4460. Garşıldatıp şaynadı.
Avzınan aққан aқ köbik,
Omıravğa şarpıldap,
Doynağı polat tulparlar,
Közi ottay jarқıldap,
4465. Mértler ketip baradı.
Jekeneli jelli köl,
Jelip ketip baradı.
Şağalalı şanlı köl,
Şağlap ketip baradı.
4470. Kara tavda hoja köl,
Konbay ötip baradı.
Kara tavidıñ jırası,
Kabağın üyip қaladı.

Kızıl sarp çöllerde,
Mertler at koşturdu.
Biri önünde kaçtı,
Biri arkasından kovaladı.
Karsak^{iv} gezmez ormandan,
Sarılıp gidip vardı,
Tilki yaşamaz tünekten,
Gece geçip vardı.
Dere yatağı, derin nehir,
Çamlarla sarılı,
Huzursuz sık ormanda,
Durmadan gidip vardı.
Uçurumlu sarp dağlardan,
Mertlerin bindiği tulparı,
Aç gezen gibi бүkülüp,
Kulakları dikilip,
Göge atlayıp oynadı.
Görenin içi kaynadı,
Dostların yüzü parladı,
Tulparlar seğırtip suları,
Çınlatıp çiğnedi.
Ağzından akan ak köpük,
Göğsüne çarparak,
Toynağı polat tulparlar,
Gözleri ateş gibi parlayıp,
Mertler gittiler.
Bol yelli gölü,
Yelleyip gittiler.
Martılı şanlı gölü,
Çağlayıp gittiler.
Kara Dağ'daki Hoja Gölü,
Dinlenmeden geçip vardılar.
Kara Dağ'ın deresi,
Vadiyi doldurdu.

4475. Karsı aldında körindi,
 Sardabattın qarası.
 Ol töbe menen, bul töbe,
 Körinip turğan kök töbe,
 Kün uzak atın şabadı.
 Bir neşşe kün jol jürüp,
 4480. Az ğana emes mol jürüp,
 Mértler ketip baradı.
 Karsı aldında köringen,
 Sardabağa jetedi,
 Sırnay, gernay şerttirip,
 4485. Léşkerlerge dém berip,
 Sardabada jatadı.
 Erteñine tañ attı.
 Léşkerlerin jıydırıp,
 Jollarğa saşşı qoydırıp,
 4490. Argımaqların toydırıp,
 Mértlerin ébden més etip,
 Ravan boldı Hesen han,
 Şéhérine léşker tarttırıp,
 Ğayratın bir arttırıp,
 4495. Aydap ketip baradı.
 Léşkerge jar urdırıp,
 Kızıl tuvdı köterip,
 Aq şatırdı qurdırıp,
 Kızılarmat qalada,
 4500. Azırağ dém aldırıp,
 Tün yarımı avğanda,
 Séhérge moyıl bolğanda,
 Şatırların jıydırdı,
 Kızıl tuvdı yıqtırdı,
 4505. Narlarğa jük arttırdı,
 Arqanı bekkem tarttırıp,
 Horezmniñ şéhérine,

Karşılarında göründü,
 Sardabağ'ın karası.
 O tepe ile, bu tepe,
 Görünüyormuş gök tepe,
 Gün boyu atını koşturdu.
 Birkaç gün yol gidip,
 Az biraz değil bol gidip,
 Mertler gidip vardılar.
 Karşılarında görünen,
 Sardabağ'a ulaştılar,
 Mızıka, kaval çaldırıp,
 Askerlere mola verip,
 Sardabağ'da dinlendiler.
 Ertesi gün tan attı,
 Askerlerini toplatıp,
 Yollara bekçi koydurup,
 Küheylanlarını doyurup,
 Mertlerini iyice mest edip,
 Revan oldu Hesen Han,
 Şehrine asker çektirip,
 Gayretini arttırıp,
 Sürüp gidip vardı.
 Askerine ferman verip,
 Kızıl tuğu taşıtıp,
 Ak çadırı kurdurup,
 Kızılarmat Kalesi'nde,
 Birazcık nefes aldırıp,
 Gece yarısı geçildiğinde,
 Sehere meyil olduğunda,
 Çadırları toplattı,
 Kızıl tuğu yıktırdı,
 Katırlara yük bindirdi,
 Halatı sıkıca çekirtip,
 Horezm'in şehrine,

- Hésen han sapar kıladı.
 Atka kıamşı basadı,
 4510. Éyle-péyle degenşe,
 Mértlerdiñ mingen atları,
 Neşşe tavdan asadı.
 Léşkerlerge bas bolıp,
 Erlevli atta Er Ziyvar,
 4515. Alda ketip baradı,
 Kündey jaynap mañlayı,
 Ul bolsa bolsın usınday,
 Söylegen erdiñ sözleri,
 Kündey külip jüzleri,
 4520. Közi şaķmaq tasınday,
 Körgenler tañ kıladı.
 Jas balanıñ şavķımı,
 Kıamısķa tiygen jalınday,
 Kıéhérlenip at kıuvsa,
 4525. Ğapıl kıalmas alınbay,
 Başkadan bilgiş boljavģa,
 Bunday er bolģan emesti,
 Dünya- dünya bolģalı.
 At kıoyģanda gevirler,
 4530. Jolbarıstay kıarıvlı,
 Kıasarısķan javına,
 Arısladay aybatlı,
 Dév bolsa da duşpanı,
 Rustemdey ğayratlı,
 4535. Ğuvlat kelgen méhélde,
 Kııyratadı kııranday.
 Taķta handı óltirgen,
 Ménisine keltirgen,
 Ziyvardayın mért bala,
 4540. Léşkerdi baslap keledi,
 Tünde Noģay dalada,

Hesen Han sefer etti.
 Ata kamçı vurdu,
 Öyle böyle diyene kadar,
 Mertlerin bindiģi atları,
 Nice daģdan aştı.
 Askerlere baş olup,
 Coşkun atta Er Ziyvar,
 Önde gidip vardı,
 Güneş gibi parlayarak alnı,
 Oģul olacaksa böyle olsun,
 Söylediģi erin sözleri,
 Güneş gibi gülüp yüzleri,
 Gözü çıkmak taşı gibi,
 Görenler hayran kaldı.
 Genç evladın gürlemesi,
 Kamısa deģen alev gibi,
 Öfkelenip at sürse,
 Gafil kalmaz alınmadan,
 Başkalarından bilgiş, daha önce,
 Böyle bir er görmedi,
 Dünya dünya olalı.
 At koşturduģunda düşmanlar,
 Kaplan gibi kinli,
 Sebatlı düşmanına,
 Arslan gibi heybetli,
 Dev olsa da düşmanı,
 Rustem gibi gayretli,
 Koşturup geldiģi vakitte,
 Kıydı kıran gibi,
 Takta hanı öldüren,
 Manasına getiren,
 Ziyvar gibi mert çocuk,
 Askere baş olup geldi,
 Geceleyin Nogay ovada,

- Körgenlerdiñ kıyalı,
Ziyvarday mert balada.
Bir neşşe kün ötkende,
4545. Namazliger méhélde,
Körindi Taşkala da.
Horezmli kıysarlar,
Maydanda atın jeledi,
Horezmniñ qalası,
4550. Taşkalağa kelgende,
Hésen hannıñ aldınan,
Taşkalanın biyleri,
Qatın-qalaş, bala da,
Taқта hannıñ qol astın,
4555. Şavıp qaytқан erlerdi,
Köremiz dep qumartıp,
Kim tuv alıp qolına,
Kim gül alıp qolına,
Hémme şıgıp tur edi,
4560. Batırlardıñ jolına.
Jabırlasa üstine,
Qızlar güldi şaşadı.
“At şaptıñız tavğa” dep,
“Qılış urdıñ javğa” dep,
4565. “Duşpanıñnıñ basına,
Salıp keldiñ gavğa” dep,
“Ziyvar batır bahtıñ,
Örmeley bersiñ tavğa!” dep,
Qolğa oramal basadı.
4570. Jigittiñ keveli tasadı,
Qızlar bergen tüyiñikti,
Ziyvar alıp qaşadı.
Er Ziyvardıñ jamalın,
Körgenler jéne körsem dep,
4575. Qumarı siré qanbaydı.

- Görenlerin hayali,
Ziyvar gibi çocukta.
Birkaç gün geçtiğinde,
İkinci vaktinde,
Göründü Taşkale de.
Horezmli cesurlar,
Meydanda atını yelledi,
Horezm’in kalesi,
Taşkale’ye geldiğinde,
Hesen Han’ın karşıısından,
Taşkale’nin beyleri,
Kadın, çoluk-çocuk da,
Takta hanın el altını,
Gidip gelen erleri,
Görelim diye heveslenip,
Kimi tuğ alıp eline,
Kimi gül alıp eline,
Hepsi çıkıp durdular,
Bahadırların yoluna.
Yaygarayla üstüne,
Kızlar gül saçtı.
“At koşturdunuz dağa” deyip,
“Kılıç vurdunuz düşmana” deyip,
“Düşmanının başına,
Salıp geldin kavga” deyip,
“Ziyvar bahadır bahtın,
Tırmansın dağa!” deyip,
Elde yankılandı.
Yiğidin gönlü coştı,
Kızların verdiği emaneti,
Ziyvar alıp uzaklaştı.
Er Ziyvar’ın cemalini,
Görenler yine görsem diye,
Hevesleri asla doymaz.

- Kaşşama may kuysaŋ da,
 Piltesiz şam janbaydı,
 Ziyvardıŋ etken savaşın,
 Körmegen adam nanbaydı,
 4580. Batır şıǵar halkınan,
 Halkın javdan qorǵaydı,
 Elevsiz jatqan eline,
 Elevrep jav kelgende,
 Almastı alıp qolına,
 4585. Qasarısqan javdan qaytpaǵan,
 Jortıvlı atqa er salıp,
 Qaraǵay nayza qolǵa alıp,
 Duşpanına jetkenşe,
 Barıp savaş etkenşe,
 4590. Jolda şarşap jatpaǵan.
 Atlanganda Qalmaqqı,
 Tolıspaq tüve Ziyvardıŋ,
 Qabırǵası qatpaǵan.
 Ğaybarlıqqa şıdamay,
 4595. Küni-tüni jol jürüp,
 Maydanda kirpik qaqpıǵan,
 Qorqıq jigit, jigit pe,
 Elin javdan baqpıǵan,
 Esaplı künde Er Ziyvar,
 4600. Elin javdan saqlaǵan.
 Quvıp Taqtapolattı,
 Öz eline aparıp,
 Minarların qulattı,
 Uln, qızın jılattı,
 4605. Közinen jasın bulattı,
 Jeñip ata duşpanın,
 Halıqtıñ sözün aqlaǵan.
 Sonlıqtan da Ziyvardı,
 Qalmaqtıñ eli maqtaǵan,

Ne kadar yaǵ koysan da,
 Fitilsiz mum yanmaz,
 Ziyvar'ın yaptıǵı savaşı,
 Görmeyen adam inanmaz,
 Bahadır çıkar halkından,
 Halkını düşmandan korur,
 Sakin yaşıyan eline,
 Coşkunca düşman geldiğinde,
 Kılıcı alıp eline,
 İnat edip düşmandan kaçmayan,
 Yaǵız ata eyer atıp,
 Çam mızrak ele alıp,
 Düşmanına yetene dek,
 Varıp savaş edene dek,
 Yolda yorulup durmayan.
 Atlandıǵında Kalmak'a,
 Dağılmak deǵil Ziyvar'ın,
 Kaburǵası sertleşmeyen.
 Heybetliliǵine sıǵamayıp,
 Gün-gece yol gidip,
 Meydanda gözünü sakınmayan,
 Korkak yiǵit, yiǵit mi,
 Elini düşmandan korumayan.
 Sayılı günde Er Ziyvar,
 Elini düşmandan korumuş.
 Kovup Taktapolat'ı,
 Öz eline götürüp,
 Minarelerini yıktı.
 Oǵlunu kızını aǵlattı,
 Gözünden yaşını akıttı,
 Yenip ata düşmanını,
 Halkın sözünü aklamış.
 Bu yüzden de Ziyvar'ı,
 Kalmak'ın eli övmüş,

4610. Hésenniñ tavda jürivi,
 Duşpanın jeñip Ziyvarı,
 Abırayınıñ artıvı,
 Attıñ jalı örivli,
 Keşe-kündiz tınbastan,
4615. Segbir tartıp jürivli,
 Taқта handı joq etip,
 Hésen han menen Er Ziyvar,
 Alamanın toğıtıp,
 Akjürimge kelivi,
4620. Dañkı tüsti qalağa,
 Javın jeñip maydanda,
 Mértlerdiñ aman kelivin,
 Qıvanıp qarsı aladı,
 Akjürimdey qalası.
4625. Zerli jıǵa basında,
 Qırıq kanizi qasında,
 Éyne eliv jasında,
 Aldınan şıqtı Ziyvardıñ,
 Aq süt bergen anası.
4630. Léşkerlerdiñ aldında,
 Kiyatırǵan Er Ziyvar,
 Körip ğarip anasın,
 Sorǵalatıp köz jasın,
 Toqtatıp dérhal at basın,
4635. Atınan jerge tüsti de,
 Anasına qaradı,
 Qasına dérhal baradı.
 Dél moynınan qusaqlap,
 Köziniñ jasın monsaqlap,
4640. Körisedi sol manda.
- Tavda qalmas pıraǵım,
 Şıraǵım, aman keldiñ be,

Hesen'in daǵda gidişi,
 Düşmanını yenip Ziyvar'ı,
 Şanının artması,
 Atın yelesini örüp,
 Gece gündüz dinlemeden,
 Sabır çekip gidişi,
 Takta hanı yok edip,
 Hesen Han ile Er Ziyvar,
 Alacaklarını doldurup,
 Akjürim'e gelişinin,
 Haberi yayıldı kaleye,
 Düşmanını yenip meydanda,
 Mertlerin aman gelmesine,
 Sevinip qarşısına çıktı,
 Akjürim şehri.
 Süslü miğfer başında,
 Kırk cariyesi yanında,
 Tam elli yaşındaki,
 Önüne çıktı Ziyvar'ın,
 Ak süt veren anası.
 Askerlerin önünde,
 Gelen Er Ziyvar,
 Görüp ğarip anasını,
 Akıtıp göz yaşını,
 Durdurup derhal at başını,
 Atından yere indi de,
 Anasına baktı,
 Yanına hemen vardı.
 Tam boynundan kucaklayıp,
 Gözünün yaşını silip,
 Görüşti orada.

-Daǵda kalmaz buraǵım,
 Göz nurum, aman geldin mi,

Şamşırağım şırağım,
Şırağım, aman keldiñ be?

4645. Belğanamnıñ madarı,
Dizğanamnıñ kuvatı,
-Közğanamnıñ ravşanı,
Kuvatım, aman keldiñ be?

Aldımda jürseñ aybatım,
4650. Keynimde jürsen ğayratım,
Jigerbentim, züriyatım,
Züriyatım, aman keldiñ be?

Kölge pitken kurağım,
Jolğa şıksan sorağım,
4655. Üyde bolsañ turağım,
Menzilim, aman keldiñ be?

Ketken kéterli kervan,
Senseñ dértime déрман,
Qalmadı mende érman,
4660. Jigerim, aman keldiñ be?

Qédır alla nézer salğan,
Almas kılış qolğa alğan,
Qalmaqlardı joyan qılğan,
Qaysarım, aman keldiñ be?

4665. Jaña keldiñ on tört jaşqa,
Qılğan ğayratlarıñ başqa,
Jav nézeri qara taşqa,
Qulınım, aman keldiñ be?

Esit añıv-zarımdı,

Aydınlıgım ışıgım,
Göz nurum, aman geldin mi?

Belimin yardımcısı,
Dizimin kuvveti,
-Gözümün nuru,
Kuvvetim, aman geldin mi?

Önümde yürüsen heybetim,
Arkamda yürüsen gayretim,
Canım, evladım,
Evladım, aman geldin mi?

Gölde biten kurağım,
Yola çıksan gözlediğim,
Evde olsan beklediğim,
Menzilim, aman geldin mi?

Giden katarlı kervan,
Sensin derdime derman,
Kalmadı bende arzu,
Ciğirim, aman geldin mi?

Kadir mevla gözetmiş,
Elmas kılıç ele almış,
Kalmaklar'ı mağlup etmiş,
Cesurum, aman geldin mi?

Yine geldin on dört yaşa,
Yaptığın gayretlerin başqa,
Düşman bakışı kara taşta,
Yılıkm, aman geldin mi?

İşit ah u zârımı,

4670. Javğa bermediñ arımdı,
Joq etip duşpanlarıñdı,
Arıslanıñ, aman keldiñ be?

Qorqıp edim sennen jaman,
Qéteriñnen keldiñ aman,
4675. Abadanlıq qutlı zaman,
Şeni-şevketim, keldiñ be?

Dévlet qus qonıp basıma,
Bal quyıp işken asıma,
Réhim éylep köz jasıma,
4680. Dévletim, aman keldiñ be?

Apa jan degen söziñnen,
Aynalsın apañ köziñnen,
Bir süysin apañ jüziñnen,
Şekerim, aman keldiñ be?

4685. Mértler savaştı saylansın,
Duşpanıñ qolı baylansın,
Aynalasın, apañ aynalsın,
Ay sévlem, aman keldiñ be?

Aspanda ay hém juldızım,
4690. Suv tübindegi qundızım,
Aynalayın erke qozım,
Gévharım, aman keldiñ be?

Seniñ ötti jébir-japañ,
Ketti bugün barlıq qapam,
4695. Şın érmansız boldı apañ,
Arzıvlım, aman keldiñ be?

Düşmana vermedin arımı,
Yok edip düşmanlarını,
Arıslanıñ, aman geldin mi?

Korktum senden yaman,
Tehlikeden geldin aman,
Huzurlu kutlu zaman,
Şanı-şevketim, geldin mi?

Devlet kuşu konup başıma,
Bal koyup içtiğim aşıma,
Merhamet edip göz yaşıma,
Devletim, aman geldin mi?

Ana can diyen sözünden,
Sevsin anan gözünden,
Bir öpsün anan yüzünden,
Şekerim, aman geldin mi?

Mertler savaştı hazır olsun,
Düşmanın eli bağlansın,
Sevsin, anan sevsin,
Ay ışıgım, aman geldin mi?

Gökte ay ve yıldızım,
Su dibindeki kunduzum,
Seveyim nazlı kuzum,
Cevherim, aman geldin mi?

Senin geçti cebir-cefan,
Gitti bugün bütün tasam,
Gerçekten arzusuz oldu anan,
Arzulum, aman geldin mi?

Évpildese kiş-kışlegen,
 Şöllesen süt iş-iş degen,
 Keldi anañ élpeşlegen,
 4700. Jan balam, sen de keldiñ be?

Palapanım uyadağı,
 İsenimim dünyadağı,
 Kıranımsañ havadağı,
 Sunğkarım, aman keldiñ be?

4705. Élpeşlegen atañ kayda,
 Qasında bar ma Janay da,
 Barlığın sav bolsañ payda,
 Hémmeñ de aman keldiñ be?

Aman kelseñ hémmeñiz de,
 4710. Jılap qalğan iziñizde,
 Aman otırmız bizler de,
 Jan qozım, aman keldiñ be?

Jigerbentim, arıslan erim,
 Sağan iydi emşeklerim,
 4715. Kelip emseñ tarqar şerim,
 Perzentim, aman keldiñ be? –

Dep Ziyvardıñ anası,
 Aytar sözün tavıstı,
 Qublağası, qabası,
 4720. Anasınıñ sözine,
 Juvap berip söyledi,
 Er Ziyvarday balası.

Aq süt bergen garip anam
 Köziñdi aş, balañ keldi,

Gürültü yapsa kış-kışlayan,
 Susasa süt iç-iç diyen,
 Geldi anan sevip okşayan,
 Can oğlum, sen de geldin mi?

Balabanım yuvadaki,
 İnancım dünyadaki,
 Kıranımsın havadaki,
 Sungurum, aman geldin mi?

Sevip okşayan baban nerede,
 Yanında var mı Janay da,
 Hepiniz aman ise fayda,
 Hepiniz de aman geldiniz mi?

Aman gelseniz hepiniz de,
 Aqlayıp kaldık iziñizde,
 Aman bekleriz bizler de,
 Can kuzum, aman geldin mi?

Ciğirim, arslan erim,
 Sana helal emeklerim,
 Gelip emlesen dağılır dertlerim,
 Evladım, aman geldin mi?

Deyip Ziyvar'ın anası,
 Diyecek sözünü bitirdi,
 Kıblesi, kabesi,
 Anasının sözüne,
 Cevap verip söyledi,
 Er Ziyvar evladı.

-Ak süt veren garip anam,
 Gözünü aç, oğlun geldi,

4725. Qublağa hém janım qabam,
Ziyaratqa balan keldi.

Jav basına savda salıp,
Qalmaqlardan qanın alıp,
Mınav turğan Ziyvar qanıp,
4730. Ana, ilmiqanın keldi.

Bağmanı keldi bağınıñ,
Anam, bugün şağlar şağıñ,
Dévlet qusıñ, altın tağıñ,
Anam, savlet-séniñ keldi.

4735. Nabıt etip Taqta handı,
Han köterip Abaqandı,
Vézir etip Janay jandı,
Ziyvar balan saqlap keldi.

Kelin etip Aqtamaqtı,
4740. Janay janğa alıp berdi,
Onda qoyıp Janay erdi,
Atam Hésen, Ziyvar keldi.

Jav jağında temir torıñ,
Étirapında bélent ornıñ,
4745. Eki jaqtan imarat qurdıñ,
Anam, Hésen atam keldi.

Horezmniñ namıs-arı,
Horezmniñ médetkarı,
Horezmniñ qaysarları,
4750. Hémmesi de aman keldi.

Duşpanniñ otın söndirip,

Kıble ve canım kabem,
Ziyarete oğlun geldi.

Düşman başına dert salıp,
Kalmaklar'dan kanını alıp,
Bu duran Ziyvar kanıp,
Ana, ilmihâlin geldi.

Bağcısı geldi bağının,
Anam bugün çağlar çağıñ,
Devlet kuşun, altın tacın,
Anam, bereket-şanın geldi.

Mahvedip Takta hanı,
Hanlığa geçirip Abakan'ı,
Vezir edip Janay canı,
Ziyvar oğlun coşup geldi.

Gelin edip Aktamak'ı,
Janay cana alıp verdi,
Orada koyup Janay eri,
Atam Hesen, Ziyvar geldi.

Düşman yanında demir ağıñ,
Etrafında yüce yerin,
İki taraftan imaret kurdun,
Anam, Hesen atam geldi.

Horezm'in namus-arı,
Horezm'in yardımcısı,
Horezm'in cesurları,
Hepsi de aman geldi.

Düşmanın ateşini söndürüp,

Aytқан sözine köndirip,
Bağındı ulpı dondırıp,
B    r   tip jazın keldi.

4755. Horezmli aysar aslı,
Savatan da   stem naslı,
  yrekleri jasıl baslı,
G  zde ketken g  zın keldi.

K  rgenlerdi  aılın alған,
4760. araғанnı  k  zi talған,
Alpıs eki nama alған,
B  gin s  vbet-sazın keldi.

Murguzarlı boldı   li ,
Aıldı  unalı g  li ,
4765. Eki jahanda b  lbili ,
Ana, j  nnet ba ın keldi.

Ana jan, b  kpe boyındı,
Soydırıp ba ı oyındı,
Basla ıl endi toyındı,
4770. a laytu ın va ın keldi.

Bunu aytıp Er Ziyvar,
S  zin tamam etedi.
Sol va tında anası,
Balasına jetedi.
4775. ua lasıp k  risip,
Kevlin bir jay etedi.
Sol va ları bol anda,
Zerli jı ası basında,
   j  z jigit asında,
4780.   zi alpıs jasında,

S  yledi i s  z  ne razı edip,
Ba ını mezara  evirip,
Bahar ge ip yazın geldi.

Horezmli cesur aslı,
Savata da   st  n nesli,
  rdekleri yeil baslı,
G  zde giden kazın geldi.

G  renlerin aqlını alan,
Bakanın g  z   dalan,
Altmı iki name  alan,
Bug  n sohb  t-sazın geldi.

Murguzarlı oldu   l  n,
Aıldı gonca g  l  n,
  ki cihanda b  lb  l  n,
Ana, cennet ba ın geldi.

Ana can b  kme boynunu,
Kestirip baktı ın koyununu,
Balat imdi toyunu,
  a layacak vaktin geldi.

Bunu s  yleyip Er Ziyvar,
S  z  n   tamam etti.
O vakitte anası,
O luna geldi.
Kucaklaıp sarılıp,
G  nl  n   rahatlattı.
O vakitlerde,
S  sl   mi  feri basında,
    y  z yi it yanında,
Kendi altmı yaında,

- On segiz mın alaman,
 Bir héremde sorağan,
 Horezmniñ patşası,
 Alamannıñ qasına,
 4785. Jetip keldi sol zaman,
 Qamqadan saylap kiyinip,
 Arıvdan saylap alğanı,
 Kağıp tösek salğanı,
 Qasında pidé bolğanı,
 4790. Ata menen anadan,
 İni menen ağadan,
 Qarındaстан, apadan,
 Ağayinnen, el-jurttan,
 Bérimen jaqın bolğanı,
 4795. Quda qosqan qostarı,
 Altın tarağ qolğa alıp,
 Jipekten şaşın tarağan,
 Arıslanıñ qayttı eken dep,
 Jolına bérğa qarağan,
 4800. Basına müşkil tüskende,
 Hér isine jarağan.
 Sonarğa ketip keşikse,
 -Ne boldı eken janım, - dep,
 Keşikti goy janım, - dep, -
 4805. Körgeñ-bilgeñ bar ma? -dep, -
 Jolavşısı ötken adamnan,
 Habarın bérğa sorağan.
 Şıyrın jannıñ jénneti,
 Qıyametlik joldası,
 4810. Közinen jası monşaqlap,
 -Harma törem, harma, - dep, -
 Édalatlı sultanım,
 Taқта hannıñ elinen,
 Ékelgeñ savğañ bar ma? – dep,

- On sekiz binlik kalabalık,
 Bir araya toplanmış,
 Horezm'in padişahı,
 Kalabalıqın yanına,
 Ulaşıp geldi o zaman,
 İpekten seçip giyinip,
 Güzelden seçip aldıqı,
 Yayıp döşek serdiği,
 Yanında feda olanı,
 Ata ile anadan,
 İni ile ağabeyden,
 Kardeşten, bacıdan,
 Dosttan, el-yurttan,
 Hepsinden yakın olan,
 Bir olduğı koçları,
 Altın tarak ele alıp,
 İpekten saçını tarayan,
 Arslanıñ döndü mü diye,
 Yolunu gözleyen,
 Başına müşkül düştüğünde,
 Her işine yarayan.
 Ava gidip gecikse,
 -Ne oldu acaba canım, -deyip,
 Gecikti ya hanım, -deyip,
 Gören-bilen var mı? –deyip,
 Yolcu gecen adamdan,
 Sürekli haberini soran.
 Şirin canın cenneti,
 Kıyametlik yoldaşı,
 Gözünden yaşı silip,
 -Yaşa beyim, yaşa, -deyip,
 Adaletli sultanım,
 Takta hanın elinden,
 Gelen sıkıntıñ var mı? –deyip,

4815. Hésen hannıñ atının,
Jılavınan aladı.
Hürmet penen köterip,
At üstinen aladı.
Bunu körgeñ halayıq,
4820. Béri hayran qaladı.
Qasındağı qırıq kéniz,
Qol qavsırıp hanımğa,
Bérşeşi hızmet qıladı.
Hésen handı hürmetlep,
4825. Töbesine köterip,
Ayağın jerge tiygezbey,
Han otırğan aq saray,
Arız sorağan datqa jay,
Saraya alıp baradı.
4830. Jurt iyesi Hésen han,
Altın tahqa minedi.
Alpıs eki hémeldar,
Jetpis eki möhirdar,
Jıynalıp béri keledi.
4835. Hésendeyin patşağa,
İyilip sélem beredi.
Sırnay-gerñay şaldırdı,
Jurtındağı qarıyanıñ,
Barlığın jıyıp aldırdı.
4840. Barlıq qarıyalarına,
Hürmetlep sarpay japtırdı.
Eli-halkın jıydırdı,
Mal semizin soydırdı.
Aldı menen hémmeden,
4845. Qetqudaların toydırdı.
Qulıplı gèziynesiniñ,
Dervazasın oydırdı.
Urıstırıp qoşqardı,

Hesen Han'ın atının,
Yularından tuttu.
Hürmet ile indirip,
At üstünden aldı.
Bunu gören millet,
Hepsi hayran kaldı.
Yanındaki kırk cariye,
El pençe hanıma,
Hepsi hızmet etti.
Hesen Han'ı hürmetleyip,
El üstünde tutup,
Ayağını yere değıdirmeyen,
Hanın kaldığı ak saray,
Arz sorduğı arz odası,
Saraya alıp vardılar.
Yurt iyesi Hesen Han,
Altın tahta oturdu.
Altmış iki yönetici,
Yetmiş iki mühürdar,
Toplanıp hepsi geldi.
Hesen padişaha,
Eğılip selam verdiler.
Mızıka, kaval çaldırdı,
Yurdundaki ihtiyarın,
Hepsini toplayıp getirtti.
Bütün ihtiyarlara,
Hürmetleyip hediye dağıttı.
El-halkını toplattırdı,
Hayvanın semizini kestirdi,
Hepsinden önce,
Kethüdalarını doyurdu.
Kulplu hazinesinin,
Kapısını oyduurdu.
Dövüştürüp qoşları,

- Ortada güres tutkızdı.
4850. Bayrakça atlar şaptırdı,
Jalgız oğ penen şirkeydi,
Baylap atқан mergenge,
Altın қабак attırdı,
Tilla dabıl қақtırdı,
4855. Alaңға ot jaқtırdı,
Қаланıñ ornın jaғalap,
Jasavıllar taқ turdı.
Қırık күн, қırık түн toy berdi.
Hésen hannıñ һавазası,
4860. On segiz mıñ élemniñ,
Bérşesine jayıldı.
Қандаһardıñ шéһérinen,
Alıp hannıñ elinen,
Samarқand séygeline,
4865. Gürjistanıñ halkınan,
Azıvlınıñ atınan,
Buhar menen Қоқannan,
Ístanbuldıñ jurtınan,
Hésen handı körivge,
4870. Kóp patşalar keledi.
Horezmniñ eline,
Kelgen éziz miymandı,
Édalatlı Hésen han,
Jaқsı sıylap күtedi.
4875. Қол қavsırıp һүрметlep,
Kelgen miymanlarınıñ,
Vaқtın hoş etedi.
Hésen hannıñ күн sayın,
Ínabatı artadı.
4880. Artıқ tuvған atadan,
Ketpeydi siré şamadan,
Hésen hannıñ perzenti,

- Ortada güreş tutturdu.
Ödüle atlar koşturdu,
Tek ok ile böceğı,
Atıp vuran avcıya,
Altın kabak attırdı,
Altın davul vurdurdu,
Alana ateş yaktırıp,
Kalenin etrafını çevirip,
Askerler hazır durdu.
Kırk gün, kırk gece toy verip,
Hesen Han'ın namı,
On sekiz bin alemin,
Hepsine yayıldı.
Kandahar'ın şehrinden,
Alıp hanın elinden,
Semerkand memleketinden,
Gürcistan'ın halkından,
Soyluların adından,
Buhara ile Kokan'dan,
İstanbul'un yurdundan,
Hesen Han'ı görmeye,
Çok padişahlar geldi.
Horezm'in eline,
Gelen aziz misafirleri,
Adaletli Hesen Han,
İyi hazırlanıp bekledi.
El sıkışıp hürmetleyip,
Gelen misafirlerinin,
Vaktini hoş etti.
Hesen Han'ın o günden sonra,
Onuru arttı.
Üstün doğanın atadan,
Düşmez asla gücünden,
Hesen Han'ın evladı,

- Kaytpay kaysar Er Ziyvar,
 Negizine tartadı.
 4885. Zerli jığa basında,
 Kırık jigiti kasında,
 Sıbızgı, sırnay şerttirip,
 Oyn kızık ettirip,
 Aq ordada jatadı.
 4890. Köp jasağan kempirdi,
 Toksangıa şıkkın mamalar,
 Alpıstağı ekeler,
 Jetpistegi atalar,
 Segizdegi balalar,
 4895. Toy habarın esitip,
 Göne dérti kozıldı.
 Kırık kün bolğan ullı toy,
 Seksen künge sozıldı.
 Toy dese kuv bas jumalap,
 4900. Savırı etigi salpıldap,
 Jelbegey şapan jalpıldap.
 Ayağındagı şarığı,
 Juvırıvı menen tozıldı.
 At şavıp güres tutulup,
 4905. Künde kızık tamaşa,
 Maskarapaz oynış,
 Her bir kızık oyunlar,
 Körsetip atır Hesen han,
 Körgensiz gey kız-jigit,
 4910. Barmay kızık oynıga,
 Tar köşeniş işinde.
 Karañgı jaydın muşında,
 Söylesip turğan oñaşa.
 Mereke körgen kız-jigit,
 4915. Ullı jıgın işinde,
 Körip jür oyun tamaşa,

Cesaretli Er Ziyvar,
 Aslına çekmiş.
 Süslü miğfer başında,
 Kırk yiğidi yanında,
 Kaval, mızıka çaldırıp,
 İlginç oyunlar gösterip,
 Ak sarayda yattı.
 Çok yaşayan kocakarıyı,
 Doksana çıkan analar,
 Altmıştaki babalar,
 Yetmişteki atalar,
 Sekizdeki çocuklar,
 Toy haberini işitip,
 Eski dertlerini hatırladı.
 Kırk gün olan ulu toy,
 Seksen güne uzadı.
 Toy denince çocuksuz ihtiyar yuvarlanıp,
 At derisi çizmesi sallanıp,
 Gösterişli kaftanları açılıp,
 Ayağındaki çarığı,
 Koşması ile eskidi.
 At koşturup güreş tutulup,
 Her gün ilginç temaşalar,
 Maskaracı ile oyuncuya,
 Her türlü ilginç oyunlar,
 Göstertiyormuş Hesen Han,
 Görgüsüz kız-yiğit,
 Gitmeyip oyunlara,
 Dar sokağın içinde,
 Karanlık yerin arasında,
 Sohbet etmiş kolayca.
 Düğünü gören kız-yiğit,
 Büyük kalabalık içinde,
 İzliyorlar oyun tamaşa,

- Bul jıyının işinde,
 Jaman da bar, jaksılar,
 Keşesi-kündiz tınbastan,
 4920. Jırlap atır şark urıp,
 Jırav menen baqsılar.
 Kara közli kıpşa bel,
 Tamağında palı bar,
 Jüzlerinde qalı bar.
 4925. Bir neşşe aız-javanlar,
 Rustemnen küşli bilekli,
 Buldırsın şubar köylekli,
 Bir nazlı yar tilekli,
 At jaklı kelgen quba jüz,
 4930. Mülâyım sulıv şıyrın söz,
 Qır murınlı qara köz,
 Ğoş jigit penen gözzallar,
 Ğunşaday bolıp dolanıp,
 Jasıl jipek oranıp,
 4935. Atkönşekke uşadı.
 Nesip etken jigitler,
 Közleri künde yajnağan,
 Lébindegi palları,
 Tasbulaktay qaynağan.
 4940. Palınan bir jutqanlar,
 Miyri heş qanbağan,
 Lébindegi palınan,
 Jüzindegi qalınan,
 Bir sorğan adam toymağan.
 4945. Jurtşılıkqa alğanşa,
 Qıyamet qostar bolğanşa,
 Aşıklığın qoymağan.
 Kara qaslı bota köz,
 Sümbil şaşlı jarqın jüz,
 4950. Jılva etip oynayan.

Bu kalabalığın içinde,
 İyi de var, kötüler de,
 Gece gündüz dinlemeden,
 Şiir okur yükselip,
 Şair ile ozanlar.
 Kara gözlü ince belli,
 Damağında balı var,
 Yüzlerinde beni var,
 Bazı kız cıvanlar,
 Rustem'den güçlü bilekli,
 Dumanlı alaca gömlekli,
 Bir nazlı yar dileği olan,
 At çeneli kahverengi yüz,
 Mülâyım güzel şirin söz,
 Kır burunlu kara göz,
 Koç yiğit ile güzeller,
 Gonca gibi olup dolanıp,
 Yeşil ipek giyinip,
 Salıncağa çıktı.
 Nasip eden yiğitlerin,
 Gözleri güneş gibi parlamış,
 Dudağındaki balları,
 Taşpınar gibi kaynamış.
 Balından bir yutanların,
 Gönlü hiç doymamış.
 Dudağındaki balından,
 Yüzündeki beninden,
 Bir öpen adam doymamış.
 Cemiyete alana kadar,
 Kıyamet kopana kadar,
 Aşıklığını bırakmayan.
 Kara kaşlı deve gözlü,
 Sümbül saçlı güler yüzlü,
 Cilve edip oynayan.

- Gözzallardıñ belinen,
 Ğoş jigitler uşadı.
 Bul oyındı körgen soñ,
 Kempir menen ğarrınıñ,
 4955. Göne dérti ozadı.
 Körgenli köp éyvanı,
 Biraz ızdan ozadı.
 Bilimsiz nadan jigitler,
 Körgenli, körikli javannıñ,
 4960. Ne barın bilmey oyında,
 ıysatıp moynın sozadı.
 Artıķ söz aytan jigittiñ,
 Minin tavıp köp ızlar,
 Sözlerin düzep turadı.
 4965. Tamaşagöyler köbeyip,
 Toy da ébden ızadı.
 Hésen hannıñ isine,
 Halıķtıñ keveli toladı.
 Seksen kün tamam ötken soñ,
 4970. Toy da tamam boladı.
 Güres tutan palvanlar,
 oşar urıstıranlar,
 Dervaz uran oynışı,
 At ozdıran bayraqtan,
 4975. İlaķ oynaqan şabandoz,
 Péyekşi menen umarpaş,
 Nışana altın abaķtı,
 Atıp jıķan mergenler,
 As pisirgen aspazı,
 4980. Suv taşıan maskapşı,
 uvırdaķşı, kébaşşı,
 ısqartanda, algérez,
 Hizmet etken bul toya,
 Adamlardıñ bérşesi,

Güzellerin belinden,
 Koç yiğitler kucakladı.
 Bu oyunu gördükten sonra,
 Kocakarı ile ihtiyar adamın,
 Eski dertleri canlandı.
 Görgüsü çok nazik olan,
 Bazı kızlardan öne geçti.
 Bilgisiz cahil yiğitler,
 Görgülü görkemli civanın,
 Ne olduğunu bilmeden aklında,
 Büküp boynunu uzattı.
 Üstün söz söyleyen yiğidin,
 Gönlünü çelip çok kızlar,
 Sözlerini söyleyip durdu.
 Temaşacılar çoğalıp,
 Toy da iyice kızdı.
 Hesen Han'ın işine,
 Halkın gönlü doldu.
 Seksen gün geçtikten sonra,
 Toy da tamamlandı.
 Güreş tutan pehlivanlar,
 Koç dövüştürenler,
 Perde kuran oyuncu,
 At koşturan ödülден,
 Yarışan at binicisi,
 Nargileci ile kumarbaz,
 Nişan alıp altın kabağı,
 Atıp yıkan avcılar,
 Aş pişiren aşçı,
 Su taşıyan saka,
 Kavurmacı, kebaççı,
 Sıkıştığında, nihayet,
 Hizmet eden bu toya,
 Adamların hepsi,

4985. Patşadan inam aladı.
 Kırk jigiti hizmetker,
 Araş-sarap bergendey,
 Jéne üş jüz begleri,
 Aş saraydın törinde,
4990. Adam barmaş jerinde,
 Kılbat jaydın birinde,
 Hésen hannın jalğızı,
 Mañlayındağı juldızı,
 Suv tübinde kundızı,
4995. Uldan hasıl perzenti,
 Hanzaday kırık jigit,
 Jéne üş jüz kız benen,
 Er Ziyvar dévran süredi,
 Kızlar menen koşılıp,
5000. Şarap işip més bolıp,
 Ullı bayram toydın da,
 Ötkenin bilmey qaladı.
 Hanzadaday kırık jigit,
 Jéne üş jüz kız benen,
5005. Hizmetker kırık kénizler,
 Ötkenin toydın bilgen soñ,
 Er Ziyvardın qasına,
 Bérşesi jıyılıp keledi.
 Er Ziyvardın aldında,
5010. Qullıq etip turadı.
 -Toydın da ötti töre, - dep, -
 Jéne toydın bolğanda,
 Hizmetiñe kelermiz,
 Savdıq mınav toydındı,
5015. Hizmetiñ bolsa her vaqıt,
 Bizler bérqa tayarmız,
 Hürmet etip aldında,
 Hizmetiñdi qıalarmız,

Padişahdan hediye aldı.
 Kırk yiğidi hizmetkar,
 Rakı-şarap verenleri,
 Ve üç yüz beyleri.
 Ak sarayın başköşesinde,
 Adam varmaz yerinde,
 Gizli odanın birinde,
 Hesen Han'ın biriciğı,
 Alnındaki yıldızı,
 Su dibinde kunduzu,
 Oğlu gibi asıl evlatları,
 Hanzade gibi kırk yiğit,
 Ve üç yüz kız ile,
 Er Ziyvar devran sürdü,
 Kızlar ile bir olup,
 Şarap içip mest olup,
 Ulu bayram toyun da,
 Geçtiğini anlamadı.
 Hanzade gibi kırk yiğit,
 Ve üç yüz kız ile,
 Hizmetkâr kırk cariyesi,
 Geçtiğini toyun anladıktan sonra,
 Er Ziyvar'ın yanına,
 Hepsi toplanıp geldi.
 Er Ziyvar'ın önünde,
 Kulluk edip durdular.
 -Toyun da geçti beyim, - deyip,
 Yine toyun olduğunda,
 Hizmetine geliriz,
 Savdık şu toyunu,
 Hizmetin olursa her vakit,
 Bizler hepimiz hazırız,
 Hürmet edip önünde,
 Hizmetini yaparız,

- Bizlerge juvap beriñ, - dep,
 5020. Qol qavsırıp turadı,
 Qırıq jigit penen üş jüz kız,
 Ziyvardan juvap aladı.
 Qırıq jigit penen qızlarğa,
 -Jaqsı hızmet ettiñ, - dep,
 5025. Er Ziyvar algıs aytadı.
 Qullıq etip olar da,
 Üylerine qaytadı,
 Otıradı Er Ziyvar,
 Atasının qasında,
 5030. Hızmetkerler qasında,
 Hér kim dévran süyredi,
 Hér kim teñi tusında,
 Patşalık dévran süredi.
 Altın tahtın üstinde,
 5035. Menmen degen zadalar,
 Arız aytadı déstinde.
 Attıñ jalın öredi,
 Atasının tusında,
 Sağlap dévran süredi.
 5040. Başqa tüsse ne isler,
 Hér bir bende köredi.
 Toy ötken soñ aradan,
 Bir neşşe künler ötedi,
 Er Ziyvardıñ dabılı,
 5045. Jeti ıqlımğa jetedi.

Sırlı hasa qolında,
 Özi haqtıñ yolında,
 Keşe kündiz el gezgen,
 El işinde jürgen soñ,

- Bizlere cevap verin, - deyip,
 El pençe durdular,
 Kırk yiğit ile üç yüz kız,
 Ziyvar'dan cevap aldı.
 Kırk yiğit ile kızlara,
 -İyi hızmet ettiniz, - deyip,
 Er Ziyvar teşekkür etti.
 Kulluk edip onlar da,
 Evlerine döndüler,
 Oturdu Er Ziyvar,
 Atasının yanında,
 Hizmetkarlar yanında,
 Kimi devran sürdü,
 Kiminin eşi yanında,
 Padişahlık devran sürdü.
 Altın tahtın üstünde,
 Ben ben diyen zadeler,
 Arz etti huzurunda.
 Atın yelesini ördü,
 Atasının etrafında,
 Çağlayıp devran sürdü.
 Başa düşse ne işler,
 Her bir kul gördü.
 Toy geçtikten sonra aradan,
 Birkaç gün geçti,
 Er Ziyvar'ın davulu,
 Yedi iklimde ulaştı.

Sırlı asa elinde,
 Kendi hakkın yolunda,
 Gece-gündüz el gezen,
 El içinde gittikten sonra,

5050. Köp nérseni ol sezgen,
 Bir alender bar eken,
 Ziyvardı daın esitip,
 Data jaya keledi.
 Data jaya kire almay,
 5055. Hanga selem bere almay,
 Aytaja sozin ayta almay,
 Ya keynine aytalmay,
 Data jaydı aldada,
 “Alla uv, yauv, men uv!” dep,
 5060. Sipseke bolıp jr edi,
 Eldi gezgen alender,
 Dnya bina bolannan,
 Bergi isti bileli.
 Nee kn tti aradan,
 5065. Eldi gezgen alender,
 Knde kelip patanın,
 Sıpradı esigin.
 Drvaza baan paaplar,
 Ket dese de ketpeydi.
 5070. Sipseke bolan alender,
 Data jaydı esigin,
 Sıprama degen adamnı,
 Aytan sozin etpedi.
 Mordarı degen bir paap,
 5075. Tutıp aldı jaadan,
 Han aldına apardı,
 -orıpaysa ba!, -dep – aadan!
 alender sonda “dat!” dedi,
 Ayt degennen alender,
 5080. Trege ullı hanım dep,
 ıynaldı goy janım dep,
 Ziyvar jannı jolına,
 Tasaddı dnya-malım dep,

- ok eyi o sezen,
 Bir kalender var imi,
 Ziyvar’ın namını iitip,
 Arz odasına geldi.
 Arz odasına giremeden,
 Hana selam veremeden,
 Syleyecek szn syleyemeden,
 Geriye de dnemeden,
 Arz odasının nnde,
 “Allah h, ya h, ben h!” deyip,
 Sprge gibi dolandı,
 Eli gezen kalender,
 Dnya var olduundan,
 Beri btn ii bilir.
 Nice gn geti aradan,
 Eli gezen kalender,
 Her gn gelip padiahın,
 Sprd eiini.
 Kapı bekleyen muhafızlar,
 Git dese de gitmedi.
 Sprge gibi olan kalender,
 Arz odasının eiini,
 Sprme diyen adamın,
 Syledii szn yapmadı.
 Mordarı denen bir muhafız,
 Tutup aldı yakadan,
 Han nne gtrd.
 -Korkmuyor musun, -deyip –Aadan!
 Kalender o zaman “istek!” dedi,
 Syle dedikten sonra kalender,
 Beye kulluk hanım deyip,
 Horlandı be canım deyip,
 Ziyvar canın yoluna,
 Kurban dnya-malım deyip,

Patşaga datın aydadı.

5085. -Sen patşasañ men bir bolsam diyvana,
Eldi gezgen mékanım joq biygana,
Taqsır hanım aldınızğa ékeldi,
Naysap paşşaplarıñ urdı biygüna.

Ağa kelse ini törge öt demes pe,
5090. Ağa sarqıt berse ini jemes pe,
Han aldına halayıqlar keledi,
Han esigi, halıq esigi emes pe.

Paşşap hannıñ esiginde jatar ma,
Miymanğa kelgen adamdı atar ma,
5095. Datqaşını han aldına jibermey,
Hızmetkeri han abırayın satar ma.

“Alla hıv” dep etek-jenđi türgenmen,
Elden her jerlerdi gezip jürgenmen,
Qattı ketsem qéheriñiz kelmesin,
5100. Sizden başqa talay handı körgenmen.

Şölde jayav jürdim jorğa sürmedim,
Sapar etip at kekilin örmedim,
Hanğa datın aytalmastay puqara,
Sizikinđey tar esikti körmedim.

5105. Jaqsı adam tüsti jaman jorımas,
Bergen menen han qaznası qurımas,
Baydıñ asın bayğus qızğanar degen,
Han esigin datqaşığa qorıtpas.

Dizde médet, belde médér quvatıñ,
5110. Maydanğa şıqqanda eki züriyatıñ,

Padişaha isteğini söyledi:

-Sen padişahsın ben ise bir divane,
Eli gezen mekansız garip,
Efendim hanım önünüze getirdi,
Vicdansız muhafızların vurdu günahsız.

Ağabey gelse ini başköşeye geç demez mi,
Ağabey ziyafet verse kardeşi yemez mi,
Han önüne kullar geldi,
Han eşiğı, halk eşiğı değıl mi.

Muhafız hanın eşiğinde yatar mı,
Misafırlığe gelen adamı atar mı,
İsteğı olanı han önüne göndermeyip,
Hızmetkarı han saygınlığını satar mı.

“Allah hı” diye nazikliği dürmüşüm,
Elden her yerleri gezip yürümüşüm,
İleri gitsem öfkeniz gelmesin,
Sizden başqa nice hanı görmüşüm.

Çölde yaya gittim at sürmedim,
Sefer edip at yelesini örmedim,
Hana isteğini söyleyemediğı fukaranın,
Sizinki gibi dar eşiğı görmedim.

İyi adam düşü kötüye yormaz,
Vermek ile han hazinesi kurumaz,
Zenginın aşını yoksul kıskanır derler,
Han eşiğini muhtaca karşı korutmaz.

Dizde medet, belde kuvvetin,
Meydana çıktığında iki evladın,

Ƙosılıp gevirge ƙılış urğanda,
Taspadı ma bul téninde ğayratıñ.

Üşeviniz minip tulpar beline,
Taƙta handı ƙuvıp bardıñ eline,
5115. Sunƙarıñdı tuğırına ƙondırdıñ,
At bayladıñ murğızardıñ köline.

Örin jıǵıp, munarların ƙulattıñ,
Éjeline jettiñ Taƙtapolattıñ,
Savaşıta tañlayı kepen Janaydı,
5120. Palına ƙandırdıñ taza buladıñ.

Ğahı mıƙlılardıñ belin büklediñ,
Ƙalmaƙlarğa özinen han tiklediñ,
Er Janaydı véhir ƙılıp ƙasına,
Abaƙanğa avır isler jüklediñ.

5125. Ƙanañ pütün keldiñ eliñe aman,
Ƙoltıƙladım ƙısılganıñda aman,
Tanımadıñ médet bergen piriñdi,
Horezmde édalatlı Hésen han.

Elinizge kelip berdiñ ullı toy,
5130. Ƙız-jigitler toy toyladı jazıp boy,
Kimde bolsa eli-halkı menen han,
Sonıñ uşın datƙa jaydı aşıp ƙoy.

Bayraƙta arğımaƙ atlar şaptırdıñ,
Mergenlerge altın ƙabaƙ attırdıñ,
5135. Horezmniñ abzal adamın sıylap,
Ƙariyalarğa jipek sarpay japtırdıñ.

Şayƙap kelinlerdin bergen jarماسın,

Birleşip düşmana kılıç vurduğunda,
Taşmadı mı bu teninde gayretin.

Üçünüz binip tulpar beline,
Takta hanı kovup vardın eline,
Sungurunu kafesine kondurdun,
At bağladın Murğızar'ın gölüne.

Bentini bozup, minarelerini yıktın,
Eceline yettin Taktapolat'ın,
Savaşıta kendinden geçen Janay'ı,
Balına kandırdın taze pınarın.

Kimi güçlülerin belini бүktүн,
Kalmaklar'a içlerinden han diktin,
Er Janay'ı vezir yapıp yanına,
Abakan'a ağır işler yükledin.

Yüreğın bütün geldin eline aman,
Destek verdim sıkıştığında aman,
Tanımadın medet veren pirini,
Horezm'de adaletli Hesen Han.

Elinize gelip verdin ulu toy,
Kızlar, yiğitler toy toyladı yazıp boy,
Kim olsa da halkı ile olur han,
Onun için arz odasını açıp koy.

Ödüle cins atlar koştırdun,
Avcılara altın kabak attırdın,
Horezm'in kıymetli adamlarını sayıp,
İhtiyarlara ipek kaftan yaptırdın.

Kaldırıp gelinlerin verdiği yarmasını

Kelip edim aytıv uşın ħarmasın,
Paşşaplardıñ jibermedi aldıña,
5140. Qızğandı ma Ħesen hannıñ qarmasın!

Han esigi datqaşığa qolay ma,
Datqaşı kelmese sizge oñay ma,
Jasavılın jibermedi şırağım,
Ya bolmasa ħemiriniz solay ma.

5145. Bay dévletten ayrılar qayıp qılmasa,
Pir sayıl boladı zikir salmasa,
Demi menen jerdiñ jüzin alsa da,
Tahtan tüser patşa édil bolmasa.

Névbet ketse şalkap teniz şöl bolar,
5150. Névbet jetse dağıstanlar köl bolar,
Şöllep jatқан saħarağa el qonda,
Şemenli bağ murguzarı gül bolar.

Tübi şirip, taysa bélent öreler,
Astında qaladı ne bir töreler,
5155. Zalım bolsa patşalıqtan payda joq,
Patşalıqtı telpegindey köre ber.

Javdı qıvıp muradıña jetpesen,
Savlatına ullı toylar etpesen,
Datqa jayğa datqaşını keltirmey,
5160. Ħesen han jan ésilikke ketsensen.

Payğambar jasına jasıñ jetkendey,
Han bolmasan belden qıvat ketkendey,
Mülayım bol, şükirlik qıl şırağım,
Qalenderiñ köp vasiyat etkendey.

Gelmiştım söylemek için selamını,
Muhafızların göndermedi huzuruna,
Kıskandı mı Hesen Han'ın karmasını.^v

Han eşigi yardım isteyene kolay mı,
Yardıma muhtaç gelmese size rahat mı,
Askerin göndermedi göz nurum,
Yoksa emiriniz böyle mi.

Zenginlik devletten ayrılır hayır yapmasa,
Pir divane olur zikir çekmese,
Zaman ile yer yüzünü alsa da,
Tahttan iner padişah adil olmasa.

Sıra giderse koca deniz çöl olur,
Sıra gelirse dağlar göl olur,
Susuz duran saħraya el atılırsa,
Çemenli bağ, Murgızarlı gül olur.

Çürümüş kökü yıksa yüce alimler,
Altında kalır nice beyler,
Zalım olsa padişaktan fayda yok,
Padişahlığı takken gibi görüver.

Düşmanı kovup muradına ermesen,
Bereketine ulu toylar vermesen,
Arz odasına muhtacı getirmeyip,
Hesen Han can asilliğe gidersin.

Peygamber yaşına yaşın gelmiş gibi,
Han olmasan belden kuvvetin gitmişti,
Mülayım ol, şükürlük kıl göz nurum,
Kalenderin çok vasiyetler eder.

5165. Siz tuvsanız biz de tuvdık anadan,
İrışkısın tavıp jeydi hêr adam,
Tıñla, ya tıñlama nésiyhatımdı,
Ölmeymen degendi şıgar şanadan.

Öziñ ölsen, ornında bar Er Ziyvar,
5170. Bélege bolmasın balam sazıvar,
Qayda eken Er Ziyvardı köreyin,
Qargıs almay, algıs alsa nur javar.

Gazap etip keñ dünyanı tar qılma,
Hêsen han jan bul künime zar qılma,
5175. Er Ziyvargâ aytatugın sözim bar,
Keltir, taqsır, qalenderden ar qılma.

Alla huv dep jolda jürgen qalender,
Avızına jaqsı tüsse jaqsı der,
Ziyvar jangâ bir söz ayıp ketemen,
5180. Hêsen han jan, kerek emes mağan zer.

Sol vaqıtta Hêsen han,
Örre turıp ornınan,
Qargıp tüsip tahtınan,
Juvırıp keldi haplıgıp,
5185. Qalenderdiñ qasına,
Tilla jıgâ kıstırdı,
Qalenderdiñ basına.
İşarat etti Hêsen han,
Qalenderdi tahtına,
5190. Qullıq etti qalender,
Minbedi hannıñ tahtına.
Sarpay berdi, kiymedi,
İnam berdi, almadı,
Bir légen tilla ékeldi,

Siz doğduysanız, biz de doğduk anadan,
Rızkını bulup yedi her adam,
Dinle ya da dinleme nasihatimi,
Ölmem ben fikrini çıkar aklından.

Sen ölürsen, yerinde var Er Ziyvar,
Belaya olmasın yavrum mahkum,
Nerede imiş Er Ziyvar'ı göreyim,
Beddua almayıp, algış alsa nur yağar.

Gazap edip koca dünyanı dar etme,
Hesen Han can, bu günüme dert etme,
Er Ziyvar'a söyleyecek sözüm var,
Getir, efendim, Kalender'den utanma.

Allah hû diye yolda yürüyen kalender,
Ağzına iyi düşse iyi der,
Ziyvar cana bir söz söyleyip giderim,
Hesen Han can gerek değil bana altın.

Bu vakitte Hesen Han,
Doğrulup yerinden,
Sıçrayıp inip tahtından,
Koşturup geldi kekeleyip,
Kalenderin yanına,
Altın miğfer taktı,
Kalenderin başına.
İşaret etti Hesen Han,
Kalenderi tahtına,
Kulluk etti kalender,
Oturmadı hanın tahtına.
Kaftan verdi, giymedi,
Hediye verdi, almadı,
Bir leğen altın getirdi,

- Erkine koymay süyrelep,
 5230. Hesen hannın aldına,
 Mordardı alıp baradı.
 Naymıt bolğan Mordarğa,
 Tiklenip bir qaradı.
 -Datqaşını jibermey,
 5235. Esikti nege japtıñ?! –dep,
 Mordardan han soradı.
 -Datqaşılar kelgende,
 Jibermey hannın aldına,
 Dervazanı bekitken,
 5240. Mordar degen senbiseñ?!
 Dervazanı aşınız,
 Ya bolmasa şırağım,
 Bizlerdiñ kelgenimizdi,
 Barıp hanğa aytıñız, -
 5245. Degen müsépirlerdi,
 Han aldına jibermey,
 Yaki isin pitirmey,
 Keñ sarayğa kirgizbey,
 Bejireytip köziñdi,
 5250. Sup-sur etip jüziñdi,
 Baykap aytpay söziñdi,
 Artık-aspay söz aytıp,
 Datqaşını muñaytıp,
 Halıktı hannan qaşırgan,
 5255. Qanqorım Mordar senbiseñ?!
 Düzimdi jaylap otırğan,
 Köziñe qan toltırğan,
 Adam körse qutırğan,
 Ahmaq Mordar senbiseñ?!
 5260. Qariyalardı sıylamay,
 Hannan kevin qandırmay,
 Hürmetlemey ulıqtı,

- Zorla sürükleyip,
 Hesen Han'ın önüne,
 Mordar'ı alıp vardılar.
 Ümitsiz olan Mordar'a,
 Diklenip bir baktı.
 -Muhtacı göndermeden,
 Eşiği niye kapattıñ?! deyip,
 Mordar'dan han sordu.
 -Muhtaçlar geldiğinde,
 Göndermeyen hanın önüne,
 Kapıyı engelleyen,
 Mordar denen sen misin?!
 Kapıyı açınız,
 Ya da göznurum,
 Bizlerin geldiğimizi,
 Varıp hana söyleyiniz, -
 Diyen misafirleri,
 Han huzuruna göndermeden,
 Veya işini bitirmeden,
 Koca saraya girdirmeden,
 Belertip gözünü,
 Bozartıp yüzünü,
 Dikkatlice seçmeyip sözünü,
 Üstün körü söz söyleyip,
 Muhtacı dertlendirip,
 Halkı handan kaçırın,
 Kana susamış Mordar sen misin?!
 Kırımı mekan tutup oturan,
 Gözüne kan dolduran,
 Adam görse kuduran,
 Ahmak Mordar sen misin?!
 Yaşlıları saymayıp,
 Handan gönlünü yapmayıp,
 Hürmetlemeden büyüğü,

- Han esigi jabık dep,
Ürkitken hannan halıktı,
5265. Urıp, sögip azaplap,
Kalender menen şayıktı,
Hojalarğa qarğatқан,
Қандарım Mordar senbisen?!
Patşağa datın aytpağa,
5270. Kelgen gérıp-қésardi,
Jetim menen jesirdi,
Han aldına keltirmey,
Sonday bir adam keldi dep,
Yaki hanğa bildirmey,
5275. Arzağa kelgen halıqtan,
Han esigin қорıған,
Gézzap Mordar senbisen?!
Patşa қалıp maydanda,
Öz aldına han bolıp,
5280. Azap-aқıret bergen soң,
Gérıp-қésar paқırlar,
Ayağıña bas urğannıң,
Moynına buğav saldırған,
Buğavlı Mordar atанған,
5285. Aқıl-һuvşın aldırған,
Hésen hannıң paşşabı,
Sonday zor bolған eken dep,
Tariyhta at қaldırған,
Aғası Mordar senbisen?!
5290. Körgen-bilgenleriңdi,
Dérhal maған ayt deymen,
Ési bolsaң allаға,
Iraydan tez қayt deymen,
Irasıңdı aytpasaң,
5295. Irayıñnan қaytpasaң,
Aytpasaң ıras sóziңdi,

- Han eşiği yamuk diye,
Ürküten handan halkı,
Vurup, sövüp eziyet edip,
Kalender ile şeyhi,
Hocalara sövdüren,
Kana susamış Mordar sen misin?!
Padişaha ihtiyacını söylemeye,
Gelen garip -yoksulu,
Yetim ile öksüzü,
Han önüne getirmeden,
Şöyle bir adam geldi diye,
Hana bildirmeden,
Arza gelen halktan,
Han eşiğini koruyan,
Düzenbaz Mordar sen misin?!
Padişah meydandayken,
Kendi kendine han olup,
Ahiret azabı verdikten sonra,
Garip-yoksul fakirlere,
Ayağına baş vuranın,
Boynuna zincir taktıran,
Zincirli Mordar diye namlanan,
Aklını bilincini aldıran,
Hesen Han'ın muhafızı,
Böyle zorluymuş diye,
Tarihte ad bırakan,
Mordar sen misin?!
Görüp-bildiklerini,
Derhal bana söyle derim,
Asi olursan Allah'a,
Yanlıştan tez dön derim,
Doğrusunu söylemezsen,
Yanlışından dönmezsen,
Sözlemezsen doğru sözünü,

- Oyarman eki köziñdi,
 Darğa tartıp öziñdi,
 Tarttırarman gürjige,
 5300. Ahmağ Mordar etiñdi,
 Janıñ barda Mordar sen,
 Anıgınan kel deymen,
 Ağılıñ bolsa bétşeğar,
 Söz ménisin bil deymen.
 5305. Jan kerek bolsa öziñe,
 Durıs juvap ber deymen. –
 Degen vaқта Hésen han,
 Dervazaman Mordardıñ,
 Beti ketti qubarıp,
 5310. Sur jılanday bozarıp,
 Közi ketti naysaptıñ,
 Ottay bolıp qızarıp.
 Yaki til joq, qulağ joq,
 Qaldı tilsiz sazarıp.
 5315. Qorıqқанlığı sonşama,
 Bezgek bolğan adamday,
 Denesi ketti qaltırıp.
 Biraz vaqıt ötken soñ,
 Qanı qaşıp betinen,
 5320. Qızıvı ketip etinen,
 Esin jıynap aladı,
 Jan-jagına qaradı,
 Qorşap turğan jellatqa,
 Mordarıñ köz saladı.
 5325. Dervazanıñ aldında,
 Qalayınşa turğanın,
 Hañğa bayan qıladı.
 -Dervazanıñ aldında,
 Turğan Mordar men edim.
 5330. Datqağa kelgen adamdı,

Oyarım iki gözünü,
 Dara asıp özünü,
 Çektiririm boğaya,
 Ahmak Mordar etini.
 Canın varken Mordar sen,
 Gerçeği söyle derim,
 Aklın varsa zalim,
 Söz manasını anla derim.
 Can gerekliyse özüne,
 Dürüst cevap ver derim. –
 Dediği vakit Hesen Han,
 Kapı bekçisi Mordar'ın,
 Yüzü gitti solup,
 Boz yılan gibi bozarıp,
 Gözü gitti canının,
 Ateş gibi olup kızarıp.
 Dilsiz, kulaksız,
 Kaldı dilsiz yüzü donup.
 Korkmuşluğu o kadar ki,
 Sıtma olan adam gibi,
 Vücudu gitti titreyip.
 Biraz vakit geçtikten sonra,
 Kanı kaçıp yüzünden,
 Heyecanı gidip etinden,
 Aklını toplayıp aldı,
 Etrafına baktı,
 Hazır bekleyen cellada,
 Mordar göz aldı.
 Kapının önünde,
 Nasıl durduğunu,
 Hana beyan etti.
 -Kapının önünde,
 Duran Mordar ben idim.
 Arza gelen adamı,

- Han h ziretke jibermey,
 D rvazaĝa  ulıptı,
 Urgan Mordar men edim.
 Halıktı hannan  asırĝan,
 5335. G zzap Mordar men boldım.
  ontı  abırayımdı,
 Ullı hannan asırĝan,
 Ahma  Mordar men boldım.
 Dat aşını  n zerin,
 5340. Pat aĝa bermey jasırĝan,
 Bakıl Mordar men boldım.
 Sıylamadım ulı tı,
   rip penen   serdi,
 Jetimler menen jesirge,
 5345. Ettim j nsiz zorlı tı,
 H ziretti  aldına,
 S lemge kelgen  ariyaĝa,
 Berdim a ıret- orlı tı.
 D rvazanı  aldında,
 5350. Dat aĝa kelgen adam a,
 Jolbarıstay a ırıp,
 K şime  bden tolı tım,
 K zimdi  an  aplaĝan,
 A - aralar k rinbey,
 5355. Basıp kelse de aldımnan,
 Juvırıp  ttim s rinbey.
 Umtıl anda aldımnan,
 Derya, teniz  ı sa da,
 Ke ip  ttim t rinbey.
 5360. Dat aĝa kelgen adamnan,
 Na a   anın t ksem de,
 J nsiz isler etsem de,
 J rdim halı  a bilinbey.
 Dat aĝa kelgen adamnan,

- Han hazretlerine g ndermeyip,
 Kapıya kulpu,
 Vuran Mordar ben idim.
 Halkı handan  acıran,
 D zenbaz Mordar ben oldum.
 K     itibarımı,
 Ulu handan d   ren,
 Ahmak Mordar ben oldum.
 Muhtacın bakı ını,
 Padi aha vermeden gizleyen,
 Cimri Mordar ben oldum.
 Saymadım b y   ,
 Garip ile yoksulu,
 Yetimler ile  ks ze,
 Ettim yersiz k t l   ,
 Hazretlerinin  n ne,
 Selama gelen ihtiya,
 Verdim ahiret zorlu unu.
 Kapının  n nde,
 İhtiyaca gelen adama,
 Kaplan gibi k kreyip,
 G c me iyice dolmu tum,
 G z m  kan kaplamı ,
 Ak-karalar g r nmeden,
 Basıp gelse de kar ımdan,
 Ko turup ge tim takılmadan,
 İlerledi imde  n mden,
 Derya, deniz  ı sa da,
 Ge ip gittim aldırmadan,
 İste e gelen adamdan,
 Haksız yere kanını d ksem de,
 Yersiz i ler etsem de,
 Ya adım halka bilinmeden.
 İste e gelen adamdan,

5365. Kaşa para alsam da,
 Jürdim avızğa ilinbey.
 Kara pulğa satқанman,
 Adamgerlik arımdı.
 Barlık sırdı jasırmay,
 5370. Aytım sizge barımdı.
 Mazhabıñ patşahım,
 Tıñlap kör meniñ zarımdı.
 Keşirmeseñ günamdı,
 Körip turman patşahım,
 5375. Asatuğın darıñdı.
 Ne kılsañ da öziñ bil,
 Kelip turman aldına,
 Ayağıña bas urıp.
 Etken barlık günamdı,
 5380. Öziñ épiv etpesen,
 Bir bélege jolıqtım.
 Ümitim bar Hesen han,
 Keşirer degen günamdı.
 Aytım taqsır dadımdı,
 5385. Öziñ bil keşir, keşirme.
 Bir gūnalı bendeniz,
 Aldıñızğa kelipti.
 Jarılқа, қарға öziñ bil,
 Përmanı küşli patşahım? –
 5390. Esitip bunu Hesen han,
 Otıradı oylanıp,
 Bir vaқта basın köterip,
 İyegin bir қағadı.
 Anlamadı jéllatlar,
 5395. Sol vaqtında Hesen han,
 Jıbırlatıp murtların,
 İşarat etip jéllatқа,
 Oñ iynine қараdı.

Ne kadar para alsam da,
 Yaşadım ağza düşmeden.
 Kara pula satanım,
 Adamlık namusumu.
 Bütün sırrı saklamadan,
 Söyledim size varımı.
 İnanın padişahım,
 Dinleyip benim derdimi.
 Bağışlamasan günahımı,
 Görüyorum padişahım,
 Asacaksın darına,
 Ne yaparsan da kendin bilirsin,
 Geliyorum karşına,
 Ayağına baş vurup.
 Ettiğim bütün günahlarımı,
 Sen affetmezsen,
 Bir belaya denk geldim.
 Ümidim var Hesen Han,
 Bağışlar diye günahımı.
 Söyledim efendim arzumu,
 Sen bilirsin geçir, geçirme.
 Bir günahlı kulunuz,
 Önünüze gelmişti.
 Döv, söv kendin bil,
 Fermanı güçlü padişahım? –
 İşitip bunu Hesen Han,
 Oturdu düşünüp,
 Bir vakit başını kaldırıp,
 Çenesini bir dokundu.
 Anlamadı cellatlar,
 O vakitte Hesen Han,
 Oynatıp bıyıklarını,
 İşaret edip cellada,
 Sağ tarafa baktı.

- Bul vaktında jéllatlar,
 5400. Patşağa yakın baradı,
 Mülqip turğan Mordardı,
 Zindanga aparıp saladı.
 Ğayıptan kelgen қалender,
 Patşanın édilligine,
 5405. Téjip-һayran қалadı.
 Sol vaktında Hésen han,
 Ornınan örre turadı,
 Қалenderge қарады,
 Janına yakın baradı,
 5410. Basınan ötken islerin,
 Қысқаşa bayan etivge,
 Қалenderden Hésen han,
 İzajat sorap turadı.
- Bargama ğayıptan kelgen қалender,
 5415. Sizge sırlarımdı bayan éyleyin,
 Almadınız légen menen bersem zer,
 Ğeziynemde şubһa bar ma, néyleyin.
- Horezmde édalatlı han edim,
 Ğériplerge ziyansız bir jan edim,
 5420. Halıqқа hizmet etip һadal nan jedim,
 Şubһası bar bolsa endi néyleyin.
- Paқırlardıң қара pulın almadım,
 Néméremge һeş bir nézer salmadım,
 Horezm halkına jaman bolmadım,
 5425. Endi halkım jaman dese néyleyin.
- Ğézzaplardı darğa asıp қıynadım,
 Étirapıma ulıqlardı jıynadım,
 Қariyalарға sarpay javıp sıyladım,

- Bu vakitte cellatlar,
 Padişaha yaklaştı.
 Uyuklayıp duran Mordar'ı,
 Zindana götürüp atmışlar.
 Gaipten gelen kalender,
 Padişahın adilligine,
 Acayip hayran kaldı.
 O vakitte Hesen Han,
 Yerinden doğruldu,
 Kalendere baktı,
 Yanına yaklaştı,
 Başından geçen işlerini,
 Kısaca beyan etmeye,
 Kalenderden Hesen Han,
 İcazet sordu:
- Sarayıma gaipten gelen kalender,
 Size sırlarımı beyan eyleyeyim,
 Almadınız leğen ile versem altın,
 Hazineimde şüphe var mı, neyleyim.
- Horezm'de adaletli han idim,
 Gariplere ziyansız bir can idim,
 Halka hizmet edip helal ekmek yedim,
 Şüphesi var ise şimdi neyleyim.
- Fakirlerin kara pulunu almadım,
 Harama hiç göz koymadım,
 Horezm halkına yaman olmadım,
 Şimdi halkım yaman dese neyleyim.
- Düzenbazları dara asıp işkence ettim,
 Etrafıma uluları topladım,
 Yaşlılara kaftan giydirip saydım,

Sıylamadıñ dese endi néyleyin.

5430. Mañnayınan sıynap jetim-jesirdiñ,
Halınan qaradım gérıp-késerdiñ,
Üstine dür şaşıp ul-ķız ösirdim,
Halıķ dür şaşpadıñ dese néyleyin.

- Özi tiymegenge siré tiymedim,
5435. Biraķ duşpanğa basımdı iymedim,
Han bolsam da halıktan ziyat kiymedim,
Halıķ ziyat kiydiñ dese néyleyin.

- Bir haķtıñ jolına qoydım basımdı,
Savaş küni tögip közden jasımdı,
5440. Jigitlerge berdim nanım-asımdı,
Jigitler jemedim dese néyleyin.

- Halayıķķa berdim ası-nanımdı,
Savaş küni ayamadım janımdı,
Halıķ jaman körse Hésen hanındı,
5445. Halıķ közine mér körinsem néyleyin.

Bul dünya degenniñ béri jalğandı,
Bul dünyadan kimler ölmey ǵalğandı,
Meniñ jüregime otlay salğandı,
Zamzam sevip öşirmeseñ néyleyin.

5450. Biyday jep beyiştan şıķķan ھاavağa,
Sonda da ıudayım boldı pérvana,
Haķ jolın izlesem bolıp diyvana,
Diydar nesip, ǵayıp bolsa néyleyin.

- Horezmde boldım şaħlardıñ şaħı,
5455. Allanın tobıdur adamnıñ bası,

Saymadın dese şimdi neyleyim.

Alnından sevip yetim ve öksüzün,
Halinden anladım garip ve yoksulun,
Üstüne inci saçıp oǵul kız büyüttüm,
Halk inci saçmadın dese neyleyim.

Kendi deǵmeyene asla deǵmedim,
Fakat düşmana başımı eǵmedim,
Han isem de halktan üstün giymedim,
Halk üstün giydin dese neyleyim.

Bir hakkın yoluna koydum başımı,
Savaş günü döküp gözden yaşımı,
Yiǵitlere verdim ekmek-aşımı,
Yiǵitler yemedim dese neyleyim.

Millete verdim ekmeǵımı aşımı,
Savaş günü acımadım canımı,
Halk yaman görse Hesen Han'ını,
Halk gözüne kötü görünsem neyleyim.

Bu dünya denenin hepsi yalandı,
Bu dünyadan kimler ölmeyip kaldı,
Benim yüreǵime ateşler salanı,
Zemzem serpip söndürmesem neyleyim.

Buǵday yiyip cennetten çıkan havaya,
Gene de Tanrım oldu pervane,
Hak yolunu izlesem olup divane,
Didar nasip, ǵaip olsa neyleyim.

Horezm'de oldum şaħların şaħı,
Allah'ın sürüsüdür adamın başı,

Qartayganda etip qudayım ési,
Günam artıp ési bolsam néyleyin.

Şah boldım, sağırdıñ haqın jemedim,
Kim söz aytsa namaqul söz demedim,
5460. Qatarımda qaysı şahdan kem edim,
Qudayım kem kıldım dese néyleyin.

Lakabımdı sorap halıqtan bilsen,
İnam alıp keteyin dep kelipseñ,
Paşşaplar jibermedi dep külipseñ,
5465. Haq kevlimdi bilmey külsen néyleyin.

Naymıt bolgır Mordar héddeñ asıptı,
Ya bolmasa avıp géplet basıptı,
Yaki jansız ba dep jaman sasıptı,
Alla biyabıray kılsa néyleyin.

5470. Buyırğan nérsenđi izlep tabaman,
Hürmetleymen, jipek şapan jabaman,
İnamımdı almasañız qapaman,
Ta ölgenşe turmasañız néyleyin.

Körgensiz Mordardıñ berdim jazasın,
5475. Alarman halıqqa bergen ızasın,
Qéte ketsem jetkereyin tobasın,
Haq qabil etpese men sor néyleyin.

Qétem bolsa keşir ullı baba jan,
Bul dünyadan ketpeyin men biynışan,
5480. Dep aldıñda arzı aytar Hesen han,
Ölgenimşe sizge hürmet éyleyin.

Qırık jigitlerine bolıp sarqarda,

İhtiyarlayınca edip Allah'ım asi,
Günahım artıp asi olsam neyleyim.

Şah oldım, çocuğın hakkını yemedim,
Kim söz sözlese makul değıl demedim,
Dengimdeki hangi şahtan eksik idim,
Allah'ım eksik kıldım dese neyleyim.

Lakabımı sorup halktan öğrenirsin,
Hediye alıp gideyim diye gelmişsin,
Muhafızlar göndermedi diye gülersin,
Hak gönlümü bilmeden gülsen neyleyim.

Ümitsiz Mordar haddini aşmıştı,
Veya ihanet ile gaflet basmıştı,
Yoksa cansız mı diye yaman şaşmıştı,
Allah şansız kılsa neyleyim.

Buyrulan şeyleri arayıp bulurum,
Hürmetlerim, ipek kaftan yaparım,
Hediyemi almazsanız dertlenirim,
Ta ölene dek durmazsanız neyleyim.

Görgüsüz Mordar'ın verdim cezasını,
Alırım halka verdiğı eziyetini,
Hata ettiysem ulaştırayım tövbesini,
Hak kabul etmese ben dertli neyleyim.

Hatam varsa bağışla ulu baba can,
Bu dünyadan gitmeyeyim ben günahlı,
Diye önünde arz söyler Hesen Han,
Ölünceye kadar size hürmet edeyim.

Kırk yiğitlerine olup başçı,

Ziyvar janım jür edi hêzir şikarda,
Bolsa körer edik ullı bérhada,
5485. Bar bolsa keltirmey sizge néyleyin.

Jılavıñda bolsa Şahimardan,
Tört-bes künnen kelip qalar şikardan,
Bolsaңыз keñ jay bereyin bérhadan,
Kelgeninşe kütpeseңыз néyleyin.

5490. Altın tarax penen saqal taraңыз,
Ustaz bolsaız hêr müşkilge jaraңыз,
Kerek bolsa kelgeninşe qaraңыз,
Qaramasaız jolıñ bolsıñ, néyleyin.

Sol vaqları qalender,
5495. Bul sözlerdi esitip,
Hasanı qolğa aladı,
Belin bekkem şaladı.
Hêsendeyin patşanıñ,
Bergen inamın almadı.

5500. Qoyğan sarpaylarına,
Qalender nézer salmadı.
“Alla hıv dep, ya men!” dep,
Jolğa túsip qalender,
Bêder ketti baradı.

5505. Akjürimniñ qasında,
Bir bélént tav bar edi,
Qırıq jigit penen Er Ziyvar,
Usı tavdıñ basında,
Qulan atıp jür edi.

5510. “Alla hıv!” degen qalender,
Tavğa jaqın keledi,
Qırıq jigit penen Er Ziyvar,
Usı tavda jürgenin,

Ziyvar canım gitti şimdi ava,
Olsa görürdük ulu sarayda,
Buradaysa getirmeyip size neyleyim.

Çınlayıverse Şah-i Mardan,
Dört-beş güne döner avdan,
İsterseniz geniş oda vereyim saraydan,
Gelene kadar beklemeseniz neyleyim.

Altın tarak ile sakal tarayınız,
Üstad isen her müşkile yarayınız,
Gerekirse gelene kadar bekleyiniz,
Beklemezsен yolun açık olsun, neyleyim.

O vakitte kalender,
Bu sözleri işitip,
Asayı ele aldı,
Belini sıkıca bağladı.
Hesen gibi padişahın,
Verdiği hediyeı almadı.
Koyduğu kaftanlarına,
Kalender göz atmadı.
“Allah hû diye, ya hû” diye,
Yola düşüp kalender,
Gözden kayboldu.

Akjürim’in yanında,
Bir yüce dağ var idi,
Kırk yiğit ile Er Ziyvar,
Bu dağın başında,
Vahşi at avlayıp geziyordu.
“Allah hû!” diyen kalender,
Dağa yaklaştı,
Kırk yiğit ile Er Ziyvar’ın,
Bu dağda olduğunu,

5515. Tavdın etek şetinde,
 Akjürim şéhér betinde,
 Añ avlap bolsa Er Ziyvar,
 Usı joldan öter dep,
 Jolın tosıp jüredi.
 5520. Sol jürgennen qalender,
 Jeti tün tamam ötedi.
 Qırık jigít penen Ziyvardın,
 Qulan avlap eline,
 Qaytar vaqtı jetedi.
 5525. Segizinşi kün azanda,
 Éyne séske bolğanda,
 Qırık jigiti qasında,
 Tilla jıǵa basında,
 Polat qalkañ jamlıǵan,
 5530. Jamalın körgen adamnıñ,
 İşleri ottay qamılǵan,
 Aq nayzası qolında,
 Kök tulparı astında,
 Génimler şıqsa aldınan,
 5535. Jan almaqtıñ qastında.
 Kök tulpardı oynatıp,
 Polat suvlıq şaynatıp,
 Duşpannıñ işin qaynatıp,
 Jüzlerin gül-gül jaynatıp,
 5540. Qalender turǵan jerlerge,
 Er Ziyvar jetip keledi.
 Temir hasa qolında,
 Özi haqtıñ jolında,
 Basında bar séllesi,
 5545. Üstinde bar méllesi,
 Saqalı túsken beline.
 Temir hasa tayanıp,

Kalender iyi anladı.
 Dağın etek kenarında,
 Akjürim şehrinin karşısında,
 Avlanıyor ise Er Ziyvar,
 Şu yoldan geçer diye,
 Yolunu bekliyordu.
 O bekleyişinden kalenderin,
 Yedi gün geçti.
 Kırk yiğít ile Er Ziyvar'ın,
 Vahşi at avlayıp eline,
 Dönüş vakit geldi.
 Sekizinci gün sabahta,
 Seher vakti olduğunda,
 Kırk yiğidi yanında,
 Altın miğfer başında,
 Çelik kalkan kuşanmış,
 Cemalini gören adamın,
 İçleri ateş gibi yanmış,
 Ak mızrağı elinde,
 Gök tulparı altında,
 Düşmanlar çıksa önünden,
 Can almanın kastında.
 Gök tulparı oynatıp,
 Çelik suluk çiğnetip,
 Düşmanın içini kaynatıp,
 Yüzlerini gül gül parlatıp,
 Kalenderin olduğu yere,
 Er Ziyvar ulaştı.
 Demir asa elinde,
 Kendi hakkın yolunda,
 Başında var takkesi,
 Üstünde var hırkası,
 Sakalı düşmüş beline.
 Demir asaya dayanıp,

- Jan balam dep ayanıp,
Turgan éjep qariyanı,
5550. Ziyvar batır köredi.
Balanıñ qılğan isine,
Qalender hayran qaladı,
Balağa keveli toladı,
Sınağan jerden şıqqan soñ,
5555. Vaqtı şandan boladı.
Édep penen qalender,
Bir neşe mısıl keltirip,
Éliylik penen bildirip,
Ziyvarğa qarap tolgadı.
5560. -Ziyvar balam Hesen hannıñ évladı,
Devlet himmet balam sağan münésip,
Siz bolsañız Hesen hannıñ savlatı,
Siz ekensiz altın tahqa münésip.
- Zer kekiliñ bul qéddiñe jarasar,
5565. Körgen adam jamalıña qarasar,
Periyzatlar aşık bolıp talasar,
Siz ekensiz periyzatqa münésip.
- Liypasın jarasar qéddi béstine,
Kök savıtıñ jarasadı üstine,
5570. Qarağay saplı nayza balam déstine,
Alıp jürsen jaraqlarıñ münésip.
- Kök tulparıñ jarasadı astıñda,
Eger ganim keke goysa qastıñda,
Balam kemisiñ joq terji-tusıñda,
5575. Ne islesen balam béri münésip.
- Atan senin édalatlı Hesen han,

- Can evladım diye acınıp,
Duran güzel ihtiyarı,
Ziyvar bahadır gördü.
Çocuğun ettiği işine,
Kalender hayran kaldı,
Çocuğa gönlü doldu,
Sınandığı yerden çıktıktan sonra,
Vakti hoş oldu.
Edep ile kalender,
Birkaç örnek verip,
Velilik ile bildirip,
Ziyvar'a doğru seslendi.
- Ziyvar oğlum Hesen Han'ın evladı,
Devlet himmet oğlum sana münasip,
Siz iseniz Hesen Han'ın bereketi,
Siz imişsiniz altın tahta münasip.
- Süslü kahrkölün bu tavrına yakışır,
Gören adam cemaline bakışır,
Peri kızları aşık olup bayılır,
Siz imişsiniz peri kızına münasip.
- Giysin yakışır uzun boyuna,
Gök zırhın yakışır üstüne,
Çam saplı mızrak oğlum eline,
Alıp gitsen silahların münasip.
- Gök tulparın yakışır altına,
Eğer düşman gelirse yanına,
Oğlum eksiğin yok yanlarında,
Ne yapsan da oğlum hepsi münasip.
- Atan senin adaletli Hesen Han,

Ataŋnan da ƙusniŋ bélent Ziyvar jan,
Bul sözim yaki inanba yaki inan,
Heş adam körmedim sizge münésip.

5580. Balam, kerek emes mağan ƙamarıŋ,
Mağan kerek edi seniŋ diydariŋ,
Ƙalenderiŋ bolsın balam niğariŋ,
Künnen körikli gözzal sağan münésip.

Balam, zerli altın jıǵa başında,
5585. Sayran etsen ƙırık jigittiŋ ƙasında,
Narday küşke tolğan on bes jasında,
Sallangan servinaz sizge münésip.

Atınan jerge tüsedı,
Astındaǵı tulparın,
5590. Bir jigıtke uslatıp,
Édep penen Er Ziyvar,
Aƙsaƙallı ƙariyanıŋ,
Tap aldına keledi.
Hürmet penen mért bala,

5595. Köp jasağan ƙariyaǵa,
İzzetlep sélem beredi.
İyman jüzli ƙalender,
Sélemin élik aladı,
Belindegi ƙamarın,

5600. Aldına şeşip ƙoyadı,
-Ata, sizge savǵa, -dep,
Jup ƙulan jéne beredi.
Jaǵaların taǵılap,
Zer menen jaǵsı torlatƙan,

5605. Hér öñirine bes-besten,
Altın gubba ornatƙan.
Sarı déri şeƙpenin,

Atandan da hüsnün yüce Ziyvar can,
Bu sözüme ister inan ister inanma,
Hiç kimseyi görmedim size münasip.

Oǵlum, gerek deǵıl bana kemerin,
Bana gereken senin didârın,
Kalenderin olsun oǵlum niğârın,
Günden görkemli güzel sana münasip.

Oǵlum, süslü altın miğfer başında,
Seyran etsen kırk yiğidin yanında,
Nâr gibi güce dolmuşsun on beş yaşında,
Sallanan servinaz size münasip.

Atından yere indi,
Altındaki tulparını,
Bir yiğide tutturup,
Edep ile Er Ziyvar,
Aksakallı ihtiyarın,
Tam önüne geldi.
Hürmet ile mert çocuk,
Çok yaşamış ihtiyara,
İzzetleyip selam verdi.
İman yüzlü kalender,
Selamını hemen aldı,
Belindeki kemerini,
Önüne çözüp koydu,
-Ata, size hediye, - deyip,
İki vahşi at daha verdi.
Yakalarını ekletip,
Süs ile iyi örülmüş,
Her yakasına beşer-beşer,
Altın tel dikilmiş,
Sarı deri kaftanını,

Oñ iyninen şeşedi,
 -Bizden sizge savğa, - dep,
 5610. Ƙalenderge beredi.

Sonda Ƙalender Ziyvarğa ƙarap ne
 deydi:

-Jigitlikte süygeniñdi almasañ,
 Aƙ moyınğa bilegiñdi salmasañ,
 Aƙ betinen juptan posa almasañ,
 Jaraspaydı jigitlikke münésip.

5615. Ƙalendermen gezdim balam jaħandı,
 Bir şeħerde kördim maħitabandı,
 Biz bilemiz balam jaħsı-jamandı,
 Şamşıƙamar eken sizge münésip.

Ol periniñ jüzlerinen nur tamar,
 5620. Lébinen sorğanniñ miyiri ƙanar,
 Körmegen aşıklıƙ otına janar,
 Maħitaban diydar sizge münésip.

Ƙarağanda şugıla şaşar közinen,
 Dértke dava posa alsañ jüzinen,
 5625. Véde berse ölmey taymas sözinen,
 Bir sözlü periyzat sizge münésip.

Ziyvar balam öziñ patşazadasañ,
 Érmanlısañ ol perini almasañ,
 Mıñ jasaysañ keseiñe şıdasañ,
 5630. Kütüp janıv emes sizge münésip.

Otıraman deseñ éne altın tah,
 Ƙız alaman deseñ éne dévlet-bah,

Sağ yanından ƙıkardı,
 -Bizden size hediye, - deyip,
 Kalendere verdi.

Bunun üzerine kalender Ziyvar’a doğru
 ne dedi:

-Yiğitlikte sevdiğini almazsan,
 Ak boynuna bileğini salmazsan,
 Ak yüzünden iki kez öpemezsən,
 Yakışmaz yiğitliğe münasip.

Kalenderim gezdim oğlum cihanı,
 Bir şeħirde gördüm ay yüzlüyü,
 Biz biliriz oğlum iyiyi kötüyü,
 Ay ışığı imiş size münasip.

O perinin yüzlerinden nur damlar,
 Dudağından öpenin gönlü doyar,
 Görmeyen aşıklık ateşinde yanar,
 Ay yüzlü güzel size münasip.

Baktığında şule saçar gözünden,
 Derde deva öpersen yüzünden,
 Söz verse ölmeden dönmez sözünden,
 Bir sözlü peri kızı size münasip.

Ziyvar oğlum sen padişahzadesin,
 Dertlisin o periyi almazsan,
 Bin yaşarsın hastalığına dayanırsan,
 Yanıp durmak değil size münasip.

Otururum dersen işte altın taht,
 Kız alırım dersen işte devlet-baht,

Nege kerek jigitlekte jüriv taq,
Sonday juptı balam sizge münésip.

5635. Tınlamasañ ƙalenderdiñ sözlerin,
Tasa bolıp joğaltƙan soñ közlerin,
Bul jağandan tabalmassañ özlerin,
Ƙalender emes balam sizge münésip.

- Men ketken soñ tabanıñdı tozdırma,
5640. Vayran etip ƙalañızdı buzdırma,
Biraƙ ol perige jat ƙol sozdırma,
Ol periyzat balam sizge münésip.

- Periniñ mékénın bayan eteyin,
Bayan etpey balam sizge neteyin,
5645. Ƙuda ƙossa maƙsetiñe jeteyin,
Körgendi bildiriv bizge münésip.

- Aytsam ol periniñ ƙaslı zatını,
Aynajamal derler onıñ atını,
Barsañ körersenñiz inabatındı,
5650. Nesip bolıp alsañ sizge münésip.

Talvas etsenñ attıñ jalın öresenñ,
Héves etsenñ ol perini körersenñ,
Eger jeñip alsañ dévran sürersenñ,
Peri ƙızı şah ulına münésip.

5655. Ƙalenderdiñ sözi usı tıñlasañ,
Bérin aytım söz ménisin añlasañ,
İƙtiyarıñ sözdi bérjay ƙılmasañ,
Sözdi tamam etiv bizge münésip. -

Dedidağı ƙalender,

Neye gerek yiğitlekte oturmaya taht,
Böyle evlilik oğlum size münasip.

Dinlemezsен kalenderin sözlerini,
Kaçırıp kaybettikten sonra gözlerini,
Bu cihandan bulamazsın kendilerini,
Kalender değıl oğlum size münasip.

Ben gittikten sonra tozu dumana katma,
Viran edip şehrinizi bozdurma,
Fakat o periye yad el uzattırma,
O peri kızı oğlum size münasip.

Perinin mekanını beyan edeyim,
Beyan etmeyip oğlum size ne edeyim,
Tanrı kavuşturursa düğününe geleyim,
Gördüğünü bildirmek bize münasip.

Söylesem o perinin kim olduğunu,
Aynajamal derler onun adına,
Varırsanız görürsünüz terbiyesini,
Nasip olup alırsanız size münasip.

Arzu etsen atın yelesini örersin,
Heves etsen o periye görürsün,
Eğer yenebilirsen devran sürersin,
Peri kızı şah oğluna münasip.

Kalenderin sözü bu dinlersen,
Hepsini söyledim söz manasını anlarsan,
İhtiyarın sözünü yerine getirmezsен,
Sözü bitirmek bize münasip. -

Dediğinde kalender,

5660. Eldi gezgen sémender,
Söz tınlağan Ziyvardıñ,
Ġayıp boldı közinen.
Aķılı edi Er Ziyvar,
Ĥér türli méni añladı,
5665. Ķalenderdiñ sözinen.
Aķsa beti ĵubarıp,
Ķanı ĵaştı jüzinen,
Deneleri türşigip,
Nurı ĵaştı közinen.
5670. Biyĥuş bolıp jıǵıldı,
Er Ziyvar ketip özinen.
Ķasındaǵı ĵırık jigit,
Biyĥuş bolğan Ziyvardıñ,
Barıp basın süyedi.
5675. Kök atına mindirip,
Aķ jürimge jönedi,
Namazliger vaķtında,
Şéhérge jetip keledi.
Ziyvarǵa bir is bolğanın,
5680. Patşa bolǵap bileği.
Anası bolğan Aķjulķun,
-Ķaǵınǵandı balañ, -dep, -
Uşınǵandı balam, - dep, -
Közikkendi ĵozım, - dep,
5685. Sergizdan bolıp jıladı.
Köziniñ jasın buladı.
Jalgızı ünsiz ĵalğan soñ,
“Élle ĵanday boldı, - dep, -
Bir is bolsa usıdan,
5690. Ġamǵa kevil toldı, - dep, -
Jalgızımnan ayrılısam,
Tuyaǵımnan mayrılısam,
Ķanatımnan ĵayrılısam,

- Eli gezen semender,
Söz dinleyen Ziyvar’ın,
Kayboldu gözünden.
Akıllı idi Er Ziyvar,
Her türlü mana anladı,
Kalenderin sözünden.
Akça yüzü solup,
Kanı kaçtı yüzünden,
Vücudu titreyip,
Nuru kaçtı gözünden.
Kendinden geķip yıkıldı,
Er Ziyvar gidip özünden.
Yanındaki kırk yiǵit,
Kendinden geķen Ziyvar’ın,
Varıp başını okşadı.
Gök atına bindirip,
Akjürim’e yöneldi,
İkindi vaktinde,
Şehre yetişip geldi.
Ziyvar’a bir iş olduğunu,
Padişah hemen anladı.
Anası olan Akjulķun,
-Hastalandı oǵlun, - deyip,
Ateşlendi oǵlum, - deyip,
Nazarlandı kuzum, - deyip,
Derde düşüp aǵladı.
Gözünün yaşını akıttı,
Biriciǵı sessiz kaldıktan sonra,
“Acaba nasıl oldu, - deyip, -
Bir iş olsa bundan,
Gama gönül doldu, - deyip, -
Biriciǵımdan ayrılırsam,
Bacaǵımdan kırılısam,
Kanağımdan ayrılırsam,

- Kızıl gülüm soldı,” dep.
 5695. Şanşıv tiydi etine,
 Tınıp eki közleri,
 Sup-sur bolıp jüzleri,
 Biyhuş bolıp kulanı.
 Yarım mezigil ötken soñ,
 5700. Akjulkun muñlı anası,
 Biysara garip balası,
 Aradan üç kün ötkende,
 Biyhuş bolğan Er Ziyvar,
 Huvşına zorğa keledi.
 5705. “Jalgızım qarar közim, - dep, -
 Avzımdağı sözim,” dep,
 Biyhuş jañtan Ziyvarğa,
 Köp pervana boladı.
 Qumalaq tartқан paldaman,
 5710. Kitap aşқан qorrapaz,
 Zikir salğan porқанlar,
 Jin şaqırğan hojalar,
 Duva bergiş mollalar,
 Pétiyagöy iyşanlar,
 5715. Qolın jayğan şayıqlar,
 El gezip jürgen qalender,
 Nézir alğan diyvana,
 Mékénı joq biygana,
 Tamır uslağan tévipler,
 5720. Béri keldi jıynalıp,
 Patşağa jaqın adamlar,
 Ziyvardıñ avırğanına,
 Küté qattı qıynalıp,
 Kevil aytқан adamlar,
 5725. Sarpay alıp patşadan,
 Atır köbi sıylanıp,
 -Baktır, - deydi, - tévipler,

- Kızıl gülüm soldı,” deyip,
 Mızrak değı etine,
 Dalıp iki gözleri,
 Sapsarı olup yüzleri,
 Kendinden gezip yığıldı.
 Biraz vakit geçtikten sonra,
 Akjulkun dertli anası,
 Biçare garip evladı,
 Aradan üç gün geçtiğinde,
 Kendinden geçen Er Ziyvar,
 Kendine zorla geldi.
 “Biriciğim görür gözüm, - deyip, -
 Ağzımdaki sözüm,” deyip,
 Baygın yatan Ziyvar’a,
 Pervane oldu.
 Fal bakan falcı,
 Kitap açan hokkabaz,
 Zikir çeken kerametliler,
 Cin çağırın hocalar,
 Dua veren mollalar,
 Fatihacı mürşitler,
 Elini açan şeyhler,
 El gezip yaşıyan kalender,
 Sadaka alan divane,
 Mekansız garip,
 Şıfacı tabipler,
 Hepsi geldi toplanıp,
 Padişaha yakın adamlar,
 Ziyvar’ın hastalığına,
 Çok üzölüp,
 İçindekini söylemiş adamlar,
 Hediye alıp padişahdan,
 Hürmetlenmiş çoğu,
 -Baktır, - dedi, - tabipler,

- Kaktır, - deydi, - hojalar,
 -Okıt, - deydi, - porqanlar,
 5730. -Duva al, - deydi, - mollalar,
 -Pétiya al, - deydi iyşanlar,
 -Évliyege aparıp,
 Tünet, - deydi şayıqlar,
 -Nézir ber, - deydi diyvana,
 5735. -Olay, - deydi masayıq,
 -Bulay, - deydi évliye,
 Jıynalğan halıq, halayıq,
 Keseline Ziyvardıñ,
 Heş bir emin tappadı,
 5740. Ornınan turıp qalender,
 -Bériñ de emin tappadıñ,
 Mért kevine jaqpadıñ,
 Ziyvardı özim bağaman,
 Jin-peri eger jabıssa,
 5745. Peşim menen qağaman,
 Sizler emin tappasañ,
 Özim emin tabaman,
 Ziyvar jandı mağan ber,
 Tartpasa eger qara jer,
 5750. Keselin özim emleymen,
 Ziyvardı mağan ber deymen, -
 Dep davrıq saladı.
 Sol vaqtında Ziyvardıñ,
 Keseli de kıstadı.
 5755. Jaqın barıp qalender,
 Tamırın tez usladı.
 -Havlıqpañlar, havlıqpañ,
 Söz joq jerde davrıqpañ,
 Uslap kördim tamırın,
 5760. Keseli qattı ketipti,
 Ziyvar janga keseldiñ,

- Kaktır, - dedi, - hocalar,
 -Okut, - dedi, - kerametliler,
 -Dua al, -dedi, - mollalar,
 -Fatiha al, - dedi, - mürşitler,
 -Evliyaya götürüp,
 Okut, - dedi, şeyhler,
 -Sadaka ver, - dedi, - divane,
 -Öyle, - dedi ulular,
 -Böyle, - dedi evliya,
 Toplanan halk, topluluk,
 Hastalığına Ziyvar'ın,
 Hiçbir ilaç bulamadı,
 Yerinden kalkıp kalender,
 -Hiçbiriniz ilacını bulamadınız,
 Mert gönlüne yakışmadınız,
 Ziyvar'a ben bakarım,
 Cin-peri eğer girmişse,
 Peşimden çıkartırım,
 Sizler ilacını bulamazsanız,
 Kendim ilacını bulurum,
 Ziyvar canı bana ver,
 Çekmezse de kara yer,
 Hastalığını ben iyileştiririm,
 Ziyvar'ı bana ver derim, -
 Deyip bağırdı.
 O vakitte Ziyvar'ın,
 Hastalığı da sıkıştırdı.
 Yaklaşıp kalender,
 Damarını hemen tuttu.
 -Korkmuyorum, korkmuyorum,
 Söz olmayan yerde çığlıgım,
 Tutup gördüm damarını,
 Hastalığı iyice ilerlemiş.
 Ziyvar cana hastalığın,

- Hazarı jaman ötipti,
Ötkenligin sonnan bil,
Qattılığı keseldiñ,
5765. Jüregine tüsipti,
Zardabı keseldiñ,
Jüregine jaman tiyipti.
Tezirek em etpesen,
Keseli qattı pisipti,
5770. Emi onıñ ne desen,
Aytayın emin ayt desen,
Keseli qursın neteyin,
Emin izlep tappasañ,
Balañ zaya boladı,
5775. Qızıl gülñ soladı,
Ket desen tezirek keteyin,
Şikardan balañ qaytqanda,
At üstinde balanı,
Qutırğan qanşıq qayıptı,
5780. Keseldi balañ patşahım,
Dér bent jolda tavıptı.
Édalatlı Hésen han,
Kerek bolsa Ziyvar jan,
Ziyvardı qapқан qanşıqtı,
5785. Öziñ izlep tappasañ,
Özim izlep tabaman.
Balañdı qapқан ol qanşıq,
Boladı Ğoñibulırda,
Dév bolmasa ol tavğa,
5790. Baralmaydı adamzat.
Sebebi Ğoñibulırdıñ,
Barlığı peri jaylaydı.
Eger barsa adamzat,
Bént etip tasқа baylaydı.
5795. Qiyamet qayım bolğanşa,

Sıkıntısı yaman geçmiş,
Geçtiğini buradan anla,
Sertliğı hastalığın,
Yüregine inmiş,
Sertliğı hastalığın,
Yüregine yaman deǵmış.
Tezce emlemezsен,
Hastalığı iyice yayılır,
Emi onun ne dersен,
Söyleyeyim çaresini söyle dersен,
Hastalığı kurusun ne edeyim,
İlacı arayıp bulmazsan,
Evladın zayı olur,
Kızıl gülün solar,
Git dersен tezce gideyim,
Avdan oğlun döndüğünde,
At üstünde çocuğı,
Kudurmuş kancık yakalamış,
Hastalığı oğlun padişahım,
Dar yolda kapmış.
Adaletli Hesen Han,
Gerekıyor ise Ziyvar can,
Ziyvar'ı ısırان kancığı,
Sen arayıp bulmazsan,
Ben arayıp bulurum.
Oğlunu ısırان o kancık,
Yaşar Gohibulır'da,
Dev olmasa o dağa,
Varamaz ademoğlu.
Sebebi Gohibulır'ın,
Tamamını peri sarmış.
Eğer varırsa ademoğlu,
Köle edip taşа bağlarlar.
Kıyamet kopana kadar,

- Bént bolıp tavda turadı,
 Bir barsa ol tavlarga,
 Duvağan molla baradı.
 Mollalar da barmasa,
 5800. Qollarınan kelmese,
 Onda Ziyvar baradı.
 Qutırğan ol qanşıqtı,
 Ziyvar tavıp aladı.
 Tutıp alıp basına,
 5805. Aqırzaman saladı.
 Ol qanşıqtı 6ltirip,
 Ménisine keltirip,
 6kpesi menen jüregın,
 Julıp gana aladı.
 5810. Alıp barıp jıllılay,
 Suvıq suvğa saladı,
 Qayta-qayta juvadı,
 Ébden taza kıladı,
 Seksevıldıñ otına,
 5815. Alıp barıp saladı.
 Şokqa ébden pisirip,
 Söytip sürtip küllerın,
 Jep gana toyıp aladı.
 Bunnan keyın Ziyvardıñ,
 5820. Keseli tévir boladı.
 Dedıdağı qalender,
 Hésen han menen Julkunıñ,
 Közınen gayıp boladı.
 Eki birdey muñlınıñ,
 5825. İşlerı gamğa toladı,
 Qarasınday közınıñ,
 Em bolğan soñ dértine,
 Eki birdey sorlınıñ,
 Akşa jüzi soladı.

Köle olup dağda kalırımış,
 Varsa varsa o dağlara,
 Duacı molla varır.
 Mollalar da varamazsa,
 Ellerınden gelmezse,
 O zaman Ziyvar varır.
 Kudurmuş o kancığı,
 Ziyvar bulabilir.
 Yakalayıp başına,
 Ahır zaman salar.
 O kancığı öldürüp,
 Tutup getirip,
 6fkese ile yüregını,
 Söker alır.
 Alıp varıp iyice,
 Soğuk suya sokar,
 Tekrar tekrar yıkar,
 İyice temizler,
 Saksaulun^{vi} ateşıne,
 Alıp koyar.
 Korda iyice pışırıp,
 Sonunda sürtüp küllerını,
 Yıyıp de doyar.
 Bundan sonra Ziyvar'ın,
 Hastalığı iyileşır.”
 Dediğında kalender,
 Hesen Han ile Julkun'un,
 Gözünden kaybolur.
 İki dertlinın,
 İçlerı gamla dolar,
 Karası gıbı gözlerının,
 Çare olduktan sonra derdine,
 İki dertlinın,
 Ak yüzlerı soldu.

5830. Sonın menen aradan,
 Bir neşşe künler ötedi.
 Bir künleri Er Ziyvar,
 Huvşına keledi.
 Aşıklıktan Er jigit,
5835. Işkıısına tüsedi.
 Aşıklıktın dértinen,
 Künnen-künge jüdedi.
 Aynajamaldın ıışkıısı,
 Jannan jaman ötedi.
5840. Hoş kıılıklı gözzaldın,
 Işkı tüsip yadına,
 Esnep közin süzedi.
 Kıızdı izlep ketivge,
 Er Ziyvar kédidin düzedi.
5845. Aq otavda ilivli,
 Hasıl kamka kiyimin,
 Kiyip jigit gezendi,
 İzlevge Aynajamaldı,
 Er Ziyvar jakşı bezendi.
5850. Altınnan kas oyılğan,
 Aq hayvanga koyılğan,
 Er-turmanın aladı,
 Kök tulpar turğan tebilge,
 Er Ziyvar jetip baradı.
5855. Oynap turğan tulpardın,
 Arkasın jakşı sıırıp,
 Mañlayınan uvkalap,
 Zer menen nağıs salınğan,
 Aq terlikti aladı,
5860. Arkasına saladı.
 Kuyışkanı kuyma altın,
 Tebingisi terme altın,
 Üzengisi üzbe altın,

Bunun ile aradan,
 Birkaç gün geçti.
 Bir gün Er Ziyvar,
 Kendine geldi.
 Aşıklıktan er yiğit,
 Aşkına düştü.
 Aşıklığın derdinden,
 Günden güne zayıfladı.
 Aynajamal'ın aşkı,
 Candan yaman geçti.
 Hoş görünüşlü güzelin,
 Aşkı düşüp yadına,
 Düşünüp gözünü süzdü.
 Kızı aramaya gitmek için,
 Er Ziyvar süslendi.
 Ak otağda asılı,
 Özel ipek giysisini,
 Giyip yiğit özendi,
 Aramaya Aynajamal'ı,
 Er Ziyvar güzelce bezendi.
 Altından has oyulmuş,
 Ak hayvana koyulan,
 Eyerini aldı,
 Gök tulparın durduğu ahıra,
 Er Ziyvar geldi.
 Oynayıp duran tulparın,
 Sırtını güzelce sıvazlayıp,
 Alnından okşayıp,
 Altın ile süslenmiş,
 Ak terliği aldı,
 Sırtına attı.
 Eyer altlığı döküm altın,
 Deri astarı dökme altın,
 Üzengisi kancası altın,

- Ak başlı erdiñ béri altın,
 5865. Artkı qası som altın,
 Aldıñğı qası quyma altın,
 Ak terliktiñ üstine,
 Altın erdi saladı.
 Örme-örme tav kelse,
 5870. Tav örmelep şıkkanda,
 Er artına keter dep,
 Attı mayıp eter dep,
 Qaytpaytuğın güdardan,
 Juptan ayl şaladı.
 5875. Terme-terme tav kelse,
 At termelep tuskende,
 Er aldına keter dep,
 Alğı gubba qoyılğan,
 Hér gubbanıñ béntleri,
 5880. Altın menen oyılğan,
 Jup quyısқан saladı.
 Peşanasın berkillep,
 Marjan menen gürkillep,
 Kök tulpardı quntıyıp,
 5885. Quyrığın tiyip şuntıyıp,
 Jalın tartıp sımpıyıp,
 Tulpardı jolğa düzedi.
 Bödene közli kök savıt,
 Ölsem bolar kepin dep,
 5890. Oñ iyninen kiyedi,
 Qınapқа salsa kılt etken,
 Suvırp alsa jılt etken,
 Qéhérlense tas kesken,
 İspağandı almasın,
 5895. İşinen belge şaladı.
 Qarağay saplı aq nayza,
 Oñ qolına aladı.

- Ak başlı eyerin tamamı altın,
 Arka yanı som altın,
 Ön yanı dökme altın,
 Ak terliğin üstüne,
 Altın eyeri attı.
 Tepe tepe dağ gelse,
 Dağ tırmanıp çıkarken,
 Eyer arkaya gider diye,
 Atı gevşetir diye,
 Kaymayan deriden,
 Yumuşak kemer taktı.
 Tepe tepe dağ gelse,
 At tırmanıp inerken,
 Eyer önüne gider diye,
 Öne astar koyulan,
 Her astarın delikleri,
 Altın ile oyulmuş,
 Yumuşak altlık attı.
 Kısmetini sıkıştırıp,
 Mercan ile süsleyip,
 Gök tulparı çalıştırıp,
 Oturtup kuyruğunu örüp,
 Yularını çekip, eksiksiz,
 Tulparı yola hazırladı.
 Bıldırcın gözlü gök zırh,
 Ölüsem olur kefen diye,
 Sağ yanından giydi,
 Kınına koysa oynamayan,
 Çekip alsa ışıldayan,
 Öfkelense taş kesen,
 İsfahan kılıcını,
 İçinden beline taktı.
 Çam saplı ak mızrağı,
 Sağ eline aldı.

- Buvırķanıp, pursanıp,
Muzday temir ķursanıp,
5900. Mindi tulpardıñ beline,
Bala pėrvaz éyledi,
Zernigardıñ eline.
Şar aynası jaltırıp,
Ķuyķası ķaltırıp,
5905. Zernigargā barmāģa,
Atasınan juvap almaģa,
Er Ziyvar jetip keledi.
At üstinde ķuntıyıp,
Kiyatırģan balasın,
5910. Hėsen han kėredi.
Atasına Ziyvar jan,
İyilip sėlem beredi.
Balanıñ bergen sėlemin,
Atası élik aladı,
5915. Sum habardıñ bolģanın,
Hėsen han oylap biledi.
-Jalgızımnıñ saparı,
Ķayda eken bileyin, -
Dep atası Ziyvargā,
5920. Til ķatıp sėyledi.

-Astıñā oynatıp tulpar minipseñ,
Jigerbentim, ķayda sapar éylediñ,
Üstiñe jaynatıp savıt kiyipseñ,
Janım, ķay şeħerge sapar éylediñ?

5925. Ķaraģay saplı nayza alıp ķolıñā,
Ķaramassañ balam oñı-solına,
Ķayrılmay barasañ balam jolıñā,
Ķay ellerge balam sapar éylediñ?

- Giyinip, hazırlanıp,
Buz gibi demir kuşanıp,
Bindi tulparın beline,
Çocuk kanatlandı,
Zernigar'ın eline.
Dört bir yanı çarpıp,
Kafa derisi titreyip,
Zernigar'a varmaya,
Atasından cevap almaya,
Er Ziyvar yetip geldi.
At üstünde eğilip,
Gelen evladını,
Hesen Han gördü.
Atasına Ziyvar can,
Eğilip selam verdi.
Çocuğun verdiği selamı,
Atası hemen aldı.
Kötü haberin olduğunu,
Hesen Han anladı.
-Biriciğimin seferi,
Nereye acaba bileyim, -
Deyip atası Ziyvar'a,
Öğütleyip sėyledi.

-Altına oynatıp tulpar binmişsin,
Ciğer parem, nereye sefer eyledin,
Üstüne parlatıp zırh giymişsin,
Canım, hangi şeħre sefer eyledin?

Çam saplı mızrak alıp eline,
Bakmazsın oğlum sağına-soluna,
Dönmeden varasın balam yoluna,
Hangi ellere oğlum sefer eyledin?

Savıtların jarasadı boyıña,
 5930. Kim tüsedı balam bağı kuviña,
 Qanday éndiışeler tüsti oyıña,
 Janım balam, qayda sapar éylediñ?

Kök tulparın güvler suvlıgın basıp,
 Sen ketersen tavdan-tavlarğa asıp,
 5935. Atañ-anañ jılar bunda jılasıp,
 Külip balam qayda sapar éylediñ?

Bizge jaman jalğız, perzenttiñ dağı,
 Sen bolarsañ közdiñ qarası-ağı,
 Sen ketsen sarğayar atañ siyağı,
 5940. Tende janım, qayda sapar éylediñ?

Ziyvar balam, batırlıqtan miniñ joq,
 Gevir menen savaş ettiñ, kemiñ joq,
 Alda ağan, ya keyniñde iniñ joq,
 Jalğızım, qay jurtqa javlan sapar éylediñ?

5945. Jarasadı attın jalıñ tarasañ,
 Qéhlenseniñ taslardı qağ jarasañ,
 Jalğızım, zarlatıp qaysa barasañ,
 Kimniñ qalasına sapar éylediñ?

Tiri ğayıp bolsa mömin balası,
 5950. Anasınıñ kökke jeter nalası,
 Maşuğıñız qanday hannıñ balası,
 Körpe qozım, qayda sapar éylediñ?

Tavda jortıp tarqatarsañ şeriñdi,
 Maydanda tögersen manlay teriñdi,
 5955. Bayan éyle balam barar jeriñdi,
 Maqsetiñ ne, qayda sapar éylediñ?

Zırhların yakışır boyuna,
 Kim düştü oğlum bağı peşine,
 Nasıl endişeler geldi aklına,
 Canım oğlum, nereye sefer eyledin?

Gök tulparın hızlanır sulağa basıp,
 Sen gidersin dağlardan dağlara aşıp,
 Atan, anan kalır burada ağlaşıp,
 Gülerek oğlum nereye sefer eyledin?

Bize yaman biricik, evladın acısı,
 Sen olursun gözün karası, akı,
 Sen gidersen sarartır atanın siyahı,
 Tende canım, nereye sefer eyledin?

Ziyvar oğlum, bahadırlıqtan kusurun yok,
 Düşman ile savaş ettin, eksiğın yok,
 Önde ağabeyin, arkanda iniñ yok,
 Biriciğim, hangi yurda sefer eyledin?

Yakışır atın yelesini tararsañ,
 Öfkelensen taşları ikiye yararsın,
 Biriciğim, dertletip bizi nereye varırsın,
 Kimin şehrine sefer eyledin?

Diri kaybolsa mümin evladı,
 Anasının göğe ulaşır üzüntüsü,
 Maşuğunuz nasıl bir hanın evladı,
 Körpe kuzum, nereye sefer eyledin?

Dağda dolaşıp dağıtırsın derdini,
 Meydanda dökersin alın terini,
 Beyan eyle oğlum vardığın yerini,
 Maksadın ne, nereye sefer eyledin?

- Sonıñ menen Hesen han,
Sözin tamam kıladı,
Atasınıñ sözine,
5960. Ziyvar zeyin saladı.
Hér söziniñ ménisin,
Jaqsı uğıp aladı,
On dört jasar bir peri,
Aqıl-huvşın alğanın,
5965. Işkı otına salğanın,
Ol periniñ jolında,
Özi sergizdan bolğanın,
Ol periniñ eline,
Minip tulpar beline,
5970. Téğdir qossa ézelde,
Ol perini alıvğa,
Jönemekşi bolğanın,
Ata-analarına qarap,
Bir-bir bayan kıladı:
5975. -Kulaq Salıñ ata-anam sözime,
Méqsetimdi bir-bir bayan kılaman,
Nala etip sargış salmañ jüzime,
Tıñlañız bar isti ayan kılaman.
- Sizler jılasañız biz de jılayıq,
5980. Ne deseñiz aytqañıñdı kılayıq,
Kız alıp bermediñ bizge ılayıq,
Horezmnen, Akjürimdey qalañnan.
- Ğurıjlanıp minip tulpar beline,
Zernigarlı Aynajamal eline,
5985. Barıp konıv uşın bağıñ gülüne,
Ğoñibulırğa boldım talaban.

- Böylece atası Hesen Han,
Sözünü tamamladı,
Atasınıñ sözüne,
Ziyvar akıl verdi.
Her sözünün manasını,
İyice anladı,
On dört yaşında bir perinin,
Aklını aldığını,
Aşk ateşine saldığını,
O perinin yolunda,
Hevesli oluşunu,
O perinin eline,
Binip tulpar beline,
Kader birleştirirse,
O periyi almaya,
İstekli olduğunu,
Ata-anasına bakıp,
Tek tek beyan etti:
- Kulak verin ata-anam sözüme,
Maksadımı tek tek beyan ederim,
Üzülüp sarartmayın yüzümü,
Dinleyiniz olan işi açıklayayım.
- Sizler ağlarsanız biz de ağlarız,
Ne dersenez dediğimizi yaparız,
Kız alıp vermedin bize layık,
Horezm'den Akjürim gibi şehrinden.
- Heveslenip binip tulpar beline,
Zernigarlı Aynajamal'ın eline,
Varıp konmak için bağın gülüne,
Gohibulır'a oldum talepkâr.

Ara şölde attın jalın öremen,
 Hér ne bolsa ıǵbalımnan köremen,
 Aynajamal menen dévran süremen,
 5990. Sonıñ uşın Zernigarǵa baraman.

Duşpan şıkşa at üstinen alısıp,
 Taban tirep qaytpay nayza salısıp,
 Aq nayzasın kızıl qanǵa malısıp,
 Jolda dévler menen savaş kılaman.

5995. Qan ornına tögip mañlaynan terdi,
 Dév menen urısıp tarqatıp şerdi,
 Jolındaǵı qaysar dévperilerdi,
 Jeñsem Aynajamal kızdı alaman.

Kim kelip ömirdiñ uzaq-azına,
 6000. Aşık boldım Omanşanıñ kızına,
 Janım qurban tavlandırǵan nazına,
 Sonıñ uşın sapar etip baraman.

Tavdı-tastı qaç jaradı ğayratım,
 Dévperini titireter aybatım,
 6005. Barmaǵanşa hasla yoqtur taqtatım,
 Omanşanıñ şeherine baraman.

Jiberseñiz juvap alıp keteyin,
 Omanşanıñ şeherine jeteyin,
 Dévperiler menen savaş eteyin,
 6010. Ruqsat ber, bermeseñ de baraman.

Balasınıñ sapardan,
 Qaytpasın anıq biledi,
 -Aldap-arbap köreyin,

Ara çölde atın yelesini örerim,
 Her ne olursa talihimden görürüm,
 Aynajamal ile devran sürerim,
 Bunun için Zernigar'a varırım.

Düşman çıksa at üstünden alışıp,
 Dayanıp, dönmeyip mızraklaşıp,
 Ak mızrağını kızıl kana bulayıp,
 Yolda devler ile savaş yaparım.

Kan yerine döküp alından teri,
 Dev ile vuruşup dağıtıp şeri,
 Yolundaki cesur dev perileri,
 Yensem Aynajamal kıızı alırım.

Kim kefil ömrün uzun-kızasına,
 Aşık oldum Omanşa'nın kızına,
 Canım kurban tavlayan nazına,
 Bunun için sefer edip varırım.

Dağı taşı ikiye yarar gayretim,
 Dev periyi titretir heybetim,
 Varana kadar yoktur asla takatım,
 Omanşa'nın şehrine varırım.

Gönderseniz izin alıp gideyim,
 Omanşa'nın şehrine ulaşayım,
 Dev periler ile savaş edeyim,
 İzin ver, vermesen de varırım.

Oğlunun seferden,
 Caymayacağı hemen anladı,
 -Tatlı söz ile kandırayım,

- Médetker pirlər yar bolıp,
 6015. Jaqsılıq salıp kevləne,
 Barmaq periniñ elinə,
 Alar meniñ tilimdi,
 Nəsiyhatım-péndimdi, -
 Dep oylanıp Hésen han,
 6020. Sapar tartқан Ziyvargá,
 Köp nəsiyhat kıladı,
 -Omanşanıñ elinə,
 Barmaq balam, - dep tolgadı:
 -Qelegen kıızındı alıp bereyin,
 6025. Ketpe balam Zernigardıñ jurtına,
 Jan balam, bağıñnan güller tereyin,
 Barmaq balam Gohıbulır jurtına.
 Bülbüller qor bolar ayrılsa gülden,
 Şeşenler qor bolar ayrılsa tilden,
 6030. Er jigit qop bolar ayrılsa elden,
 Ketpe qozım Omanşanıñ jurtına.
 Körer janım közim nurı bolmasañ,
 Jav jağımda jılmastay qalamsañ,
 Janım balam, jel jağımda panamsañ,
 6035. Tilimdi al ketpe dévdiñ jurtına.
 Sen ketseñ ne keşer biziñ halımız,
 Jılav menen öter mañı salımız,
 Talavğa tüspey-aq dünya-malımız,
 Ketpe balam Omanşanıñ jurtına.
 6040. Periniñ jurtına heş kim baralmas,
 Gohıbulır tavın mingen jaralmas,
 Peri kızın adamizat alalmas,

- Medetkâr pirlər yar olup,
 İyilik verip gönlüne,
 Varmadan perinin elinə,
 Tut benim dediğimi,
 Nasihatimi, öğüdümü, -
 Deyip düşünüp Hesen Han,
 Sefer çeken Ziyvar'a,
 Çok nasihatler etti,
 -Omanşa'nın elinə,
 Varma oğlum, - diye seslendi:
 -Dilediğın kızı alıp vereyim,
 Gitme oğlum Zernigar'ın yurduna,
 Can oğlum, bağından güller dereyim,
 Varma oğlum, Gohibulır yurduna.
 Bülbüller sefil olur ayrılsa gülden,
 Hatipler sefil olur ayrılsa dilden,
 Er yiğit sefil olur ayrılsa elden,
 Gitme kuzum Omanşa'nın yurduna.
 Görür canım gözümün nuru olmasan,
 Düşman yanında yıkılmaz kalemsin,
 Canım oğlum, yel yanında barınağımsın,
 Öğüdümü al, gitme devin yurduna.
 Sen gidersen ne olur bizim halımız,
 Ağlamak ile geçer ömrümüz,
 Yağmacıya düşmeden dünya-malımız,
 Gitme oğlum Omanşa'nın yurduna.
 Perinin yurduna hiç kimse varamaz,
 Gohibulır Dağı'na çıkan yaramaz,
 Peri kızını insanoğlu alamaz,

Nésiyhatım – ketpe peri jurtına.

Perilerdiñ bolmas ménzil mékénı,
6045. Olardıñ ravana eki jañanı,
Olarğa dos emes, bul dünya adamı,
Adamzatsañ barma peri jurtına.

Zernigar ol perilerdiñ qalası,
Tilsim menen qorşalğan aynalası,
6050. Baralmaydı adamizat balası,
Ketpe balam Omanşanıñ jurtına.

Perilerdiñ bolmaydı heş opası,
Adamzatqa öter jébiriv-japası,
Adam menen bolmas zavkı-sapası,
6055. Ketpe balam perilerdiñ jurtına.

Ketseñ dév qolında hélek bolarsañ,
Qazan urğan kıızıl güldey solarsañ,
Dév qolında érman menen ölersañ,
Sonıñ uşın ketpe dévdiñ jurtına.

6060. Atañdı zarlatıp etpe mañısal,
Meniñ péndiv nésiyhatlarımdı al,
Jolıña tasaddıq balam dünya mal,
Bir yar uşın ketpe duşpan jurtına.

Bir perzent dep garip jandı qıynadım,
6065. Quday berdi, qanama heş sıymadım,
Seniñ uşın dünya-maldı jıynadım,
Ketpe balam gevirlerdiñ jurtına.

Dünya-maldı ne kılsañ da ıqtıyar,
Jolıñızğa etpe bizdi intızar,

Nasihatım – gitme peri yurduna.

Perilerin olmaz zaman mekanı,
Onların yolu iki cihanı,
Onlara dost değıl, bu dünya adamı,
Ademoğlusun, varma peri yurduna.

Zernigar o perilerin kalesi,
Tılsım ile sarılmış çevresi,
Varamaz insan evladı,
Gitme oğlum Omanşa'nın yurduna.

Perilerin olmaz hiç vefası,
İnsanoğluna geçer cebir, cefası,
İnsan ile olmaz zevk-i sefası,
Gitme oğlum perilerin yurduna.

Gidersen dev ellerinde helak olursun,
Hazan vuran kıızıl gül gibi solarsın,
Dev elinde arzu ile ölersin,
Onun için gitme devin yurduna.

Atanı dertlendirip etme kederli,
Benim öğüt-nasihatlerimi al,
Yoluna kurban oğlum dünya mal,
Bir yar için gitme düşman yurduna.

Bir evlat diye garip canı zorladım,
Tanrı verdi, gövdeme hiç sığmadım,
Senin için dünya malı topladım,
Gitme oğlum düşmanların yurduna.

Dünya malı ne yapsan karar senin,
Yolunuza etme bizi intızar,

6070. Kelgeniñşe biz bolamız biyqarar,
Atam deseñ ketpe peri jurtına.

Özim ölsem sen qalasan artımda,
Sağan ılayıq hanzada köp jurtımda,
Jollarıña dünyamdı şaş tartınba,
6075. Ketpe balam din bilmeñ jurtına.

Ketseñ balam keser devler başındı,
Qabil etpey közden aqqan jasındı,
Körse devler tiri jeydi laşındı,
Ketpe balam qandarıñnıñ jurtına.

6080. Atasınıñ bul sözün,
Tıñlamadı Er Ziyvar.
Hesen hannıñ gül jüzün,
Soldıradı Er Ziyvar.
Hesenniñ gamğa kevin,

6085. Toltıradı Er Ziyvar,
Zernigardıñ eline,
Minip tulpar beline,
Jıldam jürip ketivge,
Kündiz tıñbay, tün tıñbay,

6090. Tezirek barıp jetivge,
Bel bayladı Er Ziyvar.
Dünya-mal menen gözzalğa,
Moyın burmaytuğının,
Zernigardıñ jurtına,

6095. Barmay turmaytuğının,
Bildiredi Er Ziyvar:

-Ata, jılap kevinñ gamgün bolmasın,
Zernigar jurtına barmasam bolmas,
Qızıl gülñ gınşalanıp solmasın,

Gelene kadar biz oluruz bıkarar,
Atam dersen gitme peri yurduna.

Ben ölürsem sen kalırsın ardımda,
Sana layıq hanzade çok yurdumda,
Yollarına dünyamı saç çekinme,
Gitme oğlum din bilmezın yurduna.

Gidersen oğlum keser devler başını,
Kabul etmez gözden akan yaşını,
Görse devler diri yer leşini,
Gitme oğlum kanlının yurduna.

Atasının bu sözünü,
Dinlemedi Er Ziyvar,
Hesen Han'ın gül yüzünü,
Soldurdu Er Ziyvar.
Hesen'in gamla gönlünü,
Doldurdu Er Ziyvar.

Zernigar'ın eline,
Binip tulpar beline,
Çabucak gitmeye,
Gündüz, gece dinlenmeden,

Tezce varıp yetişmeye,
Bel baqladı Er Ziyvar.

Dünya mal ile güzele,
Boyun eğmediğini,
Zernigar'ın yurduna,

Varmadan durmayacağını,
Bildirdi Er Ziyvar:

-Ata, aqlayıp gönlün gamlı olmasın,
Zernigar yurduna varmazsam olmaz,
Kızıl gülün goncalanıp solmasın,

6100. Omanaş jurtına barımasam bolmas.

Ya jolında her ne bolsa bolayın,
Kazam jetse kızıl güldey solayın,
Dağıstanda alıp joldın kolayın,
Ara şölde attı şappasam bolmas.

6105. Periyzatsız dünya-maldı neteyin,
Aynajamal kızdı izlep keteyin,
Jav jolıksa jolda savaş eteyin,
Periyzattın elin tappasam bolmas.

Atın jalın besten tallap öreyin,
6110. İğbalımnan her ne bolsa köreyin,
Jolında sergizden bolıp jüreyin,
Nesip bolsa tavıp almasam bolmas.

Miyrım kanıp periyzattın oynına,
Aram alsam kirip onın koynına,
6115. Aynajamal kızdın alma moynına,
Men barıp bilekti salmasam bolmas.

Posa alıp miyrimdi kandırıp,
Körgeñ adamlardıñ işin jandırıp,
Oynağanda kızdın esin tandırıp,
6120. Özim bas uşında turmasam bolmas.

Mağan kerek emes altın-zeriñiz,
Zernigargı talap etti şeriñiz,
Perzentiñe ana, juvap beriñiz,
Zernigargı ata, jürmesem bolmas.

6125. Ata, sözge jaqsı kulaq Salıñız,
Mağan kerek emes altın-zeriñiz,

Omanaş yurduna varımasam olmaz.

Yar yolunda her ne olursam olayım,
Ecel gelse kızıl gül gibi solayım,
Dağıstan'da alıp yolun kolayını,
Ara çölde atı koşturmasam olmaz.

Peri kızsız dünya malı ne edeyim,
Aynajamal kız aramaya gideyim,
Düşman çıksa yolda savaş edeyim,
Peri kızının elini bulmazsam olmaz.

Atın yelesini beş parçaya öreyim,
Talihimde her ne varsa göreyim,
Yolunda yorgun olup gideyim,
Nasipse bulup almazsam olmaz.

Gönlüm kanıp peri kızının oyununa,
Dinlensem girip onun koynuna,
Aynajamal kızın elma boynuna,
Ben varıp bileği salmasam olmaz.

Öperek gönlümü doyurup,
Gören adamların içini yandırıp,
Oynadığında kızın aklını aldırıp,
Ben baş ucunda durmazsam olmaz.

Bana gerek değıl altın, süsünüz,
Zernigar'a isteklendi şeriñiz,
Evladına ana, cevap veriniz,
Zernigar'a ata, gitmesem olmaz.

Ata, söze iyi kulak veriniz,
Bana gerek değıl altın, süsünüz,

Kettim ata, hoş allayar qalıñız,
Tez ketpesem zérre taqatım bolmas.

- Bul sözdi tıñlap Hésen han,
6130. Keterin bildi Ziyvardıñ,
-Usıdan juvap bermesem,
Juvabıma qaramas,
Ata qarğısı oq degen,
Ene qarğısı boq degen,
6135. Bir naqıl söz bar edi.
Aşvıñlanıp usıdan,
Juvap bermesem de men,
Sonda da turmay keter ol,
Meniñ abırayımdı,
6140. Qara pulday eter ol.
Qarasınday közimniñ,
Emdey jalğız balama,
Juvap bermey jibersem,
Paşalıqqa qaramas,
6145. Onnan da juvap bereyin,
Ne tüskenin basıma,
Talayımnan köreyin.
Jaratqanğa bendemen,
Ne salsa da köneyin, -
6150. Dedidağı Hésen han,
Hér qıyalğa dönedi,
Ruqsat berip Ziyvarğa,
Tolgav ayıp söyledi:

- Zernigar jurtına javlan etersen,
6155. Körer közim, ta ölgenşe aman bol,
Ruqsat bermesem de öziñ ketersen,
Süyer qozım, jan perzentim aman bol.

Gittim ata, Allah'a emanet olunuz,
Tez gitmesem zerre takatım olmaz.

Bu sözü dinleyip Hesen Han,
Gideceğini bilip Ziyvar'ın,
-Burada cevap vermezsem,
Cevabıma bakmaz,
Ata bedduası ok diye,
Ana bedduası bok diye,
Bir atasözü var idi.
Öfkelenip buradan,
Cevap vermesem de ben,
Sonra durmaz gider o,
Benim şanıma,
Kara pul gibi eder o.
Karası gibi gözümün,
İlaç gibi biricik oğluma,
Cevap vermeden göndersem,
Padişahlığa bakmaz,
O yüzden de cevap vereyim,
Ne geleceğini başıma,
Kısmetimden göreyim.
Yaradana köleyim,
Ne verse de razıyım, -
Dediğinde Hesen Han,
Her fikri düşündü,
İzin verip Ziyvar'a,
Hitap edip söyledi:

-Zernigar yurduna hareket edersin,
Görür gözüm, ölene kadar sağ ol,
İzin vermesem de kendin gidersin,
Sevimli kuzum, can evladım sağ ol.

Közim nurı kuvatisaň belimniň,
Şeker şanlı bülbiliseň tilimniň,
6160. Özim ölsem şolpanısaň elimniň,
Révşanı közimniň, şozım, aman bol.

Takta hanga éjep isler körgizdiň,
Görşaraday juvan moyının üzdiň,
Bügin jat ellerge köziňdi süzdiň,
6165. Keter bolsaň jigerbentim aman bol.

Men ahımdı bélent tavdan asırdım,
Sol sebepten akl-şuvşım şaşırdım,
Seni balam, pirlertime tapsırdım,
Jalgız balam, keter bolsaň aman bol.
6170. Ösirdim men, bolıp sağan pėrvana,
Keşikseň bolarman jolda diyvana,
Perilerdiň payanı joş, biygana,
Barsaň alla yarıň bolsın aman bol.

Köziniň ağı-şarası,
6175. Bası jerge tiygende,
Üstine şara kiygende,
Endi öldim degende,
Körgeň jalgız balası.
Zernigardiň jurtına,
6180. Keterin anış bilgeň soň,
Bişşara muňlı anası,
Jigerbenti Ziyvardıň,
Alladan soňğı panası,
Şara şaşın jayadı,
6185. Şanlı jüzin soyadı,
Betin jırtıp Akşulşın,
Et betinen şuladı,

Gözümün nuru kuvvetisin belimin,
Şekerli bülbülüşün dilimin,
Ben ölsem şolpanısın elimin,
Işığı gözümün, kuzum, sağı ol.

Takta hana acayıp işler gösterdin,
Görşara gibi kalın boynunu kopardın,
Bugün yad ellere gözünü diktin,
Gideceksen ciğer parem sağı ol.

Ben ahımı yüce dağıdan aşırdım,
O sebepten aklımı, bilincimi kaçırđım,
Seni oğılum, pirlertime emanet ettim,
Biricik oğılum, gideceksen sağı ol.

Büyüttüm ben, olup sana pervane,
Gecikirsene olurum yolda divane,
Perilerin mekanı yok, yabancı,
Varırsan Allah yarin olsun sağı ol.

Gözünün akı, şarası,
Başı yere değıdiğinde,
Üstüne kara giydiğinde,
Şimdi öldüm dediğinde,
Gören biricik evladı.
Zernigar'ın yurduna,
Gideceğini anladıktan sonra,
Bicare dertli anası,
Ciğer paresi Ziyvar'ın,
Allah'tan son dayanağı,
Kara saçını yoldu,
Kanlı yüzünü soydu,
Yanaklarını yırtıp Akşulkun,
Yüzüstü yığıldı,

Qasındağı kénizler,
Dérhal süyep aladı:

6190. -Sen bolmasañ taji-tahtan bezermen,
Zar-zar jılap jürek-bavırım ezermen,
Kelmesen qalender bolıp gezermen,
Belimniñ médéri balam, aman bol.

Sen bolmasañ taji-tahtı néyleyin,
6195. Bérşesin jolıña barbat éyleyin,
Kelgeniñşe tilegiñdi tileyin,
Periniñ jurtına barsañ aman bol.

Kelmesen jan balam izlep ketermen,
Jılay-jılay érman menen ötermen,
6200. Dünya-maldı jolıña térk etermen,
Médetkarıñ mévlen bolsın aman bol.

Perini alğan soñ bizdi umıtpa,
Sonda mékén tutıp bizdi jılatpa,
Ata-anañızdıñ bavırın dağlatpa,
6205. Nésiyhatım usı balam, aman bol.

Peri halkı sum boladı, eglenbe,
Bir yar deyip jat ellerde tilenbe,
Periyzattı alsañ zamat eglenbe,
Méqsetiñe jetsen tez kel aman bol.

6210. Er Ziyvardıñ anası,
Aqıllı edi Aqjulqın,
Ornınan örre turadı,
Sapar şekken Ziyvarğa,
Aqjulqunnan arıslan bolıp tuvıpsañ,

6215. Perilerdiñ eline,

Yanındaki cariyeler,
Derhal yardım etti:

-Sen olmasan tac-ı tahttan bezerim,
Dertli dertli aqlayıp yürek, baqrımı ezerim,
Gelmezsen kalender olup gezerim,
Belimin yardımcısı oqlum, sağ ol.

Sen olmazsan tacı, tahtı neyleyim,
Hepsini yoluna berbat eyleyim,
Gelineceye kadar dileğini dileyeyim,
Perinin yurduna varırsan sağ ol.

Gelmezsen can oqlum peşine düşerim,
Aqlaya aqlaya arzu ile ölürüm,
Dünya malı yoluna terk ederim,
Yardımcın mevlan olsun sağ ol.

Periyi aldıktan sonra bizi unutma,
Orada mekan tutup bizi aqlatma,
Ata, ananızın baqrını daqlatma,
Nasihatım budur oqlum, sağ ol.

Peri halkı kötü olur, eglenme,
Bir yar deyip yad ellerde dilenme,
Peri kızını aldığın vakit eglenme,
Maksadına erersen tez gel, sağ ol.

Er Ziyvar'ın anası,
Akıllı idi Akjulkun,
Yerinden doqruldu,
Sefer çeken Ziyvar'a,
Akjulkun'dan arslan olup doqrmuşsun,
Perilerin eline,

Ketsen balam hoş bol, - dep,
Anası nésiyhat kıladı:

-Akjulkınnan arıslan bolıp tuvıpsaŋ,
Bügin jat ellerge ketsen alla yar,
6220. Savaş uşın qamarındı buvıpsaŋ,
Elden ketsen bolsın balam alla yar.

Élpeşlegen ana degen biyşara,
Sen ketsen bolmay ma baqrım mıŋ para,
Ketpe desek qoymasaŋ sen ne şara,
6225. Keter bolsaŋ sav bol qozım, alla yar.

Nésiyhat etkende ata-anası,
Nésiyhatıŋ tıqlamas pa balası,
Ata-ananıŋ kökke jeter nalası,
Şaram joq néyleyin balam, alla yar.
6230. Ata-anası jası jetip qaradı,
Ketsen balam bizge béle daradı,
Sonlıqtan anaŋnıŋ aytqan zaradı,
Tıqlaması ilajım ne, alla yar.

Étirapında köpdur ataŋ duşpanı,
6235. Ataŋnıŋ sennen köp balam gümanı,
Ataŋ edi Horezmniŋ sultanı,
Ketsen qanday bolar balam, alla yar.

Sen ketsen halıqtı qalmaq almay ma,
Ata-anadı qoy keynine salmay ma,
6240. Horezmniŋ halkı qarap bolmay ma,
Bunu oylamağın balam, alla yar.

Zalım duşpan eter peyli tarlıqtı,

Gidersen oqlum hoşqa kal, - deyip,
Anası nasihat etti:

-Akjulkun'dan arslan bolup doğmuşsun,
Bugün yad ellere gitsen Allah yarin olsun,
Savaş için kemerini sıkmışsın,
Elden gitsen olsun oqlum Allah yar.

Sevip okşayan ana deneni biçare,
Sen gitsen olmaz mı baqrım bin pare,
Gitme desek koymazsın sen ne çare,
Gideceksen sağ ol kuzum, Allah yar.

Nasihat ettiğinde ata, anası,
Nasihatini dinlemez mi evladı,
Ata, ananın göge yeter üzüntüsü,
Çarem yok n'eyleyim oqlum, Allah yar.

Ata, ananın yaşı yetip kocadı,
Gidersen oqlum bize bela dardı,
O yüzden ananın söylediği derdi,
Dinlemezsen çarem ne, Allah yar.

Etrafında çoktur atanın duşmanı,
Atanın senden çok oqlum kuşkusı,
Atan şimdi Horezm'in sultanı,
Gidersen nasıl olur oqlum, Allah yar.

Sen gidersen halkı Kalmak almaz mı,
Ata, ananı koyun ardına salmaz mı,
Horezm'in halkı harap olmaz mı,
Bunu düşünmedin oqlum, Allah yar.

Zalim duşman verir gönöl darlığı,

Ata-anan tartar qorlıq-zarlıqtı,
Öz yurtında qoy baqqanın artıqtı,
6245. Tınlasaŋ sol nésiyhatım, alla yar.

Duşpanların tavgıñ jatır basında,
Körseşi jan balam, közdin jasında,
Ketpe, balam, otır anan qasında,
Otırmasaŋ néyleyin men, alla yar.

6250. Jigit – jigit bolar teñi-tusunda,
Periyzatlar tabılmaı ma usında,
Basımnan uşırdım bahıt qusın da,
Bahıt qusı qonbasaŋ hoş, alla yar.

Arıslansaŋ hér müşkilge jararsaŋ,
6255. Perilerdin mékénına bararsaŋ,
Jekkelikten jan-jaqıña qararsaŋ,
Sol vaqıtta sizge bolğay, alla yar.

Perinin déstinen aman qalğaysaŋ,
Baslarına aqırzaman salğaysaŋ,
6260. Aşıq Aynajamalındı alğaysaŋ,
Tileginde ata-ananlar, alla yar.

Ata-anan muqlı ekenin bilgeyseŋ,
Ara şölde kök tulpardı jelgeyseŋ,
Kelindi alıp aman-esen jetkeyseŋ,
6265. Aman barıp sav kelgeyseŋ, alla yar.

Anasının bul sözün,
Esitken soñ Er Ziyvar,
Barsa kelmes eline,
Perilerdin yurtına,
6270. Barıp keler ménzilin,

Ata, anan çeker derdi, sefilliği,
Öz yurdunda koyun güder sonra,
Dinlersen bu nasihatimi, Allah yar.

Düşmanların bekler dağın başında,
Gösterir can oğlum, gözün yaşını da,
Gitme, oğlum, otur ananın yanında,
Oturmazsan n'eyleyim ben, Allah yar.

Yiğit, yiğit olur can varken yanında,
Peri kızları bulunmaz mı burada,
Başımdan uçurdum talih kuşunu da,
Talih kuşu konmasan hoş, Allah yar.

Arslansın her müşküle yararsın,
Perilerin mekanına varırsın,
Yalnızlıktan etrafına bakarsın,
O vakitte size olsun Allah yar.

Perinin elinden sağ kalasın,
Başlarına ahir zaman salasın,
Aşıq Aynajamal'ını alasın,
Dileğinde ata-anan, Allah yar.

Ata, ananın dertli olduğunu bilesin,
Ara çölde gök tulparı yelleyesin,
Gelini alıp sağ salım gelesin,
Aman varıp sağ gelesin, Allah yar.

Anasının bu sözünü,
İşittikten sonra Er Ziyvar,
Varsa gelmez eline,
Perilerin yurduna,
Varıp geleceği zamanını,

Bılay bayan kıladı:

-Zernigardıñ şéhérine baraman,
Körgenimşe ata-anam, hoş bolıñ,
Algıs aytpasañız bahtı qaraman,
6275. Qısılganda médet beriñ, hoş bolıñ.

Köziñniñ révşanı nurıñ şırağıñ,
Körinedi jaqın bolıp jırağıñ,
Körmesem artadı dérti pırağıñ,
Aq süt bergen ata-anam, hoş bolıñ.

6280. Qollarına sırlı hasasın alğan,
Algıs aytıp bérha nézerin salğan,
Tilegimdi tilep keynimde qalğan,
Qariya ustaz, atalarım, hoş bolıñ.

Argımaq atlardı saylap mindirgen,
6285. Hasıl lipaslardı saylap kiydirgen,
Qayın-qarağaydıñ basın iydirgen,
Arısladay aǵalarım, hoş bolıñ.

Dağıstandı jazıranı gül etken,
Qonaq kelse az asındı mol etken,
6290. Qonağındı hoş keldiñ dep jöneltken,
Qarqıranlı jigitleirim, hoş bolıñ.

Qara şaşın besten örip taraǵan,
Avır künde her bir iske jaraǵan,
Siyrek barsam jollarıma qaraǵan,
6295. Ak jürekli apalarım, hoş bolıñ.

Jan aǵam dep keşe-kündiz oylaǵan,
Keşe-kündiz diydarıma toymaǵan,

Böyle beyan etti:

-Zernigar'ın şehrine varırım,
Görüşene dek ata-anam hoşça kalın,
Algış söylemezseniz bahtı karayım,
Sıkışınca medet verin, hoşça kalın.

Gözünüzün ışıǵı nurun kandilin,
Görünür yakın olup ıraǵın,
Görmezsem artar derdi buraǵın,
Ak süt veren ata-anam, hoşça kalın.

Ellerine sırlı esasını alan,
Dua edip daima gözetken,
Dileǵimi dileyip gönlümde kalan,
Yaşlı üstad, atalarım, hoşça kalın.

Küheylanları hazırlayıp bindiren,
Özel giysileri hazırlayıp giydiren,
Kayın, çamın başını eǵdiren,
Arslan gibi aǵabeylerim, hoşça kalın.

Dağıstanı ıssız adayı gül eden,
Konak gelse az aşını bol eden,
Konağını hoş geldin diye yöneltken,
Yüce gönüllü yiǵitlerim, hoşça kalın.

Kara saçını beşe örüp tarayan,
Zor günde her bir işe yarayan,
Seyrek varsam yollarıma bakan,
Ak yürekli ablalarım, hoşça kalın.

Can aǵabeyim diye gece-gündüz düşünen,
Gece dündüz didarıma doymayan,

atarında abırsız bolmaan,
  dirli arındaslarım, ho bolı.

6300. Merekede ol alısıp k rısken,
ay keseni sazlap, alap j rısken,
Jarıspaa s men jora s rısken,
  dirdanım, atarlarım, ho bolı.

Jurtta jo bahtını izlep tapanlar,
6305.  stine jaynaan sarpay japanlar,
Urıanda arabata apanlar,
 divli aayınlerim, ho bolı.

onak bolsa semiz malın soyanlar,
Tatlı tamaların ala oyanlar,
6310. G rav a k zlerdi k zin oyanlar,
Tativ tamır-tuvanlarım, ho bolı.

Zulpın tavlap jilva menen naz etken,
H r n e de s vbet penen saz etken,
umar  ylep aamandı jaz etken,
6315. K z ısıan g zzallarım, ho bolı.

Top oynap malaydan aan terlerim,
Ası oynadıanda tarap erlerim,
Ata m k n oynap  sken jerlerim,
Eli-jurtım,   dirdanlar, ho bolı.

6320. Jaz bolsa seyil etip alap yoanım,
Sayraan b lbilge nama osanım,
G lenim  menli baı-bostanım,
Baı-bostan  h r yarım ho bolı.

 sirgen bamanı d vlet bahıttı,

Katarında ansız olmayan,
Kıymetli kardelerim, hoa kalın.

Bayramlarda el tutuup g r en,
ay fincanı alıp, coup elenen,
Yarımaya cins at s ren,
Kıymetlilerim, akranlarım, hoa kalın.

Yurtta yok bahtını arayıp bulanlar,
 st ne parlayan kaftan yapanlar,
Vurumaya arap atla koanlar,
erefli aabeylerim, hoa kalın.

Konak olsa semiz malını kesenler,
Tatlı yemeklerini  ne koyanlar,
Obur a g zl lerin g z n  oyanlar,
G zel hemehrilerim, hoa kalın.

Z lf n  atıp cilve ile naz eden,
Her neede sohbet ile saz eden,
Heveslenip souk kıı yaz eden,
G z kısıan g zellerim, hoa kalın.

Top oynayıp alından akan terlerim,
Aık oynadıında daılıp dertlerim,
Memleketim, oynayıp b y d  m yerlerim,
Elim, yurdum, kıymetliler, hoa kalın.

Yaz olunca gezinip alayıp comuum,
 ten b lb le name komuum,
G lenim emenli baım, bostanım,
Ba, bostan ehir yarım, hoa kalın.

B y ten bacısı devlet, bahtın,

6325. Jarasığı anav altın tahıttıñ,
Édalatlı hanı eli-halıqtıñ,
Hésen atam, körgenimşe, hoş bolıñ.

Altın tahta Hésen atam amanda,
Bahıtı taymağan heş bir zamanda,
6330. Atamnıñ kostarı eki jaǵanda,
Julkun anam, körgenimşe, hoş bolıñ.

Dedidağı Er Ziyvar,
Astındağı tulpardıñ,
Dizginin qolǵa aladı.
6335. Attıñ basın oñǵarıp,
“Şüv!” dep jolǵa saladı.

Jürisine tulpardıñ,
Qanat qılmay baradı.
Tebıñgige tebinip,
6340. “Şüv janıvar, şüv!” dedi.

Astındağı kök tulpar,
Onnan sayın güvledi,
Qos qanatın qomladı,
Tabanı jerge tiymedi,
6345. Buvdannan tuvǵan janıvar,
Batpaq shıksa naǵada,
Quyrıǵım ılas bolar dep,
Espe-espe qumlardan,
Espelep kelip jortadı.

6350. Doynağı taşqa tiygen soñ,
Ébten jonı qızadı,
Kün ötken sayın janıvardıñ,
Şabısları artadı.
Taban jol menen tarıstı,

6355. Töbesinen qıyalap,
Uşqan qus penen jarıstı.

Yakışır sana şu altın tahtın,
Adaletli hanı elin, halkın,
Hesen atam, görüşene dek, hoşça kalın.

Altın taht Hesen atam ile güvende,
Bahtı kaymamış hiçbir zamanda,
Atamın yarı iki cihanda,
Julkun anam, görüşene dek hoşça kalın.

Dediǵinde Er Ziyvar,
Altındaki tulparın,
Dizginini ele aldı.
Atın başını düzeltip,
“Şuv!” diye yola saldı.
Gidişine tulparın,
Kanaat etmedi.
Deri astara atlayıp,
“Şuv hayvan, şuv!” dedi.

Altındaki gök tulpar,
Oradan sonra güvledi,
İki kanatını açtı,
Tabanı yere deǵmedi,
Melezden doğmuş hayvan,
Batak çıksa rastgele,
Kuyruǵum balçık olur diye,
Sarmal sarmal kumlardan,
Bükülüp gelip koşturdu.
Toynağı taşa deǵdikten sonra,
Hepten arkası yandı,
Güneş geçtikten sonra hayvanın,
Koşması hızlandı.
Altındaki yol ile yarıştı,
Tepesinden geçen,
Uçan kuş ile yarıştı.

- Üstindegi Er Ziyvar,
Azıvlık penen alıstı,
Segbir tartıp joljürdi,
6360. Küni-tüni jatpastan.
Zernigardın jurtına,
Jetemen dep Er Ziyvar,
Kısım etti janına,
Neşe kün tamağ tatpastan,
6365. Muzday temir kırsanıp,
Karsı şıkşa gapılda,
Arın almak duşpannan,
Jalgız özi sahrada,
Japa şegip baradı,
6370. Esitken sırın aytpastan,
Karsak batpas kalınnan,
Baratır Ziyvar kaytpastan.
Astındağı kök tulpar,
Tavdın kıya tasınan,
6375. Kargıp ketip baradı,
Ayağın aljas baspastan,
Sol jürivden jol jürüp,
Az gana emes, mol jürüp,
On bir kün tamam bolğanda,
6380. Akşa tavdın basında,
Kırık bulak degen bar edi,
Kırık bulaktın kasında,
Biri ketken Yunanğa,
Biri ketken Kaqpangğa,
6385. Biri ketken Bağdadğa,
Biri ketken Tegeranğa,
Biri ketken Kaılğa,
Şımşamın menen Naharğa,
Kandar menen Kıtayğa,
6390. Hindistannın jurtına,

- Üstündeki Er Ziyvar,
Yorgunluk ile savaştı,
Sabır çekip yol gitti,
Gece-gündüz yatmadan.
Zernigar'ın yurduna,
Ulaşayım diye Er Ziyvar,
Hışım etti canına,
Nice gün yemek yemeden,
Buz gibi demir kuşanıp,
Karşısına çıksa gafilde,
Namusunu almak düşmandan,
Bir tek kendi sahrada,
Cefa çekip vardı,
İşittiği sırrı söylemeden,
Karsak gezmez ormandan,
Varıyor Ziyvar dönmeden.
Altındaki gök tulpar,
Dağın sarp taşından,
Atlayıp zıplayıp gitti,
Ayağını geri atmadan,
O gidişle yol gidip,
Az biraz değil, bol gidip,
On bir gün geçtiğinde,
Akça dağın başında,
Kırk Bulak denen yer var idi,
Kırk Bulak'ın yanında,
Biri giden Yunan'a,
Biri giden Kafkas'a,
Biri giden Bağdat'a,
Biri giden Tahran'a,
Biri giden Kabil'e,
Şınmaşın ile Nahar'a,
Kandehar ile Hitay'a,
Hindistan'ın yurduna,

- Samarkand penen Buharğa,
 Taşkent penen ƘoƘanğa,
 Ƙalıñ toğay jaylağan,
 Türkstannıñ halkına,
 6395. Keletuğın dərbentke...
 Éyne on kün degende,
 Jetip keldi Er Ziyvar,
 Ƙırık bulaktıñ basına,
 Hér jurtlarğa tarağan,
 6400. Toğız dértbenttiñ Ƙasına.
 Ƙırık bulaktıñ basında,
 Ziyvar attan tüsedı.
 Astındağı tulparın,
 Bir putağa bayladı.
 6405. Jazdıñ ıssı küninde,
 Biyik tavdıñ basınan,
 Ağıp atır bulaklar,
 Hér térepke pıtırap,
 Jılğa, sayğa taraydı,
 6410. Sınaptay bolıp jıltırap,
 ƘaƘ jaradı murınıñdı,
 Tavdağı türlü giyanıñ,
 İyisleri anƘığan,
 Bir daraƣtıñ astına,
 6415. Şekpenin bara saladı,
 Jav-jarağın dastanıp,
 Azıraƣ aram aladı.
 Şorşıp turıp ornınan,
 Jan-jagına ƣaradı.
 6420. Kün batıvğa taƣalğan,
 Atına jaƣın baradı,
 Er-turmanın aladı,
 Juvsannıñ köp jerine,
 Arƣanladı aparıp,

- Semerkind ile Buhara'ya,
 Taşkent ile Kokand'a,
 Kalın ormana yayılan,
 Türkistan'ın halkına,
 Geliyor boğaza kadar...
 On gün olunca,
 Yetişip geldi Er Ziyvar,
 Kırk Bulak'ın başına,
 Her yurtlara dağılan,
 Dokuz boğazın yanına.
 Kırk Bulak'ın başında,
 Ziyvar attan indi.
 Altındaki tulparını,
 Bir budağa bağladı.
 Yazın sıcak gününde,
 Büyük dağın başından,
 Akıyor pınarlar,
 Her tarafa dağılıp,
 Dere yataklarına doğru,
 Cıva gibi parlayarak.
 İki delikli burnuna,
 Dağdaki türlü otların,
 Kokuları saçılmış,
 Bir ağacın altına,
 Kaftanını çıkardı,
 Silahlarını bırakıp,
 Biraz nefes aldı.
 Zıplayarak yerinden,
 Etrafına baktı.
 Gün batmaya başlamış,
 Atına yaklaştı,
 Eyerlerini aldı,
 Yavşanın bol yerine,
 Bağladı götürüp,

6425. Sol vakte kün batadı,
Terliklerin tösenip,
Kök tulparğa isenip,
Şarşap jürgen Ziyvardıñ,
Silesi katıp qaladı.
6430. Sol jatqannan jatadı,
Belgi berip oñ jaqtan,
Sargayıp tañ atadı.
Kün kızarıp batқан soñ,
Mért uyqıǵa jatқан soñ,
6435. Sargayıp tañ atқанşa,
Mért uyqısın bölmedi,
Jelpildegен juvsandı,
Jegenden soñ janıvar,
Kök tulpar küté şölledi,
6440. Tepsinip tulpar turmadı,
At dübirin esitip,
Oyanıp bala uyqıdan,
Közin aşıp qaradı,
Ornınan örre turadı,
6445. Atına jaқın baradı.
Ağıp jatқан bulaqтан,
Suvǵaradı tulpardı,
Zam-zam suvǵa қandırıp,
Kök tulpar attı ertlep,
6450. Liypasların kiyinip,
Pirlerine sıyınıp,
Jav-jaraǵın asınıp,
Sekirip minip atına,
Qaramadı artına,
6455. Atına қамşı basadı,
Kök tulpar otқа toyǵan soñ,
Suvǵa ébden қанған soñ,
Edildey güvlep tasadı,

- O vakitte de gün battı,
Terliklerini döşeyip,
Gök tulpara inanıp,
Yorulup giden Ziyvar'ın,
Gücü bitip tükendi.
- O yatışla yattı,
Belli olup sağ taraftan,
Sarıp tan attı.
Gün kızarıp battıktan sonra,
Mert uykuya yattıktan sonra,
Sarıp tan atana kadar,
Mert uykusunu bölmedi,
Sallanan yavşanı,
Yedikten sonra hayvan,
Gök tulpar çok susadı,
Tepişip tulpar durmadı,
At tepinmesini işitip,
Uyanıp çocuk uykudan,
Gözünü açıp baktı,
Yerinden doğruldu,
Atına yaklaştı,
Akıp duran pınardan,
Suladı tulparı,
Zem-zem suyuna kandırıp,
Gök tulpar atı hazırlayıp,
Giysilerini giyinip,
Pirlerine sığınıp,
Silahlarını kuşanıp,
Sekerek binip atına,
Bakmadı ardına,
Atına kamçı vurdu.
Gök tulpar ota doyduktan sonra,
Suya iyice kandıktan sonra,
Edil gibi gürleyip taşı,

- Ha degeşe janıvar,
 6460. Jeti tavdan asadı.
 Böri degen jav eken,
 Kulan kiyik aň eken,
 Körmegenge şas eken.
 Şıgarlığı segiz kün,
 6465. Tüserligi tört kündeý,
 Esap etsek barşasın,
 On eki künlik jol eken,
 Basına kulan şıgalmas,
 Özi biyik tav eken,
 6470. Tavdan érman qarasa,
 Jédivlardıń jurtı eken.
 Sol tavdıń tüser tübinde,
 Gülistan bağı şemenli,
 Bağı-bostan bar eken.
 6475. Batır mingen kök tulpar,
 Tavdan tüsti kuldırap,
 Er Ziyvardıń közleri,
 Baratırğanday buldırıp,
 Beles-beles bul tavadan,
 6480. Oynap ketip baradı.
 Eki közi batırdı,
 Jaynap ketip baradı.
 Astındağı kök tulpar,
 Qayıp menen emendi,
 6485. Şaynap ketip baradı,
 Qıya tastıq basınan.
 Irğıp ketip baradı,
 Qulannan atı qorıqtı,
 Kölden tarttı porıqtı,
 6490. Akjürim menen arada,
 On eki kün qonıptı.
 Zernigardıń jurtına,

- Ha diyene kadar hayvan,
 Yedi dağdan aştı.
 Börü denen düşman imiş,
 Vahşi at, geyik av imiş,
 Görmeyene has imiş.
 Çıkışı sekiz gün,
 İnişi dört gün kadar,
 Hesap edersek hepsini,
 On iki günlük yol imiş.
 Başına vahşi at çıkamaz,
 Büyük bir dağ imiş,
 Dağdan arzuyla bakınca,
 Cadıların yurdu imiş.
 O dağın iniş dibinde,
 Gülistan bağı çemenli,
 Bağ, bostan var imiş.
 Bahadırın bindiği gök tulpar,
 Dağdan indi hızlıca,
 Er Ziyvar'ın gözleri,
 Gidiyormuş dalgalanıp,
 Tepe tepe bu dağdan,
 Oynayarak gidip duruyor.
 İki gözü bahadırın,
 Parlayıp gitti.
 Altındaki gök tulpar,
 Kayın ile meşeyi,
 Çiğneyip gidiyor,
 Sarp taşın başından,
 Atlayarak gidiyor,
 Vahşi attan atı korktu,
 Gölden çekti kemiş kökünü,
 Akjürim ile arada,
 On iki gün vardı.
 Zernigar'ın yurduna,

- Jetemen dep zorıktı,
Bélent tavdın astında,
6495. Şah sıpası kıasında,
Bağı-bostan üstinde,
Biyik tavdın bavırına,
Mervert tastan salınğan,
Bir kıalağa jolıktı.
6500. Bul kıalağa kelgenşe,
Talay miynet köredi.
Astındağı kök tulpar,
Şüv degen sayın jeledi,
Kün pesinge jetkende,
6505. Sérhävızlı, şarbaqlı,
Kıalağa jetip keledi.
Bul bostanğa kıarasa,
Kırmızı güller aşılğan,
Ortasındağı bulaklar,
6510. Hér téreplerge ravan,
Bülbilleri sayrağan,
Şah sıpanın kıasında,
Kırık kıazannın işinde,
Türli tamaq kıaynağan,
6515. Bul bağkıa kirgen adamnın,
Jüzleri gül-gül jaynağan,
Kiyik, kıulan, arkarlar,
Şemenli bağdın işinde,
Maymıllar kıızıq oynayan.
6520. Bul bağdağı kıızıktı,
Körgennin miyri kıanbağan.
Kıazandağı tamaqtan,
Jegenler siré toymağan,
Tavısқанша kıoymağan,
6525. Arıslan tuvgan Er Ziyvar,
Atınan jerge tüsedi,

Ulaşayım diye zorlandı,
Yüce dağın altında,
Şah süprüntüsü yanında,
Bağ, bostan üstünde,
Büyük dağın bağrına,
Mermer taştan yapılmış,
Bir kaleye rastladı.
Bu kaleye gelene kadar,
Çok emek çekti.
Altındaki gök tulparı,
Ha dedikten sonra yelledi,
Gün peşine yettiğinde,
Havuzlu, çardaklı,
Kaleye yetişip geldi.
Bu bostana bakınca,
Kırmızı güller açılmış,
Ortasındaki pınarlar,
Her tarafa akan,
Bülbülleri ötüşen,
Şah süprüntüsünün yanında,
Kırk kazanın içinde,
Türlü yemekler kaynıyor,
Bu bağa giren adamın,
Yüzleri gül-gül parlayan,
Geyik, vahşi at, argaliler,^{vii}
Çemenli bağın içinde,
Maymunları oyun oynuyor,
Bu bağdaki oyunu,
Görenin gönlü doymaz.
Kazandaki yemekten,
Yiyenler asla doymaz,
Bitirene dek bırakmayan,
Arslan doğmuş Er Ziyvar,
Atından yere indi.

- Kılışın alıp kolına,
 Kaynap turğan kırık kazan,
 Kazanga yakın keledi,
 6530. Tilla tabaktın işinde,
 Altın şömişti köredi.
 Kaynap turğan kazanga,
 Bılğalıktı saladı,
 Mazahların jep Ziyvar,
 6535. Meylinşe toyıp aladı.
 Sol vaqıtları bolğanda,
 Toppası tozğan,
 Arkası kozğan,
 Sozğanda eki dizesi,
 6540. Kulağınan zérre ozğan.
 Mañlayında közleri,
 Künge qatқан şerimdey.
 Bétbeşer qara jüzleri,
 Süyeginnen ötedi,
 6545. Aytқан her bir sözleri.
 Suvdan keme jürgendey,
 Eger qumnan jürse de,
 Bilinbeydi izleri.
 Özi üş jüz jasağan,
 6550. Sav süyegi savsağan,
 Özi jüdé qavsagan,
 Ölerine az qalğan,
 Jolbarıstay aqırıp,
 Érvaqıların şaqırıp,
 6555. -Juvapsız kirip bağıma,
 Otırsañ, - dep, - Ne qılıp?! –
 Jetip keldi bir kempir.
 Qartayğanda quv kempir,
 Jürer joldan adasқан.
 6560. Ketpesin dep Er Ziyvar,

- Kılıcını alıp eline,
 Kaynıyor kırk kazan,
 Kazana doğru yaklaştı,
 Altın tabağın içinde,
 Altın kepçeyi gördü.
 Kaynayıp duran kazana,
 Kepçeyi salladı,
 Lezzetlilerini yiyip Ziyvar,
 Gönlünce doyabildi.
 O vakitlerde de,
 Ayağı tozlu,
 Arkası kozlu,
 Uzattığında iki dizi,
 Kulağından biraz uzun,
 Alnında gözleri,
 Güneşte kalmış deri gibi,
 Çirkin kara yüzleri,
 Kemiğinden geçer,
 Söylediği her bir sözleri.
 Sudan gemi gider gibi,
 Eğer kumdan gitse de,
 Bilinmez izleri.
 Kendi üç yüz yaşında,
 Sağlam kemiği kurumuş,
 Kendi çok gevşemiş,
 Ölmesine az kalmış,
 Kaplan gibi kükreyip,
 Ruhlarını çağırıp,
 -İzinsiz girip bağıma,
 Oturursun, - deyip, - ne yapıp?! –
 Yetip geldi bir kocakarı.
 Yaşlanınca sahtekar kocakarı,
 Gittiği yoldan şaşmış.
 Gitmesin diye Er Ziyvar,

- Ayağına koz baskan.
 Jetip kelip Ziyvarga,
 Qaradı zalım tik turıp,
 Köbik şaşıp avzınan,
 6565. Söyledi kempir bét urıp,
 Söylegen sözi bir déstan,
 Qéhérülenip ol kempir,
 Jazdı eter zimistan:
- Ara şölde ariqlatıp atındı,
 6570. Tavda tulparındı qattı jelipseñ,
 Bala, bayan éyle Һaslı zatındı,
 Qay şéhérden qaysı jurtqa keldiñ sen?
- Qorıqpay bélent tavdıñ jaman jolınan,
 Qamşı urıp attıñ oñlı-solınan,
 6575. Qaştıñ bala qanday şanıñ qolınan,
 Kelgeniñdi bir-bir bayan éyle sen.
- Jetpey ketkir bélent tavdan asıpsañ,
 Keviliñ Һallas urıp suvday tasıpsañ,
 Yaki bala aqılıñnan sasıpsañ,
 6580. Bala, maqsetiñdi bayan éyle sen.
- Jetpey ketkir judırıqtay balasañ,
 Jaqınlasam janıp turğan şalasañ,
 Bir muş ursam sespey qatıp qalasañ,
 Bul jerlerge ne sebepten keldiñ sen?!
6585. Jüvernemek, şığıp sapar jağıma,
 Uşırastıñ jerip jürgeñ şağıma,
 Nege kirdiñ, qırşın bolğır, bağıma,
 Bala, évladısan qanday pirdiñ sen?!

- Ayağına köz basmış.
 Yetişip gelip Ziyvar'a,
 Baktı zalım dik durup,
 Köpük saçıp ağızından,
 Söylemiş kocakarı bağırip,
 Söylediği sözü bir destan,
 Öfkelenerek o kocakarı,
 Yazı etmiş kara kış:
- Ara çölde zayıflatıp atını,
 Dağda tulparını çok yellemişsin,
 Evlat, beyan eyle kim olduğunu,
 Hangi şehirden hangi yurda geldin sen?
- Korkmadan yüce dağın yaman yolundan,
 Kamçı vurup atın sağ, solundan,
 Kaçtın evlat nasıl bir şanlının elinden,
 Gelişini bir bir beyan eyle sen.
- Yetmeyip gidip yüce dağdan aşmışsın,
 Gönlüne fırtına vurup su gibi taşmışsın,
 Yoksa çocuk aklından şaşmışsın,
 Çocuk, maksadını beyan eyle sen.
- Yetmeyip yumruk kadar çocuksun,
 Yaklaşsam yanıp duran çocuksun,
 Bir yumruk vursam sessizce kalırsın,
 Bu yerlere ne sebepten geldin sen?!
- Yaramaz, sefer edip yanıma,
 Karşılaştın iğrenip yaşadığım çağıma,
 Niye girdin, genç adam, bağıma,
 Çocuk, nasıl bir pirin evladısın sen?

6590. Qéhérleñsem bir-aq jutıp qoyarman,
 Qazap etsem közlerinđi oyarman,
 Yaki etlerine bir-aq toyarman,
 Bala, yaki erimiseñ, erdin sen?!

6595. Qazap etsem tilla dargā asarman,
 Aytpasañ etiñe tamğa basarman,
 Etiñdi jep, jerigimdi basarman,
 Yaki évladı ma ediñ şerdiñ sen?!

6600. Tiriley et kesip alıp sanıñnan,
 Mavqımdı basayın jalap qanıñnan,
 Jüvernemek, qorıqpay jalğız janıñnan,
 Ne sebepten bağıdan alma terdiñ sen?!

6605. Tuttıñ şaqaşına atıñdı baylap,
 Qırık qazan asımdı işipseñ jaylap,
 Kelipseñ öziñdi ölimge saylap,
 Bala, mağan köp aqıret berdiñ sen.

6610. Jalğanşınıñ jabısqırı ediñ be,
 Qırık qazan asımnıñ bérin jediñ be,
 Juvapsız jep iyesi joq dediñ be,
 Juvıpsız bağıma nege kirdiñ sen?!

6615. Bala, bayan éyle kelgen jolıñdı,
 Bolmasa baylarman eki qolıñdı,
 Léşkerge toltırıp oñlı-solıñdı,
 Bala, savaşıpağa méger keldiñ sen.

6620. Batır bala, qanday şahdıñ ulısañ,
 Yaki qanday biydiñ qaşqañ qulısañ,
 Yaki joldan adasqañ bir muñlısañ,
 Haşlı zatıñdı bir bayan éyle sen.

Öfkelenirsem tek seferde yutup koyarım,
 Gazap edersen gözlerini oyarım,
 Ya da etine bir oturuştā doyarım,
 Çocuk, yoksa ermiş misin, erdin mi sen?

Gazap edersen altın dara asarım,
 Söylemezsen etine damğa basarım,
 Etini yiyip, hevesimi basarım,
 Yoksa evladı mıydın şerin sen?

Diriyken et kesip alıp baldırından,
 Rahat edeyim emip kanından,
 Yaramaz, korkmadan tek canından,
 Ne sebeple bağıdan elma topladıñ sen?!

Dutun dalına atını bağılayıp,
 Kırk kazan aşımı içmişsin yayılıp,
 Gelmişsin kendini ölüme hazırlayıp,
 Çocuk, bana çok ahiret verdin sen.

Yalancının zarıfı mıydın,
 Kırk kazan aşımın hepsini yedin mi,
 İzinsiz yiyip sahibi yok dedin mi,
 İzinsiz bağıma niye girdin sen?

Çocuk beyan eyle geldiğın yolunu,
 Yoksa bağılarım iki kolunu,
 Askere doldurup sağı, solunu,
 Çocuk, meğer savaşmaya geldin sen.

Bahadır çocuk, nasıl bir şahın oğlusun,
 Veya nasıl bir beyin kaçan kulusun,
 Veya yoldan şaşan bir dertlisin,
 Kim olduğunı bir beyan eyle sen.

Dabıl kağıp, şertip gernay, balaman,
 Top süyretip lésker aydap alaman,
 Bala, kıysı jurtқа ettiñ talaban,
 6620. Barar jeriñizdi bayan éyle sen?

Heş kim kirmeytuğın edi қalama,
 Қorıқpay kirgen қırşın sendey bala ma,
 Birden ursam bala jañıñ қала ma,
 Kelgen jumısıñdı bala aytқıl sen?!

6625. Қırşın bolғır, kim көterer bunıñdı,
 Jüvernemek, şıғarayın unıñdı,
 Joқ etkende kim soraydı қunıñdı,
 Jañıñ barda tez keynine қayтқıl sen!

Kimdi alım deseñ onnan betermen,
 6630. Aşıylansam seni pidé etermen,
 Söytip, bala, muradıma jetermen,
 Қaytpasañ jat, қırşınıñnan қатқır sen.

Ziyvar қaysar er edi,
 Ézireyilden aybınbay,
 6635. Қaytpay шапқан шер edi.
 Erligin onıñ sonnan bil,
 Köpti қurtқан қув kempir,
 Zéһérin jayıp jılanday,
 Қañsama söz aytsa da,

6640. Қатıvlanıp қatlanбай,
 Шамırқанıp şamlanбай,
 Қaysı jurttan шıққанın,
 Қaysı hannıñ eline,
 Barıvға sapar etkenin,

6645. Öziniñ kim ekenin,

Davul vurup, қalıp kaval, balaban,^{viii}
 Top çekтиріп asker sürүп alırım,
 Çocuk, hangi yurda ettin talep,
 Gittiğiniz yeri beyan eyle sen?

Hiç kimse girmiyordu kaleme,
 Korkmadan giren hırçın sen gibi çocuk mu,
 Bir kez vursam çocuk, canın kalır mı,
 Geliş amacını çocuk söyle sen?!

Genç adam, kim geçirir sıkıntını,
 Yaramaz, çıkarayım ununu,
 Yok ettiğimde kim sorar itibarını,
 Canın varken tez geriye dön sen!

Kimi yendim dersен ondan beterim,
 Öfkelenirsem seni feda ederim,
 Böylece, çocuk, muradıma ererim,
 Dönmezsen bekle, genç adam bekle sen.

Ziyvar cesur er idi,
 Azrail'den çekinmeden,
 Dönmeyip koşan шер idi.
 Erliğini onun bundan anla,
 Çok kişiyi yok eden kocakarı,
 Zehrini saçıp yılan gibi,
 Ne kadar söz söylese de,
 Katlanıp yorulmadan,
 Öfkelenip vahşileşmeden,
 Hangi yurttan çıktığını,
 Hangi hanın eline,
 Varmaya sefer ettiğini,
 Kendisinin kim olduğunu,

Qéhlengen kempirge,
Sonda bayan etedi:

-Ana, şıktım Horezmniñ elinen,
Zernigar jurtına përvaz éyledim,
6650. On eki kün túspey tulpar belinen,
Kelip qalañızğa havaz éyledim.

Qışkırsam qalañnan şıqpadı saza,
Qalañniñ halkına kelgen be qaza,
Havaz bermedi, heş tutqan ba aza,
6655. Onnan soñ bağıña meyil éyledim.

Zernigar elinde bir qız bar deyip,
Boyıma münésip nazlı yar deyip,
Şıktım, ana, qorqıtpañız dar deyip,
Yar uşın özimdi seyil éyledim.

6660. Atam Horezmde édil Hésen han,
Aybatınan titirer jer menen aspan,
Qaşqınşı dep qévip éyleme ana jan,
Haslı zatımdı men bayan éyledim.

Hésen hannıñ ulı atım Er Ziyvar,
6665. Ana jan, etpesen sözimdi bavar,
Ğazabıma bolarsañız sazıvar,
Sizge men sözimdi ayan éyledim.

Ziyvar bağıñ, tağıñızdı ne qılsın,
Dünya-malıñ, altın-gévhar, tağısın,
6670. Jegen tamağımnıñ alıñ haqısın,
Senin bağı-bostanıñdı néyledim.

Ana jan, qızbayman men dünya-malğa,

Öfkelenen kocakarıya,
Orada beyan etti:

-Ana, çıktım Horezm'in elinden,
Zernigar yurduna kanatlandım,
On iki gün inmeden tulpar belinden,
Gelip kalenize seslendim.

Bağırsam kalenden çıkmadı seda,
Kalenin halkına gelmiş mi kaza,
Matem mi tuttu, ses vermedi kimse,
Ondan sonra bağıña meyil eyledim.

Zernigar elinde bir kız var deyip,
Boyuma münasip nazlı yar deyip,
Çıktım, ana, korkutmaz dar deyip,
Yar için kendimi eğlence eyledim.

Atam Horezm'de adil Hesen Han,
Heybetinden titrer yer ile gök,
Kaçkınıcı deyip korkma ana can,
Kim olduğumu ben beyan eyledim.

Hesen Han'ın oğlu adım Er Ziyvar,
Ana can, etmeyesin beni bağı,
Gazabıma olursunuz mahkum,
Size ben sözümü ayan eyledim.

Ziyvar bağıñı, tacınızı ne yapsın,
Dünya malını, altın-cevher, dahasını,
Yediğim yemeğimin alın hakkını,
Senin bağı, bostanını n'eyledim.

Ana can, tamah etmem ben dünya, mala,

Omanşanın kıızı Aynajamalğa,
Aşıqpan sormağa lébinde palğa,
6675. Janımdı jolında pidé éyledim.

Sol vaqtında kempirdiñ,
Közi ottay janadı,
Qansız jüzi qubarıp,
“Tuvra kelgen béle!” dep,
6680. Bejireyip qaradı.
Arısladay aqırıp,
Anav-mınav adamnıñ,
Jüregın davısı jaradı.
Adamdı qurtqan qıuv kempir,
6685. Davıllatıp keledi.

Kök gürkirep kökleimde,
Jaltıldap şaqmaq şaqqanday,
Javınlanıp keledi.
Bul méstan kempirdiñ,
6690. Bir qıyalğa ketkenin,
Er Ziyvar bek bileği.
Şabınıp turğan Ziyvardıñ,
Qolındağı qılışın,
Méstan zamat köredi.

6695. Hıasasın jerge uradı,
Sol vaqtında Er Ziyvar,
Kiyik süvret boladı.
Közi gamğa toladı.
Aqşa jüzi soladı.

6700. Nalıs etip allağa,
Ziyvar zar-zar jıladı.
Esi-aqılınan ayrılıp,
Et betinen quladı.
Aradan azırağ ötken soñ,

6705. Aqılına keledi,

Omanşa'nın kıızı Aynajamal'a,
Aşığım emmeye dudağındaki balı,
Canımı yolunda feda eyledim.

O vakitte kocakarının,
Gözü ateş gibi parladı,
Kansız yüzü solup,
“Doğru gelen bela!” deyip,
Belertip gözünü baktı.
Arslan gibi kükreyip,
Öyle böyle adamın,
Yüreğini sesi yardı.
Adamı yok eden hileci kocakarı,
Yel gibi esip geldi.
Gök gürleyip baharda,
Parlayıp çakmak çakana kadar,
Koşturup geldi.
Bu cadı karının,
Bir hayale gittiğini,
Er Ziyvar iyi anladı.
Koşturup duran Ziyvar'ın,
Elindeki kılıcını,
Cadı hemen gördü.
Asasını yere vurdu,
O zaman Er Ziyvar,
Geyik suretine büründü.
Gözü gamla doldu,
Akça yüzü soldu,
Sitem edip Allah'a,
Ziyvar dertli dertli ağladı.
Aklı başından gidip,
Yüzüstü yığıldı.
Aradan biraz geçtikten sonra,
Kendine geldi,

- Öziniñ kiyik bolğanın,
Sol vaktı Ziyvar bileti.
Qıv méstannıñ qolınan,
Qıtılmasın bilgen soñ,
6710. -Janıñ barda janıvar,
Qıv méstannan qıtıl! – dep,
Atına qarap söyledi:
- Sen, sen ediñ meniñ eki qanatım,
Qay jerlerde qaldı meniñ elatım,
6715. Azayımқан méstan meni bént kıldı,
Sağan da barıvğa joqdur halatım.
- Endi meni adamlıqқа sanama,
Teginlikte mért esinen tana ma,
Men méstañğa boldım endi gırıptar,
6720. Barsañ sélem aytkıl ata-anama.
- Zalım kempir meni esten tandırdı,
Kiyik etip işlerimdi jandırdı,
Méstañğa gırıptar bolma janıvar,
Jédıv kempir meni aldap nandırdı.
6725. Oyun etse qıv méstannan utılma,
Janıñ barda méstañğa sen tutılma,
Janıñ bolsa şaynap üzip jibindi,
Esabın tap, méstannan tez qıtıl da.
- Ayrıldıñ sen minip kelgen baladan,
6730. Janıñ barda qarğıp şıq tez qaladan,
Janıvar, méstañğa bolsan gırıptar,
Mendey bolıp qıtılmassan naladan.
- Jalğanañnan, kekiliñnen janıvar,

- Kendisinin geyik olduğunu,
O vakit Ziyvar anladı.
Sahtekar cadının elinden,
Kurtulamayacağını anlayıp,
-Canın varken hayvan,
Sahtekar cadıdan kurtul! – deyip,
Atına doğru söyledi:
- Sen, sen idin benim iki kanatım,
Nerelerde kaldı benim vatanım,
Büyücü cadı beni kul yaptı,
Sana da varmaya yoktur halim.
- Şimdi beni insan suretinde sanma,
Yok yere mert kendinden geçer mi,
Ben cadı karıya oldum şimdi gırıftar,
Varırsan selam söyle ata, anama.
- Zalım kocakarı beni kendimden geçirdi,
Geyik edip içlerimi yandırdı,
Cadı karıya gırıftar olma hayvan,
Cadı karı beni hile ile kandırdı.
- Oyun ederse hileci mestana kaybetme,
Canın varken cadıya sen tutulma,
Canın varsa çiğneyip koparıp ipini,
Yolunu bul, cadıdan tez kurtul.
- Ayrıldın sen binip gelen çocuktan,
Canın varken atlayıp çık tez kaleden,
Hayvan, cadıya olursan gırıftar,
Benim gibi olup kurtulamazsın dertten.
- Kuyruğundan, yelenden hayvan,

6735. uv m stang  bola k rme sazıvar,
 Sen ıksa aladan men de ıkarman,
 Kerek bolsa osılarsa Er Ziyvar.

Bunı esitip k k tulpar,
 K zini jasin t gedi,
 ulakların jımıytıp,
 6740. T rt ayaın b gedi.
 aynap ıyıp ılbırın,
 os anatın omladı.
  ne-mine degen e,
 Kiyik bolan Ziyvardı,
 6745. K zinen ayıp boladı.
 uv m stan aıp k zlerin,
 araansa janıvar,
 arıp  tip aladan,
 Biyik tavidı basına,
 6750. Barıp bir-a onadı.
 Janıvardı bul isi,
 Er Ziyvara unadı,
 K zi aıp uv m stan,
 Jan-jagına aradı.
 6755. Baylavda turan tulpardı,
 aladan uıp ıanı,
 uv m stan bilmey aladı.
 “Sennen bolan b le!” dep,
 Ziyvara azap ıladı,
 6760. Jolbarıstay aırıp,
  rvaların aırıp,
 T pirinip aırıp,
  z- zine baırıp,
 Ziyvara zaval saladı.
 6765. Balaa dem uradı,
 Ayrılıp aıl-huvınan,

Hileci cadıya olma mahkum,
 Sen ıkarsan kaleden ben de ıkarım,
 Gerek olursa kavuursun Er Ziyvar’la.

Bunı iitip g k tulpar,
 G z n n yaını d kt ,
 Kulaklarını yumup,
 D rt ayaını b kt .
 ineyip koparıp ipini,
  ki kanatını hazırladı.
 u, bu diyene kadar,
 Geyik olan Ziyvar’ın,
 G z nden kayboldu.
 Hileci cadı aıp g zlerini,
 Bakana kadar hayvan,
 Atlayıp geip kaleden,
 B y k daın baına,
 Varıp ansızın kondu.
 Hayvanın bu iini,
 Er Ziyvar beendi,
 G z n  aıp hileci cadı,
 Etrafına baktı.
 Balı duran tulparın,
 Kaleden uup ıktıını,
 Hileci cadı anlamamı.
 “Senden gelen bela!” diye,
 Ziyvar’a gazap etti.
 Kaplan gibi k kreyip,
 Ruhlarını aırıp,
 T k r p, silkinip,
 Kendi kendine baırıp,
 Ziyvar’a zeval getirdi.
 ocua doru  fledi,
 Ayrılıp aqlından,

- Er Ziyvar talıp qaladı,
Jéne bir dem saladı.
Sol vaqtında Er Ziyvar,
6770. Tilsiz qatıp qaladı,
Tağı bir dem urğanda,
Qulağı joq, tili joq,
Jağal kiyik boladı.
Kiyik bolıp Ziyvardıñ,
6775. İşi ottay qaynadı,
Hér türlü kıyal oyladı.
Méstan kempir ketken soñ,
Ménziline jetken soñ,
Bağı-héremnen şıǵadı,
6780. “Bul jerde jürsem sum kempir,
Jéne bir béle qılar” dep,
Biyik tavğa minedi.
Jan joldası kök tulpar,
Oğan qarap jüredi.
6785. Bağdan ésten şıǵıvdan,
Qasına kisnep keledi.
Tüymedey basın köterip,
Tanavları elerip,
Ziyvardı iyiskeleydi,
6790. Aqıllı edi kök tulpar,
Tavda jürgen kiyiktiñ,
Kiyik emes ol janıvar,
Horezmniñ elinen,
Minip kelgen joldası,
6795. Hésen hannıñ balası,
Ziyvar ekenin bileli.
Kiyiktiñ qalmaq izinen,
Bir-birine es bolıp,
Tavdan tüsip keledi.
6800. Sol vaqları bolğanda,

Er Ziyvar bayılıp kaldı,
Bir kez daha üfledi,
O vakitte Er Ziyvar,
Dilsiz donup kaldı,
Bir daha üflediğinde,
Sağır, dilsiz,
Kirli, çamurlu geyik oldu.
Geyik olup Ziyvar’ın,
İçi ateş gibi yandı,
Her türlü hayali düşündü.
Cadı karı gittikten sonra,
Menziline ulaştıktan sonra,
Haram bağdan çıktı,
“Burada kalırsam kötü kocakarı,
Yine bir bela yapar” deyip,
Büyük dağa çıktı.
Can yoldaşı gök tulpar,
Ona doğru yürüdü.
Bağdan yavaşça çıkınca,
Yanına kişneyip geldi.
Düğme gibi başını kaldırıp,
Burun delikleriyle dikkatlice,
Ziyvar’ı kokladı,
Akıllı idi gök tulpar,
Dağda gezen o geyiğin,
Geyik olmadığını o hayvan,
Horezm elinden,
Binip gelen yoldaşı,
Hesen Han’ın evladı,
Ziyvar olduğunu anladı.
Geyiğin izinden ayrılmadan,
Birbirlerine eş olup,
Dağdan inip geldiler.
Biraz zaman geçince,

- Kün batıp as araydı.
 Kiyik bolan Ziyvara,
 Ke dnya endi taraydı,
 Bir mergen ısa aldınan,
 6805. uralı jo olında,
 Atlı uvsa izinen,
 Ne mşkilge jaraydı.
 Tévekel etip her iske,
 Jan-jaına araydı.
 6810. Jelkildegen juvsannı,
 İyisi aıp baradı.
 Kök maysanı üstinde,
 Kiyik bara avnadı.
 Bas uşında kök atı,
 6815. aravıl bolıp turadı.
 Maysada jatıp Er Ziyvar,
 Sylerine tili jo,
 Mu-métejin aytıva,
 Jaın jerde eli jo.
 6820. Kök maysanı üstinde,
 Burıı tken knleri,
 Jüregine tsedi.
 apalıtın heviri,
 tkendi oya tsirip,
 6825. Kiyik bolan Er Ziyvar,
 Tavda jatıp toladı.
 Jazdı ıssı kninde,
 Segiz anat a orda,
 Jez iylerin trdirip,
 6830. A otavdı trine,
 ama tsek saldırıp,
 Elden saylap asıma,
 Jası ızdı aldırıp,
 Kn ızarıp batan so,

Gn batıp hava karardı,
 Geyik olan Ziyvar'a,
 Koca dnya imdi daraldı,
 Bir avcı ısa nnden,
 Silahı yok elinde,
 Atlı kovalasa peşinden,
 Ne mşkle yarar.
 Tevekkl edip her iše,
 Etrafına bakar.
 Sallanan yavşanın,
 Kokusu kokup geldi.
 Gk imlerin üstünde,
 Geyik kıpırdadı.
 Baş ucunda gk atı,
 Nbeti olup bekledi.
 imlerde yatıp Er Ziyvar,
 Sylemeye dili yok,
 Derdini, ihtiyaını sylemeye,
 Yakın yerde eli yok,
 Gk imlerin üstünde,
 Gemiş gnleri,
 Yüregine dşt.
 Kederliliin kasveti,
 Gemişi akla getirip,
 Geyik olan Er Ziyvar,
 Dada yatıp sylendi.
 Yazın sıcak gnnde,
 Sekiz kanat ak saray,
 Piri hasırlarını atırıp,
 Ak otaın bakşesine,
 İpek dşek yaptıırıp,
 Elden seip yanıma,
 Gzel kızı aldırıp,
 Gn kızarıp battıktan sonra,

6835. Sol tösekte jatқан соң,
 Оын салıp қыз benen,
 Мiуrim ёbden қанған соң,
 Таң уықынñ вaқтнда,
 Сыйр savar болғанша,
 6840. Түн уықымдi бөлмедим.
 Алтн табакқа бал салıp,
 Дёмин tatıp tamsanıp,
 Bir күninде bes iret,
 Чay içsem de шөлледим.
 6845. Tarлық көрмей дүnyадан,
 Sol кеңликтi терик etip,
 Bir yar tavıp алғанша,
 Aynımas tuvrı şart etip,
 Jalañ ayak jar кешип,
 6850. Қızıl ayak қır кешип,
 Күнлердiң күни болғанда,
 Zernigardıñ jолнда,
 Aқ суңқарday jelletim.
 At jalın tartıp mingen соң,
 6855. Atımdı halıқ билген соң,
 Қарсыласқан дүшпаннан,
 Қaytpayтуғın bende edim,
 Usınday күн болғанда,
 Ya paymanam tolған ba,
 6860. Қızıl гүлим солған ba,
 Paytaқ elden bezdirip,
 Ayaғımnан toздırıp,
 Sergizdangа түsirip,
 Dağıстанdı gezdirip,
 6865. Bavırımdı ezdirip,
 Bul бёлеге уşıратıp,
 Ya yaratқан, yaratқан,
 Қарғаған benden menbedim.

O дөшеkte yattıktan sonra,
 Oyun yapıp kız ile,
 Gönлüm iyice kandıktan sonra,
 Tan uykusunun vaktinde,
 İnek sağılana kadar,
 Gece uykumu bölмедим.
 Altın табаға бал koyup,
 Tadına bakıp,
 Bir гүнде беş kez,
 Чay içsem de susadım,
 Darlık görmeden дүnyадан,
 Şu bolluғu terk edip,
 Bir yar bulup alana dek,
 Sözden dönmemeye şart edip,
 Yalın ayak yar geçip,
 Kızıl ayak kır geçip,
 Günlerin günü olduғunda,
 Zernigar'ın yolunda,
 Ak sungur gibi yelledim.
 At yularını çekip bindikten sonra,
 Adımı halk bildikten sonra,
 Karşılaşılan düşmandan,
 Dönmeyen kul idim,
 Böyle günler olduғunda,
 Ya vadem dolmuş mu,
 Kızıl гүлüm solmuş mu,
 Rahat elden bezdirip,
 Ayaғımdan tozdurup,
 Kayғыya düşürüp,
 Dağıстанı gezdirip,
 Bağrımı ezdirip,
 Bu belaya denk gelip,
 Ya yaradan, yaradan,
 Sövülen kulun ben miydim.

- Aybatlı mendey eriñdi,
 6870. Jolıqtırdıñ méstanğa,
 Kiyik etip quv méstan,
 Saldı mağan kısımdı.
 Ayak-қolımdı lal қılıp,
 Tereñ қılıп қулақtı,
 6875. Tilimdi ébden güñ қılıп,
 Kiyik etip özimdi,
 Jatқан jerimden қозғatıp,
 Ata-anadan ayırıp,
 Botalı narday bozlatıp,
 6880. Jetim қозıday маңıratıp,
 Dağıstandı jaңıratıp,
 Sebep penen қудayım,
 Dağıstanға ısırdı.
 Horezmniñ elatı,
 6885. Halıқ pa edi қайыrsız,
 Қалмақ шаvıp halıқtı,
 Тақта han kelip қол salған,
 Sonıñday zalımdı,
 Қuvıp barıp eline,
 6890. Tilla darға astırған,
 Er Ziyvarday batırdı,
 Kiyik etip quv kempir,
 Ayağın zalım quştırdı.
 Datқaları soralған,
 6895. Horezmniñ маңına,
 On mıñ Noğay ornağay,
 Sol Noğayda han bolған,
 Édalatlı Hésen han,
 Datқа jay salıp halıқ uşın,
 6900. Halıқtıñ datın sorаған,
 Altın tah қurgан jer eken.
 Қалмақlar şapsa halқını,

Benim gibi heybetli erini,
 Yoldurdun cadı karıya,
 Geyik edip hileci cadı,
 Yaptı bana kötülüğü.
 Elimi ayağımı bağlayıp,
 Sağır edip kulağı,
 Dilimi tamamen kısıp,
 Geyik edip beni,
 Yerimden kaldırıp,
 Ata-anadan ayırıp,
 Yavrulu deve gibi aғlatıp,
 Yetim kuzu gibi meletip,
 Dağıstanı чınlatıp,
 Sebep ile Allah'ım,
 Dağıstana düşürdü.
 Horezm'in vatani,
 Halk mıydı hayırsız,
 Kalmak kesip halkı,
 Takta han gelip el koymuş,
 Onun gibi bir zalimi,
 Kovalayıp eline,
 Altın dara astıran,
 Er Ziyvar gibi bahadırı,
 Geyik edip hileci kocakarı,
 Ayağını zalim tökezletti.
 İstekleri dinleyen,
 Horezm'in yurduna,
 On bin Nogay yerleştiren,
 O Nogay'da han olan,
 Adaletli Hesen Han,
 Arz odası yapıp halk için,
 Halkın isteğini dinleyen,
 Altın taht kurduğu yer imiş.
 Kalmaklar kesse halkını,

- Bir er şıkpay aldına,
Posıp jürgen el eken.
6905. Arqalanıp sandalıp,
Köziniñ jası sel eken.
Toqsan tüsse panasız,
Izgırıp soqqan jel eken.
Jav kelgende şuvlasıp,
6910. Qalın Nogay posqanda,
Jılasıp üniñ qosqanda,
Nogaylar jürgen jol eken.
Horezm menen Zernigar,
Ekevinin arası,
6915. Asqar asıv bel eken.
Adam tüve qus uşpas,
Dağıstanlı şöl eken.
Qarsaq batpas qarağay,
Méken etse bul jerde,
6920. Qıs otını mol eken.
Kiyikler kelip bulaqtan,
Suv işetuğın jazında,
Tavdıñ oypat bavırı,
Telegey teñiz köl eken.
6925. Jarıq şıqqan basınan,
Şaqmaq tası köp eken.
Ol töbe menen bul töbe,
Araları azsılıq,
Qulazığan şöl eken.
6930. Baylıq penen jarlılıqtıñ,
Keñlik penen tarlıqtıñ,
Payansız bahtı köşpeli,
Birde barda, birde joq,
Mañlayıñnıñ sorı eken.
6935. Üzilgenin jalğasa,
Etkeni erdiñ emi eken.

- Bir er çıkmadan önüne,
Göçüp giden el imiş.
Baqlanıp avare olup,
Gözünün yaşı sel imiş.
Kış gelince sığınaksız,
Soğuk esen yel imiş.
Düşman geldiğinde ağlaşıp,
Birçok Nogay göçtüğünde,
Ağlaşıp sesini birleştirdiğinde,
Nogaylar giden yol imiş.
Horezm ile Zernigar,
İkisinin arası,
Yüce bir bel imiş.
İnsan değil kul bile uçmaz,
Dağıstanlı çöl imiş.
Karsak gezmez çamlar,
Mekan tutunca bu yerde,
Kışlık odunu bol imiş.
Geyikler gelip pınardan,
Su içiyor yazında,
Dağın alçak bağırı,
Uçsuz bucaksız göl imiş.
Kıvılcım çıkan başından,
Çakmak taşı çok imiş.
O tepe ile bu tepe,
Araları azıcık,
İssiz çöl imiş.
Zenginlik ile fakirliğin,
Bolluk ile darlığın,
Evsiz bahtı göçebe,
Birinde varken, birinde yok,
Alnının derdi imiş.
Kopanları bağlasa,
Ettiği erin ilacı imiş.

- At penen mal şıkkan soñ,
 Duşpan tuvın jıkkın soñ,
 Ne hasıldar kem eken.
6940. Künlerdiñ küni bolğanda,
 Qıv méstanğa üñilip,
 Ör jağınan tüñilip,
 Körgeñi menen dünyada,
 Körmegenim köp eken.
6945. Eli-jurtımnan qol juvıp,
 Qosınan qaşqan qoyanday,
 Bir basımdı panalap,
 Qonbağan toğay qoymayım,
 Hémeldiñ ayı bolğanda,
6950. Abılaysañ javını,
 Nöser bolıp quyğanda,
 Többeleme tolğanda,
 Mékén etip bulmanda,
 Tavdıñ basın jayladım.
6955. Kök-kömbek juvsan şayığa,
 Hayran boldım, jayıldım.
 Qanatımnan qayrılıp,
 Tuyağımnan mayrılıp,
 Jatırman taşqa tıgılıp,
6960. Jüregim aştan sıgılıp,
 Uyqılasam tüske kirmegen,
 Körmegenlerdi men kördim.
 Bunı aytıp Er Ziyvar,
 Ötkizdi köz aldınan,
6965. Paşalıq bolğan sav küñdi,
 Zarlav menen ötkerdi.
 Kiyik bolğan sol tüñdi,
 Batır jigit zarlanıp,
 Buringı ötken künlerin,
6970. Saħrada eske tüsirip,

- At ile mal çıktıktan sonra,
 Düşman tuğunu yıktıktan sonra,
 Bundan kıymetli ne eksik imiş.
 Günlerin günü olduğunda,
 Hileci cadıya ezilip,
 Yiğitlik yanından bıkip,
 Dünyada gördüğüm,
 Görmediğimden çok imiş.
 El, yurdundan el çekip,
 Yuvasından kaçan tavşan gibi,
 Bir başımı sokacak,
 Konmadık orman bırakmadım,
 Bahar ayı olduğunda,
 Nisan yağmuru,
 Sağanak olup yağdığında,
 Tepeleme dolduğunda,
 Mekan tutup burada,
 Dağın başını yayladım.
 Akkız, yavşan, şakayığa,
 Hayran oldum, yayıldım.
 Kanadımdan bükülüp,
 Bacağımdan kırılıp,
 Yatarım taşta tıkılıp,
 Yüreğim aştan sıkılıp,
 Uyusam düşe girmeyen,
 Görünmeyenleri ben gördüm.
 Bunı söyleyip Er Ziyvar,
 Geçmiş göz önünden,
 Padişah olduğu sağ günü,
 Ağlayarak aklından geçirdi.
 Geyik olduğu o geceyi,
 Bahadır yiğit ağlayarak,
 Eski geçmiş günlerini,
 Sahrada akla getirip,

- Atı menen koşılıp,
Eki munlı maydanda,
Ün koşadı zarlanıp.
Tavda jılap jatadı,
6975. Jazdın kısqı tañı da,
Kıyınlıq penen atadı.
Tañ juldızı serpilip,
Şaşırıp kün şıgadı.
Jazğı kün қандай jaғımlı,
6980. Élemge nurın şaşadı.
Kiyik penen kök attıñ,
Jol, şuvğa zeynin aşadı,
Ağıp atırған қuldırap,
Bulaқтан suv іşedi.
6985. Gúzar jolğa түsedі,
Tulpar menen kiyiktіñ,
Jortıp jonı қızadı.
Ġaһi kiyik ozadı,
Ġaһi tulpar ozadı,
6990. Kiyik penen kök tulpar,
Oynap tavdın basında,
Heş adam joқ қasında,
Ġa jortıp, Ġa şavıp,
Ekevi saғlap yoşadı,
6995. Қulақları salpıldap,
Kiyik jolda boldırdı,
Aқша жүzin soldırdı,
Adamnan ziyat kök tulpar,
Tört ayağın бүgedi,
7000. Tüyedey bolıp şögedi,
Kiyiktіñ boldırғанına,
Közden jasın төgedi.
Boldırған dostı kiyikti,
Arқasına mindirip,

- Atı ile sarılıp,
İki dertli meydanda,
Seslendi dertlenip.
Dağda ağlayıp yattılar,
Yazın kısa tañı da,
Yavaşça attı.
Tan yıldızı serpilip,
Saçılıp gün doğdu.
Yaz güneşinin ışıkları,
Aleme nurunu saçtı.
Geyik ile gök atın,
Yol, şule, zihinlerini açtı.
Akıp duran dökülüp,
Pınardan su içtiler.
Büyük yola düştüler,
Tulpar ile geyiğın,
Koşup arkası ısındı.
Gâh geyik öne geçti,
Gâh tulpar öne geçti,
Geyik ile gök tulpar,
Oynayıp dağın başında,
Hiç adam yok yanında,
Gâh koşup, gâh koşturup,
İkisi çağlayıp coştı,
Kulakları sallanıp,
Geyik yolda yoruldu,
Akça yüzünü soldurdu,
İnsandan ziyade gök tulpar,
Dört ayağını бүktü,
Deve gibi çöktü,
Geyiğın yoruluşuna,
Gözden yaşını dөktü.
Yorulan dostu geyiği,
Sırtına bindirip,

7005. Aranday avzın aşadı,
Tavğa alıp qaşadı,
Bir neşe tavidan asadı,
Aspan menen talasқан,
Jéne bir tavğa şıǵadı.
7010. Qos қanatın қағadı,
Kiyik mingen kók tulpar,
Juldızday bolıp aǵadı,
Közdi aşıp jumǵanşa,
Esken davıl tıǵanşa,
7015. Aşқан avızdı jumǵanşa,
Bélent tavdıń bavırına,
Kók tulpar barıp tüsedı.
Sarqıp ketip janıvar,
Bir töbege қonadı.
7020. Üstindegi ol kiyik,
Qarǵıp tüsti tulpardan.
Qarsı aldına қarasa,
Şemenli güller aşıлǵan,
Bülbülleri sayraǵan,
7025. Qırmızı güller jaynaǵan,
Qırmızı güldiń japıraǵı,
Samal menen şayқalıp,
Héremi baǵ-baqşalı,
Baǵıstanǵa keledi.
7030. Diyval menen şémennin,
Étirapı қorşalǵan,
Ol diyvaldıń üstine,
Şengelden hérem қoyılǵan.
Ol héremnin işine,
7035. Kiretuǵın esik joқ,
Quslar uşıp ótpese,
Tışқан da kirer tesik joқ.
Kiyik baǵdı aylansa,

Genişçe aǵzını açtı,
Daǵa alıp kaçtı,
Birkaç daǵdan aştı,
Gökyüzü ile dalaşan,
Yine bir daǵa çıktı.
İki kanatını çırpıtı,
Geyiǵin bindiǵi gök tulpar,
Yıldız gibi olup aktı,
Göz açıp kapayana kadar,
Esen yel dinene kadar,
Açılan aǵzı kapayana kadar,
Yüce daǵın baǵrına,
Gök tulpar varıp konu.
Sarkıp gök tulpar,
Bir tepeye konu.
Üstündeki o geyik,
Sekip indi tulpardan.
Karşısına baktıǵında,
Çemenli güller açılmuş,
Bülbülleri ötüşen,
Kırmızı güller saçılan,
Kırmızı gülün yapraǵı,
Rüzgar ile sallanıp,
Çitli baǵ-bahçeli,
Baǵıstana geldi.
Duvar ile çemenin,
Etrafı çevrilmiş,
O duvarın üstüne,
Pençeden çit koyulmuş.
O çitten içeri,
Girilecek kapı yok,
Kuşlar uçup geçmese,
Farenin de gireceǵi delik yok.
Geyik baǵı dolaşsa,

- Bağı-héremniñ sırtında,
 7040. Ülken japtı köredi,
 Jağalap japtı jüredi,
 Bir jerinde baqşanıñ,
 Baqqa suv aparatuğın,
 Bir toğırtқа bar eken.
7045. Üñilip oğan қараса,
 Öñiri күté tar eken.
 Ne de bolsa janıvar,
 Bağ işine kirivge,
 Sayran etip жүrivge,
7050. Bağ işinde neler bar,
 Közi menen körivge,
 Bağdan miyve tirivge,
 Kiyik қumar etedi.
 Neşşe күn тамақ jemegen,
7055. Beli nézik қınayған,
 Aş işpegen аш kiyik,
 Jan-jағına қaranıp,
 Қарşıғaday taranıp,
 Қувırшақтай болıp қuntıyp,
7060. Jılanday болıp simpiyp,
 Қulақların қayırıp,
 Kökiregin ayırıp,
 Özin şotlap tuvralap,
 Toğırtқаға uradı.
7065. Jarı ortaға barganda,
 Yaki arman kete almay,
 Yaki berman jete almay,
 Toğırtқadan öte almay,
 Aldıñğı eki tuyağın,
7070. Aldına қарap sozadı,
 Keynigi eki ayağın,
 Art jaғına sozadı.

- Bağın arkasında,
 Büyük kuyuyu gördü,
 Yaklaşıp kuyuya yürüdü,
 Bir yerinde bahçenin,
 Bağa su götüren,
 Bir boru var imiş.
- Eğilip ona bakınca,
 Önü çok dar imiş.
 Ne olursa olsun hayvan,
 Bağ içine girmeye,
 Seyran edip gezmeye,
- Bağ içinde neler var,
 Gözü ile görmeye,
 Bağdan meyve toplamaya,
 Geyik heves etti.
- Nice gündür yemek yemeyen,
 Beli nazik kıvrılan,
 Aş yemeyen aç geyik,
 Etrafına bakınıp,
 Şahin gibi aranıp,
- Bebek gibi olup ufalıp,
 Yılan gibi olup kıvrılıp,
 Kulaklarını kıvrıp,
 Yüreğini ayırıp,
 Kendini toplayıp doğrulup,
- Boruya vurdu.
 Yarısına geldiğinde,
 Oraya gidemeden,
 Buraya gelemeden,
 Borudan geçemeden,
- Önündeki iki toynağını,
 Önüne doğru uzattı,
 Arkadaki iki bacağını,
 Arka tarafına uzattı.

- Basın tömen buğadı,
Eki közin jumadı.
7075. Oğ jılanday jımısıp,
Öldim-taldım degende,
Toğırtқанıñ avzınan,
Kiyik zorga şıgadı.
Dür-dür қағıp silkinip,
7080. Dögeregine köz salıp,
Kim bar, kim joқ eken dep,
Şemenli bağdın étirapın,
Kiyik barlap bileği,
Jürіңkirep aldına,
7085. Jan-jagına қараса,
Қızıl alma қызарıp,
Sabagınan üzilgen,
Aқ almalar sarğayıp,
Ébden pisip jetilgen.
7090. Badam, énјir, жүzimler,
Pisip jerge tögilgen.
Jerge түsken jemisti,
Toyғанınша terip jep,
Jür edi kiyik sayranlap.
7095. Altın tahtın üstinde,
Altın jıǵa basında,
Қırıқ кénizi қasında,
Otır edi bir sulıv.
Bağқа kirip jemistiñ,
7100. Tүskenlerin terip jep,
Més bolıp жүrgen kiyikke,
Otır edi қараңlap.
Қasındaǵı қırıқ қızı,
Jür edi bağdın ішінде,
7105. Alma atıp jayraңlap,
Bağқа kirip miyve jep,

Başını aшаǵı бүktü,
İki gözünü yumdu.
Ok yılan gibi kıvrılıp,
Öldüm bittim dediğinde,
Borunun aǵzından,
Geyik zorla çıktı.
Titreyip silkinip,
Çevresine göz atıp,
Kim var kim yok acaba diye,
Çemenli bağın etrafını,
Geyik gezip anladı,
İlerleyip önüne,
Etrafına bakınca,
Kızıl elma kızarıp,
Sapından kopmuş,
Ak elmalar sararıp,
İyice olgunlaşmış.
Badem, incir, üzümлер,
Olgunlaşıp yere dökülmüş.
Yere düşen yemişi,
Doyana kadar toplayıp yiyip,
Dolaşmış geyik eğlenip.
Altın tahtın üstünde,
Altın taç başında,
Kırk cariyesi yanında,
Oturuyordu bir güzel.
Bağa girip yemişin,
Düşenlerini toplayıp yiyip,
Mest olup gezen geyiğe,
Oturuyordu bakarak.
Yanındaki kırk kızı,
Geziyor idi bağın içinde,
Elma atıp ceylan gibi.
Bağa girip meyve yiyip,

- Jürgen jalgız kiyikti,
Hanşayımın aldına,
Kuvıp keldi tayranlap.
7110. Köp kızlardın işinde,
Javarınları kaçpaqtay,
Bilekleri tokpattay,
Burımları bir kuşak,
Murını bar pışaqtay,
7115. Tanavları şapşaktay,
Kulağının kölemi,
Jurtta kalğan oşaktay.
Eki beti kayraqtay,
Söylegen sözi şakmaqtay,
7120. Bet ajarah perinin,
Kumdağı sarı saşsaqtay,
Bir kénizi bar edi.
Kiyiktin bağka kirgenin,
Bağ işinde jürgenin,
7125. Bağdan miyve tergenin,
Bağda oynap jürgenin,
Kiyikti kalay körgenin,
Bastan bayan etedi.
Kulak Salın hanşayım,
7130. Menin aytқан sözime,
Kızlar menen köşkidén,
Şıgıp edim sayranlap,
Bir kiyik bağka kiripti,
Bağda miyve teripti,
7135. Jüzimlerin oyranlap,
Jürgen kiyik körindi,
Bağ işinde közime.
Kuvıp keldim kiyikti,
Hanşayım mine aldına,
7140. İnanbasan ol kiyik,

Gezen yalnız geyiği,
Sultanın önüne,
Kovup geldi koşturarak.
Kalabalık kızların içinde,
Omuzları kapak gibi,
Bilekleri tokmak gibi,
Saçları bir kucak,
Burnu var bıçak gibi,
Burun delikleri yayık gibi,
Kulağının büyüklüğü,
Yurtta kalan ocak gibi.
İki yanağı biley taşı gibi,
Söylediği sözü çakmak gibi,
Yüzünün görünüşü perinin,
Kumdaki sarı yün gibi,
Bir güzel var idi.
Geyiğin bağa girdiğini,
Bağ içinde gezdiğini,
Bağdan meyve topladığını,
Bağda oynayarak gezdiğini,
Geyiği nasıl gördüğünü,
Baştan beyan etti.
Kulak verin sultanım,
Benim söylediğim sözüme,
Kızlar ile köşkten,
Çıkmıştım dolaşıp,
Bir geyik bağa girmiş,
Bağda meyve toplamış,
Üzümlerini mahvedip,
Dolaşan geyik göründü,
Bağ içinde gözüme.
Kovup geldim geyiği,
Sultanım işte önüne,
İnanmazsan o geyik,

- Hézir mınav turıptı.
 Bir kénizek jiberiñ,
 İnanbasañ özime.
 Oğan da eger inanbasañ,
 7145. Alıp kelip aldıña,
 Körseteyin köziñe.
 Sol vaqtında hanşayım,
 Qızdıñ sözini tıñlağan,
 Şeñkildegen sözleri,
 7150. Şekesinen jıñlağan.
 Bul kiyiktiñ bul baǵqa,
 Toǵırtqadan kirgenin,
 Sonda qanıñ anlağan.
 Qanımnıñ aytqan sözlerin,
 7155. Esitken ğarip kiyiktiñ,
 Jürekleri suvlağan:
 -Ketip qalar bul jerde köp tursañı,
 Qırıq qızdıñ biyliği sizge tiyisti,
 Qalay qılsañız da barıp uslañız,
 7160. Uslap munda tez alıp kel Suvsıma.
 Baǵqa ruqsatsız kirgen kiyikti,
 Uslap tezirek alıp keliñ Suvsıma,
 Jan tiymegen yemislerge tiyipti,
 Günakar kiyikti ékel Suvsıma.
 7165. Baǵqa kirgen hıyvan, bolsa janıñız,
 Barıp hıyle menen uslap alıñız,
 Qaşpasın, moynına buǵav Salıñız,
 Jazım etpey tez alıp kel Suvsıma.
 Bir tuttıñ tübinen oşaq oynıñız,
 7170. Ekevara vazzahanı qoyıñız,

- Şimdi öylece duruyor.
 Bir cariye gönderin,
 İnanmazsanız bana.
 Ona da eğer inanmazsan,
 Alıp getirip önüne,
 Göstereyim gözüne.
 O vakitte sultan,
 Kızın sözünü dinlemiş.
 Yankılanan sözleri,
 Şakaǵında çınlamış.
 Bu geyiğin bu baǵa,
 Borudan girdiğini,
 O zaman hanım anlamış.
 Hanımın söylediği sözlerini,
 İşiten ğarip geyiğin,
 Yürekleri sulanmış:
 -Gidip kaçır burada çok dursanız,
 Kırk kızın beyliği size verildi,
 Nasıl yaparsanız da varıp yakalayınız,
 Yakalayıp buraya tez alıp gel Suvsıma.
 Baǵa izinsiz giren geyiği,
 Yakalayıp tezce alıp gelin Suvsıma,
 Can değmeyen yemişlere değmiş,
 Günahkar geyiği getir Suvsıma.
 Baǵa giren hayvan, olsa canınız,
 Varıp hile ile yakalayıp alınız,
 Kaçmasın, boynuna zincir takınız,
 Mahcup etmeden tez alıp gel Suvsıma.
 Bir dudun dibinden ocak oyunuz,
 İki araya sırık koyunuz,

Alıp barıp bul kiyikti soyıñız,
Buyrıgımdı bejer barıp Suvsıma.

Eger uslap alıp kelsen kiyikti,
Onda sizin mértbeniz biyikti,
7175. Kırık kızdıñ biyligi sizge tiyisti,
Sonıñ uşın tezirek bar Suvsıma!

Degen vaқта Suvsıma,
-Éjep bolar, hanım, - dep, -
Sizin uşın tasaddıq,
7180. Bolsın éziz janım, - dep,
Vayraqlap juvırıp ketedi,
Bağda jürgen kıdırıp,
Kırık kız benen kırık kénizge,
Suvsıma jıldam jetedi,
7185. Hanşayımñın buyrıgın,
Kızlarğa bayan etedi:

-Sayran etip jürgen senseñ Arzayım,
Sizlerge jiberdi meni hanşayım,
“Baska kızdıñ ayaq-şolın jeñil” dep,
7190. Hızmet buyıradı mağan hérdayım.

Haram ölgir, kiyik bağқа kiripti,
Haram katqır, bağdan miyve teripti,
Jemisti jep javlan urıp jürgenin,
Köşkinde otırıp hanım köripti.

7195. Suvsıma, sen biyekelerge bar, - dedi, -
Kiyik bağқа kirgen namıs-ar, - dedi, -
Qalay bolsa da kiyikti qutqarmay,
Uslap ékelegör intizar, dedi.

Alıp bu geyiği kesiniz,
Buyruğumu gidip yap Suvsıma.

Eğer yakalayıp gelirsen geyiği,
O zaman sizin mertebeniz artar,
Kırk kızın beyliğı size verildi,
Onun için tezce var Suvsıma! –

Dediğı vakitte Suvsıma,
-Emredersiniz, hanım, -deyip, -
Sizin için kurban,
Olsun aziz canım, - deyip,
Dönüp koşturup gitti,
Bağda gezip dolaşan,
Kırk kız ile kırk cariyeye,
Suvsıma çabuk yetiştı,
Sultanın buyruğunu,
Kızlara beyan etti:

-Seyran edip gezen sensin Arzayım,
Sizlere gönderdi beni sultanım,
“Diğer kızlardan elin, ayağın üstün” deyip,
Hızmet buyurur bana her daim.

Haram ölsün, geyik bağa girmiş,
Haram donsın, bağdan meyve dermiş,
Yemişi yiyip kıvrılıp gezdiğini,
Köşkinde otururken hanım görmüş.

“Suvsıma, sen genç kızlara var, - dedi,-
Geyik bağa girmiş namus, ar, - dedi, -
Nasıl olursa da geyiği kaçırmadan,
Yakalayıp getiriver dedi edip intizar.

- Usı edi şorşınğanı janımnıñ,
 7200. Qısılıp şıqqanı sırtqa qanımnıñ,
 Jürin qızlar kiyikti uslap alayıq,
 Tapsırması orınlansın hanımnıñ.
- Kiyikti uslamay barsağ büldirer,
 Uslap barsağ inam berip küldirer,
 7205. Eger orınlamay barsağ buyrıñ,
 Seksen biyke, hémmemizdi öltirer.
- Hanşayımınñ kızıl jüzi qubarıp,
 Kiyiktin etine héves bolıptı,
 Hanşayım naq on segizge tolıptı,
 7210. Qazan urğan kızıl güldey solıptı.
- Eti kızıv, avırıv bolğan demekşi,
 Kiyik etin kébap etip yemekşi,
 Kébaptan hévesi basıla qoysa,
 Onda bizlerge rahımet demekşi.
7215. Jeriktin jağdayın bilesiz sizler,
 Onda onıñ emin tabıvşı bizler,
 Kiyikti qaşırmay uslap alayıq,
 Jürinizler qırıq qız benen kénizler.
- Suvsımanıñ bul sözın,
 7220. Qırıq qız benen qırıq kéniz,
 Bérşesi maqul köredi.
 Gevişin taslap köp qızlar,
 Jalañ ayaklanadı.
 On qız ketip aldına,
 7225. On qız şıqtı artına,
 On kéniz şıqtı oñ jaqqa,
 On kéniz şıqtı sol jaqqa,

Buydu çok istediği canımın,
 Sıkışıp çıkışı dışarı kanımın,
 Yürüyün kızlar geyiği yakalayalım,
 Buyruğu yerine getirilsin hanımın.

Geyiği yakalamadan varırsak mahveder,
 Yakalayıp varırsak hediye verip güldürür,
 Eğer yerine getirmeden varsak buyruğunu,
 Seksen kız, hepimizi öldürür.

Sultanımın kızıl yüzü solup,
 Geyiğin etine heveslenmiş,
 Sultan tam on sekiz yaşına gelmiş,
 Hazan vuran kızıl gül gibi solmuş.

Vücüt ateşi, hasta olmak demektir,
 Geyik etini kebab yapıp yemek ister,
 Kebaptan hevesi geçerse,
 O zaman bizlere rahmet eder.

Hevesin durumunu bilirsiniz sizler,
 O zaman onun çaresini buluruz bizler,
 Geyiği kaçırmadan yakalayalım,
 Yürüyün kırk kız ile cariyeler,

Suvsıma'nın bu sözünü,
 Kırk kız ile kırk cariyeye,
 Hepsi makul gördü.
 Çarlığını atıp bütün kızlar,
 Yalın ayak yürüdü.
 On kız gidip önüne,
 On kız gidip ardına,
 On cariyeye çıktı sağ yana,
 On cariyeye çıktı sol yana,

- K  l uslasıp k  p kızlar,
 Bir kiyikti         ,
 7230. D  r  al uslap aladı.
 Suvma  la  an Suvsıma,
 Ol kiyikti   moynına,
 Aydılısın saladı.
 K  r  k      benen   r  k k  niz,
 7235. H  r kim bir taya   uradı.
 Taya   jegen kiyikti  ,
 K     ketti ala  lap,
 Onnan sayın kiyikti,
            n biykeler,
 7240. Uraberdi taya  lap,
 Taya  tan kiyik boldırdı,
 K    l tili sala  lap.
 Alıp bardı hanım  a,
 Bende bol    n kiyikti,
 7245. Tazısınday     peni  ,
 Seksen biyke jala  lap,
 Kiyikti uslap kelgenin,
 Hanım  a bayan     ladı,
 Suvsıma kelip ala  lap:

 7250. -      lansa           lisen  , han    yım,
 Orınladı bizge etken h  miri  ,
 H     bir n  rseden jo   meni   p  rvanı  ,
   keldim kiyikti   basın kemiri  .

 Siz han    yım bizler sizge h          ,
 7255. Ne buyırsa   h            r ma    l der,
 Hanı  nı   buyrı  nı   orınlama  a,
      vaktında h                jer.

 Tilsim menen bostanı  nı   oradı  ,

- El tutu  up b    n kızlar,
 Bir geyi  i         dan,
 Hemen tutup yakaladı.
           k yapan Suvsıma,
 O geyi  n boynuna,
   alı  ı taktı.
 K    k kız ile k     cariye,
 Heps   bir dayak attı.
 Dayak yiyen geyi  nı  ,
 G     gitti alarıp,
 Ondan sonra geyi  i,
      kızı  n gen   kızlar,
 Vuruvermi   tokatlayıp,
 Dayaktan geyik usandı,
 K    l dili sarkıp.
 Alıp vardı hanı  a,
 Tutsak olan geyi  i,
 Tazısı gibi tutup,
 Seksen gen   kız ile k        a,
 Geyi  i yakalayıp geldi  ini,
 Hanı  a beyan etti.
 Suvsıma gelip utanga    a:

 -Heveslensen kudretlisin sultanı  ,
 Yerine geldi bize verdi  n emrin,
 Hi  bir     den yok benim korkum,
 Getirdim geyi  nı   ba  ı  ı, kemirin.

 Siz sultan bizler size h          ,
 Ne buyursan h            r makul der,
 Hanı  nı   buyru  unu yerine getirmeye,
      vaktinde h        r kay  ılanı  .

 T  lsim ile bostanı  nı   sardın,

Patşa bolıp dévperini soradıñ,
7260. Sen buyırdıñ bizler dérhal bejerdik,
Orınladı oyındağı muradıñ.

Şaşın kara, barıķ uradı jüziñde,
Hanım, orınladı aytķan söziñ de,
Ékel degen kiyigiñdi ékeldim,
7265. Ne kılсанız ıķtiyarıñ öziñde.

Hémiriñdi tuttu hızmetkeriñiz,
Siziñ de tarķaydı ķayǵı-şeriñiz,
“Atımdı ata, sıbaǵamdı iytke sal,”
Degen hanım, bizge inam beriñiz.
7270. Soy deseñiz, kiyikti hézir soyamız,
Oy deseñiz, eki közin oyamız,
“Öltirmeñiz janıvardı” deseñiz,
Onda tuķımlıķķa saķlap ķoyamız.

Kébat et deseñiz, iske tartılar,
7275. As deseñiz zamatında asılar,
Jemişindi jegen kiyiktiñ etin,
Bir jeseñiz h́evesiñiz basılar.

Évelinde Suvsıma,
Havlıǵıp ķalǵan bişsara,
7280. Aytar sözin tappadı,
Ayta berdi h́er sözdi,
Sonda da avzın jappadı,
Avzın javıp ne kılсын,
Hanşayımñıñ buyrıǵın,
7285. Orınlap şıķķan Suvsıma,
Jegen duzın aķladı,
Havlıķsa da éveli,

Padışah olur dev periýi sordun,
Sen buyurdun, bizler derhal becerdik,
Yerine geldi aklındaki muradın.

Saķın kara, kıl çıķtı yüzünde,
Hanım yerine geldi sóylediǵın sözün de,
Getir dediǵın geyiǵi getirdim,
Ne yaparsanız karar sizde.

Emrinizi tuttu hızmetķarınız,
Sizin de daǵıldı dert-kaygınız,
“Adımı ata, payımı ite ver,”
Diyen hanım, bize hediye veriniz.

Kes derseniz geyiǵi şimdi keseriz,
Oy derseniz iki gözünü oyarız,
“Öldürmeyin hayvanı” derseniz,
O zaman tohumluǵa saklayıp koyarız.

Kebab et derseniz, işe koyulunur,
Aş yap derseniz hemen yapılır,
Yemişini yiyen geyiǵın etini,
Bir yerseniz hevesinizi alırsınız.

Evvelinde Suvsıma,
Korkup kalmış bıķare,
Diyecek söz bulamadı,
Söyleyiverdi her sözü,
O zaman da aǵzını kapadı.
Aǵzını açıp ne yapsın,
Sultanın buyruǵunu,
Yerine getiren Suvsıma,
Yediǵi tuzunu aķladı.
Korksa da evveli,

- Aytatugın sözlerin,
 Eti kızıp alğan soñ,
 7290. Süyreñlep tili şıkkān soñ,
 Bir söziniñ keynine,
 Jéne bir söz taqladı.
 -Kiyikti uslap ékeldim,
 Hanım savğa berin? – dep, -
 7295. Tuğımlıkkā koysañız,
 Tarqatılar şeriñ, - dep, -
 Yaki kébap etseniz,
 Tezirek iske tartılar.
 Kelse sorpa işkiñiz,
 7300. Onda şakқан asılar.
 Etin jesen kiyiktiñ,
 Jeriñ jıldam basılar.
 Siziñ bıyl jasıñız,
 On segizden astı, - dep, -
 7305. Tünde kızıp deneñiz,
 Muhabbatıñ tastı, - dep, -
 Jigirma jasқа şıkkānşa,
 Bir goşaqtı tabalmay,
 Ötkerdiñ biykar jastı, - dep, -
 7310. Patşalıqtan payda ne,
 Alımlıqtan payda ne,
 Tappasañ jerden astı, - dep, -
 Bir jaqsığa qosılıp,
 Qédirmeseñ bastı, - dep, -
 7315. Muhabbattı bilmegen,
 Jeti atanız nastı, - dep,
 Sümireygen Suvsıma,
 Söz ayıp mısallap,
 Hanşayımdı bapladı,
 7320. Tapsırmasın bejergen,
 Qızlarğa inam bermedi.

- Söylediği sözlerinden,
 Ateş bastıktan sonra,
 Sürünüp dili çıktıktan sonra,
 Bir sözünün arkasına,
 Yine bir söz ekledi.
 -Geyiği tutup getirdim,
 Hanım hediye verin? – deyip, -
 Tohumluğa koysanız,
 Dağılır derdin, - deyip, -
 Ya da kebab ederseniz,
 Tezce işe başlanır,
 Gelirse çorba içesiniz,
 O zaman hemen yapılır,
 Etini yesen geyiğin,
 Hevesin hemen basılır.
 Sizin bu yıl yaşınız,
 On sekizi geçti, - deyip, -
 Gecede kızarıp teniniz,
 Muhabbetin taşı, - deyip, -
 Yirmi yaşına gelene kadar,
 Bir koç yiğit bulamadan,
 Geçirdin gençlik yaşı, -deyip, -
 Padişahlıktan fayda ne,
 Alimlikten fayda ne,
 Bulamazsan yerden aş, -deyip, -
 Bir iyiyle evlenip,
 Kadirlemezsен başı, - deyip, -
 Muhabbeti bilmeyen,
 Yedi atanız kirlenir - deyip,
 Başı öne eğilen Suvsıma,
 Söz söyleyip misal verip,
 Sultanı kandırdı,
 Buyruğunu beceren,
 Kızlara hediye vermedi.

- Suvsımanıñ sözleri,
Hanşağa méger jaǵpadı.
Suvsımanı hanşayım,
7325. Jibererde kiyikke,
Aytқан sözinen şıǵpadı,
Suvsımanıñ sözine,
Tüsinse de uǵpadı.
Söz ǵayımǵa kelgen soñ,
7330. Suvsıma ǵorǵıp buǵpadı.
Julınıña tiygizip,
Ǵanşa otırıp aytsa da,
Hanşayımǵa juǵpadı.
Hanımın bilip ıñǵayın,
7335. Bilgen soñ barlıǵ jaǵdayın,
Suvsıma tezirek toǵtadı.
Sonda turıp hanşayım,
-Hav Suvsıma, Suvsıma,
Uslap kelgen kiyikti,
7340. Öziñ ǵana soy, - dedi. –
Baslap kelgen baǵıma,
Eki közin oy, - dedi. –
Ökpesi, işek-ǵarının,
Kömip jep öziñ toy, - dedi. –
7345. Bavır menen jüregin,
Bülkildegen büyregin,
Maǵan saǵlap ǵoy, - dedi. –
Aynalasınan kiyiktiñ,
Basha ǵızlardı ǵuv, - dedi. –
7350. Ǵanın soyıp tazalap,
Öz ǵolıñ menen juv, - dedi. –
Jürek, bavır, büyregin,
Kéba etip pisirip,
Maǵan ékelip ber, - dedi. –
7355. Ǵalǵan etin asınız,

- Suvsıma'nın sözleri,
Sultana yaǵışmadı.
Suvsıma'yı sultan,
Gönderirken geyiǵe,
Söylediǵi sözü tutmadı,
Suvsıma'nın sözünü,
Düşünse de anlamadı.
Söz sona geldikten sonra,
Suvsıma korkup eǵilmedi.
Sırtına dokunup,
Ne kadar oturup konuǵsa da,
Sultana anlatamadı.
Hanımın anlayıp halini,,
Anladıktan sonra bütün durumu,
Suvsıma tezce durdu.
O zaman durup Sultan,
-Hey Suvsıma, Suvsıma,
Tutup geldiǵin geyiǵi,
Sen tek soy, - dedi. –
Başlayıp gelen baǵıma,
İki gözünü oy, - dedi. –
Ciǵer, mide-karnını,
Pişirip yiyip kendin doy, - dedi. –
Baǵrı ile yüreǵini,
Kıpırdayan böbreǵini,
Bana saklayıp koy, - dedi. –
Etrafından geyiǵin,
Diǵer ǵızları kov, - dedi,
Kanını temizleyip,
Kendi ellerinle yıka, - dedi. –
Yürek, göǵüs, böbreǵini,
Kebab yapıp pişirerek,
Bana getirip ver, -dedi. –
Kalan etini asınız,

- Kıruk kız benen kırık kéniz,
 Talasıp béri jer, - dedi. –
 Tarqatarsız şer, - dedi.
 -Éjep bolar hanım, - dep,
 7360. Jalaqlatıp pışağın,
 Suvsıma qolğa aladı.
 Eki kénizdi şaxırıp,
 Kiyikke yakın baradı,
 Tört ayağın top kılıp,
 7365. Bekkem etip bayladı,
 Ölerin kiyik bilgen soñ,
 İşin suvıq jayladı.
 Sol vaqıtta Suvsıma,
 Pışağın alıp qolına,
 7370. Qadalganda şalmağa,
 Nézer etip qarasa,
 Adam süvret körindi.
 Kiyiktiñ körıp jüzlerin,
 Adamzatka usattı,
 7375. Aşıp körıp közlerin,
 Pışağın tartıp aladı.
 “İlaya tasqa şapqır!” –dep,
 Qınapqa qayıp saladı.
 Ornınan qarğıp turadı,
 7380. Gérip bolğan kiyikti,
 Közi menen jüzlerin,
 Adamzatka usatıp,
 Ol kiyikti Suvsıma,
 Hanımğa bayan qıladı:
 7385. - Suvsımannıñ arzası bar, hanşayım,
 Bul kiyikti adamzatka megzettim,
 Sağan mélim, janım, meniñ ol jayım,
 Janıvardı adamzatka megzettim.

- Kırk kız ile kırk carıye,
 Paylaşıp hepsi yer, - dedi, -
 Dağıtırsınız dertleri, -dedi.
 -Emredersiniz hanım, -deyip,
 Parlatıp bıçağını,
 Suvsıma ele aldı.
 İki carıyeyi çağırıp,
 Geyiğe yaklaştı.
 Dört ayağını toplayıp,
 Sıkıca bağladı.
 Geyik öleceğini anladıktan sonra,
 İçini soğuk kapladı.
 O vakitte Suvsıma,
 Bıçağını alıp eline,
 Saplayacağında kesmeye,
 Göz atıp bakınca,
 İnsan sureti göründü.
 Geyiğin görüp yüzünü,
 Ademoğluna benzetti.
 Açıp görüp gözlerini,
 Bıçağını çekip aldı.
 “İlahi taşa koştur!” – deyip,
 Kınına tekrar koydu.
 Yerinden zıplayarak,
 Garip olan geyiği,
 Gözü ile yüzlerini,
 Ademoğluna benzetip,
 O geyiği Suvsıma,
 Hanıma beyan etmiş:
 Suvsıma’nın arzı var , sultanım,
 Bu geyiği ademoğluna benzettim,
 Sana malum, hanım, benim o fikrim,
 Hayvanı ademoğluna benzettim.

Asığıp hanım-av h ves asına,
7390. Jetip bardım ol kiyiktiŋ  asına,
 arap tursam k zden a  an jasına,
Janıvardı adamzat a megzettim.

Ol kiyiktiŋ ayak- olın jıynadım,
 alayın dep janıvardı  ıynadım,
7395. K zin k rip  ltirmege  ıymadım,
Kiyikti men adamzat a megzettim.

 alayın dep  avsır anımda ja tı,
Janıvardıŋ k zlerinen  an a tı,
 ara bolmasın dep kiyiktiŋ bahtı,
7400. Aldıŋız a kelip hanım arız ettim.

Pı a tı algannan k vmetin b kti,
 alayın degennen k zden  an t kti,
Ar alamayın men bir avır j kti,
Bul kiyikti adamzat a megzettim.

7405. K zlerinen a  an jası m sindey,
T sleri tap adamzattıŋ t sindey,
Kiyik bol anına turman t sinbey,
Sonıŋ u ın sizge kelip arız ettim.

J zlerin k rgende g l-g l jaynaydı,
7410. Tili jo , i leri  ıj- ıj  aynaydı,
Kimde bolsa  ltirivge  ıymaydı,
Mi ez- ulkıŋın adamzat a megzettim.

Adam bolıp  ızıl g li solmasın,
  epelimde paymanası tolmasın,
7415. Duvayıbent adamzat bolmasın,

Acıkıp hanım heveslendi a ına,
Yeti ip vardım o geyi in yanına,
Baktı ımda g zden akan ya ına,
Hayvanı ademo luna benzettim.

O geyi in elini aya ını topladım,
Keseyim diye hayvanı zorladım,
G z n  g r p  ld rmeye  ıymadım,
Geyi i ben ademo luna benzettim.

Keseyim diye tuttu ımda bı a ı,
Hayvanın g zlerinden kan a tı,
Kara olmasın diye geyi in bahtı,
 n n ze gelip hanım arz ettim.

Bı a ını aldıktan sonra belini b kt ,
Keseyim dedikten sonra g zden kan d kt ,
Y klenmeyeyim ben bir a ır y k ,
Bu geyi i ademo luna benzettim.

G zlerinden akan ya ı heykel gibi,
G r n    tam ademo lu g r n   nde,
Geyik oldu unu d   nm yorum,
Onun i in gelip size arz ettim.

Y z n  g rd   nde g l-g l parladı,
Dili yok, i leri fokur fokur kaynadı,
Kim olsa da  ld rmeye  ıymazdı,
Huy, davranı ını ademo luna benzettim.

 nsan  ıkıp kızıl g l  solmasın,
Fikrimce vadesi dolmasın,
B y lenmi  ademo lu olmasın,

Nağız özin adamzatka megzettim.

Adamzattay nur bar eki közinde,
Adamgerlik miravvat bar jüzinde,
Öltir, ya öltirme erkin öziñde,
7420. Meniñ özim adamzatka megzettim.

Adam bolsa ayaq-ğolın şeşiniz,
Öltirmey bir qasıq xanın keşiniz,
Duvayıbent bolğan adamzat şıǵar,
Adamzat bolmasın kiyik etiniz.

7425. Ara şölde atın jortıp jelgendi,
Meniñ anamnıñ baǵına kelgende,
Qırıq xazannan toyıp tamaq jegenin,
Teris xaytқан meniñ anam bilgendi.

Batır bolsa xasılıkka ketkendi,
7430. Söytip anam bunu kiyik etkendi,
Méstanıñ qolınan qutılayın dep,
Kelip biziñ baǵımızǵa jetkendi.

Ol jollardan savdager köp ötedi,
Savdagerdiñ jolın anam kütedi,
7435. Qızıǵıp kervannıñ dünya-malına,
Anam kervanlardı kiyik etedi.

Anamnıñ joq xaslı, namısı-arı,
Keyip etpeydi jannıñ elengen zarı,
Kiyik etip dünya-malın aladı,
7440. Sum méstan anamnıñ késibi-kéri.

Köp oqıǵan azayımnnıñ duvasın,
Qabıl etpey kervanlardıñ köz jasın,

Gerçekten kendini ademoǵluna benzettim.

Ademoǵlu gibi nur var iki gözünde,
İnsan gibi mertlik var yüzünde,
Öldür ya da öldürme erk sende,
Ben ademoǵluna benzettim.

İnsan ise elini ayağını çözünüz,
Öldürmeyip bir kaşık kanından geçiniz,
Büyülenmiş olan ademoǵlu çıkar,
Ademoǵlu olmasın geyik etiniz.

Ara çölde atını koşturup yellediğini,
Benim anamın baǵına geldiğinde,
Kırk kazandan doyup yemek yediğini,
Ters yöne gittiğini benim anam anladı.

Bahadır ise gyesine gider,
Bu yüzden anam bunu geyik etmişti,
Cadı karının elinden kurtulayım diye,
Gelip bizim baǵımıza girmiş.

O yollardan tüccar çok geçer,
Tüccarın yolunu anam gözler,
İlgisini çekip kervanın malı mülkü,
Anam kervanları geyik eder.

Anamın yok soyu, namusu-arı,
Dinlemez canın eyleyen zarını,
Geyik edip dünya malını alır,
Acımasız cadı anamın budur işi gücü.

Çok okumuş azametlilerin duasını,
Kabul etmeyip kervanların göz yaşını,

Neşşelerdi kiyik etip jiberip,
Möminlerdiñ arķalağan günasın.

7445. Sonda hanım söyledi:

Kim biledi tüye baķķan şarvadı,
Kim biledi tüye tartķan kervandı,
Kim biledi Horezmge han bolıp,
Zamanında şağlap devran sürgendi.

7450. Kim biledi jurttan aşkan palvandı,
Kim bilsin kay jurtķa kılğan javlandı,
Men de sorlı edim yar dep jılağan,
Kim bilsin, köz jasım ķabıl bolğandı.

Köz jasımdı ķabıl éylep ķudayım,
7455. Dañķımdı esitip bağķa kirgendi,
Sınamaķķa bağdan jemis tergendi,
Kiyikti ğayıptan ķüdiret bergendi.

Ķurdaslarım ķabıl bolğay köz jasım,
Kiyikti körgeñşe ketti ıķlasım,
7460. Jüregim ĥallaslap soğıp baradı,
Jüregime batpay urtlağan asım.

Yar dep örtenbegen jerim ķaldı ma,
Alla köz jasıma nézer saldı ma,
Kim biledi adam şığar, bul kiyik,
7465. Urmay-soğpay alıp keliñ aldıma.

Jaķsı lipas kiyip beldi ķınayın,
Kiyikti öz közim menen sınayın,
Ĥayvanbeken, adambeken, ayırıp,
Ne bolsa da onnan kiyin tınayın, -

Nicelerini geyik edip gönderip,
Müminlerin sırtlarmış günahını.

O zaman hanım söyledi:

Kim bilir mal bakan çobandır,
Kim bilir mal çeken kervandır,
Kim bilir Horezm'e han olup,
Zamanında çağlayıp devran sürendir.

Kim bilir yurttan çıkan pehlivandı,
Kim bilsin hangi yurda yöneldi,
Ben de dertli idim yar diye ağlayan,
Kim bilsin göz yaşımın kabul olduğunu.

Göz yaşımı kabul edip Hüda'm,
Sesimi işitip bağa girendir,
Sınamak için bağdan yemiş derendir,
Geyiğē gaipten kudret verendir.

Akranlarım kabul olmuş göz yaşım,
Geyiğē görünce gitti dikkatim,
Yüreğim dalgalanıp çarpıyor,
Yüreğime batmadan lokma aşım.

Yar diye yanmayan yerim kaldı mı,
Allah göz yaşına baktı mı,
Kim bilir insan çıkar bu geyik,
Vurmadan çarpmadan alıp gelin önüme.

Güzel elbise giyip beli kıvrın,
Geyiğē kendi gözüm ile göreyim,
Hayvan mı insan mı, ayırıp,
Ne olursa da ondan sonra rahatlayayım-

7470. Degen vakta Suvsıma,
 Kırkpa tayday kıntıyıp,
 Kulaqları jımpıyıp,
 Mayğa tüsken tışqanday,
 Kiyikke bardı sımpıyıp.

7475. Top bolıp jatқан kiyiktiñ,
 Arқaların şeşedi.
 Orınınan turgızıp,
 Aldına pal қoyadı,
 Paldı kiyik işedi,

7480. Suvsıma jeldey esedi,
 Hanşayımınñ aldına,
 Kiyikti alıp keledi.
 Quştar bolğan hanşayım,
 Kiyikti barlap köredi,

7485. Kiyik emes, kim bilsin,
 Patşazada tur edi.
 Kiyik bolsa bul nege,
 Adamzattan қаşpaydı,
 Baғқа nege kiredi,

7490. Bul baғlardıñ işinde,
 Adam barın bileди,
 Üyir körip adamdı,
 Kiyik bolsa haқықat,
 Adamға nege keledi.

7495. Kiyik bolsa bul nege,
 Adamdı duşpan demeydi.
 Jerge tüsken jemistiñ,
 Jamanın nege jemeydi.
 -Hay Suvsıma, Suvsıma,

7500. Şardaraға barıñız,
 Şardaranıñ astına,
 Keñnen tösek Salıñız,

Dediği vakitte Suvsıma,
 Tay gibi eğilip,
 Kulakları büzülüp,
 Yağa düşmüş sıçan gibi,
 Geyiğe vardı kıvrılıp,
 Toplanıp yatan geyiğin,
 Ayaklarını çözdü.
 Yerinden doğrultup,
 Önüne bal koydu,
 Balı geyik içti,
 Suvsıma yel gibi esti,
 Sultanın huzuruna,
 Geyiği alıp geldi.
 Hevesli olan sultan,
 Geyiği dolanıp gördü,
 Geyik değil, kim bilir,
 Padişahzadedir.
 Geyikse bu niye,
 Ademoğlundan kaçmaz,
 Bağa niye girdi,
 Bu baғların içinde,
 İnsan olduğunu anlar,
 Etrafta görüp insanı,
 Geyikse gerçekten,
 İnsana neden geldi.
 Geyikse bu niye,
 İnsana düşman demedi,
 Yere düşen yemişin,
 Kötüsünü niye yemedi.
 -Hey Suvsıma, Suvsıma,
 Çardağa varınız,
 Çardağın altına,
 Rahat döşek koyunuz,

- Bir jağınan şöp töseñ,
Ortasına tösektiñ,
7505. Désturhandı jayıñız,
Türli tamaķ qoyıñız,
şöp tösegen jağına,
Péşek penen çaylardan,
Jantaķ penen aķbastan,
7510. Selev menen juvsannan,
Nomay etip qoyıñız.
Sonnan keyin Suvsıma,
řardaranıñ işine,
Kiyikti jeke jiberiñ,
7515. Azğan bolsa adamnan,
Jan-jaķķa da ķaramas,
Selevge de ķaramas,
Juvsanğa da ķaramas,
Adam bolsa bul kiyik,
7520. Aķ tösektiñ üstine,
Bara avnar bul kiyik.
Adamzat, öytkeni,
Hézilikti jaķsı köredi,
Kiyik bolsa, ĥayvan ol,
7525. Ķanşa ĥürmet etsen de,
İzzetti ĥeş bilmeydi.
řöptiñ-řardıñ basın jep,
Avķat etip jüredi.
Adamzattıñ belgisi,
7530. şöp tösekte jatpaydı,
Ķus tösekte jatadı,
şöpti-şardı tatpaydı,
Mıñ türli jemis qoysañ da,
Évele paldan tatar ol,
7535. Sol vaķtında Suvsıma,
Ĥayvan bolsa qayğısız,

Bir yanına ot döşeyin,
Ortasına döşeğın,
Sofra kurunuz,
Türlü yemek koyunuz,
Ot döşenen yanına,
Tarla sarmaşığı ile çaylardan,
Deve dikenini ile akbaşlıdan,
Saçakçimi ile yavşandan,
Bolca koyunuz.
Ondan sonra Suvsıma,
Çardağın içine,
Geyiğı tek gönderin.
Biraz da olsa insandan,
Etrafına da bakmaz,
Saçakçimine de bakmaz,
Yavşana da bakmaz,
İnsan ise bu geyik,
Ak döşeğın üstüne,
Doğru varır bu geyik.
Ademoğlu, çünkü,
Latifliğı sever,
Geyik ise, hayvan o,
Ne kadar ĥürmet etsen de,
İzzeti ĥiç bilmez.
Otun çöpün başını yiyip,
Azık edip yaşar.
Ademoğlunun işareti,
Ot döşekte yatmaz,
Kuş döşekte yatar,
Otu-çöpü tatmaz,
Bin türlü yemiş koysan da,
Evvela baldan tadar o.
O vakitte Suvsıma,
Hayvan ise kaygısız,

- Şöp tösekte jatar ol.
 Adam bolsa şınnan da,
 Évele paldan tatar ol.
7540. Hayvan bolsa haqıykat,
 Jantaqqa bara jatar ol,
 Usını bil Suvsıma,
 Tapsırmam meniñ sağan sol.
 -Mınav söziñ aqıl, - dep,
7545. Şardarağa baradı,
 Ğalı gilem jayadı,
 Ol gilemniñ üstine,
 Aq tekiymet töse,di,
 Tekiymettiñ üstinen,
7550. Mamık tösek saladı,
 Hér jağına mamıqtan,
 Juptan köpşik qoyadı.
 Qus tösektiñ aldına,
 Uşığadan torlağan,
7555. Keñ désturhan jayadı.
 Bir jağında alma bar,
 Bir jağında énjir bar,
 Bir jağında badam bar,
 Bir jağında piste bar,
7560. Bir tabaqqı palavdan,
 Bir tabaqqı qıvırdaq,
 Bir tabaqqı kébaptan,
 Bir tabaqqı semiz et,
 Bir tabaqqı sorpadan,
7565. Tır-türinen qoyadı.
 Jemisten kıyık toıadı.
 Jemisten miyri qanğan soñ,
 Şardaranıñ astında,
 Mamık tösek üstinde,
7570. Uyqığa meyil boladı.

- Ot döşekte yatar o,
 İnsan ise gerçekten de,
 Evvela baldan tadar o.
 Hayvan ise gerçekten,
 Deve dikenine yatar o,
 Şunu bil Suvsıma,
 Buyruğum benim sana bu.
 -Bu sözün akıllıca, - deyip,
- Çardağa vardı,
 Halı kilim yaydı,
 O kilimin üstüne,
 Süslü keçe döşedi,
 Süslü keçenin üstüne,
 Pamuk döşek koydu,
 Her yanına pamuktan,
 Yumuşak yastık koydu.
 Kuş döşeğın önüne,
 Çuhadan örülmüş,
 Koca sofra yaydı.
 Bir yanında elma var,
 Bir yanında incir var,
 Bir yanında badem var,
 Bir yanında fıstık var,
 Bir tabağa pilavdan,
 Bir tabağa kavurma,
 Bir tabağa kebaptan,
 Bir tabağa semiz et,
 Bir tabağa çorbadan,
 Türlü türlü koydu.
 Yemiştén geyik doıdu.
 Yemiştén gönlü doıduktan sonra,
 Çardağın altında,
 Pamuk döşek üstüne,
 Uykuya meyil etti.

7575. Qarap turğan hanşayım,
 Bende bolğan kiyiktin,
 Kiyik emesin bileli.
 Sekirip tüşip tahtınan,
 7575. Juvırıp jortıp hanşayım,
 Şardarağa keledi.
 Uyqılap jatқан kiyikti,
 Hanşayım barıp köredi.
 Azayımliқ duvasın,
 7580. Qap tavınıñ astında,
 Jeti jıl jatıp oqıǵan,
 Perilerdi bént etip,
 Kökiregine toqıǵan.
 Azayımliқ islerin,
 7585. Ol méstannan arttırğan.
 Méstannıñ bul qılıǵın,
 Körmeyin men siré dep,
 Qırıq qız alıp qasına,
 Qala salıp baǵ egip,
 7590. Özınşe şette héz etip,
 Méstannan bölek otırğan.
 Bir qısım topraq tez alıp,
 Üş méртебе dem salıp,
 Qarsı turğan kiyiktin,
 7595. Mañlayına şaşadı.
 Kiyik etken méstannıñ,
 Érvaqıları qaşadı,
 Aldında turğan ol kiyik,
 Tüşkirip dür-dür qaǵınıp,
 7600. Adam süvret boladı.
 Jamalına jigittin,
 Qızdıñ kevili toladı.
 Kiyik bolğan Ziyvarǵa,
 Zavriya aşık boladı.

Bakıp duran sultan,
Esir olan geyiğin,
Geyik olmadığı anladı.
Sekip inip tahtından,
Koşturarak sultan,
Çardağa geldi.
Uyuyan geyiği,
Sultan varıp gördü.
Büyücülük duasını,
Kaf Dağı'nın altında,
Yedi yıl kalıp okumuş,
Perileri kul edip,
Göğsüne dokumuş.
Büyücülük işlerini,
O cadıdan üstün tutan,
Cadının bu kılığını,
Görmeyeyim ben asla diye,
Kırk kız alıp yanına,
Kale yapıp bağ ekip,
Kendince sınırdı zevk edip,
Cadıdan farklı yaşarmış.
Bir kısım toprak hemen alıp,
Üç mertebe üfleyip,
Karşıda duran geyiğin,
Alnına saçtı.
Geyik eden cadı karının,
Ruhları kaçtı.
Önünde duran o geyik,
Aksırıp sekerek,
İnsan suretine geldi.
Cemaline yığidin,
Kızın gönlü doldu.
Geyik olan Ziyvar'a,
Zavriya aşık oldu.

7605. Aşıklığın bildirip,
Jilva etip, naz etip,
Aldında oynap turadı,
Er Ziyvardan Zavriya,
Haslı zatın soradı:

QIZ: - Sıypaysañ jaña tap bergen murtıñdı,
7611. Söytip qozdırdıñ sen meniñ qurtımdı,
Jön sorasıv burıñıdan qalğan jol,
Mağan bayan éyle eli-jurtıñdı.

JİĞİT: - Mañıtaban yañlı meniñ gül jüzim,
7615. Hesen şahıñ évladıman men özim,
Hasılımdı men sizge bayan éyleyin,
Jurtımdı sorasañ meniñ Horezm.

QIZ: - Bayan ettiñ bala haslı-zatıñdı,
Oqıp kördim peşanañda hatıñdı,
7620. Atañızdın atı bolsa Hesen han,
Bala bayan éyle öziñ atıñdı.

JİĞİT: - Qéherime duşpan bolğan sazıvar,
Horezmde dañqım aşkan bañadır,
Quda bolasañ ba sorap atımdı,
7625. Atımdı sorasañ meniñ Er Ziyvar.

QIZ: - Bala, tüsiñdiñ be meniñ oyıma,
Boyıñdı münésip kördim boyıma,
Mağan ılayıq goşsañ jigit ekenseñ,
Jolıñ tüsip kelgenseñdi toyıma.

JİĞİT: - Gözzalğa münésip meniñ boyım bar,
7631. Biraq sennen başqa bölek oyım bar,
Savalıñız bolsa sora egleme,

Aşıklığını bildirip,
Cilve edip, naz edip,
Önünde oynayıp durdu,
Er Ziyvar'dan Zavriya,
Kim olduğunu sordu:

KIZ: - Okşarsın yeni çıkan bıyığını,
Böyle kurcaladın sen benim unuttuğumu,
Yönünü sorup eskiden kalmış yolun,
Bana beyan eyle elini, yurdunu.

YİĞİT: -Ay yüzü gibi benim gül yüzüm,
Hesen Şah'ın evladı benim özüm,
Aslımı ben size beyan eyleyeyim,
Yurdumu sorarsan benim Horezm.

KIZ: -Beyan ettin çocuk kim olduğunu,
Okuyup gördüm alındaki yazını,
Atanızın adı ise Hesen Han,
Çocuk beyan eyle kendi adını.

YİĞİT: -Öfkem düşmanı etmiş mahkum,
Horezm'de namım çıkmış bahadır,
Dünür mü olacaksın sorup adımı,
Adımı sorarsan benim Er Ziyvar.

KIZ: -Çocuk, geldin mi benim fikrime,
Boyunu münasip gördüm boyuma,
Bana layık koç yiğit imişsin,
Yolun düşüp gelmişsin toyuma.

YİĞİT: -Güzele münasip benim boyum var,
Fakat senden başka farklı fikrim var,
Sualiniz varsa sormayın,

Qıstav baratırğan kızık toyım bar.

QIZ: - Bala, qoya turğıl qıstav toyındı,
7635. Başqa jaqqa avdarmanız oyındı,
Horezm jurtınan kelgen goş jigit,
Aşık boldım körip servi boyındı.

JİĞİT: - Qazan urmay guşalı gül solmaydı,
Hannıñ kevlı qarashağa tolmaydı,
7640. Gözzal, mennen qiyalıñdı ketirgil,
Zernigarğa tez jetpesem bolmaydı.

QIZ: - Bilegiñdi salıp alma moynıma,
Miyriñ qansıñ periyzattıñ oynına,
Bağıma kir, azıraқ aram alıp ket,
7645. Kirip jennet yañlı meniñ koynıma.

JİĞİT: - Jamalıñ körmege bolıp intizar,
Méstan anañızğa boldım gırıptar,
Ne qılayın koynıñdı, jennetti,
Zernigar jurtında aşık yarım bar.

QIZ: - Aşığıñdı qoyıp meni almasañ,
7651. Aқ moynıma bilegiñdi salmasañ,
Anam kiyik etse, men iyt etemen,
Ziyvar, meni hayallıqqa almasañ.

JİĞİT: - Alla bağımdı aşıa qulpı dönemen,
7655. Éjel jetse lavlap ottay sönemen,
Ne bolsa da aşığımnıñ yolında,
Alla başqa salğan iske könemen.

QIZ: - Aşığım dep ara şölde qıstañba,
Aşığıñız periyzat pa, insan ba,

Yaklaşıp sıkıştırın toyum var.

KIZ: -Çocuk, koyuver acele toyunu,
Başka yana kaydırma fikrini,
Horezm yurdundan gelen koç yiğit,
Aşık oldum görüp servi boyunu.

YİĞİT: -Hazan vurmadan goncalı gül solmaz,
Hanın gönlü halka dolmaz,
Güzel, benden hayalini getir,
Zernigar’a tez yetişmesem olmaz.

KIZ: - Bileğini salıp elma boynuma,
Gönlün doysun peri kızının oyununa,
Bağıma gir, birazcık nefeslen git,
Girip cennet gibi benim koynuma.

YİĞİT: -Cemalini görmeye olup intizar,
Cadı karı ananıza oldum giriftar,
Ne yapayım koynunu, cenneti,
Zernigar yurdunda aşık yarım var.

KIZ: -Aşığını bırakıp beni almazsan,
Ak boynuma bileğini salmazsan,
Anam geyik ettiyse, ben it ederim,
Ziyvar, beni kadınlığa almazsan.

YİĞİT: Allah bağıımı açsa mezara dönerim,
Ecel gelse alev alev ateş gibi sönerim,
Ne olursa da aşığımnın yolunda,
Allah’ın başa saldığı işe razıyım.

KIZ: -Aşığım deyip Ara Çöl’de sıkışma,
Aşığıñız peri kızı mı, insan mı,

7660. Zernigarda aşığındı bayan et,
Kün körsetpey jer astında bakşaŋ da.

JİĞİT: - Söylegende sözi şiyrin, lébi pal,
Aq jüzine jarasadı qoşa qal,
Zernigarda aşığımdı sorasaŋ,
7665. Omaŋsaŋıñ kızı atı Aynajamal.

QIZ: - Aynajamal bolar Gohibulırda,
Barıp kızdı alaman dep urıŋba,
Étirapın tilsim menen bént etken,
Barsaŋ bént bolasaŋ kızdıñ torında.

JİĞİT: - Qazam jetse kızıl güldey solayım,
7671. Alla bahtımdı aşıa tasıp tolayım,
Ízlep barıp aşığımnıñ jurtında,
Yar bént etse torında bént bolayın.

QIZ: - Dévlerdi bént etip qoyğan jolında,
7675. Ajdarha dem şekken oñı-solında,
Barıp alalmaysaŋ Aynajamaldı,
Bargaŋ menen bént bolasaŋ qolında.

JİĞİT: - Aşıqlardıñ bul dünyada bavırı qan,
Jol tabalmay boldım şöllerde sarsaŋ,
7680. Kiyik boldım sol anaŋnıñ qolında,
Yar jolında mende joqtı hês érman.

QIZ: - Bağlarında büldiredi Murğızar,
Oyanadı uyqılap jatqan zalımlar,
Tutıp alsa seni dévi, perisi,
7685. Bolma batır zalımlarğa gırıptar.

JİĞİT: - Savaş küni qılışımnan aqar qan,

Zernigar'daki aşığını beyan et,
Gün göstermeden yer altında baksan da.

YİĞİT: - Söylediği sözü şirin, dudağı bal,
Ak yüzüne yaraşır küçük ben,
Zernigar'daki aşığımnı sorarsan,
Omaŋsa'nın kızı adı Aynajamal.

KIZ: -Aynajamal yaşar Gohibulır'da,
Varıp kızı alırım diye dövünme,
Etrafını tılsım ile kul etmiş,
Varırsan kul olursun kızın ağında.

YİĞİT:-Kaderimse kızıl gül gibi solayım,
Allah bahtımı açarsa taşıp dolayım,
Varıp arayayım aşığımnı yurdunda,
Yar kul ederse ağında kul olayım.

KIZ: -Devleri köle edip koyan yolunda,
Ejderha nefes çeker sağı, solunda,
Varıp alamazsın Aynajamal'ı,
Vardığın ile kul olursun elinde.

YİĞİT: -Aşıqların bu dünyada bağı kan,
Yol bulamadan oldum çöllerde şaşkın,
Geyik oldum şu ananın elinde,
Yar yolunda bende yoktur hiç tasa.

KIZ: -Bağlarında mahveder Murğızar,
Uyanır uykuda yatan zalimler,
Yakalarlar ise seni devi, perisi,
Olma bahadır zalimlere giriftâr.

YİĞİT: -Savaş günü kılıcımdan akar kan,

Éjel jetpey ténnen şıkpas şıbın jan,
Tutıp alsa meni dévi, perisi,
Yar jolında ölgen mértte ne érman.

QIZ: - Araladım h́eser tavgıñ tasını,
7691. Alǵan eken onday şaytan h́uşındı,
H́elek bolıp batır qalaǵa barsañ,
D́ev perisi ḱebap eter ǵoşındı.

JIGIT: - Qulaq salgıl Zavriyaday periyzat,
7695. Şın aşıkqlar h́eş bolmaydı biymurat,
Men intizar Aynajamal arıvǵa,
Ńesiyatıñ bizge bolar bul kún d́ért.

QIZ: - Esit Ziyvar meniñ aytqan dadımdı,
7700. Sormaspısañ ĺepte şeker-qantımdı,
Aşık qusaǵıma qayrılmañ ketsen,
Umıtpaspan seniñ bergen ṕentiñdi.

JIGIT: - Atım Ziyvar, ózim palvan batırman,
Qaymıqpastan sendey ǵelet qatınnan,
7705. Qoldan kelse kesgil meniñ basımdı,
Men óleyin sol yarımñıñ artınan.

QIZ: - Qıyalmayın saǵan aytım ńesiyat,
Aşıklıqtan júregimde janar ot,
Bir peri dep keşe berdiñ janıñnan,
7710. Q́ehérleñsem men salarman saǵan d́ért.

JIGIT: - Duşpan titirer meniñ Ziyvar atımnan,
Qollar saldıñ h́er palvannıñ b́entinen,
Aynajamal kızdı kórmey jaǵanda,
Men süymespen başqa ĺebi-qantınan.

Ecel gelmeden tenden çıkmaz ómür,
Yakalarsa beni devı, perisi,
Yar yolunda ólen mertte ne tasa.

KIZ: -Gezdim yüksek daǵın taşını,
Almış imiş onun gibi şeytan aqlını,
Helak olup bahadır kaleye varırsan,
Dev perisi kebab eder d́oşünü.

YIGIT: -Kulak ver Zavriya peri kıızı,
Gerçek aşıkqlar hiç olmaz b́imurat,
Ben göz koydum Aynajamal güzele,
Nasihatın bize olur bugün dert.

KIZ: -İşit Ziyvar benim söylediğim öğüdümü,
Emmez misin dudaktaki şekerimi,
Açık kucaǵıma kıvrılmadan gitsen,
Unutmam seniñ verdiǵın öğüdünü.

YIGIT: -Adım Ziyvar, pehlivan bahadırım,
Çekinmem seniñ gibi suçlu kadından,
Elden gelirse kes benim başımı,
Ben óleyim şu yarımın ardından.

KIZ: -Eğilmeden sana söyledim nasihat,
Aşıklıktan yüregimde yanar od,
Bir peri diye geçiverdin canından,
Öfkelenirsem ben salarım sana dert.

YIGIT: -Duşman titrer benim Ziyvar adımdan,
Eller saldın her pehlivanın gücünden,
Aynajamal kıızı görmeden cihanda,
Ben öpmem başqa dudaǵın şekerinden.

KIZ: - Anamnıñ kólınan éyledim azat,
 7716. Mennen jaqsı emes onda periyzat,
 Sal moynıma aq arıstay bilegiñ,
 Bul dúnıyanıñ kıızıgın kór adamzat.

JIGIT: - Héy, Zavriya kulağıñ sal zarıma,
 7720. Aynajamal kızdı kuşsam bavırıma,
 Tıñlamayman aytqannıñdı béri bir,
 Nañaq qalma mendey mérttiñ qanına.

KIZ: - Aşıqpan sözlerim bir sağan minéy,
 Mende bardur altın, gümis, aq saray,
 7725. Jılva menen kirgil meniñ koynıma,
 Ölmek te adamğa emesti oñay.

JIGIT: - Sen hém janın aq júziñde bardı qal,
 Bavırın tilip, mağan bolma intizar,
 Kólıñnan tutpaspan jaqtı dúnıyada,
 7730. Koynına kirmeyinşe sol Aynajamal.

KIZ: - Dúnıyada aşıqtıñ védesi jalğan,
 Anam kiyik kılsa, -kılamın hayvan,
 Qaytarmağıl güldey bolğan kevlimdi,
 Bir aqşam süreyik ekkimiz devran.

JIGIT: - Men bilermen aşıklıqtı, jaman dért,
 7736. Aq siyneñe jaraspağan tilla bént,
 Tahamsañ dúnıyanıñ sévbet júzinde,
 Tilim alsañ tañ atqanşa arman jat.

KIZ: - Moynımda altın héykel tumarım,
 7740. Sendey mért dep pidé boldı bul janım,
 Lépten tislep, tilden sormay palıñdı,
 Bul Zavriya bos jibermes diydariñ.

KIZ: -Anamnıñ elinden eyledim azat,
 Benden iyi değıl o peri kıızı,
 Sal boynuma ak kurt gibi bileğini,
 Bu dúnıyanıñ oyununu gör ademoğlu.

YIGIT: -Hey, Zavriya, kulak ver derdime,
 Aynajamal kıızı sarsam bağırma,
 Dinlemem söylediklerini hepsi aynı,
 Haksız yere girme ben gibi mertin kanına.

KIZ: -Aşığım sözlerim bir sana işte,
 Bende vardır altın, gümüş, ak saray,
 Cilve ile gir benim koynuma,
 Ölmek de adama değılmiş kolay.

YIGIT: -Sen ve parlak yüzünde vardı ben,
 Bağırını delip, olma bana intizar,
 Elinde tutamam bahtlı dúnıyada,
 Koynuna girmeyince şu Aynajamal'ın.

KIZ: -Dúnıyada aşığın sözü yalan,
 Anam geyik yaptıysa –yaparım hayvan,
 Çevirme gül gibi olan gönlümü,
 Bir aqşam sürelim ikimiz devran.

YIGIT: -Ben bilirim aşıklığı, yaman dert,
 Ak siğnene yakışmayan altın takı,
 Yaşarsın dúnıyanıñ sohbetli yüzünde,
 Öğüdümü al tan atana dek dikkatli yat.

KIZ: -Boynumda altın heykel nazarlığım,
 Sen gibi mert diye feda oldu bu canım,
 Dudaktan ısırp, dilden emmeden balını,
 Bu Zavriya boş göndermez didârını.

JİĞİT: - Atım Ziyvar ménği dünyada sérbar,
Sendey kızğa men emespen miyasar,
7745. Bul dünyada aşıklıktan érman joq,
Özime urarman qayğılı qanjar.

QIZ: - Atımdur Zavriya dünyada janan,
Adamına şıyrin bolar jalğız jan,
Aq bilegim endi saldım moyınıq,
7750. Eki aşık ölse joqtı heş érman.

JİĞİT: - Batırman pitkendi mağan küş-ğayrat,
Men ölsem başına bolar köp miynet,
Irazıman endi senin öziqe,
Qazama qalmayjaq bolsañ arı ket.

QIZ: - Kevlime kelipti bir bölek güman,
7756. Közlerim sarğaydı qurıp hél-dérman,
Urdım qusaq qılday bolğan belinqe,
Bavırıña kirip ölsem joq érman.

Qız tıqlamay goş jigittin tilini,
7760. Jan alıp soldırdı qızıl jüzini,
Ayamayın batır tuvğan Er Ziyvar,
Urdı qanjar qehérlenip özine.

Sonda qız közin jaslap, jigittin bileginen
uslap, bir öziniñ Ziyvarğa küşi jetpey, qara
bavırı qan bolıp, jigittin şınnan ölerin bilip,
Jahan degen öziniñ kénizegi bar edi, Zavriya sol
kénizegine qarap, Ziyvardı ölimgе qıymay, bir-
eki avız söz aytadı:

YİĞİT: -Adım Ziyvar ebedi dünyada bahadır,
Sen gibi kıza ben değılim layık,
Bu dünyada aşıklıktan ümit yok,
Kendime vururum kayğılı hançer.

KIZ: - Adımdır Zavriya dünyada canan,
Adamına şirin olur yalnız can,
Ak bileğimi şimdi saldım boynuna,
İki aşık ölürse yoktur hiçbir arzusu.

YİĞİT: - Bahadırım bitmiş bende güç-gayret,
Ben ölürsem başına olur çok dert,
Razıyım şimdi sana,
Gazama kalmayacaksan öteye git.

KIZ: - Gönlüme gelmiş bir parça şüphe,
Gözlerim sarardı tükenip hal, derman,
Açtık kucak, kıl gibi olan beline,
Bağrına girip ölsem yok başka isteğim.

Kız dinlemeyip koç yiğidin öğüdünü,
Can alıp soldurdu kıızıl yüzünü,
Acımadan bahadır doğmuş Er Ziyvar,
Vurdu hançer öfkelenip kendine.

O zaman kız gözünü yaşlayıp, yiğidin
bileğinden tutup, bir kendisinin gücü Ziyvar'a
yetmeyip, kara bağı kan olup, yiğidin
gerçekten öleceğini anlayıp, Jahan adlı
kendisinin cariyesi var idi, Zavriya o
cariyesine bakıp, Ziyvar'ın ölmesine
kıyamayıp bir iki avız söz söyledi:

ZAVRİYA:

-Kel qasıma endi meniñ Jaħan jan,
Aşıklıq jolında boldı bavırım qan,
7765. Men körgenmen goş jigittiñ védesin,
Töseklerden aqtı bugün kıızıl qan.

Ziyvar öz janıña kılıp tur qéher,
Zéherge döngendi işken şeker-pal,
Qüdiretim jetpes batır palvanga,
7770. Jaħan peri, tur ornıñnan habar al.

Tıñlamadı Ziyvar aytqan zarımdı,
Tösek toldı ténnen aqqan qanına,
Iras eken mért jigittiñ védesi,
Jaħan peri tezirek bar janıña.

7775. Turdı ornınan sol vaqıtta kıız Jaħan,
Sıyqır urdı titiredi jer, aspan,
Tayar bolıp Zavriyanıñ kıızları,
Kelip Er Ziyvardıñ tuttı qolınan.

Endi Jaħannıñ Ziyvargı aytqan sözini
esitiñ:

-Héy, palvanım, Ziyvar atlı saltanat,
7780. Ğapıl boldı sırtıñ bilmey periyzat,
Téniñnen tart meniñ uşın qanjardı,
Sen ölseñ bizlerge qalar jaman at.

Hasıl bolar er jigittiñ muradı,
Köp uzamay séni-şevket quradı,
7785. Qapalanba, eljiretpe keviñdi,
Horezmli Hesen hannıñ züriyatı.

ZAVRİYA:

-Gel yanıma şimdi benim Jahan can,
Aşıklık yolunda oldu bağrım kan,
Ben görmüşüm koç yiğidin sözünü,
Döşeklerden aktı bugün kıızıl kan.

Ziyvar kendi canına eziyet eder,
Zehre döndü içtiğim bal, şeker,
Kudretim yetmez bahadır pehlivana,
Jahan peri, kalk yerinden haber al.

Dinlemedi Ziyvar söylediğim sözümü,
Döşek doldu tenden akan kanına,
Doğru imiş mert yiğidin sözü,
Jahan peri tezce var yanına.

Doğruldu yerinden o vakit kıız Jahan,
Sihir yaptı, titredi yer, gök,
Hazırlanıp Zavriya'nın kıızları,
Gelip Er Ziyvar'ın tuttu kolundan.

Şimdi Jahan'ın Ziyvar'a söylediği sözü
işitin:

-Hey, pehlivanım, Ziyvar adlı saltanat,
Gafil oldu sırtını bilmeden peri kıızı,
Teninden çek benim için hançeri,
Sen ölürsen bizlere kalır yaman ad.

Gerçekleşir er yiğidin muradı,
Çok uzamadan şan-şevket kurar,
Tasalanma, hüzünleme yüreğini,
Horezmli Hesen Han'ın evladı.

Atımdı aytadı, men kızban Jaħan,
 Sen ölseñ quvanar esapsız duşpan,
 Pitkereyik kevilindegi maķsetiñ,
 7790. Ƙanjarıñdı tart jürekten Ziyvar jan.

Bul géplerdi esitip,
 Ziyvar atlı batır er,
 Köp ızğa şıdamay,
 Mañlayınan aķtı ter.
 7795. Ƙanjardı tartıp alganda,
 Mértke endi bir éjel.
 Eki barmaķ terisin,
 Jüregine tiydirmey,
 Sıyırıp tüsti ol Ƙanjar.
 7800. Şar térepke kırık kız,
 Ƙarağım dep juvırdı,
 Jer tanabın quvırdı.
 Hasıl-ħasıl güllerden,
 Ƙızlar terip aladı.
 7805. Ol Ƙanjardıñ ornına,
 Em bolsın dep saladı,
 Jarasın bekkem bayladı.
 Barlık jerin sıyırıp,
 Ƙızlar menen Er Ziyvar,
 7810. Şarap işip Ƙolınan,
 Tañ atķańsa sağladı.

Bir neşşe kün aradan ötti, Ziyvardıñ jarası pittı, Zavriya işinen Ƙıynaldı. Bağdı Ƙıdırmağa Ziyvar menen saylandı. Zavriya altın, gümis tağın, ħér térepke sozılğan Ƙulpırıp turğan bağın aralap, Ziyvardı bileginen uslap neşşe türlü oyunlar menen jigittiñ vaķıtın hoşlap, saraydan şıgıp bağına jol jürdi. Bağķa kirip

Adımı söyledi, ben kız Jahan,
 Sen ölürsen sevinir sayısız duşman,
 Bitirelim gönlündeki maksadını,
 Hañçerini çek yürekten Ziyvar can.

Bu sözleri işitip,
 Ziyvar adlı bahadır er,
 Çok acıya dayanamayıp,
 Alnından aķtı ter,
 Hañçeri çekip aldığında,
 Merte indi bir ecel.
 İki parmak derisini,
 Yüregine değmeden,
 Sıyırıp düştü o hañçer.
 Dört bir yana kırık kız,
 Göz nurum diye koşturdu,
 Yeri kavurdu.
 Türlü türlü güllerden,
 Kızlar derip aldı.
 O hañçerin yerine,
 İlaç olsun diye koydu,
 Yarasını sıkıca bağladı.
 Her yerini temizleyip,
 Kızlar ile Er Ziyvar,
 Şarap içip elinden,
 Tan atana dek eğlendi.

Birkaç gün aradan geçti, Ziyvar'ın yarası bitti, Zavriya içten eziyet çekti. Bağ gezmeye Ziyvar ile hazırlandı. Zavriya altın, gümüş ve dahasını, her tarafa uzayıp canlanmış bağına hazırlanıp, Ziyvar'ı bileğinden tutup, nice türlü oyunlarla yiğidin vaktini hoşlayıp, saraydan çıkıp bağına doğru

Ziyvar kız benen h r t repke  aradı. Bir vak tta
atına k zi t sip, eki k zine jas alıp, elden
     an Er Ziyvar,  ksip- ksip j ladı. Sol j lap
tur an vakt nda bir-eki av z na  l menen
Zavriya jigitt n  al n soradı.

 IZ: - Sen      an Horezm en jal ız bas,
A      z    r bolar jang   as,
Janında tur anda mendey periyzat,
7815. Ne sebepten k zge ald n  anlı jas?

J   T: - Arz md  esitkil g l j zli janan,
A      degen n k rgen e jaman,
Sald n moyn ma jum rı bilegin,
Ba  emes, g l emes, oyun n zindan.

 IZ: - Seni k rip esnegendi  rebi at,
7821. Er jigit k rmesin deydi ma   at,
Sen keterse  s vbetim en ayr l p,
Zavriyan   ald rarsa  biymurat.

J   T: - Biymurat bolma  l jan m Zavriya,
7825. Ekimizge tar  k etpes bul d nya,
  ymay tursa  joldas bol  l biz benen,
Ele de ke ermiz bir ne  e d rya.

 IZ: - Bir sen u  n bolmas men n t    tim,
Mudam sayan zda j rmek ma  setim,
7830.  as l zat m aytsam  z m duva an,
Men bilermen sol jollard n sıpat n.

J   T: - A    an sen n de ba da   g  n,
Men bilermen jal an  da   dir n,
    v    aytpas  o  jigitt n   demi,

gitti. Ba a girip Ziyvar kız ile her tarafa bakt .
Bir vakitte g z  atına d   p, iki g z  ya lan p,
elden  ıkan Er Ziyvar, h    ra h    ra a  ladı.
O a  lay p durdu u vakitte bir iki a  z
ima ile Zavriya yi idin hali sordu:

KIZ: - Sen         n Horezm'den yalnız ba  na,
A      zehri olur cana kast,
Yanında dururken ben gibi peri kızı,
Ne sebepten g ze ald n kan l ya ?

Y   T: - Arz m  i  t g l y z l  canan,
A      deneni g rmek yaman,
Sald n boynuma dolgun bile ini,
Ba  de  l, g l de  l, oyunun zindan.

KIZ: - Seni g r p esnemi  Arabi at,
Er y  t g rmesin derler me akkat,
Sen gidersen sohbetim en ayr l p,
Zavriya'y  bırak rs n b murat.

Y   T: - B murat olma can m Zavriya,
 kimize dar gelmez bu d nya,
 z lmezsen, yolda  ol bizimle,
Yine de ge eriz bir    derya.

KIZ: -Bir sen i  n olmaz benim takat m,
Daima g lgenizde ya amak maksad m,
Kim oldu umu s ylersem ben b y c y m,
Ben bilirim  u yollar n sıfat n .

Y   T: - A       senin de ba daki g  n,
Ben bilirim d nyada kadrini,
Hi bir vakit d nmez yi idin kademi,

7835. İrazı bolsañız biz benen jürin.

ƘIZ: - JarƘıraydı öñirimde tumarım,
Jollarında pidé bolar bul janım,
Mértligiñdi men bilgenmen Er Ziyvar,
Birge jüriv seniñ menen Ƙumarım.

JİĞİT: - Ƙollarıñnan iştım Ƙasalap şarap,
7841. Ğayalsañ, jürseñiz jolları jıraƘ,
AşıklıƘtın zindar bolar Ƙumarı,
Atlanayık Zavriya jan tezirek.

Bunu esitip Zavriya,
7845. Közi ottay janadı,
Ağıldan pitken danadı,
Ziyvar menen Ƙosılıp,
Sarayına baradı.
Ƙélemdey Ƙası Ƙıyılıp,

7850. Aynasına Ƙaradı.
Sürme sürtip lébine,
Basın tömen iyedi.
Neşşe türlü Ğasıl zattan,
Üstine tartıp kiyedi.

7855. Moynına tulğa bayladı,
Ƙumar közi jaynadı,
Jav-jarağın asınıp,
Tulparın aldı şaƘırıp,
Ketermen bolıp Zavriya,

7860. Özin jolğa sayladı.
Soğan deyin Er Ziyvar,
Jürivge edi köp Ƙumar,
Ƙolğa Ƙamşısın alıp,
Muzday temir Ƙursanıp,

7865. Eki batır saz boldı.

Razı olursanız bizimle yaşayın.

KIZ: - Parlardı önümde nazarlığım,
Yollarında feda olur bu canım,
Mertliğini ben anladım Er Ziyvar,
Birlikte yaşamak seninle isteğim.

YİĞİT: - Ellerinden içtim kase kase şarap,
Kadınsın, yürüsen yolları ırak,
Aşıklığın güçlü olur hevesi,
Atlanalım Zavriya can çabucak.

Bunu işitip Zavriya,
Gözü ateş gibi yandı,
Akıldan biten bilgindi,
Ziyvar ile bir olup,
Sarayına vardı.
Kalem gibi Ƙası çatılıp,
Aynasına baktı.
Sürme sürüp dudağına,
Başını aşağı eğdi.
Nice türlü özel şeyden,
Üstüne çekip giydi.
Boynuna nazarlık bağıladı,
İstekli gözü parladı,
Silahlarını takınıp,
Tulparını çağırdı,
Gidecek olup Zavriya,
Kendini yola hazırladı.
Ona kadar Er Ziyvar,
Gitmeye çok heveslendi,
Ele Ƙamçısını alıp,
Buz gibi temir Ƙuşanıp,
İki bahadır hazır oldu.

- Sıykır urdı Zavriya,
 Jaŋgıradı jer-aspan.
 Kıyık kıız benen ol Jaŋan,
 At oynatıp tavlarda,
 7870. Kökti ƣaplap ƣaŋları,
 Kelip ƣaldı sol zaman,
 Jaŋan peri ƣarasa,
 Zavriyaday avırın,
 Erkekşe kiyim kiyingen,
 7875. Beline ƣılış ilingen,
 Ziyvar menen ekevi,
 Bir sapardı oylağan.
 Bunı körip ƣız Jaŋan,
 Bir eki avız söz söylep,
 7880. Keter jolın soraydı,
 Édep penen sol zaman:
 -Arzım esit ay sévleli periyzat,
 Bul saparıñ bizge boldı jaman dért,
 Jollarında bardı jetpis bélesi,
 7885. Sen ƣegersen Ziyvar uşın köp miynet.
 Beline baylapsaŋ ƣaŋjarıv-almas,
 Ƙumar közden hér jaylarda aǵar jas,
 Görim eken, aǵıl eken Er Ziyvar,
 Siziñdey dananı etipti joldas.
 7890. Ziyvar erdiñ ƣaslı zatı adamzat,
 Jalǵız ketse ƣeger edi maşakat,
 Aman barıp, sav kelgeysen Zavriya,
 Barganıñdı heş sezbesin periyzat.
 Savaş bolsa ƣılışlardan aǵar ƣan,
 7895. Gellesinen juda bolǵan neşşe can,

- Sihir yaptı Zavriya,
 Ƙınladı yer-gök,
 Kırk kıız ile o Jahan,
 At oynatıp daǵlarda,
 Göǵü kaplayıp tozları,
 Gelip kaldı o zaman,
 Jahan peri bakınca,
 Zavriya gibi güzelin,
 Erkekşe giysi giyinmiş,
 Beline kılıç takılmış,
 Ziyvar ile ikisi,
 Bir seferi düşünmüş.
 Bunu görüp kıız Jahan,
 Bir iki aǵız söz söyleyip,
 Gittikleri yolu sordu,
 Edep ile o zaman:
 -Arzımı işit ay şuleli peri kızı,
 Bu seferin bize oldu yaman dert,
 Yollarında vardır yetmiş belası,
 Sen çekersin Ziyvar için çok dert.
 Beline bağlamışsın hançer, kılıç,
 Hevesli gözlerden her yana akar yaş,
 Zeki imiş, akıllı imiş Er Ziyvar,
 Sizin gibi bilgini etmiş yoldaş.
 Ziyvar erin nesli ademoǵlu,
 Yalnız gitse çeker idi meşakkat,
 Aman varıp, sağ gelesin Zavriya,
 Vardığını hiç sezmesin peri kişi.
 Savaş olsa kılıçlardan akar kan,
 Kellesinden ayrılır nice can,

Er Ziyvargâ kıyanetlik éyleme,
Uzak saparıñnan kelgeysiz aman.

Sonda Zavriya söyledi:

-Mennen ziyat gayrañız Jahān jan,
Duşpanlar etpesin el-jurttı talan,
7900. Men köreyin er jigittiñ védesin,
Ziyvargâ bolmasın sözlerim jalğan.

Bağlarımda qaldı aşılğan gülüm,
Palvanlıqtan joqdur seniñ heş miniñ,
Men eteyin jaqsılıqtı Ziyvargâ,
7905. Şın mért bolsa biler meniñ kédirim.

Er Ziyvar bilmeydi heş bir ilimdi,
Jalgız jangâ salar zorlıq-zulımdı,
Ol peri heş vaktâ bolmaydı qatın,
Körseteyin tilsimattıñ jolını.

7910. Qolımda jarağım, astımda atım,
Körseteyin dévperiniñ aybatın,
Qıyınşılıq körgen mértke jaqsıraq,
Ölgenimşe ayamayman hızmetim.

Sözim tıñlañ hoş kılıklı periyzat,
7915. Şarap işip, men kelgeñşe jeñiz qant,
Qutqarayın aşıklıqtıñ dértinen,
Ziyvardı éyleyin bul dértten azat.

Biz barganda şaşıрмаğay Murgızar,
Er Ziyvargâ bolmağaydı dünya tar,
7920. Biz atlandıq şeri-şaman bağına,
Hoş qalıñız birge oynağan periler.

Er Ziyvar'a ihanet eyleme,
Uzak seferinden gelesin aman.

Sonra Zavriya söyledi:

-Benden fazla gayretiniz Jahan can,
Düşmanlar etmesin eli, yurdu talan,
Ben göreyim er yiğidin sözünü,
Ziyvar'a olmasın sözlerim yalan.

Bağlarımda kaldı açılan gülüm,
Pehlivanlıktan yoktur senin hiç kusurun,
Ben edeyim iyiliği Ziyvar'a,
Gerçek mert ise bilir benim kadrimi.

Er Ziyvar bilmezmiş hiçbir ilimi,
Yalnız cana salar zorluk, zulmü,
O peri hiçbir vakit olmaz kadın,
Göstereyim tılsımın yolunu.

Elimde silahım, altımda atım,
Göstereyim devperinin heybetini,
Çetinlik görmüş merte iyilik,
Ölene kadar acımadan hızmetim.

Sözümü dinleyin hoş kılıklı peri kızı,
Şarap içip, ben gelene kadar yiğün şeker,
Kurtarayım aşıklığın derdinden,
Ziyvar'ı, eyleyeyim bu dertten azat.

Biz varınca çağırma Murgızar'ı,
Er Ziyvar'a olmasın dünya dar,
Biz atlandık çemen bağına,
Hoşçakalın birlikte oynayan periler.

Peri halkında atlanğan jigítke hoş kelipsiz dep pétiya kılıv, köp tilek tilev burında édet emes eken. Jaħan menen asındağı kızları tasasıp saraylarına ketti. Bunı körip Er Ziyvardıñ vatı hoş bolıp, muradına bir jetti. Ekevi atın jetelep, ıysı joldı tötelep, Er Ziyvar menen Zavriya dérvazasın bént etti. Atlarına minip alıp, Gohıbulırğa sapar ekti. Atlanıp turıp, attıñ basın burıp, jan-jağına köz taslap, neşşe jaydan söz baslap, aıllı edi Zavriya, sözine osıp nésiyat bolmasın batır biymurat dep, Ziyvardıñ kevin hoşlap, bir-eki avız söylep turğan usaydı:

-Men aytayın batır Ziyvar nésiyat,
Bul saparda bolsın senin kevin ad,
Bilmegenin köpti senin sultanım,
7925. Tınlasa sözimdi jetersen murad.

Ziyvar deydi halı senin atıñdı,
Ha kötersin senin kevin adıñdı,
Sen adamsa am süt emgen anadan,
Alıp jürme nisent tutpay atındı.

7930. asında joldasıñ bir gözzal jaħan,
Üyrengeñ ilimi, bilimleri kén,
apılsañ adamzat öziñ dünyada,
Miynetli şekkende muayma sultan.

Ekevimiz osılıp mindik érebi at,
7935. Bir atınnan kördim deme aıret,
Ayda atıñ ével baslap Er Ziyvar,
Şın aşık bolsañız körermiz miynet.

Peri halkında atlanan yiğide hoş geldiniz deyip fatiha okumak, çok dilek dilemek eskiden beri adet değilmış. Jahan ile yanındaki kızları dağılıp saraylarına gitti. Bunu görüp Er Ziyvar'ın vakti hoş olup, muradına erdi. İkisi atlarını alıp, eğri yolu çekip, Er Ziyvar ile Zavriya kapısını kilitledi. Atlarına binerek, Gohibulır'a sefer çekti. Atlarına binip, atın başını burup, etrafına göz atarak, nice yerden söz başlatıp, akıllıydı Zavriya, sözüne katıp nasihat olmasın bahadır bîmurat diye, Ziyvar'ın gönlünü hoşlayıp, bir-iki ağız söz söyleyip örnekledi:

-Ben söyleyeyim bahadır Ziyvar nasihat,
Bu seferde olsun senin gönlün ad,
Bilmediğın çoktur senin sultanım,
Dinlesen sözümü erersin muradına.

Ziyvar demiş halk senin adını,
Hak getirsin senin gönöl adını,
Sen insansın çiğ süt emmiş anadan,
Hataya düşme ayrı tutma kadını.

Yanında yoldaşın bir güzel cihan,
Öğrenmiş ilimi, bilimleri çok,
Gafilsin ademoğlu sen dünyada,
Eziyeti çektiğinde bunalma sultan.

İkimiz bir olup bindik Ârabi at,
Bir kadından gördüm deme ahiret,
Sür atını evvel başla Er Ziyvar,
Gerçek aşık iseniz görürüz emeğini.

Kulağıñ sal tağı batır Er Ziyvar,
 İzde qaldı deyip qılmağıl qıyal,
 7940. Bul jollardıñ köpdur aytsam hiylesi,
 Aqılıñdı alar, barsañ ol Aynajamal.

Ayılğan sözlerge er bolsañ inan,
 Qanat baylap uşar astında hayvan,
 Dérqarıñdı jetkeremen tarıqpa,
 7945. İzdegi dostıñnan etpegil guman.

Endigi sözdi esitiñ,
 Ziyvar atlı palvannan,
 Atqa qamşı urğanda,
 Kökke şıqtı burqıp şañ,
 7950. Bir ménzil jol jürgende,
 Hış jetpedi Zavriya,
 Bul habardan tünjilip,
 Mért boldı jollarda sarsañ,
 Jürgeñ jeri batırdıñ,
 7955. Tavdıñ sayla sahrası,
 Bir kün tamam jol jürdi,
 Körinbeydi izinen,
 Zavriyanıñ qarası.
 -Bir şaytannan qutıldım! – dep,
 7960. Şaqaq urıp küledi,
 Gellegardıñ balası,
 Batır mingen güreñşe,
 Éne-mine degeñşe,
 Bes kün tamam jol jürdi,
 7965. Qarsı aldına qaradı,
 Bir déryağa baradı,
 Ağıp turğan sala joq,
 Attan tüsti Er Ziyvar,

Kulağını ver yine bahadır Er Ziyvar,
 Arkada kaldı deyip düşünme hayal,
 Bu yolların çoktur söylesem hilesi,
 Aklını alır, varsan o Aynajamal.

Söylenen sözlere er isen inan,
 Kanat bağlayıp, uçar altında hayvan,
 Gerektiğinde yetişirim darlanma,
 Ardındaki dostundan etme şüphe.

Şimdiki sözü işitin,
 Ziyvar adlı pehlivandan,
 Ata kamçı vurduğunda,
 Göge çıktı tozutup,
 Bir vakit yol gittiğinde,
 Yetişemedi Zavriya,
 Bu gidişten usanıp,
 Mert oldu yollarda bitkin,
 Gittiği yeri bahadırın,
 Dağın sarp sahrası,
 Bir gün boyu yol gitti,
 Görünmedi izinden,
 Zavriya'nın karası.
 -Bir şeytandan kurtuldum! – diye,
 Çok sevinip güldü,
 Kellegârın çocuğu,
 Bahadırın bindiği yağız at,
 Şu bu diyene kadar,
 Beş gün boyunca yol gitti,
 Karşısına baktı,
 Bir deryaya vardı,
 Akıp duruyormuş aralıksız,
 Attan indi Er Ziyvar,

İşeyin suvdan degende,
7970. Suv döngelep baradı.

Hayran bolıp Er Ziyvar,
Zavriyaday kızlardan,
Belgi almay kettim dep,
Ol keynine qaradı.

7975. Aynajamal perige,
Jete almay érmanlı,
Bul dünyadan öttim dep,
Déryanın qorqıp türinen,
Mért kayğığa batadı.

Er jigit kayğığa battı, atının jılavınan uslap, sol jerde kırınlap jattı. Jatıp batır uykıladı, sol zamatta bir sınsığan davıs Er Ziyvardıñ kulağına tal-tal keldi. Közin aşıp qarasa, dögereginde omma turğan, yarım belinen bölünip qalğan, sansız öliklerdi kördi. Bayağı Zavriya kılısın qanlap, turha-tur dep Ziyvarğa, turğan eken üş-tört avız söz aytıp zarlap:

7980. -Dañkı şıqqan Ziyvar atlı sultanım,
Jalgız qaspaq edi seniñ érmanıñ,
Şakaş urdıñ qutıldım dep şaytannan,
Kéne jigit Murgızarğa barganıñ.

Yarıñ Aynajamal barsañ Murgızar,
7985. Bizdi duşpan bilip etipseñ kıyal,
Men bolmasam kespespedi basınđı,
Mına qatar jatқан sansız duşpanlar.

Zavriya – tanısañ bilesañ atım,
Minekey kördiñ be meniñ gayratım,

İçeyim sudan dediğinde,
Su tersine aktı.
Şaşırarak Er Ziyvar,
Zavriya gibi kızzan,
İşaret almadan gittim diye,
Arkasına baktı.
Aynajamal periye,
Ulaşamadan arzulu,
Bu dünyadan göçtüm deyip,
Deryanın korkup görünüşünden,
Mert kayğıya düştü.

Er yiğit kayğıya düştü, atının yularından tutup, orada yana yattı. Yatıp bahadır uyudu, o vakitte bir ağlama sesi Er Ziyvar'ın kulağına ince-ince geldi. Gözünü açıp bakınca, çevresinde hareketsiz duran, yarı belinden bölünmüş sayısız ölüleri gördü. Zavriya kılıcını kanlayıp, dur-dur deyip Ziyvar'a, dururken üç-dört avız söz söyleyip dertlenip:

-Nanı çıkan Ziyvar adlı sultanım,
Yalnız kaçmak idi seniñ isteğın,
Çok sevindin kurtuldum diye şeytandan,
Hani yiğit Murgızar'a vardığın.

Yarin Aynajamal varırsan Murgızar'a,
Bizi düşman bilip etmişsin hayal,
Ben olmasam kesmez miydi başını,
Şu sıra sıra yatan sayısız düşmanlar.

Zavriya – tanırsın bilirsın adımı,
Böyledir gördün mü benim gayretimi,

7990. Meni joldas etpey qaldırsañ keyin,
Jeñe almassan bul jollardıñ zulmatın.

Sekirip turdı ornınan,
Sol vaqıtta Er Ziyvar,
Tar körindi közine,
7995. Jerler menen ol aspan,
İşeyin degen ol suvı,
Ağıl-tegil kızıl qan.
Ölik penen ol qandı,
Körgennen soñ Er Ziyvar,

8000. Qéte eken dep meniki,
Qalmadı mértte jan-iyman,
Sol vaqları bolğanda,
Attıñ basın buradı,
-Ne keltirdiñ kevlıje,

8005. Iras ayt? – dep Er Ziyvar,
Zavriyaday gözzaldan,
Qayta-qayta soradı.
Qulağın sal periyzat,
Şuğıl sözge inanba,

8010. Şuğıl sözge inanıp,
Men boldım bugün biymurat.
Almadım yar öziñnen,
Bağası artıq nésiyat,
Ket degende inanıp,

8015. Jılavdı qağıp, şaptım at,
Bir kün tamam aş jürdim,
Körinbedi qarañız,
Üş kün tamam aş jürdim,
Körinbedi qarañız,

8020. Şiyrin jandı qıynadım,
Erip şuğıl sözine,
Men sumlıqtı oyladım.

Beni yoldaş etmeden bırakırsan sonra,
Yine alamazsın bu yolların karanlığını.

Sekip kalktı yerinden,
O vakit Er Ziyvar.
Dar göründü gözüne,
Yerler ile o gök,
İçeyim dediği o suyun,
Her yeri kızın kan.
Ölü ile o kanı,

Gördükten sonra Er Ziyvar,
Hata imiş benimki,
Kalmadı mertte can, iman,
Bu vakitler olduğunda,
Atın başını çevirdi,
-Ne getirdin gönlüne,
Doğru söyle? -deyip Er Ziyvar,
Zavriya gibi güzelden,
Tekrar tekrar sordu.

Kulak ver peri kızı,
Yalan söze inanma,
Yalan söze inanıp,
Ben oldum bugün bîmurat,
Almadım yar özünden,
Değeri üstün nasihat,
Git dediğinde inanıp,
Dizgin bırakıp, koşturdum at,
Bir gün boyu aç gittim,
Görünmedi karanız,
Üç gün boyu aç gittim,
Görünmedi karanız.

Şirin canı zorladım,
İnanıp yalan sözüne,
Ben kötülüğü düşündüm,

- Şaytan aylap kevlimdi,
Sonı yar dep oyladım,
8025. Jetip kelip déryağa,
İşe almay aqqan suvınan,
Érmanlı bolıp sorladım.
Tulparımdı jılavlap,
Qalıppan sonda uyqılap,
8030. Sol uyqınıñ arasında,
Bir davıs keldi sıñğırlap,
Közimdi aşsam sol zaman,
Jan-jagıma qarasam,
Jatqan ölik ağıp qan,
8035. Bavırım meniñ Zavriya,
Qala körme janımnan,
Tarıqqanda qorğan bol,
Saqlaygór bunday béleden.
Sonda turıp Zavriya,
8040. Tolğay berip sóyledi:
-Şuğıl sözge sen erip,
Şaqaq urıp bir külip,
Bunda kördiñ aqıret.
Jigitliktiñ men-meni,
8045. Bolar basına miynet.
Juvıq körseñ sen meni,
Kelgen sansız bélege,
Körsetermen qéramat,
Mınav jalğız tilsimnen,
8050. Tata almay suvınan,
Şektiñ azap-aqıret.
“Bismilla” dep min atqa,
Ötken iske tévbe et,
Qıymaydı mendey periyzat,
8055. Janıñda jatqan öliklerdi,
Qırğanda kördim maşakat,

Şeytan kaydırıp gönlümü,
Onu yar diye düşündüm,
Ulaşıp deryaya,
İçemeden akan suyundan,
İstekli olup dertlendim.
Tulparımı dizginleyip,
Kaldım burada uyuyup,
O uykunun arasında,
Bir ses geldi ağlamaklı,
Gözümü açtığım zaman,
Etrafıma bakınca,
Yatmış ölü, akmış kan,
Canım benim Zavriya,
Ayrılma yanımdan,
Sıkışınca kale ol,
Saklayıver böyle beladan.
O vakit durup Zavriya,
Seslenip sóyledi:
-Yalan söze sen inanıp,
Çok sevindin bir gülüp,
Burada görüp ahiret.
Yiğitliğin ben-beni,
Olur başına dert,
Yakın görürsen sen beni.
Gelen sayısız belaya,
Gösteririm keramet,
Şu tek tılsımdan,
Tadamadan suyundan,
Çektin azap ahiret.
“Bismillah” diye ata,
Geçmiş işe tövbe et,
Kıymaz ben gibi peri kızı,
Yanında yatan ölüleri,
Kırdığımda gördüm meşakkat,

- Jaņa keldik Er Ziyvar,
Tilsimattūj kénine,
Tüsemiseņ sen bulay,
8060. Endi meniņ aldīma?!
Körseteyin ģayratīm,
Sendey palvan batırġa,
Er küšiņnen payda joķ, -
Sıymadı Zavriya,
8065. Kēlemnen šikķan hatīna,
Men-menlikti oyladıņ,
Türli oyun körseteyin,
Sendey gödek batırġa. –
Sonda turıp Er Ziyvar,
8070. Kızġa ķarap söyledi,
Söyley berip ne dedi:
-Béħerim bazlar jaz ġana,
Kólında tilla saz ġana,
Batır aņķav, er gödek,
8075. Iķtiyarīm bereyin,
Saġan endi ķız ġana.
Bar eken dūnyada,
Kāyġsız meniņ jaslġım,
Közīm menen men kördim,
8080. Seniņ ķılġan doslġıņ,
Men iziņnen jüreyin,
Jolım soldur ķız ġana.
Sen ekenseņ baġda nar,
Basıma salma ķayġı-zar,
8085. Yaki öltir, ya küldir,
Öziņe berdim iķtiyar.
Basımıņ erkin men berdim,
Sendey aķıl danaġa,
Zorlġımnan payda joķ,
8090. Kūdiretim jetpedi,

Yine geldik Er Ziyvar,
Tılsımın özelliġine,
Düştün mü sen böyle,
Şimdi benim önüme?!
Göstereyim ģayretimi,
Senin gibi pehlivan bahadıra,
Er gücünden fayda yok. –
Sıġındı Zavriya,
Kalemnden çıkan yazıya,
Bencilliġi düşündün,
Türlü oyun göstereyim,
Senin gibi aptal bahadıra. –
O zaman durup Er Ziyvar,
Kıza doġru söyledi,
Söyleyiverip ne dedi:
-Baharımı bozar yaz da,
Elinde altın saz da,
Bahadır saf, er aptal,
Kararımı vereyim,
Yalnız sana şimdi kız.
Var imiş dūnyada,
Kayġsız benim gençliġim,
Gözümle ben gördüm,
Senin yaptıġın dostluġu,
Ben izinden gideyim,
Tek yolum budur kız.
Sen imişsin baġda nar,
Başıma salma kayġı-zar,
Ya öldür ya güldür,
Sana verdim kararı.
Başıımın erkini ben verdim,
Senin gibi akıllı bilgine,
Güçlülüġümden fayda yok,
Kudretim yetmedi,

- Burkıp aķķan deryaĝa,
Min atına Zavriya.
Kalkın bolĝan batırım,
Bizge kelgen bélege.
8095. Baslap jürgil aldımda,
Ğayratındı köreyin.
Hiyle kılĝıl deryaĝa.
Sol vaķları Zavriya,
Şakalaķlap küledi,
8100. Aldaĝanın batırdıñ,
İşinen tanıp bileği,
Atına minip ekevi,
Derya boyın jaĝalap,
Bir mezigil jol jüredi.
8105. Aşıkıarday oynasıp,
Bir jaylarĝa keledi,
Aķ séllesi basında,
Bir daraķtıñ tübinde,
Jay namazdıñ üstinde,
8110. Téspisi bar ķolında,
Avzı-bası jalañlap,
Otırĝan jandar köredi.
Kıradı sonđa ol ĝarrı,
Onı menen solına,
8115. Sol vaķtında Er Ziyvar,
Attıñ basın buradı,
Zavriyaday arıvdan,
Bir-eki avız söz benen,
Ğarırının ĝalın soradı.
- JİĜİT: - Ğarırının üstine şavıp barayıķ,
8121. Deryadan ötivdiñ jönin sorayıķ,
Men oylasam jaķsı adam ķusaydı,
Attan tüsip biz ķolınan alayıķ.

- Dönüp akan deryaya,
Bin atına Zavriya.
Kalkan olan bahadıırım,
Bize gelen belaya.
Baş olup yürü önümde,
Gayretini göreyim,
Hile yap deryaya.
O vakit Zavriya,
Çok sevinip güldü,
Aldandıĝını bahadıırım,
İçinden anladı,
Atına binip ikisi,
Derya kıyısı boyunca,
Bir vakit yol gitti.
Aşıkıar gibi oynasıp,
Bir yerlere geldi,
Ak takkesi başında,
Bir ağacın dibinde,
Namazlıĝın üstünde,
Tespahi var elinde,
Aĝzı-bası çıplak,
Oturan birini gördü.
Baktı sonra o ihtiyar,
Saĝı ile soluna,
O vakitte Er Ziyvar,
Atın başını çevirdi.
Zavriya gibi güzelden,
Bir iki aĝız söz ile,
İhtiyarın halini sordu.
- YİĜİT: -İhtiyarın üstüne koşup varalım,
Deryadan geçmenin yolunu soralım,
Benim düşüncem iyi adama benziyor,
Attan inip biz elinden turalım.

ƘIZ: - Ƙayğıraman sendey mérttiñ janını,

8125. Köp savdagerdiñ işken ƙanını,
İnanbağıl ƙolındağı ƙuranga,
Dünya uşın satƙan bul iymanını.

Aldav menen sennen sorar sıbağa,
Sél eglenseñ ƙolın salar jağağa,

8130. Mért bolsañız mañlayınan baylap at,
Ğarrını ılaqtır aƙƙan déryağa.

Batır tuvğan Er Ziyvar,
Zavriyaday arıvdıñ,
Ƙayırmay tilin aladı,

8135. At üstinde panalap,
Jayğa oƙtı saladı.
Şirene berip ökşelep,
Jaydı tartıp ƙaladı.
Eki közdiñ arası,

8140. Ƙaƙ mañlaydan uradı,
Bası teñnen bölindi,
Attan tüsip Zavriya,
Babağa ƙarap juvırdı.
Özi palvan gelleğar,

8145. Sıyrağınan tartadı,
Aynaldırıp basınan,
Babanı suvğa atadı.
Ƙéramatım körgil dep,
Zavriya minip atına,

8150. Déryağa özin tutadı.
Tursın ba endi Er Ziyvar,
Bul da attı saladı.
Éllen vaƙıt bolğanda,
Déryadan ötip baradı,

KIZ: - Kaygılanırım senin gibi mertin canına,

Çok tüccarların içmiş kanını,
İnanma elindeki Kuran'a,
Dünya için satmış bu imanını.

Hile ile senden alır parça,
Biraz oyalansan elini salar yakaya,
Mert iseniz tam alnından vurun,
İhtiyarı yolla akan deryaya.

Bahadır doğan Er Ziyvar,
Zavriya gibi güzelin,
Çevirmeden öğüdünü aldı,

At üstünde eğilip,
Yaya oku taktı.
Bağırıp ökçeleyip,
Yayı çekip bıraktı.

İki gözünün arası,
Tam alnından vurdu.
Başı tenden ayrıldı,
Attan inip Zavriya,
İhtiyara doğru koşturdu.
Kendi pehlivan kellegâr,

Baldırından çekti.
Çevirip başından,
İhtiyarı suya attı.

Kerametimi gör deyip,
Zavriya binip atına,
Deryaya kendini bıraktı.
Dursun mu şimdi Er Ziyvar,
O da atı bıraktı.

Biraz vakit geçince,
Deryadan geçip gitti,

8155. Sol méhéilde Zavriya,

Vaqtın hoşlap Ziyvardın,

-Kutqarıldın mértim, - dep,

Söylep turğan qusaydı:

-At oynatıp astın neşşe daladan,

8160. Sen ekenseñ köz aşpağan palapan,

Qaysarlıqtı mendey kızğa qılmağıl,

Qutqarıldın aldındağı béleden.

Déryağa hélek boldı ne bir batırlar,

Neşşe mértke baba salğan kayğı-zar,

8165. Azat boldın jolın tosqan béleden,

Endi sağan nesip bolsın Murgızar.

Hakka jeter ol babanın nalası,

Oğan joqdur adamzattın şarası,

Uzaq jolğa sapar şekken mért jigit,

8170. Jaqın qaldı Aynajamal qalası.

Kevliñe algansañ aşıklıqtı haq,

Mudam senin hizmetinde tursam taq,

Aldındı kes-keslep şıqqan béleler,

Köziñe körinbey boladı jıraq.

8175. Tağı tıñla joldasıñnıñ sözini,

Sıyqırışı babanın kördiñ özini,

Dévperiniñ on jetti kün uyqısı,

Soğan deyin hérgiz aşpas közini.

Men qarasam üç küñşilik joldı bar,

8180. Qamısı köp, qara batpaq köli bar,

Öziñdi aman ötkizermen bunnan da,

Hér jaylarda naşar demey aqılımdı al.

Orada Zavriya,

Vaktini hoşlayıp Ziyvar'ın,

-Kurtuldun mertim, - deyip,

Söyledi örnekleyp:

-At oynatıp aştın nice ovadan,

Sen imişsin göz açmamış balaban,

Cesurluğu benim gibi kıza yapma,

Kurtuldun önündeki beladan.

Deryaya helak oldu ne bahadırlar,

Nice merte ihtiyar salmış kayğı-zar,

Azat oldun yoluna çıkan beladan,

Şimdi sana nasip olsun Murgızar.

Hakk'a yeter o ihtiyarın kederi,

Ona yoktur ademoğlunun çaresi,

Uzak yola sefer çeken mert yiğit,

Yaklaştı Aynajamal'ın kalesi.

Gönlüne almışsın aşıklığı hak,

Daima senin hizmetinde dursam tam,

Önünü kesip çıkan belalar,

Gözüne görünmeden olur ırak.

Yine dinle yoldaşının sözünü,

Sihirci ihtiyarın gördün özünü,

Devperinin on yedi gün uykusı,

O zamana kadar kimse açmaz gözünü.

Ben baksam üç günlük yolu var,

Kamışı çok, kara bataklık gölü var,

Seni sağlam geçiririm bundan da,

Her yerde çaresiz demeden aklımı al.

Aynajamal uşın köp şektiñ jébir,
 Ta janım şıkkança éylermen sabır,
 8185. Yar degende darğayında jazıldı,
 Endi güder üze almasañ béri bir.

Qalağa barganda kılğaysañ gayrat,
 Jür degende bolma Ziyvar némért,
 Ur degende kesgil bavday basını,
 8190. Duşpanıña körset avır siyaset.

Bul jaylarda joqdur aǵayın, jiger,
 Küşin jıynap şar térepke salǵıl ser,
 Qılış urǵıl ayanbayın malgünge,
 Abırayındı qoldan berme batır er.

8195. Bunı esitip Er Ziyvar,
 Vaqıtı kıızdan hoş bolıp,
 Atqa kamsı uradı,
 Eki bedev qosılıp,
 Héser tavdan asadı,

8200. Suvlıqtı şaynap janıvar,
 Hér tavdı bir basadı.
 Tavdan aqqan bulaqtay,
 Maydanda alıp qaşadı.
 Eki birdey bedev at,

8205. Avızınan köbik şaşadı.
 Mañlaydan terler tögildi,
 Öz terinen tulpardıñ,
 Jal-kekili örildi,
 Omañsanıñ qalası,

8210. On eki dérvazası,
 Bir paqsası altınan,
 Bir paqsası marjannan,
 Bir paqsası gavhardan,

Aynajamal için çok çektin cebir,
 Ta canım çıkana kadar eylerim sabır,
 Yar denen dergahında yazıldı,
 Şimdi umudunu kaybedersen hepsi boş.

Kaleye vardığında gösteresin gayret,
 Yürü deyince olma Ziyvar namert,
 Vur deyince kes ip gibi başını,
 Düşmanına göster ağır siyaset.

Bu yerlerde yoktur ağabey, kardeş,
 Gücünü toplayıp dört bir yana sal baş,
 Kılıç vur acımadan haine,
 Şanını elden verme bahadır er.

Bunu işitip Er Ziyvar,
 Vakti kıızdan hoş olup,
 Ata kamçı vurdu,
 İki Arap atı birleşip,
 Yüksek dağdan aştı,
 Sulağı çiğneyip canavar,
 Her dağı tek tek geçti.
 Dağdan akan pınar gibi,
 Ovada akıp gitti.

İkisi birlikte Arap atları,
 Ağzından köpük saçtı.
 Alından terler döküldü,
 Kendi terinden tulparın,
 Yelesi örüldü,
 Omañsa'nın kalesi,
 On iki kapısı,
 Bir duvarı altından,
 Bir duvarı mercandan,
 Bir duvarı cevherden,

- Jarķırap turġan aldında,
 8215. Éşekeylep taslaġan,
 Er Ziyvarġa k rindi.
 Zavriyaday bilgir kıız,
  olına alıp kitap a,
 Baslay berdi t rli s z.
 8220. Ala bolmas k lleri,
 At jeytuġın  amıstan,
 Bir dem urġan va tında,
 Zavriyaday  asıl zat,
  arsı aldınan  o anlap,
 8225.  ıġa keldi bir tav an.
 Adamzattay kekirdi,
 Ziyvar menen Zavriyanı ,
 Aldına t sıp  uldırap,
 Joldı baslap sekirdi.
 8230.  zi adamzat bolġan so ,
 Ziyvar atlı batır er,
 Bul b leden aybınıp,
 Kelgenine  okindi.
  okinse de ne  ılsın,
 8235. Zavriya ketip baradı.
  ızdı  erip keynine,
 At a  am ı saladı.
 Namazlıġer va tında,
 D rvazanı  aldında,
 8240. Zavriya attan t sedi,
 Atlarının  ılbırın,
 Bir-birine bayladı,
 Eki attı  osa lap,
  alanı  janı k l edi,
 8245. K lge  arap aydadı.
 D rvazaġa baradı,
 Tulġasın alıp  olına,

Parlayıp duran  n nde,
 S slenerek yapılmı ,
 Er Ziyvar'a g r nd .
 Zavriya gibi bilgili kıız,
 Eline alıp kitabı,
 Ba layıverdi t rl  s z.
 Ge ilmez g lleri,
 Atın yediġi kamı tan,
 Bir nefes verdiġi vakitte,
 Zavriya gibi soylu  i i,
 Kar ısından korkarak,
  ıka geldi bir tav an.
 Ademoġlu gibi ge irdi,
 Ziyvar ile Zavriya'nın,
 Hızla  n ne d   p,
 Seke seke  nden gidip,
 Kendi ademoġlu olduktan sonra,
 Ziyvar adlı bahadır er,
 Bu beladan kurtulup,
 Geli ine    ld .
 D   nse de ne yapsın,
 Zavriya gidiyordu.
 Kızın d   p pe ine,
 Ata kam ı vurdu.
  kindi vaktinde,
 Kapının  n nde,
 Zavriya attan indi,
 Atlarının yularını,
 Birbirine baġladı,
  ki atı birle tirerek,
 Kalenin yanı g l idi,
 G le doġru s rd ler.
 Kapiya vardı,
 Kolyesini alıp koynuna,

- Karamay onlı-solına,
 Jeti gılttı saladı.
 8250. Segizlenşi gıltinde,
 Segiz kabat dervaza,
 Bir isimnen aşıldı.
 Jangırğan altın, gümisler,
 Sırtka qarap şaşıldı.
 8255. Kolinan uslap Ziyvardın,
 Dervazadan kiredi,
 Zavriyaday periyzat,
 Azıvları aylangan,
 Barmaqları jabaday,
 8260. Üş aylangan aydarha,
 Minarday bolıp jatıptı.
 Bunı körip Er Ziyvar,
 Vah, darih dep ökindi.
 Sonda turıp Zavriya,
 8265. -Kılıştı kılga al! – dedi, -
 Ayağın kötergen vaqtında,
 Tartar seni demine,
 Jan alqımğa kelgende,
 Kéherlenip sal! – dedi.
 8270. Mérttiñ közi janadı,
 Kolinı kılış aladı,
 Harlatıp tartsa aydarha,
 Hér ayağı bir jerde,
 Tentireklep baradı.
 8275. Küşin jıynap Er Ziyvar,
 Bel buvarın usı dep,
 Almas kılış saladı.
 Tağı urayın degende,
 Bölünip qalğan sol jılan,
 8280. Er Ziyvarday balanı,
 Kuyırıkça orap aladı.

Bakmadan sağ, soluna,
 Yedi kilidi açtı.
 Sekizinci kilidinde,
 Sekiz kat kapı,
 Bir isimden açıldı.
 Sökülen altın, gümüşler,
 Dışarıya doğru saçıldı.
 Elinden tutup Ziyvar'ın,
 Kapıdan girdi,
 Zavriya gibi peri kızı,
 Azıları ağızından çıkmış,
 Parmakları yaba gibi,
 Üç arşın ejderha,
 Minare gibi olup yatmış.
 Bunı görüp Er Ziyvar,
 Vah, eyvah diye üzüldü.
 O zaman durup Zavriya,
 -Kılıcı ele al! – dedi. –
 Ayağını kaldırdığı vakitte,
 Çeker seni nefesine,
 Can boğaza geldiğinde,
 Öfkelenip vur! – dedi.
 Mertin gözü parladı,
 Eline kılıç aldı,
 Sesli çekince ejderha,
 Her ayağı bir yerde,
 Dolaşıp vardı.
 Gücünü toplayıp Er Ziyvar,
 Tam zamanı şimdi diye,
 Elmas kılıç vurdu.
 Bir daha vurayım dediğinde,
 Bölünerek o yılan,
 Er Ziyvar gibi çocuğu,
 Kuyruğa doğru aldı.

- Şırmavıktay şırmalıp,
Dél beline oralıp,
Kattı kısa khaladı.
8285. Bosana almay Er Ziyvar,
Muñın aytıp zarladı:
- Jaraqtan ayrıldım duşpan zorınan,
Öler boldım aydarhanın kolınan,
Éjelge joq eken jigít şarası,
8290. Okıv kör ketpeyin sorlap biyiman.
- Jaqsılığın umıtpaşka berdim şért,
Jardı körmey işte ketti güllén dért,
Nahtaqtan şıqpasın bul şiyрін janım,
Azat éyle gözzal Zavriyaday mért.
8295. Zavriyaday periyzat,
Kanjaların qolğa aladı.
Aybatlanıp aqırıp,
Aydarhağa saladı.
Şıyratılıp quyırığı,
8300. Teñ bölünip khaladı.
Qolınan uslap Ziyvardın,
Neşşe dévdiñ basınan,
Neşşesiniñ avzınan,
Basıp ötip baradı.
8305. Qargıv-qargıv periler,
Üstinen ötip baradı.
Köşelerdi aylanıp,
Bir qapığa kelgende,
Murgızarday janıvar,
8310. Jatır eken uyqıda.
Qépesiniñ üstinen,
Zavriya kelip khaladı.

- Cam güzeli gibi sarılıp,
Tam beline getirip,
İyice sıkıştırdı.
Kurtulamayan Er Ziyvar,
Derdini söyledi:
- Silahtan ayrı kaldım düşman gücünden,
Ölecek oldum ejderhanın elinden,
Ecele yok imiş yiğit çaresi,
Okuyuver gitmeyeyim imansız.
- İyiliğini unutmamaya verdim şart,
Yarı görmeden içte kaldı bütün dert,
Allahsızdan çıkmasın bu şirin canım,
Azat eyle güzel Zavriya mert.
- Zavriya gibi peri kızı,
Hançerini ele aldı,
Heybetlenip bağırıp,
Ejderhaya vurdu.
Ayrılıp kuyruğu,
İkiye bölünüp kaldı.
Elinden tutup Ziyvar'ın,
Nice devin başından,
Nicesinin ağzından,
Basıp geçerek vardı.
Atlaya atlaya periler,
Üstünden geçip vardı.
Sokakları dolaşıp,
Bir kapıya geldiğinde,
Murgızar gibi canavar,
Yatıyormuş uykuda.
Kafesinin üstünden,
Zavriya gelip durdu.

- Topıraqğa dem salıp,
 Qépeske şaşıp jiberdi,
 8315. Habarşısı Murgızar,
 Sol turısında sespesten,
 Bul da qatıp qaladı.
 Şa sıpanıñ üstinde,
 Şa sıpanıñ astında,
 8320. Qızıl güller aşılğan,
 Aq saraydın içinde,
 Altın otav qurılğan.
 Esikleri qubba altın,
 Otavına qarasañ,
 8325. Barlıq jeri quyma altın,
 Oñ jağında on bir qız,
 Sol jağında on bir qız,
 Silesi qatıp qalıptı,
 Ortasına qarasañ,
 8330. Aynajamal peri qız.
 Bunı körip Er Ziyvar,
 Esten tañıp qaladı.
 Bar edi aşık hıylesi,
 Zavriyaday arıvda,
 8335. Kele qılıp aladı.
 Ziyvar tévir bolğan soñ,
 Zavriya turıp söyledi:
 -Jigit degen boladı,
 Añdı körgeñ aş jolbarıs.
 8340. Tastan qaytpay kesedi,
 Qılavsız etip kök almas.
 Basıña isler tüskende,
 Mért Ziyvar jan qoyıp qaş,
 Zavriya der atımdı,
 8345. Ozalda aytım şértini,
 Qız payanlı boladı,

Topraqğa üfleyerek,
 Kafese saçıp gönderdi.
 Habercisi Murgızar,
 O duruşunda sessizce,
 Donup kaldı.
 Hem süprüntünün üstünde,
 Hem süprüntünün altında,
 Kızıl güller açılan,
 Ak sarayın içinde,
 Altın otağ kurulmuş.
 Kapıları saf altın,
 Otağına bakınca,
 Her yeri dökme altın,
 Sağ yanında on bir kız,
 Sol yanında on bir kız,
 Gülüşüp duruyorlardı.
 Ortasına bakınca,
 Aynajamal peri kız.
 Bunı görüp Er Ziyvar,
 Kendinden geçti.
 Var idi aşık hilesi,
 Zavriya gibi güzelde,
 Hilesini yaptı.
 Ziyvar iyi olduktan sonra,
 Zavriya durup söyledi:
 -Yigit dediğin olur,
 Avı gören aç kaplan,
 Taştan dönmez keser,
 Körelip gök elmas.
 Başına işler düştüğünde,
 Mert Ziyvar can bırakıp kaç,
 Zavriya diye adımı,
 Önceden söyledim şartını,
 Kız evli olur,

- Tutsaŋ nésiyatımdı.
 Üške deyin bul Ziyvar,
 Kızğa jaqın baradı.
8350. Qasında turğan Zavriya,
 Köp kızıkqa qaladı.
 Némértligin Zavriya,
 Sol jerlerde bileği.
 “Miyнетim bosqa ketti” dep,
8355. İşinen janıp küyedi.
 Bir gana kese şaraptı,
 Qaltadan alıp Zavriya,
 Er Ziyvarğa beredi.
 Şaraptı işip alğan soŋ,
8360. Mért qusağın keredi,
 Bunı bilip Zavriya,
 Jelkeden tüyip jiberdi.
 Qızıqıp moynın sozadı,
 -Sorqaynağan payındı al! – dep,
8365. Arqası épten qozadı,
 Közi ottay janadı,
 Aynajamal arıvdıŋ,
 Üstine barıp Er Ziyvar,
 Qusağın aşıp quladı.
8370. Qélem alıp kiseden,
 Aynajamaldıŋ qolına,
 Atın aytıp jazadı.
 Buğağınan bir süyip,
 Qolındağı jüzigin,
8375. Bildirmey gana aladı.
 “Orını qurı qalmasın” dep,
 Öz jüzigin saladı,
 Almastırıp jüziklerdi,
 Şıqıp kızdıŋ koynınan,
8380. Bosğağa kelgende,

- Tutarsan nasihatimi.
 Üçe doğru bu Ziyvar,
 Kızın yanına yaklaştı.
 Yanında duran Zavriya,
 Çok şasıp kaldı.
 Namertligini Ziyvar’ın,
 Orada anladı.
 “Emeğim boşa gitti” deyip,
 İçinden yanıp tutuştu.
 Bir tek kase şarabı,
 Cebinden alıp Zavriya,
 Er Ziyvar’a verdi.
 Şarabı içtikten sonra,
 Mert kucağını açtı.
 Bunı anlayıp Zavriya,
 Boynuna sarıldı.
 Arzulayıp boynunu uzattı,
 -Ateşimden payını al! – deyip,
 Arkası iyice yandı,
 Gözü ateş gibi parladı,
 Aynajamal güzelin,
 Üstüne varıp Er Ziyvar,
 Kucağını açıp yıkıldı.
 Kalem alıp cepten,
 Aynajamal’ın eline,
 Adını söyleyip yazdı.
 Gıdısından bir öpüp,
 Elindeki yüzüğünü,
 Fark ettirmeden aldı.
 “Yeri kuru kalmasın” deyip,
 Kendi yüzüğünü taktı,
 Değiştirip yüzükleri,
 Çıkıp kızın koynundan,
 Eşiğe geldiğinde,

- Zavriyaday sol arıv,
 “Pitti işin bala, - dep, -
 Haram sağan kıala” dep,
 Dêvperini basıp-jenşip,
 8385. Kızdın tahamin jep,
 Keselep şarabın işip,
 Zavriyaday sulıvdın,
 Ğayratın kôrip sol zaman,
 Ekevi birge kıosılıp,
 8390. Şıktı ol dêrvazadan,
 Segiz kıabat kıılıptı,
 Burıngıday uradı.
 Atkıa minip Er Ziyvar,
 Zavriyaday arıvdan,
 8395. Bolğan istin juvmağın,
 Uyala berip soradı:
 -Kôzimniñ aldınan ketpes kıos anar,
 Yarga jetpey jolda şektim kıayğı-zar,
 Oyanganda meni tütüp jer edi,
 8400. Uykılap jatқан gilen bahtı kıaralar.
 Periyzat kıız, aldın meniñ tilimdi,
 Erlik ettin, heş kôrmedim miniñdi,
 Aşığma sen jetkizip dünyada,
 Aşıldırdın bêher aldı gülimdi.
 8405. Kıılışınan neşşe jayda aqtı kıan,
 Kevilimde kıalmadı zerre bir érman,
 Kıız kıasına kıayta barsam Zavriya,
 Tağı da almas pa bir akşam miyman.
 -Rêhim éyledim kôzden akқан jasına,
 8410. Endi barıp bolmas onıñ kıasına,

- Zavriya gibi o güzel,
 “Bitti işin çocuk, - deyip, -
 Haram sana kale” deyip,
 Dev periği basıp, yenip,
 Kıızın sofrasından yiyip,
 Kase kase şarabını içip,
 Zavriya gibi güzelin,
 Gayretini görüp o zaman,
 İkisi bir olup,
 Çıktı o kapıdan,
 Sekiz kat kulpu,
 Eskisi gibi vurdu.
 Ata binip Er Ziyvar,
 Zavriya gibi güzelden,
 Olan işin aslını,
 Utanarak sordu:
 -Gözümün önünden gitmez iki nar,
 Yare ulaşmadan yolda çektim kıayğı-zar,
 Uyandığında beni pişirip yer idi,
 Uyuyup yatan bütün bahtı karalar.
 Peri kıız aldın benim öğüdümü,
 Erlik ettin, hiç kôrmedim kusurunu,
 Aşığma sen kavuşturup dünyada,
 Açtırdın ilk bahar gülümü.
 Kılıcından nice yerde aqtı kıan,
 Gönlümde kıalmadı zerre bir arzu,
 Kıız yanına tekrar varırsam Zavriya,
 Yine almaz mı bir akşam misafir.
 -Rahim eyledim gözden akan yaşına,
 Şimdi varmak olmaz onun yanına,

Buringının aytıp ketken sözleri, -
Batırlardıñ miy bolmaydı basında.

Endi barsañ qazan urar gülüne,
Qayğılı sapardı alma tiline,
8415. Éрман menen eki köziñ tört bolar,
Devperiler küş jıynasa beline.

Bunı esitip Er Ziyvar,
Mindi attıñ beline,
Şıqtı kızır şöline,
8420. Batırlar kevinin hoşladı,
Zavriya joldı basladı,
Atqa qamşı basadı,
Bul künlerden şıǵalmay,
Üş kün uday jol jürip,
8425. Erler jaman sasadı.
Bir jaylavğa barganda,
Bayağı ketken ol tavşan,
Qulaqları erbeyip,
Tayın boldı aldınan.

8430. Attıñ jalın taradı,
Hayal da bolsa gelleǵar,
Zavriyaday mért sulıv,
Her bir küñge jaradı.
Tavşan baslap jollardı,

8435. Aldında ketip baradı.
Aqıllı edi Er Ziyvar,
Her mezgildiñ özinde,
Kelerde jürgen jolına,
Şöptiñ basın tüyip ketip,

8440. Belgi etken jaylardan,
Özgerildi jolları,
Qarsı aldında körindi,

Eskilerin söylediği sözleri,
Bahadırların kusur olamazmış başında.

Şimdi varırsan hazan vurur gülüne,
Kaygılı seferi alma diline,
Arzu ile iki gözün dört olur,
Devperiler güç toplarsa beline.

Bunu işitip Er Ziyvar,
Bindi atın beline,
Çıktı Kızır çölüne,
Bahadırlar gönlünü hoşladı,
Zavriya yolu başladı,
Ata kamçı bastı,
Bu günlerden çıkamadan,
Üç gün boyu yol gidip,
Erler yaman şaştı.
Bir yaylaya vardığında,
Önceden giden o tavşan,
Kulakları seçilip,
Göründü karşıdan.

Atın yelesini taradı,
Kadın da olsa kellegâr,
Zavriya gibi mert güzel,
Her bir günde yaradı.
Tavşan başlayıp yolları,
Önlerinde gidip vardı.
Akıllı idi Er Ziyvar,
Her gittiği yerden,
Gelirken gittiği yoluna,
Çöpün başını atarak gidip,
İşaret koyduğu yerlerin,
Değiştirilmiş yolları,
Karşısında göründü,

- Perilerdiñ elleri,
Yarım aqşam vaqtında,
8445. Bir küni keş qaranğı,
Ol qaranğı bolğanda,
Batır aq-tağ boladı,
Oñ qoltıqtan üş adam,
Ayağın jerge tiydirmey,
8450. Köterip mértti aladı,
Altın saray pér tösek,
Tösekti keñnen saladı.
Şarap berdi qolınan,
Anda batır més bolıp,
8455. Qızlarğa qıldı marapat,
Sazı-şevket artınan,
Uyqığa ketti paraqat.
Erteñgisi tağ attı,
Şarap işip qızlar menen,
8460. Méslık qılıp otırğanda,
Uyağa sıqқан күн battı.
Künniñ batқан sağında,
Réhimilin aldı Zavriya.
Qéhérlenip qolına,
8465. Qélemin qoyıp solına,
Sıyqırıp tutıp aldına,
Jer jüzine köz saldı.
Jer jüzine köz salsa,
Aynajamal periyzat,
8470. Ğapıl bolıp qalıptı,
Qolındağı jüzikti,
Onı da birev alıptı,
Sayramaydı Murgızar.
Juvırıp barıp qarasa,
8475. Qalıptı ölöp janıvar.
Dévlerine qarasa,

- Perilerin elleri,
Gece yarısı vaktinde,
Bir gün gece karanlığı,
O karanlık olduğunda,
Bahadır esnedi.
Sağ koldan üç adam,
Ayağını yere değıdirmeyden,
Alıp mertti taşıdı.
Altın saray tüyden döşek,
Döşegi genişçe serdiler.
Şarap verdi elinden,
O zaman bahadır mest olup,
Kızlara gösterdi marifet.
Saz-şevket ardından,
Uykuya gitti rahatça.
Sabahına tan attı,
Şarap içip kızlar ile,
Mest olup kaldığı zaman,
Eve doğan güneş battı.
Güneş battığı zaman,
Cam küresini aldı Zavriya.
Öfkelenip eline,
Kalemini koyup soluna,
Sihirleyip tutup önüne,
Yeryüzüne göz attı,
Yeryüzüne göz atınca,
Aynajamal peri kızı,
Gafil olup kalmış.
Elindeki yüzüğü,
Onu da biri almış,
Ötmüyordu Murgızar'ı,
Koşturup gidip bakınca,
Kalmış ölüp hayvan.
Devlerine bakınca,

- Bası ƙalƒan kesilip,
 Dervazaƒa ƙarasa,
 Aydarha ƙalƒan ol ölip.
8480. Ƙulıp urılƒan sırtınan,
 Bul ƙalay is boldı dep,
 Aynajamal sol peri,
 Anadan neƒe tuvdım dep,
 Bolıptı sonda puşayman,
8485. Dévperini oyatpay,
 Ƙaytıp keldi otavƒa,
 Bolƒan isti bildirmey,
 Duşpanlardı küldirmey,
 Körmegendey juvınıp,
8490. Ayasına ƙarasa,
 Adamzattıƒ atı bar,
 “Horezmniş şeherinde,
 Atam Hésenş a degen,
 Aynajamal arıvƒa,
8495. Aşıkpan, - degen – şeerti bar,
 Arıvsan ƒoy, hay yarım,
 Jüzleriñde bardı ƙal,
 Tamaƒıñnan men süyip,
 Lébleriñnen sordım pal.
8500. Ƙorƒıv menen otavdan,
 Juvırıp şıktım dalaƒa,
 Adamzattı körmegen,
 Jürekleri jarılıp,
 Öldi ƒusıñ Murgızar,
8505. Aydarhanız bar eken,
 Tarttı meni dem şeƒip,
 Ölim aşşı, jan tatlı,
 Ƙéher menen siltedim,
 Şıƒarıp ƒınnan almastı,
8510. Bir sen uşın Ayna ƒız,

Başları kalmış kesilip,
 Kapıya baksa,
 Ejderha ölüp kalmış.
 Kulp vurulmuş dışarıdan,
 Bu iş nasıl oldu deyip,
 Aynajamal o peri,
 Anadan niye doğdum diye,
 Olmuş o zaman pişman,
 Devperiyi uyandırmadan,
 Dönüp geldi otaƒa,
 Olan işi bildirmeden,
 Düşmanları güldürmeden,
 Görmemiş gibi yıkanıp,
 Avcuna bakınca,
 Ademoğlunun adı var,
 “Horezm’in şeherinde,
 Atam Hesen adlı,
 Aynajamal güzele,
 Aşığım, - diye –şartı var,
 Güzelsin be, hey yarım,
 Yüzlerinde vardı ben,
 Damağından ben öpüp,
 Dudağından emdim bal.
 Korku ile otağdan,
 Koşturup çıktım ovaya,
 Ademoğlunu görmemiş,
 Yürekleri yarılıp,
 Öldü kuşun Murgızar,
 Ejderhanız var imiş,
 Çekti beni nefesine,
 Ölüm acı, can tatlı,
 Öfke ile gösterdim,
 Çıkarıp kınından elması,
 Bir senin için Ayna ƒız,

- Kuş, jılandı öltirdim,
 Şığıp kettim qalañnan,
 Qutqarıldım kıız gına,
 Jüz mınlağan béleñnen.
8515. Jer jüzinde jüremen,
 Ömirimdi haqtan tilermen,
 Men ölimge ırızıman,
 İqtiyarıñ arıv” dep,
 Jazğan hatın ol peri,
8520. Qolın jayıp oqıdı.
 Qorra menen bul sözdi,
 Kördi deydi Zavriya,
 Rañımildi tağı aladı,
 Keñlikke talan saladı,
8525. Erinbeydi otırıp,
 Sol vaqtında qarasa,
 Aynajamal periyzat,
 Dévperisin oyatıp,
 Kök aspañga oq atıp,
8530. Ğazday bolıp saylanıp,
 Horezmniñ üstinen,
 Bulay qarap aylanıp,
 Kiyatırğanın köredi.

Endigi sözdi peri patşası Omanşanın kıızı Aynajamaldan esitiñ. Tahtın qurıp, saraydın işine kirip, heş bir tiri jan adamzattı tappay, attıñ izinen başqa nérsege közi túspey, Aynajamal boldı hayran, kıız dévperilerine qarap adamzattı izlep tavıp berin, ol usı döğerekten başqa heş jaqqa ketken joq dep ğazap etti. Dévler qalıp, perileri şar térepti izlep ketti. Zayrat degen kempirdiñ bağında, Ziyvar kiyik bolar aldında, öziniñ savıtın bağıdın bir

- Kuş, yılanı öldürdüm,
 Çıkıp gittim kalenden,
 Kurtuldum kıız yine de,
 Yüz bin tane belandan.
 Yeryüzünde yaşarım,
 Ömrümü haktan dilerim,
 Ben ölüme razıyım,
 Karar senin güzel” diye,
 Yazan yazıyı o peri,
 Elini açıp okudu.
 Falcılık ile bu sözü,
 Gördü dedi Zavriya.
 Cam küreyi bir daha aldı,
 Genişçe bakmak için,
 Erinmedi oturup,
 O vakit baktığında,
 Aynajamal peri kıızı,
 Devperisini uyandırıp,
 Gökyüzüne ok atıp,
 Kaz gibi olup hazırlanıp,
 Horezm’in üstünden,
 Böyle bakıp dolanıp,
 Geldiğini gördü.

Sıradaki sözü peri padişahı Omanşa’nın kıızı Aynajamal’dan işitin. Tahtını kurup, sarayın içine girip, hiçbir diri can ademoğlunu bulamayıp, at izinden başka bir şeye gözü düşmeyip, Aynajamal şaşırdı, kıız dev perilerine bakıp ademoğlunu arayıp buluverin, o şu civardan başka hiçbir yana giden yok diye ğazap etti. Devler kalıp, perileri dört bir yanı aramaya gitti. Zayrat deneni kocakarının bağında, Ziyvar geyik

şakasına ildirip ketken edi. Sol savıttı Aynajamaldıñ Margun degen bir perisi tavıp aldı. Er Ziyvardıñ atın, haslı zatın, savıttıñ qatar öñirine tağılğan tüymesiniñ birevinen oqıp körip, Margun kempirge qarap ne dep söylep turıptı:

-Aşıqlardıñ taza bolğan haq derti,
8535. Miymnıñ ülken bolar hürmeti,
Bilsen eger ırasıñnan kele ber,
Qolımdağı qaysı mérttiñ savıtı?

Sarlap kelgen suvdıñ pittı sağısı,
Sen kempir ekenseñ aqıl danası,
8540. Em bolıptı tamğan qanı jarağa,
Qayda bolar bul savıttıñ iyesi?

Savıt bolmas hayallarğa amanat,
Gazep kıldı Aynajamal periizat,
Janıñ barda tavıp kelgil batırdı,
8545. Bizge dırker Ziyvar atlı adamzat.

Sol vaqları kempiriñ,
Irgıp-ırgıp tüsedı,
-Bilmeymen, - dep, -ant işedi.
Öziñ körgen devperi,
8550. Kempirdiñ jıyğan altının,
Zeri menen gümisin,
Qırık jılğı jemisin,
Sıpırıp qoldan aladı.
İyt quyırıqtay şaşınan,
8555. Tavlap alıp eki dev,
Dıñ aspanga köterip,
Tikkesine uradı.

olmadan önce kendi zırhını bağıñ bir dalına asıp gitmişti. O zırhı Aynajamal'ın Margun denen bir perisi buldu. Er Ziyvar'ın adını, kim olduğunu, zırhın ön tarafına takılmış düğmesinin birinden okuyup gördü. Margun kocakarıya doğru ne deyip söylemiş:

-Aşıkların saf olan hak derdi,
Misafirlerin büyük olur hürmeti,
Bilirsen eğer doğrusundan geliver,
Elimdeki hangi mertin zırhı?

Coşkunca gelen suyun bitti çağlaması,
Sen kocakarı imişsin akıl sahibi,
Em olmuş damlayan kanı yaraya,
Nerededir bu zırhın sahibi?

Zırh edilmez kadınlara emanet,
Gazap etti Aynajamal peri kızı,
Canın sağken bulup gel bahadırı,
Bize gerekli Ziyvar adlı ademoğlu.

O vakit, kocakarı,
Hop oturup kalktı,
-Bilmem, - deyip, -ant içti.
Kendi görmüş devperi,
Kocakarının yıdığı altınını,
Süsü ile gümüşünü,
Kırk yıllık yemişini,
Toplayıp elden aldı.
İt kuyruğu gibi saçından,
Tutarak iki dev,
Çok yükseğe kaldırıp,
Dikine vurdu.

Albaslının birini,
 Aşılınıp iymansız,
 8560. Ol avızına salıptı.
 Dév köterip kiyatırsa,
 Kempir degen biydévlet,
 Murdemler çatıp kalıptı.
 Bunı körip periler,
 8565. Sıyragınan tutadı.
 Mavkın basıp aspanğa,
 Zayrattı toptay atadı.

Endigi sözdi Zavriyadan esitiñ. Ol raħimilin qolına alıp, Aynajamaldıñ pütkil jer jüzin şolın kiyatırğanın anıq körgen edi. Zavriyanıñ kızlarınıñ biri altınnan çaynek-kesesi, téjim berip perilerge, aşdına jaydı désturhan. Araş-şarap keltirdi, hémmesiniñ ortasın işimlik aşka toltırdı. Şarap işip sol jayda, sayran etti periyzat. Bul hızmetti körgen soñ, dévlerdiñ boldı kevlı şad, hızmet etip aldında, şeber edi Zavriya, şıyrin-şeker til menen, sırdı aşıp tasladı. Aytajaş bolğan sözlerin tiyimli etip basladı. Bilmek bolıp barlıq jaydı. Aynajamal periyzattan jol bolsınğa aralastırıp, kevilin alıp barlastırıp, izlegen joğınıñ deregin sorap turğan qusaydı:

-Bağlarında sayrar seniñ Murgızar,
 Jamalıñ körmege boldım intizar,
 8570. Qutlı bolsın bunda başqan qédemiñ,
 Jol bolsındı men soradım periler.

Atıñdı esitip boldı kevlım şad,

Cadının gövdesini,
 Öfkelenip imansız,
 O ağızına koydu.
 Dev kaldırıp dolaştırırken,
 Kocakarı denen bahtsız,
 Konuşamadan donup kalmış.
 Bunı görüp periler,
 Baldırından tuttu.
 Şevkle çıkarıp gökyüzüne,
 Zayrat'ı top gibi attı.

Şimdiki sözü Zavriya'dan işitin. O küreyi eline alıp, Aynajamal'ın bütün yeryüzünü gözetip dolaştığını hemen görmüştü. Zavriya'nın kızlarınıñ biri altından çaydanlık, kasesini, hürmetle eğilip perilere, önüne serdi sofrası. Rakı-şarap getirdi, hepsinin ortasına kadar doldurdu. Şarap içip o yerde, seyran etti peri kızı. Bu hızmeti gördükten sonra, devlerin oldu gönlü şad, hızmet edip önünde, usta idi Zavriya, şirin-şeker dil ile, sırrı açtı. Söyleyecek olduğı sözlerini süsleyip başladı. Bildiğı her şeyi açtı. Aynajamal peri kızından, yolculuğına katılıp, gönlünü alarak öğrenmek için, izlediğı yolunun bilgisini soruyormuş gibi yaptı:

-Bağlarında dolaşır seniñ Murgızar,
 Cemalini görmeye oldım intizar,
 Kutlu olsun burada basan ayağın,
 Yolculuğunuzu ben sordum periler.

Adını işitip oldu gönlüm şad,

Qanday jan eken dep etpedim tékét,
 Qutlı bolsın sapar şegip şığıpsız,
 8575. Bayan éyle barar jeriñ periyzat?

Sen iştirdiñ bir neşşege kayğı-zar,
 Neşşe aşık jollarında griptar,
 Sebep penen siz kelipsiz bağıma,
 Otırıñız, hoş kelipsiz, miymanlar.

8580. Jaqsı qonaq kelse bolar éslı-hal,
 Jaman kelse üyge mélél köz salar,
 Aytar bolsañ men tıñlayın söziñdi,
 Aynajamal bul kevilinde kemlik bar.

Tarıqqanda saylap mindim érebi at,
 8585. Erler bolar qapılıqtan biymurat,
 Bizıñ menen siziñ teñdey jasıñ bar,
 Qurdas jan, qıvantıp jaqsı habar ayt.

Bağımda aşılğan güller lalazar,
 Şın aşıklar qosılğanşa ah urar,
 8590. Qéte bolsa keşir meniñ günayım,
 Aytıñ bizge jıllı jüzden hoş habar.

Teñimsen, bolayın boyıña qurban,
 Aşıvlansañ sen tögersen nañaq qan,
 İsten küyip, zapıranday sargayıp,
 8595. Uzaqqa sozılğan aşıklıq jaman.

Bul sözdi kıız esitip,
 Türli oydı oyladı,
 Tereñge tüsip boyladı.
 Şaytannıñ tilin almadı,
 8600. Dévperisi dalağa,

Nasıl can imiş diye etmedim takat,
 Kutlu olsun sefere çıkışıñız,
 Beyan eyle gittiğın yeri peri kıızı.

Sen saldın bazılarına kayğı-zar,
 Nice aşık yollarında giriftar,
 Sebep ile gelmişsiniz bağıma,
 Oturunuz, hoş geldiniz, misafirler.

İyi konak gelse olur hoş hâl,
 Kötü gelirse eve melal göz salar,
 Söyleyeceksen ben dinleyeyim sözünü,
 Aynajamal bu gönlünde darlık var.

Daraldığımda seçip bindim Arabî at,
 Erler olur gafillikten bîmurat,
 Bizim ile sizin denk yaşımız var,
 Yaşıtıñ, sevindirip iyi haber ver.

Bağımda açılan güller lalezâr,
 Gerçek aşıklar kavuşana dek ah eder,
 Hatam varsa bağışla benim günahımı,
 Söyleyin bize güler yüzden hoş haber.

Dengimsin, olayım boyuna kurban,
 Öfkelenirsen sen dökersin haksız yere kan,
 İçten yanıp, safran gibi sararıp,
 Uzağa uzanan aşıklık yaman.

Bu sözü kıız işitip,
 Türli fikir düşündü,
 Derinlere daldı.
 Şeytanın dilini almadı,
 Devperisini ovaya,

Sayran etip kelsin dep,
Jiberip özi qaladı.
Aynajamal avız söz benen,
Ziyvardan derek soradı.

8605. -Söz aytayın sendey hasıl danağa,
Men atadan jalğız qalğan biynava,
Patşa edim atam ölgeli beri,
Sonda adamzat bargan emes qalama.

Men jatırsam ölgen eken Murgızar,
8610. Aydarha şaŋgırıp bermedi habar,
Aşıklığın aytıp ketken özime,
Horezm elinen batır Er Ziyvar.

Dünya jüzi mağan boldı qaraŋı,
Baska salğan avır qayğı zamandı,
8615. Kılasındı kılıp qalamnan qaşqan,
Sorap keldim Ziyvar atlı miymandı.

Mağan salğan esten şıqpas qayğı-zar,
Endi mennen köşti perilik ajar,
Aşık bolsa ketpes edi janımnan,
8620. Men ölimdi kördim oğan miyasar.

Ağızdı közimnen qanlı jasımdı,
Öltiripti Murgızarday qusımdı,
Tavıp berseñ Ziyvar atlı batırdı,
Qebap kılıp qaqlar edim göşini.

8625. Aynajamal arıvğa,
Sonda Zavriya söyledi:

-Aynajamal, sizge aytar sözim bar,

Seyran edip gelsin diye,
Gönderip kendi kaldı.
Aynajamal ağız söz ile,
Ziyvar'dan haber sordu.

-Söz söyleyeyim senin gibi bilgine,
Ben atadan ayrılmış bahtsızım,
Padişah idim atam öleli beri,
O gündür ademoğlu varmış değıl kaleme.

Ben yatarken ölmüş imiş Murgızar,
Ejderha toz kaldırıp vermedi haber,
Aşıklığını söyleyip gitmiş özüme,
Horezm elinden bahadır Er Ziyvar.

Dünya yüzü bana oldu karanlık,
Başa salmış ağır kaygılı zamanı,
Yapacağını yapıp kalemnden kaçan,
Sormaya geldim Ziyvar adlı konağı.

Bana salmış akıldan çıkmaz kayğı-zar,
Şimdi benden gitti perilik sureti,
Aşık olsa gitmezdi yanımdan,
Ben ölümü gördüm ona layık.

Akıttı gözümnden kanlı yaşımı,
Öldürmüştü Murgızar gibi kuşumu,
Buluverirsen Ziyvar adlı bahadırı,
Kebap yapıp yarar idim döşünü.

Aynajamal güzele,
Sonra Zavriya söyledi:

-Aynajamal size diyecek sözüm var,

Tavsipiñdi jetkeripti aħmak şal,
Aşık bolıp ayday bolğan jüziñe,
8630. Bir şıbın janına salıptı azar.

Sendey kız dep şığıptı ol jurtınan,
Azap şekken, aķıret körgen jutıp ған,
Jürivge jol tappay adaşkan méhél,
Köregine alıp ketken kırık adam.

8635. Neşşe künler jollar jürgen dalada,
Uşırağan jan körmegen bélege,
Seniñ uşın şekken jébir-zulımdı,
Aynalıp kelipti anam bağına.

Sol jerden jegendi soramay tağam,
8640. Ziyvarğa jegeni bolğan ғарақан,
Қéhérленip, duva menen bént etip,
Kiyik қılған гоş jigitti sol anam.

Bir kiyik jetelep keldi atını,
Men öşirdim anam jazğan hatını,
8645. Ser salıp ғарасам турған bir гоzzal,
Soñ sorap tanıdım ғасlı zatını.

Şarap berip tarғанalı қолымнан,
Қırık қыз hızmet etti oñlı-solınan,
Üş kün uday oğan қıldım ziyapat,
8650. Biraқ ol жүrmedi aytқан jolımнан.

Aşık boldım girbiñi joқ etine,
Қар üstine қам tamғanday betine,
Aşılған қушағım ornına түspey,
Қайыр tepti жүregimniñ şetine.

Münasipliğini yetiştirmiş aħmak ihtiyar,
Aşık olup ay gibi olan yüzüne,
Bir ömrüne salmış eziyet.

Sen gibi kız diye çıkmış o yurdundan,
Azap çekmiş, ahiret görmüş yutup kan,
Gitmeye yol bulamayıp şaşırmış yönü,
Yargılamaya alıp gitmiş kırk adam.

Nice günler yollar yürümüş ovada,
Karşılaşmış can görmemiş belaya,
Senin için çekmiş cebir-zulmü,
Dolanıp gelmiş anamın bağına.

O yerden yemiş sormadan yemek,
Ziyvar'a yediği olmuş kara kan,
Öfkelenip dua ile köle edip,
Geyik yapmış koç yiğidi o anam.

Bir geyik ulaşып geldi bağıma,
Ben kaldırdım anamın yaptığı büyüsünü,
Baş salıp bakınca duran bir güzel,
Sonra sorup tanıdım kim olduğunu.

Şarap verip rahatladı elimden,
Kırk kız hizmet etti sağılı, solundan,
Üç gün boyu ona yaptım ziyafet,
Fakat o gitmedi söylediğim yolumdan.

Aşık oldum kirpinin yok etine,
Kar üstüne kan damlamış gibi yüzüne,
Açılmış kucağıma gelmeyip,
Geri çevirdi yüregimin kenarına.

8655. Arzımdı esitgil héy Aynajamal,
 Ƙanjar urdı, ayamadı öz ténin,
 Ol ölgenşe sağan bolğan intizar,
 Aşıvdıñ duvasın oqıdı ƙızlar.

Ol körmedi meni özine miyasar,
 8660. Jaramaydı sennen özge heş bir yar,
 Amanatın alıp ƙaytƙan ƙalañnan,
 Usı kün bizlerge miyman Er Ziyvar.

Şağırayıp aşılğan névşe ƙızıl gül,
 Şaƙasına ƙonıp sayrap tur bülbil,
 8665. Eki miyman hoş kelipsiz bağıma,
 Yaki küldir, yaki öltir, öziñ bil.

Periyzada Aynajamal,
 Bir aƙşamğı tüsinde,
 Eylegen edi Ziyvarğa,
 8670. Appaƙ ténin miyasar.
 -Özim bolsam patşaman,
 Janıma keltirip söylessem,
 Süygen yarım Ziyvardı,
 Dévperi mağan ne ƙılar,
 8675. Kimniñ mende haƙı bar, - dep,
 Zavriyağa ƙarap,
 Ayta berdi şeşilip,
 Er Ziyvar jaylı söz sorap:

-Zavriya, esitkil, aytayın zarım,
 8680. Jigitti körmekti meniñ érmanım,
 Aytıñ mağan haƙıyƙatlıƙ söziñdi,
 Endi aldıma keltir batır miymanıñ.

Bağların aşılıp döngen lalazar,

Arzımı işit hey, Aynajamal,
 Hañcer vurdu, acımadı teni,
 O ölene kadar sana olmuş intizar,
 Dağıtma duasını okudu ƙızlar.

O görmedi beni kendine layık,
 Yaramazmıñ senden başka hiçbir yar,
 Emanetini alıp dönen kalenden,
 Bugün bizlere misafir Er Ziyvar.

Coşup açılmış nice ƙızıl gül,
 Dalına konup ötüşür bülbül,
 İki misafir hoş gelmişsiniz bağıma,
 Ya güldür, ya öldür, kendin bil.

Perizade Aynajamal,
 Bir aƙşamki düşünde,
 Görmüş idi Ziyvar’a,
 Apak tenini layık.
 -Ben padişahım,
 Yanıma getirip konuşsam,
 Seven yarım Ziyvar’ı,
 Devperi bana ne yapar.
 Kimin bende haƙı var, - deyip,
 Zavriya’ya bakıp,
 Söyleyiverdi çözölüp,
 Er Ziyvar’dan söz sorup:

-Zavriya, işit, söyleyeyim derdimi,
 Yiğidi görmekti benim isteğim,
 Söyledin bana haƙikat sözünü,
 Şimdi önüme getir bahadır misafirini.

Bağların açılıp dönmüş lalezâra,

Yar menen söylespey tarķamas ķumar,
8685. D vler kelmey alıp kelgil Ziyvardı,
Eger k rse ķiyametler ķurılar.

Patŗa bolmas d vperige hayaldan,
Bizge amanatı taji-taht, sultan,
Bilip bolmas adam aldındağını,
8690. Diydar ķiyametke ķalmasın miyman.

ŗaķırsanız bunda keler m rt palvan,
Adamzat iŗinde  zi er sultan,
Kelgende bermey-aķ ķoysın s lemin,
Er  zin joķarı tutsa ķatınnan.

8695. Bul s zlerdi esitip,
Zavriya turdı buralıp,
 stine kiygen k ylegi,
P ŗek g ldey oralıp,
N zeri t men baladay,
8700.  iyallanıp,  iylanıp,
S z aytadı Zavriya,
Er Ziyvarđa tolđanıp:

-ŗaşların  iyılđan kelisken sımbat,
Jamalıń bolıptı  ızlarđa ķımbat,
8705. Saŗrađa ketipti d vi, perisi,
Oŗaşada kelsin deydi periyzat.

 ltirer dep şekpe batır uvayım,
Sargaymasın s vle řaŗķan şırayıp,
Meniń menen j rgil yardıń řasına,
8710. Sol yarıńnan men tiledim g nayıp, -

Degen vaķta Er Ziyvar,

Yar ile konuŗmadan geŗmez heves,
Devler gelmeden alıp gel Ziyvar'ı,
Eğer g r rse kıyametler kopar.

Padiŗah olmaz devperiye evli kadından,
Bize emaneti tac-taht, sultanın,
Bilemez insan kaderindekini,
G r nen kıyamete kalmasın misafir.

ŗađırsanız buraya gelir mert pehlivan,
Ademoğlu iŗinde kendi er sultan,
Geldiğinde vermeden bıraksın selamını,
Er kendini yukarı tutsa katından.

Bu s zleri iŗitip,
Zavriya durdu d n p.
 st ne giydiği g mleği,
Sarmaŗık g l gibi sarılıp.
Bakıŗı k   k  ocuk gibi,
Hayal edip, zorlanıp,
S z s yledi Zavriya,
Er Ziyvar'a seslenip:

-ŗaşların yay gibi tavrın zarif,
Cemalin olmuŗ kızlara sevgili,
Sahraya gitmiŗ dev, perisi,
Uzaktayken gelsin dedi peri kızı.

 ld r r diye  ekme bahadır eziyet,
Sararmasın şule saŗan ıŗıđın,
Benim ile y r  yarin yanına,
O yarinden ben diledim g nahını, -

Dediği vakitte er Ziyvar,

- İrgip turdı orınınan,
Altın kamardı buvıp,
Şémsizden şekpen kiyedi,
8715. Eki alma kolında,
Konaklar jatқан sarayğa,
Édep penen baradı.
Kız ornınan turadı,
-Körisiñiz, hanım, - dep,
8720. Ortadağı Zavriya,
Kızdan ruksat soradı.
Kol uzattı Er Ziyvar,
Aynajamal sulıvğa,
Sıñkıldap sırttan külisti,
8725. Peyli tar kızğansaq kızlar,
Eki aşık sol jayda,
Duşpanlarğa bildirmey,
Bir-biriniñ jüzigin,
Eki aşık öz kolına,
8730. İyba menen saladı.
Moyınınan kuşaklap,
Tarsakatıp süyisip,
Şırmavıktay şırmalıp,
Otırısı qaladı.
8735. Kevilinen dértti ketirip,
Mavkın basıp süyisip,
Aşıklık maşkın jetirip,
Otırğanlardıñ üstine,
Samandun degen ol zalım,
8740. Aspandan tüsken béledey,
Jeti kat kökten sekirip,
Sırtkı esikke kelip qaldı,
Aynajamal periyzattıñ,
Jağasına kol saldı.
8745. Kız kolındağı jüzikti,

Doğruldu yerinden,
Altın kemeri sıkıp,
Gösterişli kaftan giydi,
İki elma elinde,
Konakların durduğı saraya,
Edep ile vardı.
Kız yerinden kalktı,
-Görüñüz, hanım, - deyip,
Ortadaki Zavriya,
Kızdan izin istedi.
El uzattı Er Ziyvar,
Aynajamal güzele,
Şakalaşıp arkadan gülüşti,
Gönlü dar kıskanç kızlar,
İki aşık o yerde,
Düşmanlara bildirmeden,
Birbirlerinin yüzüğünü,
İki aşık kendi eline,
Utanarak taktı.
Boynundan sarılıp,
Sessizce sevişip,
Cam güzeli gibi sarılıp,
Eğlenip kaldılar.
Gönlünden derdi götürüp,
Tutkuyla sevişip,
Aşıklığa kapılıp,
Oturmalarının üstüne,
Samandun denen o zalım,
Gökten düşen bela gibi,
Yedi kat gökten sekip,
Arkadaki eşiğe geldi.
Aynajamal peri kızının,
Yakasına el attı,
Kızın elindeki yüzüğü,

-Bergil, alıp keteyin, -dep,

Sonda ne dep turıptı:

-Arzım esit Aynajamal, ey janan,

Köp jıllar bolğan soñ bizlerge sultan,

8750. Murgızardı érman menen öltirip,

Sen bugün ayrıldın patşalıǵınan.

Aşıklık dértine tabalmay dava,

Meniñ menen qus sap şıqtıñ sahrağa,

Aldım başındaǵı altın tajıñdı,

8755. Endi bergil mör saldırgan jüzikti.

Qol juvdıñ başına kelgen bahtıñnan,

Atlap öttiñ siré sönbes saqtıñnan,

Ata jolı ornıñ bosqa qaldırıp,

Sen ayrıldın altın tajı-tahtıñnan.

8760. Duslasıpsız birıñ bülbiñ, birıñ gül,

Sağan nesip boldı Horezmdey el,

Hızmetiñde mudam bolğan dévperi,

Bügingi kün taslap ketti seni tul.

Jüregiñniñ mayın tavıpsañ jas jan,

8765. Ölgenşe sürgeysiz érmansız dévran,

Zélel bermey bizler bunnan keteyik,

Beriñ qoldı, diyardılasıñ hoş aman.

Aynajamal bul sözdi esitip, dévperiler, yarıma zélel bermey ketsin dep, qolındaǵı jüzigin alıp, Samandunga berdi, dévperiler saraydı üş aylanıp, Aynajamaldıñ azasın tutıp, kökti jangırtıp, üş méртебе şaşırap, közden ğayıp boldı. Bir yar dep patşalıqtan ayrılıp,

-Ver, alıp gideyim, -deyip,

Sonra ne demişti:

-Arzımı işit Aynajamal, ey canan,

Uzun yıllar boyu oldun bize sultan,

Murgızar'ı arzu ile öldürüp,

Sen bugün ayrıldın padişahlıǵından.

Aşıklık derdine bulunamaz deva,

Benim ile kuş safında çıktın sahraya,

Aldım başındaki altın tacını,

Şimdi ver mühür yaptıran yüzüğü.

El çektin başına gelen bahtından,

Atlayıp geçtin asla sönmez sahipliğinden,

Atanın yolunu boş yere bırakıp,

Sen ayrıldın altın taç-tahtından.

Karşılaştınız biriniz bülbiñ, biriniz gül,

Sana nasip oldu Horezm gibi el,

Hızmetinde daima olan devperi,

Bugün bırakıp gitti seni dul.

Yüreğinin ayını bulmuşsun genç can,

Ölene kadar süreceksiniz dertsiz devran,

Zarar vermeden bizler buradan gidelim,

Verin eli, yüzleşin vedalaşın.

Aynajamal bu sözü işitip, devperiler yarime zarar vermeden gitsin diye, elindeki yüzüğünü alıp, Samandun'a verdi. Devperiler sarayı, üç dolanıp, Aynajamal'ın matemini tutup, göğü çınlatıp, üç mertebe çağırıp, gözden kayboldu. Bir yar diye padişahlıktan

dünya jüzine sıymay, Aynajamal Er Ziyvardı kıymay, oñaşada ğana söyleser edi. Bir-birinin moynına qolların salısıp, üsti-üsine posa alısıp, ah urğanda avzınan otlar şığıp taji-tahtınan, dünya-malınan ayrılğan hém Horezm elinde, Hésen şanın şehérinde körgen vaqıyasın bir-bir térip kılıp, éne Aynajamal Er Ziyvarğa ne dep turıptı:

-Yar izlep elinen şıgıngan sultan,
Haslıñ adamzatdur ğayratıñ taşkan,
8770. Doslıq sırn bir-bir bayan éyleyin,
Bul jollarda jaqsılıq az, köp jaman.

Tahtan ayrıldım dep kılmayman érman,
Tarıksam dértime sen bolğıl déрман,
Azap şektiñ meniñ uşın dünyada,
8775. Seni qosқан қудайыма ırzaman.

Sen bilmesen meniñ jüregim sızlar,
Janınan jibermes émenğer kızlar,
Ğarrı atañ bende boldı Qalmaққа,
Dévran bolmas bul jaylarda miyasar.

8780. Eliñdi uyqıda şapқandı duşpan,
Tulparıñ jüyrikdur қanatlı қстан,
Irza bolsın қubla ayıñ atañ da,
Halkım deseñ tezirek atlan mért palvan.

Oyıñdı avdar aytқан hér bir sözime,
8785. Tilsim menen körseteyin öziñe,
Méslik қurıp jata bersen Er Ziyvar,
Jaslar tolar seniñ gévhar köziñe.

ayrılıp, dünya yüzüne sığmayıp, Aynajamal Er Ziyvar'a kıymayıp, diğерlerinden uzakta söyleşir idi. Birbirinin boynuna eller atıp, üst üste öpüşüp, ah ettiğinde ağızından ateşler çıkıp tacı-tahtından, dünya malından ayrılışını ve Horezm elinde, Hesen Şah'ın şehrinde gördüğü olayları bir bir tarif edip orada, Aynajamal Er Ziyvar'a ne demiş:

-Yar aramaya elinden çıkan sultan,
Aslın ademoğludur ğayreti taşan,
Dostluk sırnını bir bir beyan eyleyeyim,
Bu yollarda iyilik az, çoktur yaman.

Tahttan ayrıldım diye etmiyorum dert,
Daralınca derdime sen ol derman,
Azap çektin benim için dünyada,
Sana kavuşturan hüdama razıyım.

Sen bilmesen benim yüreğim sızlar,
Yanıñdan göndermez muhafız kızlar,
İhtiyar atan köle oldu Kalmak'a,
Devran olmaz bu yerlerde kıymetli.

Elini uykuda basmıştı düşman,
Tulparın hızlıdır kanatlı kuştan,
Razı olsun yol gösterici ayın atan da,
Halkım dersen tezce atlan mert pehlivan.

Aklını ver söylediğim her bir sözüme,
Tılsım ile göstereyim özüne,
Mestlik edip yatıverirsen Er Ziyvar,
Yaşlar dolar senin cevher gözüne.

Noğaylıdan sel-sel aştı kızıl kan,
Er Ziyvar dep nalis eter sansız jan,
8790. Minseñ batır tulparıñnıñ beline,
Rahmet alarsañ tuvğan halkıñnan.

Aynajamal bul sözdi aytıp bolğan soñ
Er Ziyvar aqılına kelip, kimniñ dos, kimniñ
duşpan ekenin bilip, kızğa qarap, aytıp turğan
kusaydı bir-eki avız juvap:

Kevlimde hoşladıñ körsetip hürmet,
Men uşın Zavriya şekti köp miynet,
Sol baslap aparğan şemen bağına,
8795. Taslap ketsek bolmaspeken aqıret.

Sözimdi tıñlağıl turıp betpe-bet,
Sen jolında etti mağan mirivbet,
Zavriyanı birge alıp ketpesek,
Dünyada adamlar aytpay ma nélet.

8800. Haşında bilimli özi duvağan,
Némérttiñ védesi boladı jalğan,
Dos bilgenmen Zavriyanı özime,
Jürin barıp aytısayık hoş aman.

Éne, Ziyvar menen Aynajamal bul
oylasıqtan keyin jüzleri solıp Zavriyanıñ aldına
bardı, eki aşık kapa bolıp. Bunı körip Zavriya
kéhérsıypın tarttı, tamamı kızları jav-jarağın
alıp, janına jetti. Qolına aldı bérşesi almas oqlı
sarı jay, eger şıkça savaşqa, birevi keler mınğa
tay. Güllén azıq-tülik, jav-jarağın tayınlap soñ,
Zavriya qolına tulğa réhimilin alıp, jer jüzine
köz salıp, Er Ziyvarğa qarap ne dep turıptı:

Nogaylı'dan aktı sel sel kızıl kan,
Er Ziyvar diye dua eder sayısız can,
Binersen bahadır tulparının beline,
Rahmet alırsın doğduğun yurdundan.

Aynajamal bu sözü söyledikten sonra
Er Ziyvar'ın aklı başına gelip, kimin dost,
kimin düşman olduğunu anlayıp, kıza bakıp,
söylemiş örnekleyip bir iki ağız cevap:

Gönlümde hoşladın gösterip hürmet,
Benim için Zavriya çekti çok emek,
O baş olup götürüp çemen bağına,
Bırakıp gitsek onu olmaz mı ahiret.

Sözümü dinle durup karşımda,
Senin yolunda etti bana yiğitlik,
Zavriya'yı yanımıza alıp gitmezsek,
Dünyada adamlar etmez mi lanet.

Aslında bilimli kendi duacı,
Namertin sözü olur yalan,
Dost bilmişim Zavriya'yı kendime,
Yürü varıp yanına vedalaşalım.

İşte, Ziyvar ile Aynajamal bu
düşünceden sonra yüzleri solup Zavriya'nın
önüne vardı, iki aşık tasalıymış. Bunu görüp
Zavriya kederlendi. Tamamı kızların
silahlarını alıp yanına geldi. Eline aldı hepsi,
elmas oklu sarı yay, çıksalar savaşa, birisi gelir
bin kişiye denk. Bütün yiyeceği, silahlarını
hazırladıktan sonra Zavriya eline cam küreyi alıp,
yer yüzüne bakıp, Er Ziyvar'a doğru ne demiş:

-Bağdın güli élván-élván lala ma,
8805. Doslıq kılğan mért ayrılık sala ma,
Külip-oynap ketin meniñ janımnan,
Qosılğan yar bunday qapa bola ma.

Vaqtı jetse sargayıp atar tañ,
Jamalındı körip şıqtı ténen jan,
8810. Qayta-qayta ah urasañ Er Ziyvar,
Kimler saldı kevlizge qayğı, érman?

Duşpan bolsa mértke salar bélemať,
Ekeviñdi qosıp boldı kevilim şad,
Sen muñayıp nege qapa bolasañ,
8815. Oyiñdağı érmanıñdı tezirek ayt.

Sonda turıp Er Ziyvar,
Jılay berdi zar-zar,
-Qévenderim Zavriya,
Aşıqlıqtıñ zardabı,
8820. Kökeyimdi tiledi.
Jaqsınıñ aytқан sözleri,
Aqırı bir kün keledi.
Oqığan adam şamalap,
Aldındağın bileği.

8825. Oqımay nadan qalğannıñ,
Qılğan isi qéyteyin,
Réhimilin alsa qolına,
Dünyadağı körinisti,
Sendey gözzal bileği.

8830. Arıvlığın jarasқан,
Aq jüzinde bardı qal,
Kelgen şığar oyına,
Özine meni Er Ziyvar,

-Bağının güli elvan-elvan lale mi,
Dostluk eden mert ayrılık salar mı,
Güle oynaya gidin benim yanımdan,
Kavuşan yar böyle üzgün olur mu.

Vakti gelince sararıp atar tan,
Cemalini görüp çıktı tenden can,
Tekrar tekrar ah edersin Er Ziyvar,
Kimler saldı gönlüne kayğı, dert?

Düşman olsa merte salar felaket,
İkinizi kavuşturup oldu gönlüm şad,
Sen bunalıp niye üzölürsün,
Aklındaki derdini tezce söyle.

O zaman durup Er Ziyvar,
Ağlayıverdi zâr-zâr,
-Koruyucum Zavriya,
Aşıqlığın sertliği,
Göğsümü deldi.
İyinin söylediği sözleri,
Sonunda bir gün gelir.

Okuyan adam tahmin edip,
Önündekini bilir.
Okumadan cahil kalanın,
Yaptığı işi neyleyim,
Küresini alsa eline,
Dünyada olan biteni,
Senin gibi güzel bilir.
Güzelliğine yakışan,
Ak yüzünde vardı ben.
Gelen çıktı aklına,
Kendine beni Er Ziyvar,

- Körmeydi dep miyasar.
8835. Aldıña bastı koyğanım,
Jalgız janım sav bolsa,
Ortağa salıp doslaqtı,
Birge ölmek érmanım,
Sol vaqtında Zavriya,
8840. Réhimilin qolğa alıp,
Jer jüzine qaradı,
Qiyalın berip köz salıp,
Er Ziyvardıñ elin kördi.
Jılap jürgen esten tanıp,
8845. Mértti joqlap turğan eken,
Ağa, ini, tuvğan halıq,
Bunu anıq bilip Zavriya,
Ziyvarğa qarap irkilmey,
Körgeñin etti jériya:
8850. -Qulak salıp arzım esit Ziyvar jan,
Atlanbasañ sen qılarsañ puşayman,
Qorşap aptı Akjürimdi duşpanlar,
Ziyvar dep jañğırar jer menen aspan.
- İrkilsen elleriñ qurır névbéher,
8855. Nogaylığa duşpan tökken uv-zéher,
Atlanagör tuvıp-ösken jeriñe,
Tez barmasañ qarap qılar Qalmaqlar.
- Dérker emes bul künlerde séver yar,
Sél eglensen olja bolar Nogaylar,
8860. Sen barmasañ halkıñ tüser qullıqqa,
Qartayğanda ata-anañdı körip qal.
- Kölden atıp ğazı, üyrek, sonanı,
Şer tarqatıp qan tökkendi qıralı,

- Görmedi diye layık.
- Önüne çıqtı koyduğum,
Biricik canım sağ olsa,
Ortaya koyup dostluğı,
Birlikte ölmek arzum,
O vakitte Zavriya,
Küresini ele alıp,
Yeryüzüne baktı,
Hayalini verip göz atıp,
Er Ziyvar'ın elini gördü.
Ağlayarak kendini kaybetmişler,
Merti arayıp duruyorlarmış,
Ağabey, kardeş, hemşehriler.
Bunu hemen anlayıp Zavriya,
Ziyvar'a doğru irkilmeden,
Gördüğünü açıkladı:
- Kulak verip arzımı işit Ziyvar can,
Atlanmazsan sen olursun pişman,
Kuşattı Akjürim'i düşmanlar,
Ziyvar diye çınlar yer ile gök.
- Beklersen ellerin kurur ilkbaharı,
Nogaylı'ya düşman dökmüş zehiri,
Atlanıver doğup büyüdüğün yerine,
Tez varmazsan harap eder Kalmaklar.
- Gerekli değil bu günlerde seven yar,
Biraz oyalansan ganimet olur Nogaylar,
Sen varmazsan halkın düşer kulluğa,
İhtiyarlamış ata, ananı gör.
- Gölden vurup kazı, ördek, sunayı,
Dert dağıtıp kan döken silahı,

Dévperiler bul bağima kelalmas,
8865. Aşıvlansam bağım mıñ jıl turadı.

Sol gepti aytıp Zavriya,
Aynajamal arıvğa,
Tayarladı bir attı,
Keskir kılış polattı.
8870. Jeti nardıñ üstine,
Azıq-tülük sayladı,
Jeti nardıñ üstine,
Qariv-jaraq tayladı.
Jeti nardıñ üstine,
8875. Altın, gümis jıynadı.
Tazartpağa jerlerin,
Aspaz, suvşı erlerin,
Üş kün burın Horezm,
Şéhérine aydadı.
8880. Üş küñge deyin Zavriya,
Qızlar menen Er Ziyvar,
Bağı menen saraydı,
Sol kıyamet küñge deyin,
Jan kirmestey bént kılıp.
8885. Dögeregin tilsimatlap,
Zavriya tulparağa minip,
Qız benen Ziyvarğa qarap,
Bir-eki avız söyledi,
Ténde janını kıynap:
8890. -Ziyvar batır, sizge aytar arzım bar,
Sabır éyle jan óltirmey – tök kéhér,
Hiyle menen tutıp alsaq duşpandı,
Naħaķ qanlar bizge bolmas miyasar.

Ziyvar, mélim bolsa jurtıña atıñ,

Devperiler bu bağima gelemes,
Öfkelenirsem bağım bin yıl durur.

Bu lafı söyleyip Zavriya,
Aynajamal güzele,
Hazırladı bir atı,
Keskin çelik kılıcı.
Yedi devenin üstüne,
Yiyecek hazırladı.
Yedi devenin üstüne,
Top-tüfek yükledi.
Yedi devenin üstüne,
Altın, gümüş yükledi.
Temizlemeye yerlerini,
Aşçı, sucu erlerini,
Üç gün önce Horezm,
Şehrine gönderdi.
Üç güne kadar Zavriya,
Kızlar ile Er Ziyvar,
Bağı ile sarayı,
O kıyamet gününe kadar,
Can girmeyecek şekilde kilitleyip,
Çevresini tıslımlayıp,
Zavriya tulpara binip,
Kız ile Ziyvar’a bakıp,
Bir iki avız söz söyledi,
Tendeki canını zorlayıp:

-Ziyvar bahadır, size diyecek arzım var,
Sabır eyle can öldürmeden, dök öfkeni,
Hile ile yakalasak düşmanı,
Haksız kan almak bize olmaz layık.

Ziyvar, malum olsa yurduna adın,

8895. Adam kırmakpedi seniñ muradıñ,
Duşpan göy dep at qoymağıl Qalmaqqa,
Aman barsañ körgil meniñ ğayratım.

Sabır etsen dos boladı köp duşpan,
Adam bolğan biygünadan tökpes kan,
8900. Eki jaqtıñ tınış elin azgırıp,
Bir-birine qarşı qoyğan molla-iyşan.

Elinde alıptı molla-iyşanlar,
Parahat halıqqa salğan qayğı-zar,
Körseteyin barsam sağan küşimdi,
8905. Adamzat kevilini söz benen buzar.

Qılış ursam joya-joya aǵar kan,
Senden mértler köp halqınan ayrılğan,
Sırın aytıp bir-birine jamanlap,
Eki eldi javlastırğan molla-iyşan.

8910. Batır kılar savaş küni erlikti,
Molla isler han qasında pirlikti,
Taypa elde güné bolmas Er Ziyvar,
Esinde saqlağıl avız birlikti.

Qalmaqtıñ elleri – Noǵay elleri,
8915. Avzı ala bolğan öñkey begleri,
Qan tögivge sebepkerdi öltirsen,
Köpşilik halıqtıñ tarqar şerleri.

Hakqa jetsin bul zarım,
Aytıp boldım sözimdi,
8920. Oyğa alğan birdi-yarım.
At oynatqan jırağıñ,
Emenkiyal elleri,

Adam kırmak mıydı senin maksadın,
Duşman diye ad koyma Kalmak’a,
Sağlam varırsan gör benim gayretimi.

Sabır edersen dost olur çoǵu duşman,
Adam olan günahsızdan dökmez kan,
İki yanın huzurlu elini azdırıp,
Birbirine qarşı koyan molla ile mürşit.

Elinde hata etmiş molla, mürşitler,
Refah halka salmış kayğı-zâr,
Göstereyim varınca sana gücümü,
Ademoǵlu gönlünü söz ile bozar.

Kılıç vursan sel olur akar kan,
Senin gibi mertler çok halkından ayrılan,
Sırrını söyleyip birbirini kötöleyip,
İki eli duşmanlaştırmış molla ile mürşit.

Bahadır yapar savaş günü erliǵi,
Molla işler han yanında pirligi,
Dost elde günah olmaz Er Ziyvar,
Aklında tut ağız birliǵini.

Kalmak’ın elleri – Nogay elleri,
Aǵzı ala olan bütün beyleri,
Kan dökmeye sebepli öldürsem,
Kalabalık halkın dağılır dertleri.

Hakk’a varsın bu zârım,
Söylemiş oldum sözümü,
Akla aldığım bir-yarımı.
At koşturan uzağına,
Emenkiyal elleri,

- Bolsın senin bayrağın.
 Bul sözlerdi aytqanda,
 8925. Qızlardın közi jaynadı.
 Astındağı tulparlar,
 Kökke şapşıp oynadı.
 Tavdın bası taradı,
 Künlerdin küni tuvganda,
 8930. Bilimli künge jaradı.
 Şapқан attın dübiri,
 Janğırtıp tavdı baradı.
 Mezgilsiz attı aydadı,
 Miynet etpey, azap şekpey,
 8935. Parahat turmıs qaydadı,
 Quvırmaştay quvırıp,
 Jerdin şaın suvırıp,
 Öziñ körgen Zavriya,
 Jollardı baslap baradı.
 8940. Bunıñ bilgirliğine,
 Er Ziyvar hayran qaladı.
 Üş yarım kün bolğanda,
 Janlağan mılıq davısı,
 Şuvlağan eldin nalası,
 8945. Qulaqtı jarıp baradı.
 Aynalış joldın qıyası,
 Körinbeydi közlerine,
 Jaħannın tolğan dünyası,
 Omıravına qadaladı.
 8950. Oq bolıp halıqtın köz jası,
 Eldin ğamın oylağannın,
 Ömirinşe qımbat bası,
 Gernay, sırnay tartılıp,
 Javdın üni öşejaq,
 8955. Dervazalar aşılp,
 Erlerge jeñis köşejaq,

Olsun senin ödülün.
 Bu sözleri söylediğinde,
 Kızların gözü parladı.
 Altındaki tulparlar,
 Göge koşturup oynadı.
 Dağın başını taradı,
 Günlerin güneşi doğduğunda,
 Bilinen güne ısıldadı.
 Koşan atın gürültüsü,
 Çınlatıp dağa vardı.
 Zamansız atı sürdü,
 Emek vermeden, azap çekmeden,
 Rahat yaşam nerededir,
 Kavurmacı gibi kavurup,
 Yerin tozunu kaldırıp,
 Kendi görmüş Zavriya,
 Yolları başlayıp gitti.
 Bunun bilginliğine,
 Er Ziyvar hayran kaldı.
 Üç buçuk gün olduğunda,
 Çınlayan silah sesi,
 Ağlaşan elin üzüntüsü,
 Kulağı yarıp vardı.
 Kıvrılı yolun sarplığı,
 Görünmedi gözlerine,
 Cihanın dolan dünyası,
 Göğsüne saplandı,
 Ok olup halkın göz yaşı.
 Elin gamını düşünenin,
 Ömrünce aziz başı,
 Mızıka, kaval çaldırılıp,
 Düşmanın ünü kalkacak,
 Kapılar açılıp,
 Erlere zafer kalacak,

- Saraylardın işinen,
 Bir kara şor köp adam,
 Arasına qarasa,
 8960. Bir qolında téspisi,
 Qıdır degen mollası,
 Aqlıgöy Qalmağ danası,
 Édil patşa Hésenniñ,
 Qolın baylap artına,
 8965. Jürse janın azaplap,
 Saqalınan tutadı,
 -Ziyvarın qayda senin?! – dep,
 Basına qamşı uradı,
 Duşpanlardın qolında,
 8970. Köp kısqığa qaladı.
 Bunı körip Er Ziyvar,
 Közleri ottay jaynadı,
 Javdın bergen qorlıgına,
 İşi gij-gij qaynadı.
 8975. At qoyaman Qalmağqa dep,
 Aş arısladay hırladı.
 Sol vaqtında Zavriya,
 Bir-eki avız tésele ayıp,
 Ziyvarğa qarap zırladı:
 8980. -Uşırmağıl başqa qonğan qusımdı,
 Sen dep erttim birge oynanğan kıızımdı,
 Goş jigitke sabırlıqtın paydası,
 Qulağ salıp tıñla meniñ sözimdi.
 Barğan menen basın kespes Qalmağlar,
 8985. Qayta oğan biz salarmız qayğı-zar,
 Keynimizden Jahan kelip jetkenşe,
 Sen bir zaman sabır etkil Er Ziyvar.

- Sarayların içinden,
 Bir kara kuru kalabalık,
 Arasına bakınca,
 Bir elinde tespihi,
 Kıdır denen mollası,
 Akıllı Kalmak bilgini,
 Adil padişah Hesen'in,
 Elini bağlayıp ardına,
 Yürüyünce azap edip,
 Sakalından tuttu,
 -Ziyvar'ın nerede senin?! –deyip,
 Başına kamçı vurdu,
 Düşmanların elinde,
 Çok sıkışıp kaldı.
 Bunu görüp Er Ziyvar'ın,
 Gözü ateş gibi parladı,
 Düşmanın yaptığı horluğuna,
 İçi fokur fokur kaynadı.
 At koşturuyorum Kalmak'a diye,
 Aç arslan gibi kükredi.
 O vakitte Zavriya,
 Bir iki ağız teselli söyleyip,
 Ziyvar'a bakıp söyledi:
 -Uçurma başa konmuş kuşumu,
 Senin için yanıma aldım kızlarımı,
 Koç yiğide sabırlılığın faydası,
 Kulak verip dinle benim sözümü.
 Vardığınla başını kesmez Kalmaklar,
 Tekrar ona biz salarız kaygı-zâr,
 Arkamızdan Jahan gelip yetişene dek,
 Sen biraz sabır et Er Ziyvar.

Atlar şavıp bizler aldık kıranı,
 Juvğarada jigit tappas dünyanı,
 8990. Qılış jumsap, gelle kesip, qan döqip,
 Zar jılatpa qatın menen balanı.

Seniñ uşın men jumsayın zibandı,
 Qırsañ tanımassañ dostı, duşpandı,
 Mért bolğan soñ sennen savğa tileymen,
 8995. Sél sabır et şaqırayın Jaħandı.

Sol vaqları bolğanda,
 Éjayıp sıyqır uradı,
 Zavriyaday periyzat.
 Ğarrı menen kempirdiñ,
 9000. Qatın menen balanıñ,
 Tirişilik etken insanıñ,
 Bul davıstı esitip,
 Aqılman ayrılıp,
 Sam-saz bolıp qaladı.

9005. Şiyrin janın kız Jaħan,
 Halıq qanı uşın qıynadı.
 Urıspazlardı lén qılıvğa,
 Beline küşin jıynadı.
 Attı oynatıp jiberip,

9010. Sansız Qalmağ léskeriniñ,
 Dögeregin üş aylandı.
 Aqırında bul Jaħan,
 Ortağa özin uradı,
 Adam bilmes, közi ilmes,

9015. Şeberligin qıladı.
 Sol ilimniñ küşi menen,
 Janay menen Abağanday,
 Sumlardıñ tilin bayladı.
 İzine erip sansız adam,

Atlar koşturup bizler aldık kıranı,
 Yıkmayla yiğit bulmaz dünyasını,
 Kılıç oynatıp, kelle kesip, kan döküp,
 Dertli ağlatma kadın ile çocuğı.

Senin için ben kullanayım lisanı,
 Kırarsın tanımazsan dostu, düşmanı,
 Mert olan senden hediye dilerim,
 Biraz sabır et çağırayım Jahan'ı.

O vakitler olduğunda,
 Acayip sihir yaptı,
 Zavriya gibi peri kızı.
 İhtiyar ile kocakarının,
 Kadın ile çocuğun,
 Rızkını arayan insanın,
 Bu sesi işitip,
 Aklından ayrılıp,
 Bitkin düşüp kaldı.
 Şirin canını kız Jahan,
 Halk kanı için zorladı.
 Savaşçıları felç etmeye,
 Beline gücünü topladı.
 Atı oynatarak gönderip,
 Sayısız Kalmak askerinin,
 Etrafını üç dolandı.
 Sonunda bu Jahan,
 Ortaya kendini çıkardı,
 Adam bilmez, gözü almaz,
 Ustalığını yaptı.
 Bu ilimin gücü ile,
 Janay ile Abakan gibi,
 Kötülerin dilini bağladı.
 Peşine düşüp sayısız adam,

9020. Ziyvar atlı batırğa,
Bağındık dep zarladı.
Alpıs eki hémeldar,
Jetpis eki möhirdar,
Molla menen iyşannan,
9025. Aldandık dep şuvladı.
Bul oqıvdıñ kúdiretinen,
Qalmaqıtıñ ne bir biyleri,
Mekteptegi balaları,
Ziyvar mértim keldi dep,
9030. Qıvanıp külip oynadı.
Ével urıs, keyin doslıq,
Halıqtıñ işin jayladı.
Gayratın körip Jañannıñ,
Batır tuvğan Er Ziyvar,
9035. Atasın barıp quşaqlap,
Süyip batır zarladı.
Atasınıñ qasında,
Qıdır menen Abaқан,
Qalmaqıtıñ ulı-ağası,
9040. Er Janaydı aynıtқан,
Bir jüz jetpis bar edi,
Qalmaqıtıñ iyşan-mollası,
Bérin qoyday bayladı.
Janın saqlap qalıvğa,
9045. Bayağı javız Qıdır şal,
Köp hiyleler qıladı,
Bası alınar aldında,
Öksip-öksip jıladı.
Alıp barıp Er Ziyvar,
9050. Atasın tahқа mindirip,
Otır ata degende,
-Muradıma jettim, - dep,
Atası enirep bişara,

Ziyvar adlı bahadıra,
Boyun eǵdik diye aǵladı.
Altmış iki yönetici,
Yetmiş iki mühürdar,
Molla ile mürşitten,
Aldandık diye aǵladı.
Bu okumanın kudretinden,
Kalmak'ın her bir beyleri,
Mektepteki çocukları,
Ziyvar mertim geldi diye,
Sevinip gülüp oynadı.
Önce kavga, sonra dostluk,
Halkın içini kapladı.
Gayretini görüp Jahan'ın,
Bahadır doğan Er Ziyvar,
Atasını varıp kucaklayıp,
Öpüp bahadır dertlendi.
Atasının yanında,
Kıdır ile Abakan,
Kalmak'ın ulu ağası,
Er Janay'ı caydıran,
Yüz yetmiş kişi var idi,
Kalmak'ın mürşit ve mollasını,
Hepsini koyun gibi baǵladı.
Canını kurtarmaya,
Eski düşman ihtiyar Kıdır,
Çok hileler yaptı.
Başı alınacağı sırada,
Hıçkıra hıçkıra aǵladı.
Alıp vararak Er Ziyvar,
Atasını tahta oturtup,
Otur ata dediğinde,
-Muradıma erdim, -deyip,
Atası aǵlayıp bîçare,

- Tahtan taslap özini,
 9055. Et betinen kulanadı.
 -Han tuhimı kurasın,
 Bek tuhimı jo k bolsın,
 Halıktıñ eri el uşın,
 Horezmnen mért bolsın,
 9060. Mennen kalsın nésiyat,
 Balam bolgıl salamat, - dep,
 Hésen degen atası,
 Ha k dep ótti dúnyadan.
 Alpıs eki émeldar,
 9065. Jetpis eki móhirdar,
 Alındı dep ornınan,
 Şıngırıp ketti salған jar.
 Sırttan kelgen miyman dep,
 Köziniñ jasın tiyman dep,
 9070. Zavriya kızğa berip,
 Er Ziyvar sonda ıktıyar,
 Han tuhimı kurasın dep,
 Aqtamaqtay arıvdı,
 Ol zıyıkқа mindirdi.
 9075. Bir jüz jetpis mollasın,
 Parahat eldi şuvatқан,
 Adam қanın işivge,
 Şını menen ant aytқан,
 Janlardı darğa astırdı.
 9080. -Uldı ayırdıñ atadan,
 Erdi kıldıñ sergizdan,
 Dos eldi ettiñ sen duşpan, - dep,
 Dümşe molla Kıdırı,
 Gürjilerge tarttırdı.
 9085. -Menmen degen beglerdi,
 Jas baladay eñirettiñ,
 Garrı menen kempirdi,

- Tahttan atıp kendini,
 Yüzüstü yığıldı.
 -Han soyu kurasun,
 Bey soyu yok olsun,
 Halkın eri el için,
 Horezm'den mert olsun,
 Benden kalsın nasihat,
 Yavrum kal selamet, -deyip,
 Hesen adlı atası,
 Hak deyip göçtü dünyadan.
 Altmış iki yönetici,
 Yetmiş iki mülhürdar,
 Alındı diye yerinden,
 Okunup duyurulmuş ferman.
 Dışarıdan gelen misafir diye,
 Gözünün yaşına bakmayın diye,
 Zavriya kıza verdi,
 Er Ziyvar orada kararı.
 Han soyu kurasun diye,
 Aktamak gibi güzeli,
 O, kazığa oturttu.
 Yüz yetmiş mollasını,
 Refah eli ağlatan,
 Adam kanını içmeye,
 Dini ile ant içmiş,
 Canları dara astırdı.
 -Oğlu ayırdın atadan,
 Eri yaptın kederli,
 Dost eli ettin sen düşman, -deyip,
 Sahte Molla Kıdırı,
 Boğalara çekirtti.
 -Ben ben diyen beyleri,
 Küçük çocuk gibi ağlatıp,
 İhtiyar ile kocakarıyı,

- Aş güzendey zarlattıñ,
 Patşa edi Hesenşa,
 9090. Ziyvardayın batırdıñ,
 Halkına kelip ok attıñ,
 Han jazası sol sağan, - dep,
 Abağanday patşanıñ,
 Avzına kazık çaktırdı.
 9095. Başsı bolğan biylerin,
 Érmanlı kılıp öltirdi,
 Molla menen iyşannıñ,
 Er Ziyvar ünin öşirdi.
 On jeti ay degende,
 9100. Qalmaq penen Nogaylı,
 Aralasıp el bolıp,
 Qatın menen balası,
 Oynap külip qosıldı.
 Attıñ basın batırlar,
 9105. Savaş küni buradı.
 Oqıvdıñ küşin Er Ziyvar,
 Sol zamanda sınadı,
 Közi kıymadı Ziyvardıñ,
 Öltirivge Janaydı,
 9110. Jağandı berip Janayğa,
 Édillik penen soradı.
 Halıq uşın tuvılğan,
 Erler kıldı ğayrattı.
 Duşpanların kıyratıp,
 9115. Dévran sürip neşşe jıl,
 Akjürimdey şəhérde,
 Kördi şadlıq zamandı.
 Yadında saqlap Qurbanbay,
 Halıq arasına taratқан,
 9120. Er Ziyvarday déstandı.

- Aç kokarca gibi dertlendirdin,
 Padişah idi Hesen Şah,
 Ziyvar gibi bahadırın,
 Halkına gelip ok attın,
 Han cezası bu sana, -deyip,
 Abakan gibi padişahın,
 Ağzına kazık çaktırdı.
 Başçı olan beylerini,
 Dertli edip öldürdü,
 Molla ile mürşidin,
 Er Ziyvar ününü kaldırdı.
 On yedi ay deyince,
 Kalmak ile Nogaylı,
 Karışıp memleket olup,
 Kadın ile çocuğu,
 Güle oynaya kavuştu.
 Atın başını bahadırlar,
 Savaş günü çevirdi.
 Okumanın gücünü Er Ziyvar,
 O zamanda gördü,
 Gözü kıymadı Ziyvar'ın,
 Öldürmeye Janay'ı,
 Jahan'ı verip Janay'a,
 Adillik ile istedi.
 Halk için doğmuş,
 Erler gösterdi gayreti.
 Düşmanlarını kıvrandırıp,
 Devran sürüp nice yıl,
 Akjürim gibi şehirde,
 Gördü şadlık zamanı.
 Yadında sakladı Kurbanbay,
 Halk arasına yayılan,
 Er Ziyvar adlı destanı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

Bu bölümde yukarıda aktarması yapılan Er Ziyvar adlı destana ait formeller ve motif unsurları incelenecektir. Motif incelemesi yapılırken Stith Thompson'un *Motif Index of Literature* adlı eserindeki verilen motif şeması esas alınmıştır. Saptanan motiflerin destan içerisindeki satır numarası olarak belirtilmiştir.

3.1.1 Er Ziyvar Destanının Konusu

Er Ziyvar destanı Karakalpaklar arasında yayılmış, bilinen önemli bir kahramanlık destanıdır. Destandaki ana düşünce yurdunu dış düşmanlardan korumak, halkların dostluk bağlarını sağlamak, huzur ve refah içinde yaşamaktır. Dostça yaşama emelindeki Horezm hanı Hesên Han ve oğlu Er Ziyvar'ın kahramanlıkları anlatılır.. Destandaki ana subjelerden Kalmak hanı Taktapolat'ın Horezm'e iki kez yaptığı baskın, Horezmliler'in yurtlarını korurken yaptıkları adil ve mert dövüşleri ve en sonunda Kalmak Hanlığı ile Horezm Hanlığı'nın dostluğu ile cefakâr halkların bayındır ve rahat yaşamlarından söz edilir.

Destan kendi içerisinde iki ana olaya ayrılmıştır. İlki, Kalmak hanı Taktapolat ile olan mücadele, ikincisi ise Er Ziyvar'ın aşkını aramak için çıktığı yolda karşılaştığı zorluklardır.

Destan metninde herhangi bir bölümlenme yapılmamasına rağmen biz konu takibinin kolaylığı açısından metnin ana hatları içerisinde başlıklar belirlemeyi tercih ettik.

“Taktapolat ile Savaş” adını verdiğimiz kısımda Kalmak hanı Taktapolat'ın, veziri Abakan'ı Hesên Han'a yollaması ile destan başlar. Abakan, Hesên Han'a Taktapolat'ın Horezm'i ondan istediğini, güzellik ile vermezse Taktapolat'ın zorla alacağını söyler ve kendisine mühlet verir. Bunun üzerine Hesên Han, beylerini toplar ve durumu anlatır. Bu beylerin içinden Sarım adlı bir vezir Taktapolat'ın bir zalim olduğunu güzellikle Horezm'i vermezlerse hepsini kırıp kul edeceğini söyler. Bu konuşmaların üzerine mektepten gelmekte olan Hesên Han'ın oğulları Er Ziyvar ve Janay gelir. Er Ziyvar, asker ve teçhizat yönünden Taktapolat'tan bir eksiklerinin olmadığını savaşmadan yurdu vermeyeceğini söyler ve savaşa hazırlanılır. Savaş günü gelir, saflar çekilir. Evvela, iki tarafın pehlivanları güreş tutarlar. Taktapolat'ın pehlivanı, Hesên Han'ın pehlivanının kafasını mızrağa takar, Hesên Han buna dayanamaz ve mertçe Taktapolat'ın üzerine at koşar. Ordu savaşı başlar, Er Ziyvar bu savaşta bütün hünerlerini gösterir ve Taktapolat'ın askerlerini kırar geçer. Taktapolat savaş meydanından arkasına bile bakmadan Besmezar denen yere kaçar. Burada kısılp kalır.

Abakan ile Kalmak yurdundaki kızı Aktamak’a haber salar. Bütün Kalmakları toplayıp tekrar bir sefer düzenlemesini söyler. Takta’nın emri ile Kalmaklar’daki yaşlı, genç, kadın çocuk herkes toplanır. Aktamak ve 300 bahadır kızı önderliğinde Horezm’in üzerine tekrar sefere çıkılır. Gelen Aktamak’ı karşılayan ve onunla karşılaşacak olan Ziyvar’ın kardeşi Janay olacaktır. Aktamak kız ile Janay at üstünden mızraklaşırlar. Aktamak Janay’ı ağır yaralar. Bu sırada Aktamak, Janay’a aşık olmuştur. Kardeşi yaralanan Ziyvar buna dayanamaz ve Aktamak’ın karşısına çıkıp onu mağlup eder. Öldüreceği sırada Aktamak yalvarır ve Janay’a aşıklığını beyan eder. Babası Heslen Han kızın sözüne inanır. Aktamak’ı bağışlamasını söyler. Sonunda Aktamak bağışlanır. Ziyvar, 300 bahadır kıza yönelir ve onları orada kırıp geçirir. Kalanlar aman diler, affedilir.

“Hesen’in Zaferi” adını verdiğimiz kısımda ise Kalmak’ın ileri gelen beyleri Kalmak halkını ve kendilerini koruma niyetindedirler. Arsarı adlı vezir önderliğinde Taktapolat’ı yakalayıp Heslen Han’a teslim ederek yurtlarını kırılmaktan korumak isterler. Beyler toplanıp Taktapolat’ı esir edip Heslen Han’a teslim ederler. Heslen Han adaletlidir. Taktapolat’ı hanlığına yakışan bir şekilde yargılar. Taktapolat düşmanlığından vazgeçmeyeceğini söyler ve Heslen Han’ın emriyle Taktapolat darağacında sallandırılır

“Kalmaklar’a Yeni Bir Han: Abakan” adını verdiğimiz kısımda Taktapolat’tan sonra Kalmaklar’a yeni bir han gereklidir. Adaletli ve akıllı olan Heslen Han, Kalmaklar’a hanını kendi içlerinden seçecektir. Beyleri toplar ve hanlığa Abakan’ı layık gördüğünü veziri olarak da Janay’ı düşündüğünü söyler ve Kalmaklar’ın düşüncelerini sorar. Kalmak beylerinin hepsi bunu makul görür. Abakan Kalmaklar’a padişah, Janay ise vezir olur. Heslen Han bu hareketiyle hem Kalmak halkına kendini sevdirebilir hem de oğlu Janay ile yönetimdeki gücünü diri tutar.

“Janay’ın Evlenmesi” adını verdiğimiz kısımda Heslen Han, Aktamak kız ile Janay’ı nikahlar ve toy verir. Kalmak elinin dört bir yanından bu toya herkes gelir. Heslen Han namına yakışır bir temaşa düzenler. Kırk gün kırk gece olunca toy nihayete erer. Abakan, Heslen Han’a bağlılık sözü verir, antlaşırlar. Er Janay’ı, Abakan’a emanet edip Horezm yurdundaki kalesine döner. Yurtta onları Er Ziyvar’ın anası Akjulkun karşılar.

“Horezm’e Dönüş” adını verdiğimiz kısımda ise Yurda dönen Heslen Han, Takta’dan aldığı galibiyet şerefine bir toy da Horezm yurdunda verir. Cihanın dört bir yanından bu toya padişahlar, şehzadeler, töreler gelir. Kırk gün kırk gece devam eden toy seksen gün seksen geceye uzar ve nihayete erer. Bu sırada Er Ziyvar o kadar mest olmuştur ki toyun bittiğinden bile haberi yoktur. Hizmetkârları gelip Er Ziyvar’a toyun bittiğini haber verirler.

“Gaipen Gelen Kalender” adını verdiğimiz kısımda Toyun bitmesiyle birlikte Allah hû diye gezinen bir kalender çıkagelir. Hesen Han’a Ziyvar’ı sorar. Hesen, Ziyvar’ın avda olduğunu ve gelmesini beklemesini söyler kalendere. Kalender beklemes ve Ziyvar’ın ava gittiği yere doğru yönelir. Yedi gün orada bekler. Sekizinci günde Ziyvar avdan döner ve kalenderle karşılaşır. Kalendere çeşitli hediyeler verir ancak kalender bakmaz bile bu hediyelere, ne veriyse almaz. Kalender, Ziyvar’a yakışacak güzellikteki kızın ancak bir peri kızı olabileceğini söyler. Onun özelliklerinden, görünüşünden bahseder. O kızın adının Aynajamal olduğunu, Ziyvar’a münasip olan gelinin ancak onun gibi bir peri kızı olabileceğini söyler ve gözden kaybolur.

“Ziyvar’ın Aşıklığı” adını verdiğimiz kısımda Kalenderin sözlerindeki manayı anlayan Er Ziyvar kendinden geçer ve bayılır. Yanındaki kırk yiğit onu sırtlanır ve saraya götürür. Ziyvar çok hastadır. Bir türlü kendine gelemez. Hesen Han, yurttaki tabipleri, hacıları, hocaları, şifacıları, cincileri, üfürükçüleri Ziyvar’a çare bulmaları için toplar ancak hiçbirinin elinden bir şey gelmez. Birkaç gün geçtikten sonra Ziyvar kendine gelir. Uyandığında Er Ziyvar, Aynajamal’ın aşkıyla yanıp tutuşmaktadır. Kızı aramak için Ziyvar, hazırlığını yapar. Anne, babasından izin ister. Ne annesi ne de babası peri yurduna gitmesine razı değildirler ancak Ziyvar karardır. İzin vermezlerse de gidecektir. Bunu anlayan Hesen Han ve anası istemeyerek de olsa razı olur.

“Ziyvar Yolculuğa Çıkar” adını verdiğimiz kısımda ise Anne-babası ve memleketteki herkesle vedalaşıp fatihalarını alır. Böylece Ziyvar uzun yolculuğuna başlar. Bu yolculukta Ziyvar’a tulparı eşlik eder. Nice yüce dağdan aşarlar, nice sarp kayalardan, susuz çöllerden geçerler. Durmadan, dinlenmeden yol giderler. Büyük bir dağı aştiklarında, dağın eteklerinde bağlı bahçeli mermerden yapılmış bir kaleye rastlarlar. Bu kalenin bahçesinde kırmızı güller açmış, ortasında sular akıyormuş. Kazanda pişmekte olan yemeği fark eden Ziyvar seslenir ancak hiç kimseyi göremez ve kazandaki yemekten doyana kadar yer.

“Cadı Ziyvar’ı Geyik Yapar” adını verdiğimiz kısımda kara, çirkin yüzlü, ölmesine az kalmış bir ihtiyar, kaplan gibi kükreyerek koşturup gelir. Kaçmasın diye Ziyvar’ın ayağını bağlar. İzinsiz bağa neden girdiğini, kim olduğunu, gelme niyetini sorar. Ziyvar Horezm’den geldiğini, Hesen Han’ın oğlu olduğunu, Omanşa’nın kızı Aynajamal’a aşıklığını ve onun yurduna gittiğini, bağına girdiği vakitte seslendiğini ancak ses veren kimsenin olmadığını beyan eder. Bunun üzerine kocakarı çok öfkelenir, gözleri ateş gibi yanar. Bu ihtiyar, bir kocakarı değil aslında bir cadı karıdır. Asasını yere vurup Ziyvar’ı geyik suretine sokar.

“Cadıdan Kurtulma” adını verdiğimiz kısımda geyik olduğunu anlayan Ziyvar atına cadıdan kaçıp kurtulmasını söyler. At ipini koparıp kaleden sekerek çıkar ancak cadı bunu

fark edemez. İyice öfkelenen cadı, Ziyvar'ı dilsiz ve kulaksız hale getirir. Cadı uzaklaşır Ziyvar haram bağdan büyük dağa doğru çıkar. Can yoldaşı gök tulpar ona doğru gelir ve koklayarak o geyiğin Ziyvar olduğunu anlar. Ziyvar'ı sırtına alıp yola devam ederler. Yine dağlar aşarlar.

“Zavriya ile Karşılaşma” adını verdiğimiz kısımda yine bir dağı aşıp, eteğine geldiklerinde tekrar çemenli, bağlı bahçeli, güller açılmış bir bağa rastladılar. Bu bağdan türlü türlü yemişler toplayıp yediler. At ile geyiğin bağa girip yemişlerden yediğini Zavriya adlı peri padişahının Suvsıma adındaki hizmetkârı fark eder. Suvsıma, durumu Zavriya'ya beyan eder. Zavriya, hemen geyiği yakalayıp gelmesini ve etinden kebab yapmasını Suvsıma'ya emreder. Suvsıma kırk kız ile kırk hizmetkârı alıp geyiği yakalar ve Zavriya'nın önüne getireceği sırada bu geyikte birtakım tuhafliklar fark eder. Suvsıma, geyiği ademoğluna benzetir. Zavriya'ya bunun bir insan olabileceğinden kuşkulandığını anlatır. Haksız yere kanına girmeyelim der.

“Geyik Suretinden Kurtuluş” adını verdiğimiz kısımda Zavriya bir odaya pamuktan döşek ve yanına ottan döşek sermelerini, yiyecek olarak bir tarafa bal, kebab ve türlü yiyecekler diğer tarafa da çeşitli otlar ve bitkiler koymalarını söyler. Bu geyik eğer gerçekten de insan ise muhakkak ki insanın yediklerinden yiyecektir. Suvsıma, denileni yapar. Geyiği odaya getirir ve geyik gerçekten de evvela baldan yer. Şüpheler haklı çıkar. Bu bir geyik değil geyik suretine gelmiş bir âdemoğlu yani Er Ziyvar'ın ta kendisidir. Zavriya, sihir işlerinde usta bir sultandır. Cadının, Ziyvar'a yaptığı büyüü kaldırır. Ziyvar, orada titreyerek tekrar insan suretine geri döner. Yıllardır bir koç yiğit hayaliyle yaşayan Zavriya, Er Ziyvar'a hemen aşık olur. Onun, Tanrı tarafından kendisine gönderildiğini, dualarının karşılığı olduğunu düşünür. Ziyvar'a aşıklığını beyan eder ancak Ziyvar Omaşa'nın yurdundaki Aynajamal'a aşık olduğunu söyler. Zavriya, Ziyvar'ı kendisiyle evlenmeye ikna etmeye çalışsa da başarılı olamaz. Bu ikna sürecinde Ziyvar'ı tehdit eder. O cadı seni geyik yaptıysa ben it yaparım der. İkisi arasındaki bu diyalog bir süre daha devam eder. Kız, Ziyvar'ı evlenmeye ikna etmeye çalışır, Ziyvar ise bunun mümkün olmadığını gerekirse yar yolunda öleceğini söyler.

“Ölümden Kurtuluş” adını verdiğimiz kısımda kızın ısrarına dayanamayan Er Ziyvar, hançeri çıkartıp kendine saplar. Zavriya, Ziyvar'ın öleceğini anlayıp Jahan adlı hizmetkarına Ziyvar'ı bu durumdan kurtarmasını söyler. Jahan, Ziyvar'a hançeri çekmesini söyler. Ziyvar hançeri çeker ve bir ecel iner. Hançer yarasının yerine çeşitli güllerden ilaç yapan Jahan, bu ilacı yaranın üzerine koyar. Ölmek üzere olan Ziyvar'ı Jahan adlı peri kızı kurtarır.

“Yar Yoluna” adlı kısımda ise ölümden kurtulan Ziyvar, kızlar ile tan atana kadar coşup eğlenir. Aradan biraz zaman geçer. Ziyvar'ın yarası tamamen iyileşir. Zavriya, perilerin

yurdunda çeşitli tehlikelerin olduğunu söyler ve oraya yalnız gitmemesini onun sihir, büyü gibi ilimlerden bîhaber olduğunu, Aynajamal'ın yurduna beraber gideceklerini söyler. Bunu işiten Ziyvar çok sevinir ve tezce yola çıkmak ister. Zavriya, yurdunu Jahan'a emanet eder ve Ziyvar ile hazırlanıp Gohibulır'a (Ayna'nın yurdu) doğru yola çıkarlar.

“Yolculuk” adını verdiğimiz kısımda Zavriya ve Ziyvar yolda giderlerken, Ziyvar birden atına kamçı vurup Zavriya'dan kurtulmaya çalışır. Hızlıca kaçır, arayı iyice açır ve ondan kurtulur. Kurtuldum bir şeytandan diye sevinerek kendi kendine gülüp eğlenir. Derken bir nehir kıyısına gelir. Nehirden su içeyim dediğinde su tersine akmaya başlar. Er Ziyvar, Zavriya'yı yanına almadığını pişman olur, kaygıya düşer. Kaygıya düştükten sonra orada uyuklar. Uyuyan Ziyvar'ın kulağına birtakım sesler gelir. Ziyvar uyanır. Etrafına baktığında her yer belinden bölünmüş sayısız ölüyle doluymuş. Karşısında Zavriya'yı görür. Zavriya, Ziyvar'a sitem eder. Ziyvar, hatasını anlar. Zavriya'nın yanından ayrılmamasını, onu korumasını ister.

“Kaleye Varış” adını verdiğimiz kısımda ise Zavriya ile Ziyvar tekrar atlarına binerler. Yine bir nehir kıyısına gelirler. Burada başında takkesi, elinde tesbihi olan bir ihtiyar görürler. Ziyvar, ihtiyara yardım etmek ister ancak Zavriya, onun bir tüccar avcısı olduğunu, tüccarların kanını içip mallarını aldığını, elindeki Kur'an'a inanmaması gerektiğini söyler ve onu alının ortasından vurmasını ister Ziyvar'dan. Ziyvar, ihtiyarı vurur. Zavriya, bu yerlerde bunun gibi hilecinin çok olduğunu, dikkatli olması gerektiğini Ziyvar'a bildirir. Sonunda Aynajamal'ın kalesine gelirler. Zavriya, kapıdaki yedi tılsımlı kilidi açar. Orada duran ejderhayı görürler. Zavriya, Ziyvar'dan ejderhayı öldürmesini ister.

“Ziyvar, Aynajamal'ı Görür” adını verdiğimiz kısımda ise Ziyvar, ejderhayı öldürmeyi başaramaz ve ejderha Ziyvar'ı yakalar. Ziyvar kurtulamaz. Zavriya'dan yardım ister. Zavriya, eline hançerini alıp ejderhayı ortadan ikiye böler. Bu sırada devler uykudadır. Devlerin habercisi Murgızar kuş da kafesindedir. Zavriya, Murgızar'ın kafesine toprak üfler. Murgızar da donup kalır. Ak saraya girerler. Ziyvar, ortada duran Aynajamal'ı görüp kendinden geçer. Ziyvar, uykuda olan Aynajamal'a yaklaşır. Eline kalem alıp kızın eline adını yazar. Parmağındaki yüzüğü alır, yeri boş kalmasın diye kendi yüzüğünü kıza takar.

“Ayna, Ziyvar'ı Arar” adını verdiğimiz kısımda ise sessizce kaleden çıkıp Zavriya'nın yurduna dönerler. Uyandığında Aynajamal olanlara şaşırır. Eline bakınca âdemoğlunun adını görür: Er Ziyvar. Aynajamal, perilerine Er Ziyvar adlı kişinin bulunması için buyruk verir. Periler, Ziyvar'ı aramaya başlar. Kocakarının bağına gelirler. Kocakarından Ziyvar'ı sorarlar, kocakarı bilmez. Onu, orada öldürürler. Ziyvar'ın zırhını bağda bulurlar. Zırhta, Er Ziyvar'ın Horezmli olduğu yazılıdır. Periler Horezm'e doğru yönelir. Bu sırada olan biteni Zavriya

sihirli küreden izleyip görmektedir. Zavriya, Aynajamal'a bütün olanları anlatır, Ziyvar'ın aşıklığını, başından geçenlerin hepsini tek tek beyan eder. Aynajamal, Ziyvar'ı görmek ister.

“Aşıklar Kavuşur” adını verdiğimiz kısımda ise iki aşık orada görüşürler. İki aşık orada görüşürken Samandun adlı zalim gelir. Aynajamal'ın sultanlığının işareti olan yüzüğü ister çünkü Ayna bir ademoğluna aşık olmuştur ve artık onlara sultanlık edemez. Aynajamal aşkı için tahttan da sultanlıktan da vazgeçer. Yüzüğü verir, iki aşık kavuşur. Bu sırada Zavriya, küreden Horezm'de olup bitenleri görür. Babası Hesen'in esir edildiğini, Ziyvar'ın tezce Horezm'e gidip babasını kurtarması gerektiğini söyler. Zavriya, bu konuda da Ziyvar'a yardım edecektir. Hazırlıklar yapılır.

“Horezm'i Tekrar Kurtarma” adını verdiğimiz kısımda Zavriya, Zavriya'nın hizmetkârı Jahan peri, Ziyvar ve Aynajamal Horezm'e doğru yola çıkar. Zavriya, Ziyvar'a sakın olmasını, hainlik eden Kalmaklar'a düşmanca davranmamasını, bu işi sabrederek kan dökmeden dostça bitirmesi gerektiğini söyler. Horezm halkı da mert Ziyvar'ı beklemektedir. Jahan peri bir sihir yapar, Abakan ve Janay'ın dilleri bağlanır. Kalmak'ın kötü kişileri boyun eğdik Ziyvar'a diye ağlar, yalvarır. Janay, Abakan ile bir olup babası Hesen'e ihanet etmiştir. Horezmliler, bekledikleri Ziyvar'ın geldiğini anlar ve hepsi sevinir.

“Kötüler Cezalandırılır” adını verdiğimiz kısımda ise Ziyvar, bütün kötülüğü, fitneyi çıkartan, iki halkı birbirine düşman eden kişi olan Molla Kıdır ile mürşidini, Abakan ile Janay'ı yakalayıp esir eder. Babasını tekrar tahta oturtur. Babası han soyu kurusun, bey soyu yok olsun, halkın eri Horezm'den er olsun diye nasihat eder ve hak diyerek öbür dünyaya göçer. Ziyvar, Aktamak'ı sürgün edip, ortalığı karıştıranları darağacına astırır. Molla Kıdır'ı boğalara çektirir. Abakan'ın ağzına kazık çaktırır. Bu işte parmağı olan beyleri astırır. Kalmaklar ile Nogaylar, tekrar eskisi gibi bir olup huzurlu bir yaşam sürerler. Ziyvar, kardeşi Janay'ı affeder. Jahan peri ile Janay'ı evlendirir. Akjürim adlı şehirde (Hesen Han'ın şehri) halk şadlık zamanını görür. Destan anlatıcısı Kurbanbay'ın en sonda halk arasında yayılmış bu destanı yadında sakladığını beyan ederek kendi adını zikretmesi ile de destan sona erer.

3.1.2. Er Ziyvar Destanının Coğrafyası

Er Ziyvar destanında geçen olaylar belli bir zamana ait değildir, hangi çağ hangi dönem anlatılır bu konu muallaktır ancak mekan olarak tarihi Horezm havzasında geçmektedir, Horezm havzası Ceyhun Nehri'nin Aral Gölüne döküldüğü yerin her iki yakasında yer alan tarihi bir bölgedir. Bugün İran, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan sınırlarını kapsar.

3.2. Epik Kurallar Yönünden Er Ziyvar Destanı

Türk dünyasında epik destanlar bir geleneğe bağlıdır. Geleneğe bağlı olan her şey gibi destanların da kendi içerisinde uyduğu bir kurallar bütünü vardır. Epik Destanlar belirli bir kural dahilinde ilerler. Türk destanları üzerine yaptığı çalışmalar ile tanınan Özkul Çobanoğlu “Türk Dünyası Epik Destan Geleneği”⁵⁷ adlı çalışmasında, Türk Destanlarında Ortak Motiflerin Sıralanış Düzeni ve Motif İndeksi başlığında 4 daire içerisinde 24 kural belirlemiştir. Biz de bu kuralları gözeterek Er Ziyvar Destanı’nı değerlendirmeyi uygun gördük. Çobanoğlu’nun belirlediği 4 daire ve bu dairelerin alt maddeleri ise şöyledir:

A) Birinci Daire: Kahramanın Doğumu ve Çocukluk Dönemi

- A1. Kahramanın ailesi, yurdu ve halkı hakkında tanıtıcı bilgiler verilip tasvir edilir.
- A2. Destan kahramanının olağanüstü kişiliği ve doğumu.
- A3. Destan kahramanının olağanüstü çocukluk dönemi.
- A4. Kahramanın ilk kahramanlığı.
- A5. Kahramanın müstakbel sevgilisi ile güreşmesi veya aynı kıza talip olan diğer adaylarla yarışma.

A6. Kahramanın sevdiğini alarak yurda dönmesi.

B) İkinci Daire: Kahramanın Kahramanlıkları

- B.1. Kahraman düşmanın saldırısı hakkında haber alır.
- B.2. Kahraman hazırlanır ve sefere çıkar.
- B.3. Kahramanın dövüşmesi.
- B.3.1.1. Kahramanın teke tek dövüşmesi.
- B.3.2.1. Kahramanın başarısızlığa uğraması ve düşmana esir düşmesi.
- B.4. Kahramanın yurduna zaferle dönmesi.

C) Üçüncü Daire: Kahramanın Sevdiklerini Kurtarması

- C.1. Kahramanın sevgilisi veya akrabalarının düşman eline düştüğüne dair haber alması.
- C.1.1.1. Kahraman rüya görür veya benzeri bir işaretle haber alır.
- C.1.2.1. Kahraman aşağılanarak bu durum kendisine bir kişi tarafından bildirilir.
- C.2. Kahramanın sevgilisine bir düşmanın, rakibin veya bir hizmetkârının talip olması.
- C.3. Kahraman sevdiğinin düğününe kılık değiştirerek gizlice gelir ve sevdiğiyile görüşür.
- C.4. Kahraman sevdiğinin düğününde yapılan güreş veya diğer yarışlar esnasında tanınır.

⁵⁷ Çobanoğlu, Özkul (2018). Türk Dünyası Epik Destan Geleneği, Ankara: Akçağ Yayınları.

C.5. Kahraman yurduna döner ve düşmanlarını ve hainleri cezalandırır.

C.6. Kahramanın düğünü ve yapılan şenlikler.

D) Dördüncü Daire: Kahramanın Ölümü

D.1. Kahraman ölümsüzdür.

D.2. Kahraman savaş anında yaralanır ve ölür.

D.3. Kahraman öldükten sonra tekrar dirilir.

D.4. Kahraman intihar eder.

D.5. Kahraman yakalanır ve idam edilir.

A) Birinci Daire: Kahramanın Doğumu ve Çocukluk Dönemi

Er Ziyvar Destanı'nda birinci dairede ele alınan A1. Kahramanın ailesi, yurdu ve halkı hakkında tanıtıcı bilgiler verilip tasvir edilir ve A6. Kahramanın sevdiğini alarak yurda dönmesi maddelerinin bulunduğu görülür. Aşağıda A1. maddesine uyduğunu düşündüğümüz kahramanın yurdu ve halkı ile kahramanın babasının yiğitliğini ve adaletli bir kişi olduğunu belirten dizeleri verdik.

“Buringı zaman vaqtında, Horezm elinde, Akjürim degen çalada, Hesen degen han bar edi. Şahı Hesenin vaqtında Horezmniñ ellerin köp abadan der edi.”

“Geçmiş zaman vaktinde, Horezm elinde, Akjürim adlı şehirde Hesen denen han var idi. Şah Hesen zamanında Horezm elleri çok bayındır derlerdi.”

Destanın hemen giriş kısmında kahramanın babasının hükümrân olduğu Horezm ellerinin Hesen Şah zamanında son derece bayındır ve refah olduğu söylenmiştir. Kahraman da bu sosyal çevrede yaşamaktadır.

170. -Atlanın javdın üstine,

Dep halıqqa jar saladı.

...

3130. Édil edi Hesen han,

Biyleriniñ Qalmaqtıñ,

Sélemin élik aladı.

Bas iyip kelgen biylerge,

Hesen han izzet kıladı

-Atlanın düşmanın üstüne, -

Diye halka yar salar.

Adil idi Hesen Han,

Kalmak'ın beylerinin,

Selamını hemen aldı.

Baş eğip gelen beylere,

Hesen Han izzet etti.

Bu dizelerden de anlaşılacağı gibi kahramanın babası Hesên Han adaletli, mert, yiğit bir bahadır ve düşman kavmin beylerinin selamını alan, onları izzet ile yüce gönüllük ile karşılayan bir hükümdardır.

Kahramanın annesi olan Akjulkın hakkında ise metinde akıllı ve oğlunu çok seven cefakâr bir anne olması dışında bir bilgi bulunmamaktadır.

6210. Er Ziyvardın anası, Er Ziyvar'ın annesi,
Akıllı edi Akjulkın, Akıllı idi Akjulkın,

Kahramanın kardeşi ve aynı zamanda silah arkadaşı olan Er Janay hakkında ise;

Lêşkerge başı Er Janay,	Askere başçı Er Janay,
Enjiregen er edi,	Vicdanlı er idi,
Sansız lêşkerlerine,	Sayısız askerlerine,
750. Mérdanalık beredi.	Mertlik verdi.
Qarağay nayza qolğa alıp,	Çamdan mızrak ele alıp,
Arısladay ınırıp,	Arslan gibi kükreyip,
Buvırqanıp bursanıp,	Giyinip hazırlanıp,
Muzday temir qursanıp,	Buz gibi demir kuşanıp,
755. Tulparağ qamşı basadı,	Tulpara kamçı vurur,
Kökiregi tasadı.	Gönlü coşar.
Gevirler körıp batırdı,	Düşmanlar görüp bahadırı,
Aqılınan sasadı,	Aklından şaştı,

Bu dizelerde de açıkça görüldüğü üzere Ziyvar'ın kardeşi Er Janay vicdanlı, yürekli, mert ve bahadır bir kişilik olarak tanıtılmıştır.

Er Ziyvar Destanında birinci dairede rastladığımız diğer bir madde ise, A6. Kahramanın sevdiğini alarak yurda dönmesi maddesidir. Destanda Ziyvar, sevdiği Aynajamal'ı alarak yurduna döner.

Sözimdi tınlağıl turıp betpe-bet,	Sözümü dinle durup karşımda,
Sen jolında etti mağan mirivbet,	Senin yolunda etti bana yiğitlik,
Zavriyanı birge alıp ketpesek,	Zavriya'yı yanımıza alıp gitmezsek,
Dünyada adamlar aytpay ma nélet.	Dünyada adamlar etmez mi lanet.

8800. Haslında bilimli özi duvağan, Némérttiñ védesi boladı jalğan, Dos bilgenmen Zavriyanı özime, Jürin barıp aytısayık hoş aman.	Aslında bilimli kendi duacı, Namertin sözü olur yalan, Dost bilmişim Zavriya'yı kendime, Yürü varıp yanına vedalaşalım.

B) İkinci Daire: Kahramanın Kahramanlıkları

Er Ziyvar Destanı'nda en çok karşımıza çıkan maddeler bu daire içerisinde. Er Ziyvar bir kahramanlık destanıdır ve doğal olarak da destanda Ziyvar'ın kahramanlıkları anlatılmaktadır. Çobanoğlu'nun ikinci dairede sıraladığı maddelerin tamamı Er Ziyvar Destanında bulunmaktadır.

B.1. Kahraman düşmanın saldırısı hakkında haber alır:

8840. Réhimilin qolğa alıp, Jer jüzine qaradı, Qiyalın berip köz salıp, Er Ziyvardıñ elin kördi. Körgeñin etti jériya: ...	O vakitte Zavriya, Küresini ele alıp, Yeryüzüne baktı, Hayalini verip göz atıp, Er Ziyvar'ın elini gördü. Gördüğünü açıkladı:
8850. -Qulaq salıp arzım esit Ziyvar jan, Atlanbasañ sen qılarsañ puşayman, Qorşap aptı Akjürimdi duşpanlar, Ziyvar dep jañğırar jer menen aspan.	-Kulak verip arzımı işit Ziyvar can, Atlanmazsan sen olursun pişman, Kuşattı Akjürim'i düşmanlar, Ziyvar diye çınlar yer ile gök.
8855. Noğaylığa duşpan tökken uv-zéhér, Atlanagör tuvıp-ösken jeriñe, Tez barmasañ qarap qılar Qalmaqlar.	Beklersen, ellerin kurur ilkbaharı, Nogaylı'ya düşman dökmüş zehiri, Atlanıver doğup büyüdüğün yerine, Tez varmazsan harap eder Kalmaklar.

Burada Ziyvar'ın eline düşmanın saldırdığı haberini Zavriya kendisine verir. Bu düşmanın eline yaptığı ikinci ihanettir. İlk düşman saldırısını Ziyvar mektepten dönerken toplaşan bey meclisinde kendisi öğrenir.

B.2. Kahraman hazırlanır ve sefere çıkar: Destanda Er Ziyvar üç kez sefere çıkar. Bunların birincisi Kalmak hanı Taktapolat'ın üzerine yaptığı sefer, ikincisi aşkını aramak için çıktığı sefer-yolculuk ve üçüncüsü ise babası Hesen'in Kalmaklar'a hükümdar olarak seçtiği ancak kendisine ihanet edip Hesen Han'ı esir eden Abakan üzerinedir.

...	
Dedi de Ziyvar köp turmay,	Dedi de Ziyvar çok durmadan,
735. Saylanıp şıktı maydanğa,	Hazırlanıp çıktı meydana,
Ziyvar menen Er Janay,	Ziyvar ile Er Janay,
Hésennen ruhsat aladı.	Hesen'den izin aldı,
Tulpardı jolğa saladı,	Tulparı yola saldı,
Astındağı atlardı,	Altındaki atları,
740. Qubılıp oynap baradı.	Sekerek oynayıp gitti.
Bulardı körip Hésenniñ,	Bunları görüp Hesen'in,
Léşkerleri izinen,	Askerleri peşlerinden,
Bérşesi gavlap eredi.	Hepsi bağırıp geldi.
Mértler menen qosılıp,	Mertler ile bir olup,
745. Taqtapolat batırdıñ,	Taktapolat bahadırın,
Léşkerine keledi.	Askerine yetiştı.
Léşkerge başşı Er Janay,	Askere başçı Er Janay,
Enjiregen er edi,	Vicdanlı er idi,
Sansız léşkerlerine,	Sayısız askerlerine,
750. Mérdanalıq beredi.	Mertlik verdi.
Qarağay nayza qolğa alıp,	Çamdan mızrak ele alıp,
Arısladay ınıranıp,	Arsıan gibi kükreyip,
Buvırqanıp bursanıp,	Giyinip hazırlanıp,
Muzday temir qursanıp,	Buz gibi demir kuşanıp,
755. Tulparağamşası basadı,	Tulpara kamçı vurup,
Kökiregi tasadı.	Gönlü coşar.

Satırlarından da anlaşılacağı üzere baskın yiyen babası Hesen'den izin alarak düşmanın üzerine doğru hazırlanarak askerlere baş olup sefere çıkar.

Er Ziyvar'ın ikinci sefer hazırlığı ise gaipten gelen Kalender'in bildirdiği üzere dev periler diyarı Gohibulur'daki sevdiği peri kızı Aynajamal'ı bulmaya gittiği seferdir. Ziyvar bu sefer için anne ve babasından izin ister. Anne ve babası gönülsüz de olsa peri kızını bulmaya

niyet etmiş Ziyvar'ı zapt edemeyeceklerini bildikleri için izin verip dua ederler. Er Ziyvar yurdundaki büyük küçük herkesle vedalaşıp yola hazırlanır. Er Ziyvar bu sefere can yoldaşı tulparı ile çıkar.

...

Altın tahta Hesen atam amanda,
Bahıtı taymağan heş bir zamanda,
6330. Atamnıñ kostarı eki jaħanda,
Julķun anam, ķorġenimşe, hoş bolıñ.

Altın taht Hesen atam ile ġuvende,
Bahtı kaymamış hiçbir zamanda,
Atamnın yarı iki cihanda,
Julkun anam, ġorüşene dek hoşça kalın.

Dedidağı Er Ziyvar,
Astındağı tulpardıñ,
Dizginin ġolğa aladı.
6335. Attıñ basın oñġarıp,
“Şüv!” dep jolğa saladı.

Dediğinde Er Ziyvar,
Altındaki tulparın,
Dizginini ele aldı.
Atın başını düzeltip,
“Şuv!” diye yola saldı.

Jürisine tulpardıñ,
Ėanat ġılmaı baradı.
Tebiñgige tebinip,
6340. “Şüv janıvar, şüv!” dedi.

Gidişine tulparın,
Kanaat etmedi.
Deri astara atlayıp,
“Şuv hayvan, şuv!” dedi.

Astındağı kök tulpar,
Onnan sayın ġüvledi,
Ėos ġanatın ġomladı,
Tabanı jerge tiymedi,
6345. Buvdannan tuvġan janıvar,
Batpaķ şıķsa nağada,
Ėuyrıġım ılas bolar dep,
Espe-espe ġumlardan,
Espelep kelip jortadı.

Altındaki gök tulpar,
Ondan sonra ġürledi,
İki kanatını açtı,
Tabanı yere deġmedi,
Melezden doġmuş hayvan,
Batak çıksa rastgele,
Kuyruġum balķık olur diye,
Sarmal sarmal kumlardan,
Bükülüp gelip koşturdu.

6350. Doynağı taşķa tiygen soñ,
Ébten jonı ġızadı,
Ėün ötken sayın janıvardıñ,
Şabısları artadı.
Taban jol menen tarıstı,

Toynağı taşķa deġdikten sonra,
Hepten arkası yandı,
Ėüneş ġeçtikten sonra hayvanın,
Koşması hızlandı.
Altındaki yol ile yarıştı,

6355. Töbesinen ġıyalap,
Uşķan ġus penen jarıstı.

Tepesinden ġeçen,
Uķan kuş ile yarıştı.

Er Ziyvar'ın yaptığı üçüncü sefer ise öz yurdu olan Horezm üzerinedir. Horezm'de Molla Kıdır isimli zat Horezm ellerini karıştırmış ve birbirine düşürmüştür. Kalmuklar'ın beyleri Abakan önderliğinde Hesên Han'ı tahttan indirip esir etmişlerdir. Kalmuklar'ın padişahı Abakan ve veziri Janay, Hesên Han'a verdikleri sözü tutmamışlardır. Hesên Han oğlu Janay tarafından da ihanete uğramıştır. Horezm düşmanlar tarafından kuşatılmış Horezm halkı esir edilmiştir. Ziyvar'ın dostu Zavriya bu olayları sihirli küresine bakarak görür ve Ziyvar'a haber verir. Ziyvar zaman kaybetmeden dostu Zavriya ve peri kızları ile Horezm'in üzerine sefere çıkar.

...

Sol vaktında Zavriya,
8840. Réhimilin kolğa alıp,
Jer jüzine qaradı,
Qiyalın berip köz salıp,
Er Ziyvardıñ elin kördi.
Jılap jürgen esten tanıp,
8845. Mértti joqlap turğan eken,
Ağa, ini, tuvğan halıq,
Bunu anıq bilip Zavriya,
Ziyvargâ qarap irkilmey,
Körgeñin etti jériya:

O vakitte Zavriya,
Küresini ele alıp,
Yeryüzüne baktı,
Hayalini verip göz atıp,
Er Ziyvar'ın elini gördü.
Ağlayarak kendini kaybetmişler,
Merti arayıp duruyorlarmış,
Ağabey, kardeş, hemşehriler.
Bunu hemen anlayıp Zavriya,
Ziyvar'a doğru irkilmeden,
Gördüğünü açıkladı:

8850. -Kulak salıp arzım esit Ziyvar jan,
Atlanbasañ sen qılarsañ puşayman,
Qorşap aptı Akjürimdi duşpanlar,
Ziyvar dep jañğırar jer menen aspan.

-Kulak verip arzımı işit Ziyvar can,
Atlanmazsan sen olursun pişman,
Kuşattı Akjürim'i düşmanlar,
Ziyvar diye cınlar yer ile gök.

...

Sol gepti ayıp Zavriya,
Aynajamal arıvğa,
Tayarladı bir attı,
Keskir qılış polattı.
8870. Jeti nardıñ üstine,
Azıq-tülük sayladı,
Jeti nardıñ üstine,

Bu lafı söyleyip Zavriya,
Aynajamal güzele,
Hazırladı bir atı,
Keskin çelik kılıcı.
Yedi devenin üstüne,
Yiyecek hazırladı.
Yedi devenin üstüne,

8875. Karıv-jarağ tayladı.
 Jeti nardıñ üstine,
 Altın, gümis jıynadı.
 Tazartpağa jerlerin,
 Aspaz, suvşı erlerin,
 Üş kün burın Horezm,
 Şéhérine aydadı.
 8880. Üş küñge deyin Zavriya,
 Kızlar menen Er Ziyvar,
 Bağı menen saraydı,
 Sol kıyamet küñge deyin,
 Jan kirmestey bént kılıp.
 8885. Dögeregin tilsimatlap,
 Zavriya tulparğa minip,
 Kız benen Ziyvarğa qarap,
 Bir-eki avız söyledi,
 Top-tüfek yükledi.
 Yedi devenin üstüne,
 Altın, gümüş yükledi.
 Temizlemeye yerlerini,
 Aşçı, sucu erlerini,
 Üç gün önce Horezm,
 Şehrine gönderdi.
 Üç güne kadar Zavriya,
 Kızlar ile Er Ziyvar,
 Bağı ile sarayı,
 O kıyamet gününe kadar,
 Can girmeyecek şekilde kilitleyip,
 Çevresini tıslımlayıp,
 Zavriya tulpara binip,
 Kız ile Ziyvar'a bakıp,
 Bir iki ağız söz söyledi,

Satırlarında Zavriya, Ziyvar ve sevdiği Aynajamal'ı hazırlayıp hep beraber Horezm üzerine sefere çıktıklarını görürüz.

B.3.1.1. Kahramanın teke tek dövüşü ve zaferi maddesi Er Ziyvar'da görülmektedir. Er Ziyvar Kalmak hanı zalim Taktapolat'ı bozguna uğratıp kovaladıktan sonra Taktapolat veziri Abakan ile biricik kızı Aktamak'a haber gönderir ve yurttaki herkesi toplayarak Ziyvar üzerine sefere çıkmalarını emreder. Aktamak, zevk ve sefa içinde yaşayan bir kızdır fakat bunun aksine Aktamak bir erkek kadar güçlü-kuvvetli bir bahadır. Aktamak üç yüz altmış yardımcı kızını toparlayıp Horezm'in üzerine sefere çıkar. Horezm'de önce Ziyvar'ın kardeşi Er Janay ile teke tek dövüşür. Janay'ı yaralar ve ardından karşısına Ziyvar'ı alır ancak Aktamak Ziyvar'dan korkar ve kaçmaya başlar. Atını yelleyen Er Ziyvar Aktamak'a yetişir.

- ...
2035. Aqtamak kız sol vaқта,
 Ziyvardan jaman sasadı,
 Kuvıp jetip Er Ziyvar,
 Aqtamaqtıñ artınan,
 Nayza menen şaşıadı,
 Tartıp alıp nayzasın,
 Aktamak kız o vakit,
 Ziyvar'dan yaman şaştı,
 Kovalayıp yetişen Er Ziyvar,
 Aktamak'ın ardından,
 Mızrak ile saldırdı,
 Çekip alarak mızrağını,

2040. Zəngiliktin tusına,
Jaşın kelip Er Ziyvar,
Qatıvlanıp qatlanıp,
Jéne nayza uradı.
Toqqız qabat savıttı,
2045. Kélbirdey tesip ötedi,
Mamıqtay appağ etine,
Nayzanıñ uşı jetedi,
İyzegeñde Er Ziyvar,
Uyıqqa batқан tayavday,
2050. Aqtamağ kızdıñ etine,
Nayza sıñıp ketedi.
Er Ziyvarğa jalınıp,
Naşarman dep nalınıp,
İtiyar arza etedi:
...
Béhér kirmey aşılmaıdı kızıl gül,
Bağda sayrap kiyatırğan jas bülbil,
Ölsem zarımdı tartar bir neşe,
2090. Ya öltirgil, ya qaldırqıl, öziñ bil.
Meniñ hér sözimnen şıǵar maǵana,
İnimdi şanıştı dep etpe paymana,
Ta ölgeñse hızmetiñde bolaman,
Endigisin öziñiz bil qaynağa.
Üzengiliğın yanına,
Yaklaşıp Er Ziyvar,
Öfkesi katlanıp,
Yine mızrak vurdu.
Dokuz kat zırhı,
Kalbur gibi deşip geçti,
Pamuk gibi apak etine,
Mızrağın ucu deǵdı,
Baş salladıǵında Er Ziyvar,
Oyuğa batan sırık gibi,
Aktamak kızın etine,
Mızrak batıp gitti.
Er Ziyvar'a yalvarıp,
Çaresizim diye dertlenip,
Seçim arz etti:
Bahar gelmeyince açılmazmış kızıl gül,
Bağda ötüp gezen genç bülbul,
Ölsem zarımı çeker birkaçı,
Ya öldür, ya kaldır, kendin bil.
Benim her sözümdeñ çıkar mana,
Kardeşimi yaraladı diye etme vade,
Ta ölene kadar hızmetinde olurum,
Şimdikini kendiniz bilirsiniz kayınbaba.

Satırlarında da gördüğümüz üzere Aktamak, Er Ziyvar'a yalvarır ve aman diler. Araya Hesen Han da dahil olur ve Aktamak kızı affetmesini ister Ziyvar'dan. Son satırda gördüğümüz üzere kız Hesen'e kayınbaba demiştir. Aktamak, Er Janay'a aşık olmuştur ve Janay ile evlenmek istemektedir.

B.3.2.1. Kahramanın başarısızlığa uğraması ve düşmana esir düşmesi maddesi de bir bakıma Er Ziyvar destanında görülür. Er Ziyvar Aynajamal'ı bulmak için çıktığı yolda bir bağa girer. Bu bağ cadının bağıdır. Cadı bu bağda Ziyvar'ı bir geyiğe çevirir. Ziyvar cadının

elinden kurtulur ve geyik haliyle bir başka bağa girer. Bu bağ da Zavriya isimli bir sultana aittir. Er Ziyvar tam anlamıyla bir esir olmaz ancak geyik olması onun için bir bakıma esarettir.

Adamdı kırtқан қув кемпір,	Adamı yok eden hileci kocakarı,
6685. Davıllatıp keledi.	Yel gibi esip geldi.
Kök gürkiреp kökleмde,	Bahardaki gök gürlemesi gibi,
Jaltıldap şakмақ шаққандау,	Parlayıp çakmak çakana kadar,
Javınlanıp keledi.	Koşturup geldi.
Bul méstan kempirdiң,	Bu cadı karının,
6690. Bir қиялға ketkenin,	Bir hayale gittiğini,
Er Ziyvar bek bileди.	Er Ziyvar iyi anladı.
Şabınıp turğan Ziyvardıң,	Koşturup duran Ziyvar'ın,
Қолındaғы қılıшın,	Elindeki kılıcını,
Méstan zamat köredi.	Cadı hemen gördü.
6695. Ғасасın jerge uradı,	Asasını yere vurdu,
Sol vaқtında Er Ziyvar,	O zaman Er Ziyvar,
Kiyik süvret boladı.	Geyik suretine büründü.
Közi ғамға toladı.	Gözü gamla doldu,
Aқша жүзи soladı.	Akça yüzü soldu,
6700. Nalıs etip allaға,	Sitem edip Allah'a,
Ziyvar zar-zar jıladı.	Ziyvar dertli dertli ağladı.
Esi-aқılınan ayrılıп,	Aklı başından gidip,
Et betinen қuladı.	Yüzüstü yığıldı.

Ancak geyik suretine bürünmesi hususunda şunu söylemekte fayda vardır ki Ziyvar'ı cadı geyik yapmasaydı belki de en büyük dostu ve yardımcısı Zavriya ile hiç karşılaşmayacaktı ve dev perilerin yurdunda başarısızlığa uğrayıp ölecekti. Zavriya, Ziyvar'ı Aynajamal'a giden yoldaki tüccar avcısı ihtiyar, dev perilerin haberci kuşu Murgızar ve Aynajamal'ın kalesindeki ejderha gibi tehlikelerden kurtarmış ve ona yol göstermiştir.

B.4. Kahramanın yurduna zaferle dönmesi maddesi de destanda görülür. Er Ziyvar Taktapolat'ı yurdundan kovup peşinden gider ve ona yetişir. Yetiştğinde Taktapolat'a kesin bir mağlubiyet yaşatır. Takta'yı esir eder. Sonrasında Takta meydanda darağacına asılır.

Aşağıdaki satırlarda Ziyvar'ın yurduna zaferle dönüşü ve anası Akjulkun'a verdiği zafer haberi beyan edilir:

Dep Ziyvardıñ anası,
 Aytar sözün tavıstı,
 Qublağası, qabası,
 4720. Anasının sözine,
 Juvap berip söyledi,
 Er Ziyvarday balası.

Aq süt bergen garip anam,
 Köziñdi aş, balan keldi,
 4725. Qublağa hém janım qabam,
 Ziyaratqa balan keldi.

Jav basına savda salıp,
 Qalmaqlardan qanın alıp,
 Mınav turğan Ziyvar qanıp,
 4730. Ana, ilmiqanın keldi.

Bağmanı keldi bağınıñ,
 Anam, bugün şağlar şağıñ,
 Devlet qusıñ, altın tağıñ,
 Anam, savlet-séniñ keldi.

4735. Nabıt etip Taқта handı,
 Han köterip Abaқandı,
 Vézir etip Janay jandı,
 Ziyvar balan saqlap keldi.

Kelin etip Aqtamaqtı,
 4740. Janay janğa alıp berdi,
 Onda qoyıp Janay erdi,
 Atam Hesen, Ziyvar keldi.

Deyip Ziyvar'ın anası,
 Diyecek sözünü bitirdi,
 Kıblesi, kabesi,
 Anasının sözüne,
 Cevap verip söyledi,
 Er Ziyvar evladı.

-Ak süt veren garip anam,
 Gözünü aç, oğlun geldi,
 Kible ve canım kabem,
 Ziyarete oğlun geldi.

Düşman başına dert salıp,
 Kalmaklar'dan kanını alıp,
 Bu duran Ziyvar kanıp,
 Ana, ilmihâlin geldi.

Bağcısı geldi bağının,
 Anam bugün çağlar çağın,
 Devlet kuşun, altın tacın,
 Anam, bereket-şanın geldi.

Mahvedip Takta hanı,
 Hanlığa geçirip Abakan'ı,
 Vezir edip Janay canı,
 Ziyvar oğlun coşup geldi.

Gelin edip Aktamak'ı,
 Janay cana alıp verdi,
 Orada koyup Janay eri,
 Atam Hesen, Ziyvar geldi.

C) Üçüncü Daire: Kahramanın Sevdiklerini Kurtarması

Er Ziyvar Destanında Çobanoğlu'nun üçüncü dairesini göz önüne aldığımızda C.1. Kahramanın sevgilisi veya akrabalarının düşman eline düştüğüne dair haber alması ve C.5. Kahraman yurduna döner ve düşmanlarını ve hainleri cezalandırır adlı iki maddesi ile uyuştuğunu görürüz. C.1. maddesinde Er Ziyvar, Zavriya'dan yurdunun düşmanlar tarafından ele geçirilip babasının esir edildiği haberini alır.

D) Dördüncü Daire: Kahramanın Ölümü

Er Ziyvar Destanında Er Ziyvar'ın nasıl öldüğünü bilmemekteyiz. Destan, kahramanın yurduna dönerek aldığı kesin zaferiyle sona erer. Kuvvetle muhtemeldir Ziyvar yaşlılıktan ölmektedir. Dördüncü dairedaki hiçbir madde ile destan bu bağlamda uyuşmamaktadır ancak D.4. Kahraman intihar eder maddesi Er Ziyvar Destanında ölümle sonuçlanmasa da Ziyvar, göğsüne hançer saplamak suretiyle intihar eder. Bu noktada Ziyvar Jahan adlı Zavriya'nın yardımcısı tarafından hançer yarasına çeşitli güllerden merhem yapıp koymak suretiyle iyileştirilir.

7756. Kız: - Kevlime kelipti bir bölek güman,
Közlerim sarğaydı kırıp h  l-d  rman,
Urdım kuşak kılday bolğan beline,
Bavırına kirip   lsem jo     rman.

KIZ: - G  nl  me gelmiş bir par  a ş  phe,
G  zlerim sarardı t  kenip hal, derman,
A  tık kucak, kıl gibi olan beline,
Bağırına girip   lsem yok baş  ka isteğim.

7760. Kız tınlamay goş jigitin   tilini,
Jan alıp soldırdı kızıl j  zini,
Ayamayın batır tuvgan Er Ziyvar,
Urdı   anjar      rlenip   zine.

Kız dinlemeyip ko   yiğidin   ğ  d  n  ,
Can alıp soldurdu kızıl y  z  n  ,
Acımadan bahadır doğmuş Er Ziyvar,
Vurdu han  er   fkelenip kendine.

...
Hasıl-hasıl g  llerden,
Kızlar terip aladı.
7805. Ol   anjardı  n ornına,
Em bolsın dep saladı,
Jarasın bekkem bayladı.
Barlık jerin sıpırıp,
Kızlar menen Er Ziyvar,
7810. şarap işip   olınan,
Ta   at  anşa şağladı.

T  rl   t  rl   g  llerden,
Kızlar derip aldı.
O han  erin yerine,
  la   olsun diye koydu,
Yarasını sıkıca bağladı.
Her yerini temizleyip,
Kızlar ile Er Ziyvar,
şarap i  ip elinden,
Tan atana dek eğlendi.

Dizelerinden de anlaşılacağı gibi Er Ziyvar intihar etmiş ancak kızların çeşitli güllerden dererek hançer yarasının üzerine gül koymak sureti ile yaptıkları yardımı ile kendine gelmiş ve o gece sabaha kadar kızlar ile şarap içerek eğlenmiştir.

3.3. Motif Nedir

Motifler üzerine oldukça geniş çalışması olan Stith Thompson, motifi şöyle tarif etmektedir: “Masalın gelenekte ısrarcı güce sahip en küçük unsurudur. Bu gücün yanı sıra, alışılmamış ve göze çarpıcı oluşuyla da dikkati çeker. Motiflerin çoğu üç grupta toplanabilir.

1-Masalların aktörleri: Tanrılar, alışılmamış hayvanlar, harikulade yaratıklar, cadılar, devler, periler, insanlar, küçük masum çocuklar, zalim üvey anneler vs.

2-Hareketlerin arasındaki bazı konular: Sihirli objeler, alışılmamış adetler, acaip inanışlar gibi...

3-Bir tek olaydan ibaret olan ve motiflerin büyük bir çoğunluğunu içine alan motif grubu.”⁵⁸

Çalışmamızın motif tespit kısmında ise Thompson’ın “The Motif Index of Folk Literature”⁵⁹ adlı eserinden faydalandık. Thompson, altı ciltlik eserini harf sırasına göre ana başlıklara ayırmış ve ana başlıkları da kod vermek suretiyle altbaşlıklara bölerek sınıflandırmıştır. Thompson’ın tespit ettiği motifler doğrultusunda biz de ana başlık sırasına göre ilerleyeceğiz. Thompson’ın motiflerindeki ana başlıklar şunlardır:

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak
- D. Sihir
- E. Ölüm
- F. Olağanüstülük
- G. Devler
- H. Sınavlar
- J. Akıllı ve Aptal
- K. Aldatmalar
- L. Kaderin Ters Dönmesi

⁵⁸ Şimşek,E.(2001). Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2(1):156’danakt. Stith Thompson, The Folklate, New York, 1946, s.415-416.

⁵⁹ Thompson,S.(1955-1958). “Motif-index of folk-literature:a classification of narrative elements infolktales, ballads, myths, fables, mediaeval romances, exempla, fabliaux, jest-books, andlocal legends”.Revised and enlarged edition,Indiana University Press,Bloomington.

M. Geleceğin Tayini
 N. Şans ve Kader
 P. Toplum
 Q. Ödüller ve Cezalar
 R. Esirler ve Kaçaklar
 S. Anormal Zulümler
 T. Cinsiyet
 U. Hayatın Tabiatı
 V. Din
 W. Karakter Özellikleri
 X. Mizah
 Z. Çeşitli Motifler

Tespit ettiğimiz motiflerin destan içerisindeki yerini kimi durumda hemen satır altına kimi durumda ise hemen bitişine satır numarasını vermek suretiyle gösterdik. Bazen bir motif tespiti uzunca satırlara yayıldığı için gerekli gördüğümüz yerlerde motifin metin içerisindeki açıklamasını yaptık kimi durumda da hem satır numarasını vererek hem de açıklama yaparak gösterdik.

Motif Index'e Göre Er Ziyvar Destanındaki Tespit Ettiğimiz Motifler ve Numaraları

A. Mitolojik Motifler

Er Ziyvar destanında mitolojik motif unsuruna rastlanılmamıştır.

B. Hayvanlar

B 11.11. Ejderha ile mücadele.

Satır numaraları: 8260-8299

B 557. Binilen sıradışı at.

Er Ziyvar ve diğer destan kişileri normal atlardan farklı, hızlı ve çevik bir ata biner. Bu at neredeyse bütün halk edebiyatı mahsüllerinde görmeye alışık olduğumuz tulpardır. Destan boyunca tulpar karşımıza sık sık çıkmaktadır.

Satır numaraları: 19, 194, 273, 352, 353, 355, ...

B 301. Sadık hayvan.

Er Ziyvar'ı atı en zor koşullarda bile yalnız bırakmamıştır. Ziyvar, geyik olduğunda bile Ziyvar'ı tanımış ve onu sırtında taşımıştır.

Satır numaraları: 6783-6799.

B 41.2. Uçan at.

Satır numaraları: 6343-6356, 6742-6745, 7010-7017, 7942-7945.

B 184.1.6. Sihirli at, atla uğma.

Satır numaraları: 6343-6356, 6742-6745, 7010-7017, 7942-7945.

B 401. Yardımcı at.

Satır numaraları: 17, 273-274, 366, 1790, 6342, 6374, 6483, 6783-6784, 6794,

B 522. Hayvanların kahramanı öldürölmekten kurtarması.

Tulpar, geyik olan ve yorgunluktan halsiz düşen Er Ziyvar'ı sırtına alarak avcılara hedef olmaktan kurtarmıştır. Er Ziyvar'ın dinlendiği esnada da nöbet tutmuştur.

Satır numaraları: 6814-6815., 6995-7010.

B 550. Hayvanların insanları taşıması.

Er Ziyvar destanında sadece atlar insanları taşımaktadır. At dışında başka bir hayvan insanları sırtında taşımamaktadır. Destan satırlarından birkaç örneğini belirttik:

Satır numaraları: ...,2230, 2359, 2633, 3187...

B 800. Çeşitli hayvan motifleri.

Destandaki diğer hayvan motifleri şunlardır: bildirçin, argali (asya steplerinde yaşayan en büyük koyun türü), karsak (bir tür tilki), murgızar (devlerin haberci kuşu)

Satır numaraları: 3790, 6517, 6918, 7682.

B 120. Akıllı hayvanlar.

Destanda akıllı hayvan olarak ata rastlarız. Hayvanın zekâsı şu satırlarda belirtilmiştir:

Satır numaraları: 6790, 6998.

B 11.3.4. Sarayda yaşayan ejderhalar.

Devlerin sarayında ejderhalar yaşamaktadır.

Satır numarası: 7675.

C. Yasak**C 755. Bir işi muayyen bir zamanda yerine getirme.**

Taktapolat'ın veziri Abakan, Hesên Han'dan yurdunu güzelliyle vermesi için ona beş gün mühlet verir.

Satır numarası: 53.

Er Ziyvar, Zernigar yurduna tezce varmaya niyet eder.

Satır numarası: 6090-6091.

C 610. Birine yasaklanmış yer.

Er Ziyvar, cadının bağına girer.

Satır numarası: 6605-6608.

Cadı, Ziyvar'a kaleyi yasaklar.

Satır numarası: 8383.

Devlerin yurdu Gohibulır'a ademoğlu varamaz.

Satır numaraları: 5790, 6050.

D. Sihar

D 1830. Siharli güç.

Ziyvar'ın yoldaşı peri sultanı Zavriya'nın ve onun yardımcısı Jahan'ın sihirli güçleri vardır.

Satır numaraları: 7776, 7866, 8997.

D 1561.2 Siharli objelerin insanlara olağanüstü güç kazandırması.

Zavriya'nın sihirli küresi vardır. Buna bakarak yeryüzünde olmakta olan her şeyi görür.

Satır numaraları: 8463, 8523, sf.290, sf. 299.8827.

D 2140. Varlıkların sihirle kontrolü.

Satır numarası: 7258, 8466.

D 700. Sihar bozma.

Er Ziyvar'ı geyik eden sihir/büyü kaldırılır:

Satır numarası: 8644.

D 130. İnsanın memeli bir hayvana dönüşmesi.

Ziyvar geyik olur.

Satır numarası: 6697.

D 1719.5. Perinin büyüğü gücü.

Peri sultanı Zavriya büyü ilmine hakimdir.

Satır numarası: 7580.

D 1164. Siharli kilit.

Tılsımla kilitlenmiş kapı açılır.

Satır numarası: 8250.

D 2161. Siharle iyileşme.

Ziyvar peri kızları tarafından iyileştirilir.

Satır numarası: 7803.

D 1150. Siharli eşyalar.

Siharli küre. Satır numarası: 8828

Siharli asa. Satır numarası: 6695.

E. Ölüm

F. Olağanüstülük

F 531. Dev.

Aynajamal'ın yurdunda devler vardır.

F 531.6.3. Devlerin evleri.

F 617. Güçlü güreşçi.

Akkozi, Baysal, Akjüginis gibi güçlü pehlivanlar vardır.

Satır numaraları: 219, 460, 229.

F 628. Çok kuvvetli insan.

Satır numarası: 4926.

F 660. Olağanüstü hünerler.

Ziyvar tek başına 360 kızı yener.

Satır numarası: 2515.

Aktamak 14 yaşında iken savaşmayı öğrenir.

Satır numarası: 1333.

F 531.6.2. Devlerin mekânı.

Devlerin mekânı Gohibulır'dır.

Satır numarası: 6025.

F 574.1 Göz kamaştırıcı güzellik.

Satır numaraları: 1462, 2099, 5565,

F 960. Olağanüstü doğa olayları.

Baharda gök gürlemesi. Satır numarası: 6686.

F 636.4. Ağır taşı kaldırıp atan insan.

Satır numarası: 1796, 2075.

F 610.0.1. Olağanüstü güçlü kadın.

İnsan olarak Aktamak bir kadına göre olağanüstü güçlüdür. Bahadırlıktan eksiği yoktur.

Satır numarası: 2010.

F 531.0.4. Kadın şeklindeki devler.

Samandun. Satır numarası: 8739.

F 251.1.2. İyi periler.

Zavriya ve hizmetkârları. Satır numarası: 7600.

F 234.2. İnsan şeklindeki periler.

Destandaki bütün periler insan şeklindedir.

F 347. Perilerin nasihati.

Zavriya'nın Ziyvar'a nasihatleri. Satır numarası: 8175.

F 531.6.3.2. Periler ülkesinde yaşayan devler.

Aynajamal'ın yurdunda dev periler yaşamaktadır. Satır numarası: 8177.

F 222. Perilerin sarayı.

Satır numarası: 6048, 8209,

F 282. Perilerin havada seyahat etmesi.

Satır numarası: 8739.

F 771. Olağanüstü kale.

Satır numarası: 6048, 6495, 8209.

F 900. Olağanüstü hadiseler.**F 252.2. Peri gibi olan padişah kızı.**

Aktamak güzelliği ile bir peri kızını andırır. Satır numarası: 3777.

F 500. Olağanüstü şahıs.

Gaipten haber getiren, sezgisi güçlü kalender. Satır numarası: 5050.

F 980. Hayvanlarla ilgili olağanüstü hadiseler.

Ziyvar'ın atının uçan kuşla yarışacak kadar hızlı olması.

Satır numarası: 6356.

F 750. Olağanüstü dağlar ve ülkelerin özellikleri.

Satır numarası: 6465

F 531.6.7.1.1. Devlerin sahip olduğu hayvanlar.

Haberci kuş murgızar. Satır numarası: 8315.

Ejderha. Satır numarası: 7675.

F 1041. Şahısların olağanüstü psikolojik reaksiyonları.

Ziyvar Zavriya'nın ısrarına dayanamaz ve kendine hançer vurur.

Satır numarası: 7762.

F 715. Olağanüstü nehir.

Tersine akan nehir.

Satır numarası: 7970.

F 776. Olağanüstü kapı.

Saf altın kapı. 8223.

Sekiz katlı tılsımlı kapı 8251.

F 812. Tehlikeli orman.

Satır numarası: 4444.

G. Devler

G 11.6. İnsan eti yiyen dev.

Satır numarası: 6078.

G 200. Cadı

Destanın 6690. Satırından sonra cadı karşımıza çıkar.

G 224.10. Cadının gücünün bir insanı başka bir şeye dönüştürmesi.

Geyiğe çevirme. Satır numarası: 6694-6697

G 230. Cadıların yaşadığı yer.

Satır numarası: 6470.

G 240. Cadıların alışkanlıkları.

Satır numarası: 7590.

G 260. Cadıların kötü işleri.

Satır numarası: 7435.

G 262. İnsanları öldüren cadı.

Satır numarası: 7435-7445.

G 276. Cadıdan kaçma.

Satır numarası: 6780.

G 278. Cadının ölümü.

Satır numarası: 8558.

G 550. Devden kurtulma.

Satır numarası: 8185-8190.

G 630. Devlerin özellikleri.

Satır numarası: 8175.

H. Sınavlar

H 11. Hikaye anlatarak tanıma.

Satır numarası: 6640.

H 11.1. Baştan geçeni hikaye etme.

Satır numarası: 6660.

H 20. Benzeterek tanıma.

Suvsıma'nın geyiği insana benzetmesi.

Satır numarası: 7385

H 94. Yüzük vasıtasıyla tanıma.

Ziyvar'ın Aynajamal'ın yüzüğünü değiş tokuş yapması.

Satır numarası: 8374

H 1174.2. Ejderhanın yenilmesi.

Satır numarası: 8298-8300.

H 1376.9. Talihin sınanması.

Satır numarası: 1595, 5988, 6110.

H 982. Hayvanların yardımıyla görevlerin yerine getirilmesi.

Satır numaraları: 6814-6815., 6995-7010.

H 1090. Vazifenin kısa zamanda yapılmasının istenmesi.

Takta'nın Abakan'ı görevlendirmesi. Sf. 17.

Ziyvar'ın tezce cevap istemesi. Satır numarası: 1594.

Takta'nın tezce başının alınmasını istemesi. Satır numarası: 3330.

Zavriya'nın bağdaki geyiğin tezce yakalanmasını emretmesi.

Satır numarası: 7160.

H 1010. Yerine getirilmesi mümkün olmayan görevler.

Perilerin yurduna ademoğlunun varılamayacağı telkin edilir.

Satır numaraları: 5790, 6040, 6050.

H 1151. Çalma.

Satır numarası: 7434, 7439-7440, 8128.

H 1562. Gücün imtihanı.

Satır numarası: 480-485, 8904.

J. Akıllı ve Aptal

J 50. Gözlem yoluyla kazanılan bilgi.

Satır numarası: 645, 5646, 7578, sf. 271, 8079, 8112, 8176, 8533, sf. 289, sf. 298.

J 150. Diğer bilgi elde etme yolları.

Satır numarası: 155, 504, 775, 2104, 7084.

J 151.4. Yaşlı adamdan öğrenilen akıl.

Satır numarası: 5164, 5615, 5635, 5665.

J 152. Bilge kişilerden öğrenilen akıl.

Satır numarası: 5164, 5615, 5635, 5665.

J 152.2. Dervişten öğrenilen akıl.

Satır numarası: 5164, 5615, 5635, 5665.

J 154.0.1. Babanın nasihati.

Satır numarası: 6025-6080.

J 154. Ölmek üzere olan babanın nasihati.

Satır numarası: 9055-9061.

J 155. Kadınlardan öğrenilen akıl.

Satır numarası: sf. 269

J 610. Tedbir.

Satır numarası: 4248-4249, 6798, 7738.

J 1010. Çalışmanın önemi.

Satır numarası: 80, 1020.

J 1020. Birleşmenin gücü.

Satır numarası: 744, 2251, 8389,

J 1110. Akıllı insanlar.

Satır numarası: 86, 3153, 3719, 3768, 5663, 6211, 7544, 8088, 8962.

J 1111. Akıllı kız.

Sf. 269.

J 1140. Gerçeği keşfetmedeki zekilik.

Satır numarası: 775, 5680, 6012.

J 1500. Zekice pratik hazır cevaplar.

Satır numarası: 6144.

J 1880. İnsan gibi davranan çeşitli nesne ve hayvanlar.

Satır numarası: 6790-6800, 6815.

K. Aldatmalar**K 112.0.1. Padişahlık vererek mükâfatlandırma.**

Satır numarası: 4735

K 499. Aldatma.

Satır numarası: 6724-6725, 7166, 8097, 8128, 8335, 9046.

K 500. Aldatarak tehlike veya ölümden kurtulma.

Satır numarası: 8309-8315.

K 700. Aldatma vasıtasıyla kaçma.

Satır numarası: 7959.

K 850. Hileli oyunlar ve tuzak.

Satır numarası: 6724-6725, 7166, 8097, 8128, 8335, 9046.

K 1299. Hile ile aldatma.

Satır numarası: 6724-6725, 7166, 8097, 8128, 8335, 9046.

K 1810. Kıyafet değiştirerek aldatma.

Satır numarası: 8125

K 1900. Hileler-sahtekarlıklar.

Satır numarası: 6724-6725, 7166, 8097, 8128, 8335, 9046.

K 2248. Hain vezir.

Satır numarası: 2753-2765.

K 2307. Hile ile mal sahibi olma.

Satır numarası: 8125

K 2350. Askerî strateji.

Satır numarası: 1119-1121, 1917, 9010.

L. Kaderin Ters Dönmesi

Er ziyvarın ağaç altında eski günlerini anımsaması.

Satır numarası: 6820-6926.

M. Geleceğin Tayini

M 201. Söz ve anlaşmaların yapılması.

Hesen Han, Abakan ve Kalmak'ın yöneticileri ile sözleşir.

Satır numarası: 4200-4432.

M 202. Söz ve anlaşmaların yerine getirilmesi.

Satır numarası: 4200-4432.

M 205. Söz ve anlaşmaların bozulması.

Satır numarası: 8960-8970.

M 359.4. Çeşitli şekillerde işkence.

Satır numarası: 9084, 9073, 9079, 9094,

N. Şans ve Kader

N 101. Kaderin değiştirilemezliği.

Satır numarası: 7670, 8689, 6110, 6252.

N 130. Şans ve kaderin değişmesi.

Satır numarası: 6820-6926.

N 300. Şanssız hadiseler.

Satır numarası: 6820-6926.

N 400. Şanslı tesadüfler.

Satır numarası: 7025.

N 455. İnsanların konuşmalarına kulak misafiri olma.

Sf. 21. Ziyvar konuşmaları duyar.

N 815. Yardımcı peri.

Suvsıma ve Jahan adlı yardımcı periler.

Satır numarası: 7160, sf. 262.

N 820. Yardımcı insanlar.

Satır numarası: 5021.

N 838. Yardımcı kahraman.

Zavriya. Satır numarası: 7600, ...

N 700. Tesadüfî karşılaşmalar.

Satır numarası: 7025.

N 825.2. Yardımcı yaşlı adam.

Satır numarası: 5164, 5615, 5635, 5665.

N 844. Yardımcı derviş.

Satır numarası: 5164, 5615, 5635, 5665.

P. Toplum

P 10. Padişah.

Destanda iki asıl padişah vardır. Taktapolat ve Hesên Han. Taktapolat'ın yerine daha sonra Abakan padişah olur.

P 12. Padişahın karakteri.

Satır numarası: 501, 2377, 3130, 2155, 3153.

P 12.2.1. Zalim padişah.

Satır numarası: 70, 125, 1043, 1181, 2356, 2644, 2650, ...

P 12.13. Çok çabuk kızan padişah.

Satır numarası: 536, 892.

P 16.1. Padişahın her şeyden elini çekmesi.

Satır numarası: 9055-9063.

P 30. Padişahın oğlu.

Destan kahramanı Er Ziyvar ve Er Janay.

P 40. Padişahın kızları.

Taktapolat'ın kızı Aktamak.

P 110. Padişahın vezirleri.

Abakan, Sarım ve Er Janay destanda vezir olarak karşımıza çıkan kişilerdir.

P 150. Zengin insanlar.

Satır numarası: 3870,

P 160. Dilenciler.

Satır numarası: 3885, 5717, 5734.

P 170.0.1. Cariyeler.

Satır numarası: 1284, 4626, 5005, 7183, ...,

P 251.5. İki erkek kardeş.

Er Ziyvar ve Er Janay. Sf. 21.

P 265. Damat.

Satır numarası: 4094.

P 310. Arkadaşlık.

Satır numarası: 4225, 4326, 7003, 8080, 8802.

P 320. Misafirperverlik.

Satır numarası: 3709, 4872, 8579, 8665, ...,

P 324.1. Misafirlere en iyi yiyeceklerin ikram edilmesi.

Satır numarası: 898, 4843, 6308,

P 400. Zanaat ve meslekler.

Satır numarası: 868-875.

P 414. Ava çıkma.

Satır numarası: 5507.

P 424. Doktor.

Satır numarası: 3853, 5719, 5727.

P 461. Asker.

Pek çok yerde asker motifi vardır.

Satır numarası: 779, ...,

P 551. Ordu.

Satır numarası: 202.

P 600. Gelenekler.

Satır numarası: 4097-.

P 634. Ziyafetler.

Satır numarası: 4050, 4070, 4858, 8649.

P 681. Yasla ilgili adetler.

Satır numarası: 6184-6186.

Q. Ödüller ve Cezalar**Q 10. Mükafatlandırma.**

Satır numarası: 313, 4985,

Q 46.4. İntikam alma.

Satır numarası: 343, 705, 2122, 2154, 2176, 3426.

Q 86. Çalışkanlığın ödüllendirilmesi.

Satır numarası: 313, 4985,

Q 111.7. Mücevher vererek mükafatlandırma.

Satır numarası: 313, 4985,

Q 114. Hediye ile mükafatlandırma.

Satır numarası: 313, 4985,

Q 211. Öldürülerek cezalandırılma.

Taktapolat darağacına asılıp, Aktamak kazığa oturtulup ve Abakan ise ağzına kazık çakılarak öldürülmek suretiyle cezalandırılmıştır.

Satır numarası: 3483, 9073, 9094.

Q 260. Cezalandırılan kabahatler.

Taktapolat'ın zalimliği ve açgözlülüğü, Abakan ve Aktamak'ın hainliği cezalandırılmıştır.

Q 261.2. İhanet eden kadının cezalandırılması.

Aktamak kazığa oturtulur.

Satır numarası: 9073.

Q 267. İki yüzlülüğün cezalandırılması.

Abakan'ın arkadan iş çevirerek yaptığı iki yüzlülüğü cezalandırılmıştır.

Satır numarası: 9094

Q 411. Ölüm cezası.

Satır numarası: 3483, 9073, 9094.

Q 458. Döverek cezalandırma.

Bağa giren geyik dövülerek cezalandırılır.

Satır numarası: 7235-7241.

Q 570. Ceza ve affetme.

Geyiğin insan olduğu anlaşılınca affedilir.

R. Esirler ve Kaçaklar

R 10. Esir olma.

Hesen Han esir edilir.

Satır numarası: 8960-8970.

R 122. Çeşitli kurtulmalar.

Satır numarası: 2900, 6735-6745, 8160, 8230, 8514.

R 150. Kurtarma.

Satır numarası: 3683, 7916.

R 300. Sığınma.

Satır numarası: 623, 1617, 6451.

S. Anormal Zulümler

S 118. Keserek öldürme.

Satır numarası: 422-423, 304.

S 133. Kafasını uçurarak öldürme.

Satır numarası: 422-423, 304.

S 139. Çeşitli zalimce ölümler.

Satır numarası: 3483, 9073, 9094, 8555-8567.

T. Cinsiyet

T 10. Âşık olma.

Aktamak'ın Janay'a âşık olması. Satır numarası: 1965, 2085.

Ziyvar'ın Aynajamal'a âşık olması. Satır numarası: 5834.

T 15. İlk görüşte âşık olma.

Satır numarası: 1965

T 15.1. Padişahın güzel kızına herkesin âşık olması.

Satır numarası: 2100.

T 24.1. Âşk hastalığı.

Ziyvar günden güne zayıflar, yataklara düşer.

Satır numarası: 5836.

T 31.1. Âşıkların buluşması.

Aktamak-Er Janay. Satır numarası: 3799.

Er Ziyvar-Aynajamal. Satır numarası: 8720.

T 42. Âşıkların konuşmaları.

Satır numarası: 8735.

T 70. Hakir görme.

Kapı bekçisi Mordar'ın kalenderi hakir görmesi.

Satır numarası: 5210.

T 100. Evlilik.

Satır numarası: 4094, 9110.

T 111. Doğaüstü veya ölü bir varlıkla evlenme.

Satır numarası: 9110.

T 130. Evlenme âdetleri.

Satır numarası: 4095-4112.

T 131. Evlenme şartları.

Aynajamal'ın ademoğlu ile evlenebilmesi için hükümdarlık yüzüğünü perilere teslim etmesi gerekir.

Satır numarası: 8739.

T 135. D    n merasimi.

Satır numarası: 4070-4094.

T 145.0.1. Birden fazla hanımla evlilik.

Janay, Aktamak ile daha sonra da Jahan ile evlenir. Aktamak cezalandırılıp s  rg  ne gider, Ziyvar Jahan adlı peri kızını Janay'a nikahlar.

Satır numarası: 4094, 9110.

U. Hayatın Tabiatı**U 60. Zenginlik ve yoksulluk.**

Satır numarası: 2969.

U 110. Aldatmanın ortaya   ıkması.

Satır numarası: 8125-8131.

V. Din**V 38. Kader inancı.**

Satır numarası: 905, 5970, 5988, 6110, 7670, 8689.

V 50. Dua.

Satır numarası: 1650, 6170-6265.

V 254. Selamlaşma.

Satır numarası: 1290, 1494, 2783, 3464...

V 300. Dini inanışlar.

Satır numarası: 1617, 2058.

V 380.   eşitli dini inanışlar.

Satır numarası: 1082, 3881, 6219, ...,

V 330. Bir dinden di  er dine ge  me.

Aktamak'ın putperestli  i bırakıp İslam dinine girmesi. Satır numarası: 2237.

W. Karakter   zellikleri**W 10. M  şfiklik.**

Satır numarası: 2086, 2185, 9108.

W 11. C  mertlik.

Satır numarası: 4840-4950...

W 27. Minnettarlık.

Satır numarası: 5025, 8800.

W 28. Fed  karlık.

Aynajamal'ın Er Ziyvar i  in padişahlı  ı bırakması. Sf. 297-298.

W 32. Cesaret.

Satır numaraları: 452, 930, 1098, 2764, 5997.

W 33. Kahramanlık.

Destan boyunca Ziyvar'ın çeşitli kahramanlıkları görülür.

W 34. Bağlılık.

“Taktapolat padişahın sevdiği yöneticisi Abakan adlı veziri yanına çağırarak” (sf. 17)

W 121. Korkaklık.

Satır numarası: 1425, 1892, 4597.

W 126. İtaatsizlik.

Abakan ve Janay'ın Hesen'in emrine itaat etmeyip ona ihanet etmesi.

Taktapolat'ın vezirlerinin Takta'yı yakalayıp esir etmeleri.

Satır numarası: 2755-2760, 8960-8970.

W 136. Sahtekarlık.

Sahte kocakarı. Satır numarası: 6558.

Sahte molla Kıdır. Satır numarası: 9083.

Sahtekar ihtiyar. Satır numarası: 8120-8140.

W 137. Meraklılık.

Ziyvar'ın bağı görüp merakla içeri girmesi.

Satır numarası: 6520-6540.

W 151. Açgözlülük.

Vezirken Kalmak eline padişah olan Abakan'ın daha fazlasını istemesi.

Satır numarası: 9035-9040.

W 154. Nankörlük.

Er Ziyvar'ın Zavriya'dan kurtulmaya çalışması.

Satır numarası: 7980.

Abakan ve Janay'ın kendilerini taht sahibi yapan Hesen'e nankörlükleri.

Satır numarası: 9038-9040.

W 181. Kıskançlık.

Gülşin ile Zulpiya'nın Janay ve Aktamak'ın cilveleşmesini kıskanması.

Satır numarası: 4155-4160.

W 185. Zor kullanma.

Satır numarası: 2755-2760, 8960-8970.

X. Mizah

X 680. Farklı şahıslarla ilgili komiklikler.

Gülşin ile Zulpiya'nın arasında geçen komik diyaloglar.

Satır numarası: 4155-4169

Z. Çeşitli Motifler

Z 64. Atasözleri.

Zenginin aşını yoksul kıskanır derler.

Satır numarası: 5107

Er yiğit görmesin meşakkat.

Satır numarası: 7821.

Bahar gelmeyince açılmazmış kızıl gül.

Satır numarası: 2087.

Z 71.1. Formülistik sayı: 3.

Nogaylar üç gün boyunca aralıksız savaşır.

Satır numarası: 1196.

Aradan üç gün geçer.

Satır numarası: 1322.

Taktapolat üç ağaca asılarak idam edilir.

Satır numarası: 3484.

Z 71.5. Formülistik sayı: 7.

Atılan ok yedi kattan geçer.

Satır numarası: 376.

Zırh yedi katlıdır.

Satır numarası: 1677.

Zavriya, yedi yıl boyunca büyücülük öğrenmiştir.

Satır numarası: 7581.

Z 71.5.0.1. Formülistik sayı: 70.

Aynajamal'ın yurduna giden yolda yetmiş bela vardır.

Satır numarası: 7884.

Z 71.6. Formülistik sayı: 9.

Hesen'in pehlivanı bir oturuşta dokuz koyun yer.

Satır numarası: 224.

Aktamak'ın zırhı dokuz katlıdır.

Satır numarası: 2044.

Z 71.12. Formülistik sayı: 40.

Kırk sayısına destanın pek çok yerinde rastlarız. Otuz altı satırda kırk sayısını görürüz.

Bunlardan bazıları:

Satır numaları: 11-12, 1284, 4009, 4087, 4195...

Z 71.16.1. Formülistik sayı: 8.

Ziyvar sekizinci günde avdan döner.

Satır numarası: 5525.

Atılan ok 7 kat taştan geçer. Sekizinci katta mermer taşa ulaşır.

Satır numarası: 378.

Sekiz yaşındaki çocuklar toy haberini duyunca koşturup gelirler.

Satır numarası: 4894.

Aşılan dağın çıkışı sekiz gündür.

Satır numarası: 6464.

Ak saray sekiz katlıdır.

Satır numarası: 6828.

Olağanüstü kapı sekiz kilitle kilitlenmiştir.

Satır numarası: 8250.

Z 71.12.1. Kırk gün kırk gece düğün.

Aktamak ile Janay'ın düğünü kırk gün kırk gece sürer.

Satır numarası: 4087.

Hesen Han toy verir. Kırk gün kırk gece sürer.

Satır numarası: 4858.

Z 230. Kahramanın olağanüstü yiğitliği.

Satır numarası: 2517.

Z 293. Kahramanın dönüşü.

Satır numarası: 8995-9120.

Z 100. Sembolik isimler.

Aynajamal: yüzü ayna gibi temiz ve güzel.

Aktamak: ak damaklı, güzelliği çağrıştırır.

Sarım: kısa boylu, akça yüzlü.

Hesen: güzel huylu, temiz ve vicdanlı.

3.4. Formel Nedir

Formel, destanın iskeletini oluşturan, destan anlatıcısının işini kolaylaştıran kimi kalıp sözler, ifadeler ve sayılardır. Formeller anlatımı keyifli hale getirirken anlatıcı için de bir rahatlama noktası ya da başka bir benzetme ile kaçış rampasıdır.

Saim Sakaoğlu, formeller hakkında şunları yazmıştır:

“Masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir sekile sahip olan kalıplaşmış ifadelere formel denilmektedir. Bunlar, masalın bünyesinden ayrılmayacak kadar onun malı olan ifadelerdir. Anlatıcı için bir yardımcı olduğu kadar ustalığını göstermesi bakımından da bir ölçüdür. Usta anlatıcılar, dağarcıklarında bulunan bu formelleri en uygun yerlere serperek değerlerini ortaya koyarlar. Ayrıca sıkıştığı veya herhangi bir yeri hatırlayamadığında da bunlara başvurarak durumu idare edebilir.”⁶⁰

Aynı eserde Sakaoğlu, icrayı akıcılaştıran formellerin yerinde kullanılmadığı durumlarda ise akıcılığı bozup ters tesir göstereceğini belirtir. Sakaoğlu formelleri beş ana başlıkta şu şekilde sıralamıştır:

1. Başlangıç Formelleri
2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri
3. Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller
4. Bitiş Formelleri
5. Çeşitli Formeller

Biz de bu beş ana başlığı kullanmak suretiyle Er Ziyvar destanında yer alan formeller üzerine incelememizi yapacağız. Formellerin yeri, bulunduğu satır numarası parantez içinde belirtilecektir.

3.4.1. Başlangıç Formelleri

Formelin isminden de anlaşılacağı üzere başlangıç formelleri anlatıma geçmeden hemen önce destanın başında verilen kalıp sözlerdir. Başlangıç formellerinin bir uzunluk kısalık kaidesi yoktur. Er Ziyvar destanında destan “Geçmiş zaman vaktinde, Horezm elinde, Akjürim adlı şehirde Heslen denenen han var idi. Şah Heslen zamanında Horezm elleri çok bayındır derlerdi.” (17) Şeklinde kısa bir başlangıç formeli ile başlar.

3.4.2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri

Geçiş formellerinin ana olay örgüsü içerisinde yer alan olayların birbirine bağlanması noktasında önemi büyüktür. Bu formelleri bir destan anlatıcısı ne kadar iyi kullanabilirse o ölçüde iyi bir destan anlatıcısı olarak nitelendirilir. İyi bir icracı hünerlerini bu aşamada göstermek mecburiyetindedir. Dinleyenin dikkatini dağıtmamalı aksine toplayıp tekrar hikayenin içine çekebilmelidir. İşte bunun yolu da iyi bir bağlayıcı formelden geçer. Er Ziyvar destanında tespit ettiğimiz bağlayış formelleri ise şöyledir.

“Endigi sözdi esitiñ/ Şimdiki sözü işitin” (7946)

“Endigi sözdi peri patşası Omanşanın kızını Aynajamaldan esitiñ./ Şimdiki sözü peri padişahı Omanşa’nın kızını Aynajamal’dan işitin.” (Sf.288)

⁶⁰ Saim Sakaoglu. Gümüşhane ve Bayburt Masalları. Ankara: Akçay Yayınları, 2002.

- “Endigi sözdi Zavriyadan esitiñ/Şimdiki sözü Zavriya’dan işitin.” (Sf.290)
- “Sol vaqları bolğanda/ Biraz vakit sonra” (771)
- “Az ğana emes mol jürüp/ Az biraz değıl bol gidip” (2635), (4480), (6378)
- “Bir neşe vaqıt ötedi/Biraz vakit geçti.” (4194)
- “Biraz vaqıt ötken soñ/ Biraz vakit geçtikten sonra” (5318) (5699)
- “Aradan azırağ ötken soñ/ Aradan biraz geçtikten sonra” (6704)
- “Sol vaqları bolğanda/ Biraz zaman geçince” (6800)
- “Éllen vaqıt bolğanda/ Biraz vakit geçince” (8153)
- “Sargayıp tañ atқанşa/ Sararıp tan atana kadar” (6435)
- “Tañ atқанşa şağladı. /Tan atana dek eğılendi.” (7811)

3.4.3. Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller

Destan türünde aynı kelimeler, aynı olaylar sık sık tekrar edebilir. Bu destan türü için gayet tabii bir durumdur. Sık sık tekrar eden kelimeler ve olaylar dinleyicinin hafızasında daha rahat yer edecektir ve hatırlama mekanizmasında da umumiyetle bu kısımları hatırlayacaktır. Bu sebepten ötürü, destan anlatıcısının tekrar eden kelime, kelime grupları, olaylar gibi durumlarda kullanacağı kelimeyi de doğru seçmesi önemlidir. Doğru seçilmiş ve yerinde kullanılmış tekrarlayan kelime-olay hem anlatımı akıcı hale getirecek, hem dinleyicinin de dikkatini çekmeye yardımcı olacaktır. Bir destan icracısı tarafından anlatılan destan içeriğindeki o muntazam kelimeler başka bir destan anlatıcısının da dikkatini çekecek ve o icracı da başka bir destanı anlatırken bundan faydalanacaktır. Şimdi Er Ziyvar destanında tespit ettiğimiz bu türden formelleri inceleyelim.

797.Üyildi maydan işinde,/meydan içinde

Gevirlerdiñ kızıl qanı,

Tögildi maydan işinde./meydan içinde

800. Denesinen şiyirin janı,

Üzildi maydan işinde./ meydan içinde.

Moynı qulaş tulparlar,

Sürildi maydan işinde,/ meydan içinde,

Şoqparlar tiyip gellege,

805. Ezildi maydan işinde,/ meydan içinde,

Tulpardıñ jal-quyırığı,

Esildi maydan işinde,/meydan içinde,

Qılış tiyip gelleler,

Kesildi maydan işinde./meydan içinde.

Destan icracısı görüldüğü üzere sürekli meydan içinde sözünü tekrarlamıştır. 795-850. Satırlar arası aynı söz tekrarlanır.

Yine destanda gördüğümüz bir başka tekrar formeli de 1650. Noğaylara ketsen kızım, allayar./ Allah yar formelidir.

-Akjulkun'dan arslan bolup doğmuşsun, (6218)

Bugün yad ellere gitsen Allah yarin olsun,

Savaş için kemerini sıkmışsın,

Elden gitsen olsun oğlum Allah yar.

Sevip okşayan ana denen bîçare,

Sen gitsen olmaz mı bağrım bin pare,

Gitme desek koymazsın sen ne çare,

Gideceksen sağ ol kuzum, Allah yar.

Nasihat ettiğinde ata, anası,

Nasihatini dinlemez mi evladı,

Ata, ananın göğşe yeter üzüntüsü,

Çarem yok n'eyleyim oğlum, Allah yar. (6229)

Destanın çeşitli kısımlarında sık sık tekrar etmektedir.

3.4.4. Bitiş Formelleri

Başlangıç formeli ile başlayan destan bitiş formeli ile sonlandırılır. Bitiş formellerinde de uzunluk ya da kısalık mühim değildir. Burada önemli olan nokta şudur ki dinleyici destandan sıkılmış mıdır yoksa hala can kulağı ile dinlemekte midir? Bu soruya doğru cevabı verecek olan destan icracısıdır. İyi bir destan anlatıcısı bunun kararını da dinleyicinin tutumuna göre kendisi vermelidir. Eğer dinleyicide bir bezginlik var ise kısa tutmaya özen göstermelidir. Bizim incelemesini yaptığımız Er Ziyvar destanı nispeten uzun bir destan olduğu için Kurbanbay bitiş formelini kısa tutmuştur.

9115. Dévran sürüp neşşe yıl,

Akşürimdey şehirde,

Kördi şadlık zamandı.

Yadında saklap Kurbanbay,

Devran sürüp nice yıl,

Akşürim gibi şehirde,

Gördü şadlık zamanı.

Yadında sakladı Kurbanbay,

Halık arasına taratқан,
9120. Er Ziyvarday déstandı

Halk arasına yayılan,
Er Ziyvar adlı destanı.

3.4.5. Çeşitli Formeller

Destan anlatısında günlük hayatın vazgeçilmez unsurları olan miktar belirtmeleri, süreler, adetler, sayılar ve renkler gibi kimi kavramlar da bir şekilde destanın akıcılığına, akılda kalıcılığına ayak uydurmak durumundadır. Destanın kalıplaşmış ifadelerinde süre, sayı, miktar, adet gibi belirtmeler de kalıplaşmak durumundadır. Örneğin bir toy-düğün kırk gün kırk gece sürmeli, yol üç gün, ejderha yedi başlı olmalıdır. Bu kalıpların içerisinde elbetteki renkler de vardır ancak incelemesini yaptığımız Er Ziyvar destanında renklerle ilgili formellere rastlayamadık. Bu yüzden çeşitli formel ifadeler hususunda yalnızca sayılar üzerinde duracağız.

Üç sayısı, mitolojide kozmosun üç kısım olarak tahayyülü konusundan dolayı önemlidir. Üç sayısı mitler ve dinler bağlamından da yakın ilişki içerisinde. Kitabî dinlerde 3 sayısına verilen atıflar da bu bakımdan dikkat çekicidir. Er Ziyvar destanında üç sayısı şu şekilleriyle geçmektedir.

Jéne bir oқ aladı	Yine bir ok aldı,
Üş méртеbe atsa da,	Üç mertebe atsa da,
Oğı tiymey қалadı	Oku yine de değmedi.

...

Һésen hannıң лéskeri,	Hesen Han'ın askerinin,
Üšten biri қırıldı.	Üçte biri kırıldı.

...

Aradan üş күн өткен соң, aradan üç gün geçtikten sonra, (1322)

Yedi sayısı da önemli bir sayıdır. Halk edebiyatı ürünlerinde sıklıkla karşımıza çıkar. Hemen hemen çoğu inanışta gök ve yer yedi kattır. Türk mitolojisinde en altta katta kötülüğün temsilcisi erlik yaşar. Şaman inancında Tanrı Ülgen'e ulaşmak için yedi engel aşılacak durumundadır. Er Ziyvar destanında karşımıza çıkan yedi sayısı ile ilgili unsurlar ise şöyledir:

Jeti қабат қара тастı,	Yedi kat kara taşı,
Şarқ üyrip ötedi,	Deri gibi öğütüp geçti,
...	
Sol жүргennen қалender,	O bekleyişinden kalenderin,

Jeti tün tamam ötedi.	Yedi gün geçti.
...	
Ha degeşe janıvar,	Ha diyene kadar hayvan,
Jeti tavdan asadı.	Yedi dağdan aştı.
...	
Qaramay oñlı-solına,	Bakmadan sağ-soluna,
Jeti gılttı saladı.	Yedi kiliti açtı.

Dokuz sayısı da önemlidir. Örneğin hayat ağacının dokuz kolu vardır. Manas öldükten sonra dokuz gün beklemiştir. Er Ziyvar destanında ise dokuz sayısı ile pek karşılaşmayız. Diğer sayılara oranla daha az çıkar karşımıza:

Togız koydı jer edi,	Dokuz koyunu yer idi, (224)
...	
Tokkız qabat savıttı,	Dokuz kat zırhı, (2044-45)
Kélbirdey tesip ötedi,	Kalbur gibi deşip geçti.

Kırk sayısının Er Ziyvar destanında görünümü ise şu şekildedir:

Qırık jigiti oñında,	Kırk yiğidi sağında, (11-12)
Qırık jigitti solında,	Kırk yiğidi solunda,
...	
Aq ordanıñ işinde,	Ak sarayın içinde, (1283-84)
Qırık kénizi hızmetker,	Kırk cariyesi hızmetkâr.

SONUÇ

Karakalpak destanları, nitelik ve nicelik bakımından, Karakalpak halk edebiyatının önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Bu sahada Çarlık Rusya, Sovyet Birliği ve günümüzde birçok çalışma yapılmıştır. Fakat Türkiye’de bu konu üzerinde yapılan incelemeler çok azdır. Diğer Orta Asya soylu Türk edebiyatlarına gösterilen aynı ilginin Karakalpak edebiyatı noktasında eksiklikler taşıdığını söylememiz herhalde yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, halk bilimi alanında Karakalpak destanları ve diğer türler hakkında yapılacak ciddi ve kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu amaçla yola çıkıp hazırladığımız çalışmada, Karakalpaklar’a ait Er Ziyvar destanı Türkiye Türkçesine aktarılmış ve İncelemesi yapılmıştır. Çalışmamızda elde edilen sonuçları şöyle sıralamak mümkündür.

Bu çalışmada yer alan Er Ziyvar adlı destanda olağanüstü güce sahip olan bahadırlar; ejderha, cadı, dev ve peri gibi olağanüstü yaratıklar; sahibinin her emrini yerine getiren, tulpar olarak adlandırdığımız yıldırım kadar hızlı, yolculuk boyunca kahramana eşlik eden, onu tehlike anında uyaran ve zor durumlarda yardımcı olan at; atlar, sihirli küre, büyülu asa gibi eşyalar; kahramanın bir büyü yoluyla geyik şekline girmesi; kahramanın küçük kardeşinin kurnazlığı ve ihaneti; bu ihaneti sonucu farklı olarak bir ceza görmemesi, bunun yanında kötülerin her zaman cezalandırılması; baş kahramanın sonunda peri kızıyla evlenip padişahın tahtına oturması, kahramana yardımcı olan yan rollerin de muratlarına ermesi gibi ve daha çok başka motifler dikkati çekmektedir. Bu yapıların hemen hepsi Türk Dünyası’nın diğer bölgelerinde anlatılan destanlarda ve diğer anlatı türlerinde de vardır.

Karakalpak destanlarının özellikle giriş formelleri çok çeşitlidir. Bazen nazım, çoğu zaman ise nesir şeklindeki giriş formellerine rastlanmaktadır. Tajibaev’den derlenen Er Ziyvar destanı iste nesir şeklinde doğrudan konuya girmektedir.

Er Ziyvar destanında geçen olaylar belli bir zamanda değildir, hangi çağ hangi dönem anlatılır bu konu muallaktır ancak mekan olarak tarihi Horezm havzasında geçmektedir, Horezm havzası Ceyhun Nehri’nin Aral Gölüne döküldüğü yerin her iki yakasında yer alan tarihi bir bölgedir. Bugün İran, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan sınırlarını kapsar.

Bu çalışmamızda Türkistan topraklarında yaşayan Karakalpak Türklerinin halk edebiyatında önemli bir yeri olan Er Ziyvar adlı destan Türkiye Türkçesine aktarılmış ve ilgililere bu destanı tanıma ve tanıtmaya imkanı sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Alkaya, E. (2002). *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Arakin, V. (1970). *Karakalpakça-Angliça Sözlük (Karakalpakça-İngilizce Sözlük)*. Karakalpakstan Baspası, Nökis.
- Arat, R. R. (1967). “Kara-Kalpaklar.” İslam Ansiklopedisi. C. 6, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Baskakov, N.A. (1958). *Karakalpakça-Rusça Sözlük (Karakalpakça-Rusça Sözlük)*. Memleket Baspası. Moskva.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2018). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*., Akçağ Yay., Ankara.
- Elçin, Ş. (2014)., *Halk Edebiyatına Giriş*., Akçağ Yay., Ankara.
- Ekici, M. (2002). “Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında-II”. *Milli Folklor Dergisi*, Cilt (53): 27-34.
- Ergun M. (1997). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*. C. 2, TDK Yayını, Ankara.
- Fedakar, P. (2008). *Karakalpak Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı, Türk Halkbilimi Bilim Dalı, İzmir.
- Fedakar, P. (2005). “Karakalpak Türklerinin Sözlü Halk Edebiyatında Bazı şekil ve Türler Üzerine.” Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı. Hzl. G. Gülsevin, vd. İzmir: Kanyılmaz Matbaası, ss. 197-206.
- Güngördü, E. (1998) *Kırgız-Kazak-Karakalpak Türkçelerinde Fiil*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaipbergenov, T. (2006). *Karakalpak Kızı*. (Çev. K. Yükseler), Evrensel Basım Yayın-Roman Dizisi, İstanbul.
- Kalenderov, M. (hzl.). (1998). *Karakalpak Tiliniñ Tüsindirme Sözligi (Karakalpak Dilinin İzahlı Sözlüğü)*., Karakalpakistan Baspası, Nökis.
- Kallimci H. (2003). *Kırk Kahraman Kız*. Hikmet Neşriyat, İstanbul.
- Karakalpak Edebiyatı.(2003). Hzl. Pirmat Şermuhammedulı-Tahir Kahhar, Aktaran: Vedat C. Uygur. *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: Başlangıcından Günümüze Kadar*. C. 23, Redaktör. Nevzat Köseoğlu, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Maksetov, K., Esemuratov, G., Kojıkbaev, E. (1981). *Karakalpak Folklorı*. Karakalpakistan Baspası, Nukus.
- Nasrattınoğlu, İ.Ü. (1997) *Karakalpak Halk Ozanı Berdak*, Ocak Yayınları, Ankara.

- Sakaoğlu, S. (2003). *101 Türk Efsanesi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Akçay Yayınları, Ankara.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2(1):156'danakt. Stith Thompson, *The Folklite*, New York, 1946, s.415-416.
- Taşagıl, A. (2001). "Karakalpaklar." TDV İslam Ansiklopedisi, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 426-427, İstanbul.
- Thompson, S. (1955-1958). "Motif-index of folk-literature: a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, mediaeval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends". Revised and enlarged edition, Indiana University Press, Bloomington.
- Uygur C.V. (1999). "Karakalpak Edebiyatı." Türk Dünyası El Kitabı. C. 5, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, s. 399-421, İstanbul.
- Uygur, C.V. (1995). *Kırgız-Kazak-Karakalpak Türkçelerinde İsim*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uygur, C. V. (2001). *Karakalpak Türkçesi Grameri (Fonetik, Morfoloji, Sentaks)*, Bilal Ofset, Denizli.
- Yılmaz, S. (2006)., *XVI.-XX. Yüzyıllarda Karakalpak Türkleri Tarihi*., Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Mehmet Serdar KAYGISIZ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Gazi Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü
Tez Konusu	Karakalpak Türklerinin Er Ziyvar Destanı (İnceleme-Metin)
Yabancı Dil/Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Yunus Emre Enstitüsü –Türk Dili Okutmanı Yıldırım Beyazıt Üniversitesi-Türk Dili

-
- ⁱ İlk evlilikten sonraki evlilikler
ⁱⁱ Arapların İslam öncesi taptıkları putlardan biri
ⁱⁱⁱ At üzerinde oynanan atıcılık oyunu
^{iv} Asya’da yaşayan bir tilki türü
^v Hamur ve balığın karılarak yapıldığı ulusal bir yemek
^{vi} Çalı veya küçük ağaç türü
^{vii} Yaşayan koyunların en büyüğüdür. İri boynuzludur.
^{viii} Üflemeli bir çalgı, mey, duduk.

